

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Υπό την αιγίδα της Προεδρίας της Ελληνικής Δημοκρατίας

Συνέδριο

Οι Κοινωνικές Επιστήμες σήμερα. Διλήμματα και προοπτικές πέρα από την κρίση.

06.06 - 09.06.2019

Λόφος Πανεπιστημίου Αιγαίου, Μυτιλήνη

Πρόγραμμα & περιλήψεις εργασιών

<http://soc-conf2019.aegean.gr/>

- 19:30** ΕΝΑΡΞΗ
- 19:30-20:00** ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ
- 20:00-20:20** Εναρκτήρια Ομιλία Πρυτάνισσα Πανεπιστημίου Αιγαίου, Καθηγήτρια, Χρυσή Βιτσιλάκη
- 20:20-20:40** «Οι Κοινωνικές Επιστήμες Σήμερα», Κοσμήτορας της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών, Καθηγητής, Νικόλαος Ναγόπουλος
- 20:40-21:30** «Πολιτιστικό Δρώμενο», Διαπολιτισμική Χορωδία Ενηλίκων **CANTΑλαλούν** με τραγούδια από όλο τον κόσμο
- Θα ακολουθήσει μπουφές στο φουαγιέ του Δημοτικού Θεάτρου

ΛΗΞΗ ΠΡΩΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

Στο πλαίσιο του συνεδρίου θα πραγματοποιηθεί

Έκθεση με θέμα «Κάτω από τους κυβόλιθους. Εκθέτοντας τον Μάη του '68», από τους φοιτητές της κατεύθυνσης Μουσειολογίας του ΠΜΣ "Πολιτισμική Πληροφορική", προπτυχιακούς φοιτητές και το Εργαστήριο Μουσειολογίας του τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας.

Παράλληλα, θα πραγματοποιηθούν οι δράσεις

- Έκθεση σκίτσων «Βάλτους Χ - Ο μαύρος Χάρτης της Αθήνας»
- Προβολή ντοκιμαντέρ των μεταπτυχιακών φοιτητών-τριών της κατεύθυνσης του Ντοκιμαντέρ του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, με τίτλο "Πεντάγραμμα Αντίστασης"
- Έκθεση & έρευνα βασισμένη στην Τέχνη με τίτλο «Γυναίκα: Μητέρα-Εταίρα/Εργάτρια/Δούλα-Νοσταλγικός Εαυτός, Διαλεκτικές Ανδρικές Εν-Εικονίσεις»

Μέρος των εργασιών του συνεδρίου προβλέπεται να αναμεταδοθεί απευθείας στο διαδίκτυο

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΚΥΒΟΛΙΘΟΥΣ

εκθέτοντας τον Μάη του '68

6-15
ΙΟΥΝΙΟΥ

Λόφος

Πανεπιστημίου Αιγαίου

Κτήριο Γεωγραφίας

Μυτιλήνη

Βάλτους X - Ο μαύρος Χάρτης της Αθήνας

Στο πλαίσιο του συνεδρίου προγραμματίζεται η μεταφορά από την Αθήνα της ιδιαίτερα επιτυχημένης έκθεσης σκίτσων «Βάλτους X - Ο μαύρος Χάρτης της Αθήνας», που αναφέρεται στην εγκληματικότητα που συνδέεται με τις ρατσιστικές επιθέσεις στο δημόσιο χώρο και αποτελεί κοινή προσπάθεια του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ (ΗΡΛ) Παράρτημα Ελλάδας και του HumanRights360, με στόχο την ανάδειξη της τοπογραφίας της ρατσιστικής βίας όσο και να κάνει γνωστή στο ευρύ κοινό την επικινδυνότητά της. Εκπρόσωπος των διοργανωτών-τριών θα συμμετάσχει με ομιλία και στο Συνέδριο Κοινωνικών Επιστημών (συνεδρία 1.3).

Η έκθεση θα πραγματοποιηθεί τις ημέρες του συνεδρίου στη Φωτογραφική Εταιρεία Μυτιλήνης (Κάτω Κάστρο).

Επίσημη Διαδραστική Ιστοσελίδα: <https://valtoux.gr/>

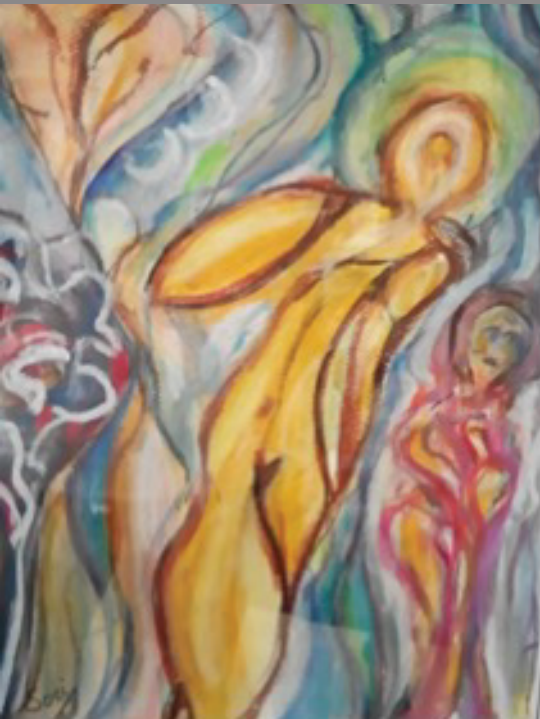
Σχετική πληροφοριακή ιστοσελίδα από τον ημερήσιο Τύπο:

<https://www.tanea.gr/2019/05/14/greece/law/valtoux-x-o-mayros-xartis-tis-athinas-oi-ratsistikes-epitheseis-se-skitsa/>

Στο πλαίσιο του συνεδρίου προγραμματίζεται η προβολή ντοκιμαντέρ των μεταπτυχιακών φοιτητών-τριών της κατεύθυνσης του Ντοκιμαντέρ του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, με τίτλο:

ΠΕΝΤΑΓΡΑΜΜΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Υπό την εποπτεία του Αναπληρωτή Καθηγητή Γιάννη Σκοπετέα στην δημιουργία του ντοκιμαντέρ συμμετείχαν οι φοιτητές και φοιτήτριες: Γιάννης Τσιαχρήστας, Νικόλας Παπαδημητρίου, Αμαλία Αλτίνου, Τζένη Τσιροπούλου, και Δημήτρης Καλφάκης.

Θεματικές Εκδηλώσεις, Έκθεση & έρευνα βασισμένη στην Τέχνη
Του Σωτήρη Χτούρη
Στα πλαίσια του Δι-ιδρυματικού Μεταπτυχιακού
«Εφαρμοσμένη Κλινική Κοινωνιολογία και Τέχνη»

ΓΥΝΑΙΚΑ:

ΜΗΤΕΡΑ-ΕΤΑΙΡΑ/ΕΡΓΑΤΡΙΑ/ΔΟΥΛΑ

-ΝΟΣΤΑΛΓΙΚΟΣ ΕΥΑΤΟΣ

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΕΣ ΑΝΔΡΙΚΕΣ ΕΝ-ΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ

Ημερομηνία διεξαγωγής:

7 - 8 - 9 Ιουνίου 2019

14 - 15 - 16 Ιουνίου 2019

Μουσείο Βιβλιοθήκη «Στρατή Ελευθεριάδη - Τεριάντ» Μυτιλήνη

Εγκαίνια έκθεσης:

8-06-2019, ώρα 19.00 μμ

09:00-09:30 ΕΓΓΡΑΦΕΣ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Κοινωνική οικονομία, κοινωνική επιχειρηματικότητα, συνεργατικά δίκτυα

Προεδρεύων: Θανάσης Κίζος

09:30-09:45

Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα την εποχή της οικονομικής κρίσης
Ταξιάρχης Βουγλάνης

09:45-10:00

Policies promoting Social and Sharing Economies in Mediterranean European Economic Area (MED EEA); a literature review focusing on youth unemployment and NEETs

Athina Avagianou, Sofia Karampela, Theodoros Iosifides, Thanasis Kizos, Ioannis Pissourios

10:00-10:15

Στάσεις και αντιλήψεις μελών κινημάτων για το ζήτημα της ιδιωτικοποίησης του νερού. Η περίπτωση του Βόλου και της Θεσσαλονίκης

Μαρία Λαγού, Μαρία Σηφάκη

10:15-11:00

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Νέοι, Λιτότητα και Κρίση

Προεδρεύουσα: Ευαγγελία Καλεράντε

09:30-09:45

Οι ρίζες των αντιμνημονιακών κινητοποιήσεων: Η διαμαρτυρία στην Ελλάδα στο πλαίσιο του αντι-παγκοσμιοποιητικού κύκλου διαμαρτυρίας

Νίκος Σερντεδάκης, Βασίλης Ρόγγας

09:45-10:00

Young people not in employment, education or training (NEET) in the Mediterranean EU South: a study of the phenomenon for the recent crisis

Effie Emmanuil, Michalis Poulimas, Ioannis Papageorgiou, Stelios Gialis

10:00-10:15

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στον ελληνικό μαθητικό πληθυσμό. Κοινωνιολογικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις

Βασίλειος Οικονομίδης, Θεόδωρος Ελευθεράκης, Ευαγγελία Καλεράντε, Παναγιώτης Γιαβρίμης

10:15-11:00

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Σύγχρονες πολιτισμικές θεωρήσεις και ζητήματα διαχείρισης**Προεδρεύουσα : Εύη Σαμπανίκου*

- 09:30-09:45** *«Κρίση της κουλτούρας ή κουλτούρα της κρίσης; Μια κοινωνιολογική προσέγγιση»*
Άννα Χ. Μαρκοπούλου
- 09:45-10:00** *Οι τέχνες στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών σήμερα. Μια μεταουμανιστική προσέγγιση*
Εύη Σαμπανίκου
- 10:00-10:15** *«Πολιτιστική διαχείριση και τεχνητή νοημοσύνη»*
Γιώργος Γκαντζιάς
- 10:15-10:30** *«Ελληνικά περιοδικά κόμικς της δεκαετίας του '60 με μεταφρασμένο υλικό παλαιότερων δεκαετιών: Η περίπτωση του «Βέλους»». Πολιτισμικά πρότυπα και κοινωνικές διαστάσεις»*
Μανούσος Μαραγκουδάκης, Εύη Σαμπανίκου, Πάνος Κρητικός
- 10:30-11:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
-

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)*Μετανάστευση και στάσεις τοπικών κοινωνιών**Προεδρεύων: Κώστας Ρόντος*

- 09:30-09:45** *Η προσφυγική κρίση μέσα από τα μάτια των κατοίκων της Λέσβου*
Ομάδα Προφορικής Ιστορίας Λέσβου (ΟΠΙΛΕΣ)
Ελευθερία Αλεξανδρή, Ευρικόμη Σάββα
- 09:45-10:00** *Το ζήτημα της Κοινωνικής Ένταξης των Προσφύγων στη Λέσβο*
Λαμπρινή Μπλάτσιου, Άντζελα Τζουρέ
- 10:00-10:15** *Ποιοτική διερεύνηση των απόψεων και στάσεων των κατοίκων της Λέσβου σχετικά με την μαζική ροή προσφύγων/μεταναστών στο νησί*
Κώστας Ρόντος, Μαρία Παπαριστείδη, Γιάννης Κάλλας
- 10:15-10:30** *Οι παράγοντες που προσδιορίζουν τη στάση των τοπικών κοινωνιών απέναντι στους πρόσφυγες - μετανάστες: Η περίπτωση των πρόσφατων ροών προς τη Λέσβο*
Μιχαήλ Παπάζογλου, Κώστας Ρόντος
- 10:30-11:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
-
- 11:00-11:30** Διάλειμμα (Καφές- Σνακ)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Κρίση και Υγεία στην Ελλάδα**Προεδρεύων: Κώστας Ρόντος*

- 11:30-11:45** *Διερεύνηση της βιωσιμότητας του Ελληνικού Συστήματος Υγείας κάτω από το πρίσμα της δημοσιονομικής κρίσης*
Κώστας Ρόντος, Δημήτρης Αντώνογλου
- 11:45-12:00** *Μέτρηση της γεωγραφικής ανισοκατανομής των υπηρεσιών υγείας στην Ελλάδα: Μια ποσοτική ανάλυση*
Κώστας Ρόντος, Δημήτρης Αντώνογλου
- 12:00-12:15** *Η διαδικασία επαγγελματοποίησης στα επαγγέλματα υγείας: Η περίπτωση του επαγγέλματος της νοσηλευτικής*
Ανδρέας Ντούνης
- 12:15-12:30** *Η κοινωνική κατασκευή του χρόνιου πόνου σε ασθενείς με μυοσκελετικές παθήσεις*
Μάνος Σαββάκης, Νίκος Κολοκούρας
- 12:30-13:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Κρίση και Κοινωνικές Ομάδες**Προεδρεύων: Ευστράτιος Παπάνης*

- 11:30-11:45** *Αναπηρία και κοινωνική ανισότητα: Το παράδειγμα της ενσωματωβίωσης (Embodiment) των Ελλήνων χορευτών με κινητική αναπηρία*
Ανδρέας Κολίσογλου, Γιώργος Αλεξιάς, Θάνος Καστρίτης
- 11:45-12:00** *«Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις, ερμηνείες και προοπτικές της εξέλιξης των οικογενειακών δομών προ και μετά κρίσης»*
Αναστασία Κατσούρη, Ελένη Μακρίδου
- 12:00-12:15** *Η κρατική μέριμνα στις στρατιωτικές οικογένειες*
Δημήτριος Γάκης
- 12:15-12:30** *Διερεύνηση της αίσθησης της κοινότητας μεταξύ των μελών του Πανεπιστημίου Αιγαίου*
Θεοδώρα Τζέκου, Θεανώ Σ. Τερκενλή
- 12:30-13:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Φύλο και Υγεία**Προεδρεύων: Μάνος Σαββάκης*

- 11:30-11:45** *Προκαταρκτικές κοινωνιολογικές θεωρήσεις για το σύγχρονο μοντέλο τοκετού: Η επιλογή της καισαρικής τομής και περιθώρια εφαρμογής εναλλακτικής προσέγγισης. Η περίπτωση της Ελλάδας*
Αικατερίνη Αναστασίου

- 11:45-12:00** *Θεωρία κοινωνικών δικτύων, κυψελικά αυτόματα και Εξελικτική Θεωρία Παιγνίων στην καρκινική ανάπτυξη. Ένα υπόδειγμα στην κατά και τη μετά την κρίση εποχή;*
Αδάμ Αδαμόπουλος
- 12:00-12:15** *Νέοι χώροι και πρακτικές για τον τοκετό, νέες εννοιολογήσεις του φύλου, της γυναικείας υποκειμενικότητας και του μητρικού ρόλου*
Μυρτώ Χρονάκη
- 12:15-12:30** *Κοινωνικές διακρίσεις: αποτυπώσεις στον γάμο, στο Οικογενειακό Δίκαιο, στον έλεγχο της αναπαραγωγής, στη δημιουργία οικογένειας'*
Αγγελική Καλομοίρη
- 12:30-12:45** *Σύγχρονη κοινωνιοψυχολογική θεώρηση της συμπεριφοράς των φύλων*
Κωνσταντίνος Δημουλάς, Θεοδώρα Παπαδημητρίου, Ευριπίδης Δημουλάς, Έλλη Βέλλιου, Δημήτριος Πατίλας, Δημήτριος Λιόβας
- 12:45-13:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2.4. ΑΜΦΙΘΕΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)

Πολιτισμός, Τέχνες και Επιστήμες I:

Επαύξηση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς με ψηφιακά μέσα

Προεδρεύων: Χρήστος Καλλονιάτης

- 11:30-11:45** *Virtual museums as educational tools: Lessons learned from Dynamus*
Chairi Kiourt, Βασίλειος Σεβετίδης, Γιώργος Παυλίδης
- 11:45-12:00** *Το εικονικό μουσείο και το μουσείο του εικονικού*
Δημήτρης Χαρίτος, Ιουλιανή Θεωνά, Πέννυ Παπαγεωργοπούλου
- 12:00-12:15** *Ηχητική και οπτική επαύξηση μουσειακής εμπειρίας: η περίπτωση σχεδιασμού τρισδιάστατου μουσείου αρχαίων μουσικών οργάνων*
Αναστασία Γεωργάκη, Κώστας Κατσαντώνης
- 12:15-12:30** *A Real-life Modeling Approach to Museum Congestion Management*
Αθηνά Θάνου, Ειρήνη-Ελένη Τσιροπούλου, Συμεών Παπαβασιλείου
- 12:30-13:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 13:00-14:00** Μεσημεριανό Γεύμα (Λέσχη Σίτισης Πανεπιστημιακής Μονάδας Λέσβου)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Κριτικός αναστοχασμός στην εποχή της κρίσης

Προεδρεύων: Νικόλαος Ναγόπουλος

- 14:00-14:15** *Η Κριτική Κοινωνική Θεωρία σήμερα και η συμβολή της στην επαναθεμελίωση των Κοινωνικών Επιστημών*
Θεόδωρος Γεωργίου
- 14:15-14:30** *Η κοινωνιολογία ως επιστήμη*
Αντώνιος Παπαρίζος
- 14:30-14:45** *Η κρίση και το Διαδίκτυο. Θεωρητικά και Μεθοδολογικά Προβλήματα*
Γιώργος Πλειός
- 14:45-15:00** *Ο μετασχηματισμός της έννοιας της κριτικής στη σύγχρονη κριτική θεωρία*
Μιχάλης Σκομβούλης
- 15:00-15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Κοινωνική Θεωρία και Κριτική

Προεδρεύουσα: Γεωργία Πετράκη

- 14:00-14:15** *«Ο Μαρξ, το Κεφάλαιο και η εργασία στην εποχή της ψηφιακής εργασίας»*
Γεωργία Πετράκη
- 14:15-14:30** *Ο Μαρξ, το έγκλημα και η διαφθορά: από τα ξύλα του Ρήνου στο σύγχρονο κρατικοεπιχειρηματικό έγκλημα*
Στράτος Γεωργούλας
- 14:30-14:45** *Η θεωρία του Καρλ Πολάνυι περί Φασισμού και η επικαιρότητα των γραπτών της δεκαετίας του 1930*
Μαρία Μαρκαντωνάτου
- 14:45-15:00** *Προσεγγίζοντας τον «αντινεοφιλελευθερισμό»: κριτική παρουσίαση από το έργο του L. Wacquant*
Κων/νος Τουρατζίδης
- 15:00-15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)**Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης**

Προεδρεύων: Γεράσιμος Κουστουράκης

- 14:00-14:15** *Η πειθαρχία ως μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου: Απόψεις εκπαιδευτικών*
Δανάη Καραθανάση, Παγώνα Κιτσικούδη, Καλλιόπη Λαμπρινού, Περσεφόνη Λούπου, Παναγιώτης Γιαβρίμης
- 14:15-14:30** *Επιμήκυνση και εγκατάλειψη των σπουδών στη τριτοβάθμια εκπαίδευση: μια εναλλακτική κοινωνιολογική προσέγγιση*
Δημήτρης Σακκούλης, Άννα Ασημάκη, Γεράσιμος Κουστουράκης
- 14:30-14:45** *Κοινωνιολογική προσέγγιση των παιδαγωγικών πρακτικών που υλοποιούνται για τη διδασκαλία των Μαθηματικών στις ΔΥΕΠ: Μια μελέτη περίπτωσης*
Αχροντούλα Λάγιου, Άννα Ασημάκη, Γεράσιμος Κουστουράκης
- 14:45-15:00** *Ανοιχτά ερμηνευτικά ρεπερτόρια σε μια διαδικασία διομαδικής επικοινωνίας: Η Έρευνα-Δράση στη διαδικασία δημοκρατικής παραγωγής λόγου"*
Ευαγγελία Καλεράντε, Λέλα Γώγου
- 15:00-15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)**Κοινωνική Ιστορία και Εθνική Ταυτότητα**

Προεδρεύων : Ευθύμιος Παπαταξιάρχης

- 14:00-14:15** *Δημόσια ιστορία. Το παρελθόν ως διαρκές κοινωνικό και πολιτικό διακύβευμα*
Κώστας Μπέλης
- 14:15-14:30** *Μια σύγχρονη προσέγγιση της επιστήμης της Ιστορίας των Θρησκειών*
Γεώργιος Γαϊτάνος
- 14:30-14:45** *Ιστορίες ζωής και αρχεία στην κοινωνιολογική έρευνα: επανεξετάζοντας το νομαδικό υποκείμενο*
Μαρία Ταμπούκου
- 14:45-15:00** *Σημάνσεις της εθνικής ταυτότητας στην έξοδο (;) από την κρίση*
Χαρά Στρατουδάκη, Γιάννης Σκαρπέλος
- 15:00-15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 15:30-16:00** Διάλειμμα (Καφές - Σνακ)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Ερευνητικές Υποδομές στις Κοινωνικές Επιστήμες

Προεδρεύων: Ιωάννης Κάλλας

16:00-17:30

Ο ρόλος των ερευνητικών υποδομών στην εννοιολόγηση της εμπειρικής κοινωνικής έρευνας
Ιωάννης Κάλλας

Πώς περιγράφεται η ερευνητική διαδικασία στις ερευνητικές εκθέσεις των ποιοτικών ερευνών;
Ιωάννης Κάλλας, Μαρία Παπαριστείδη

Πώς τα «Αποθετήρια Δεδομένων» απαντούν στις ανάγκες των «Σχεδίων Διαχείρισης Δεδομένων»
Απόστολος Λιναρδής, Δήμητρα Κονδύλη

«Η ανάπτυξη μιας νέας ερευνητικής κουλτούρας ως προϋπόθεση για τη δευτερογενή ανάλυση ποιοτικών δεδομένων»

Γιώργος Τσιώλης

Στατιστικό σύστημα και ερευνητικές υποδομές στην εξωτερική μετανάστευση: Διαθεσιμότητα και ανάγκες στην σύγχρονη Ελλάδα

Κώστας Ρόντος, Μαρία-Ελένη Συρμαλή

Νέοι τύποι δεδομένων και ο ρόλος των ερευνητικών υποδομών

Δήμητρα Κονδύλη, Απόστολος Λιναρδής

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Πολιτισμός, Τέχνες και Επιστήμες II:

Επαύξηση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς με ψηφιακά μέσα

Προεδρεύων: Γιώργος Καρυδάκης

16:00-16:15

Προσεγγίζοντας την ιστορία σε περιόδους κρίσης: νέες προκλήσεις και προβληματισμοί από την ψηφιακή συνθήκη
Ηλίας Στουραΐτης

16:15-16:30

Πολιτιστικές Τεχνολογίες: Η περίπτωση του Αρχαιολογικού Μουσείου Τρίπολης
Αγγελική Αντωνίου, Γιώργος Λέπουρας, Κώστας Βασιλάκης, Μανόλης Γουάλλες, Νίκος Πλατής

16:30-16:45

Το έργο MuseLearn: Μοντελοποίηση επισκεπτών σε μουσεία μέσω τεχνητής όρασης και μηχανικής μάθησης για την παροχή στοχευμένου περιεχομένου και παιχνιδιών επαυξημένης πραγματικότητας
Δημήτριος Κοσμόπουλος, Αντώνης Αργυρός, Ιωάννης Λαδάς, Ελένη Νομικού

16:45-17:00

Τέχνη, τεχνολογία και δημόσιος χώρος
Αλέξανδρος Τενεκετζής, Γιώργος Καρυδάκης

17:00-17:30

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Χωρικές Διαστάσεις της Κρίσης**Προεδρεύων: Στέλιος Γκιάλης*

- 16:00-16:15** *Η πρόσφατη ελληνική κρίση και ο «Νέος Δρόμος του Μεταξιού»: παγκόσμιες αξιακές αλυσίδες στην πόλη-λιμάνι του Πειραιά*
Γεώργιος Συκάς, Δημήτρης Ψαρολόγος, Στέλιος Γκιάλης
- 16:15-16:30** *Το σχέδιο δημιουργίας Ειδικής Οικονομικής Ζώνης στη Θράκη*
Θεοφάνης Μαλκίδης
- 16:30-16:45** *Η Προστιθέμενη Αξία των Γεωπολιτικών Αναπαραστάσεων και η Νοηματοδότηση του Μεσογειακού Χώρου*
Ιωάννης Γεωργικόπουλος
- 16:45-17:00** *Η Επιρροή του C. Moskos στην Ανάπτυξη της Στρατ. Κοινωνιολογίας*
Δημήτριος Σμοκοβίτης
- 17:00-17:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)*Εκπαιδευτικές πολιτικές και σχολικές πρακτικές**Προεδρεύουσα : Παρασκευή Πουλογιαννοπούλου*

- 16:00-16:15** *Το σχολείο μέσα στην κοινότητα –η κοινότητα μέσα από το σχολείο: μια νέα παιδαγωγική προσέγγιση*
Γεωργία Τσάγκου, Αλέξης Βασιλομανωλάκης, Ειρήνη Σαμίου, Αναστασία Ζήση
- 16:15-16:30** *Διακυβέρνηση με τη χρήση Συγκριτικών Αριθμητικών Δεδομένων και Διαμόρφωση Εκπαιδευτικής Κρίσης: Η περίπτωση των πολιτικών για τους εκπαιδευτικούς της Κύπρου*
Κωνσταντίνα Καζακαίου, Νικόλ Βασιλείου, Ελευθέριος Κληρίδης
- 16:30-16:45** *Νέοι εκπαιδευτικοί διαφορετικών ταχυτήτων. Η «γενιά της κρίσης»*
Παρασκευή Πουλογιαννοπούλου
- 16:45-17:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 17:30-18:00** Διάλειμμα (Καφές - Σνακ)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Μάης 1968: Κοινωνικές και πολιτικές αιτίες, συνέπειες και επικαιρότητα

Προεδρεύων: Γιώργος Πλειός

- 18:00-18:15** *«Ήρθα, Είδα, ...».* Τα αποσιωπητικά μιας έκθεσης για τον Μάη του '68
Νάσια Χουρμουζιάδη
- 18:15-18:30** *«Ελλάδα 1968: Πρώτη προσπάθεια συνταγματικής οργάνωσης του στρατιωτικού καθεστώτος 1967-1974»*
Κώστας Ζώρας
- 18:30-18:45** *Η «λύσσα» τον Μάη του 1968: το «κύκνιο άσμα» της ιστορικοιστικής επιστημολογίας και των «καταστασιακών»*
Νίκος Σέργης, Δημήτρης Παπαγεωργίου
- 18:45-19:00** *Το «'68» ως ορόσημο μιας διαρκούς παγκόσμιας εξέγερσης της φοιτητικής νεολαίας: Γαλλία, Αμερική και Ιαπωνία ως περιπτώσεις «επίμονου ανθρωπισμού εναντίον του θριαμβεύοντος υλισμού και του επιθετικού πραγματισμού»*
Μιχάλης Ψημίτης
- 19:00-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Κοινωνικές Συνέπειες και Αναπαραστάσεις της Κρίσης

Προεδρεύων: Θανάσης Κίζος

- 18:00-18:15** *Brain drain και κρίση αναπαραγωγής των μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων*
Ευθύμιος Τόλιος, Θεόδωρος Θάνος
- 18:15-18:30** *Οι έννοιες του 'θύτη' και του 'θύματος' στην ελληνική οικονομική κρίση: Ανάλυση λόγου από τον ελληνικό έντυπο τύπο*
Έλενα Μπότση
- 18:30-18:45** *Η Ελλάδα την περίοδο της κρίσης: κοινωνικές – οικονομικές επιπτώσεις και πολιτικές*
Κασσιανή Οικονόμου
- 18:45-19:00** *Brain drain: μια σύγχρονη “απειλή” για τη χώρα μας*
Χρήστος Ζιώγας, Πάρης Κανιούρας, Δημήτριος Νταλώσης, Σταμάτης Σταμάτης
- 19:00-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Εκπαιδευτική ένταξη και ηγεσία*

Προεδρεύων: Παναγιώτης Γιαβρίμης

- 18:00-18:15** Κοινωνική και εκπαιδευτική ένταξη ασυνόδευτων ανηλίκων στις δομές μη τυπικής εκπαίδευσης στους χώρους φιλοξενίας
Άννα Τριανταφύλλου, Παναγιώτης Γιαβρίμης
- 18:15-18:30** *Education as unusual: Η συνεργασία Συντονιστών/τριων Εκπαίδευσης Προσφύγων - Διευθυντριών/Διευθυντών ως δυναμικό στοιχείο συμπερίληψης των παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση*
Βασιλική Κριθάρη, Χριστίνα Σπυροπούλου, Θεοδώρα Τσιαγκάνη
- 18:30-18:45** *Ευρωπαϊκές διαστάσεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και ο ρόλος της ηγεσίας των σχολικών μονάδων στη διαχείριση της διαφορετικότητας*
Νίκη Ψωμά, Νικόλαος Ναγόπουλος
- 18:45-19:00** *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Ευρωπαϊκές πολιτικές για την ένταξη των προσφύγων στην εκπαίδευση με έμφαση στην Ελλάδα*
Μαρία Μπάτραλη
- 19:00-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)*Διεθνείς όψεις μεταναστευτικής πολιτικής*

Προεδρεύουσα : Ηλέκτρα Πετράκου

- 18:00-18:15** *Η θεσμική συγκρότηση της Ε.Ε. στην προσφυγική κρίση (2014-2018). Προσέγγιση και ερμηνεία των στρατηγικών αποφάσεων και επιλογών των ευρωπαϊκών οργάνων και των κρατών-μελών υπό τη θεωρία της ορθολογικής επιλογής*
Γεώργιος Τζάρτζας, Νικόλαος Ουδατζής, Χαράλαμπος Πούλος, Κωνσταντίνος Τζίκας
- 18:15-18:30** *Χαρτογραφώντας τις αξίες και τις συνεργασίες για τη μετανάστευση και το άσυλο στην ΕΕ*
Ηλέκτρα Πετράκου, Γεώργιος Δομαζάκης, Γεώργιος Παπαγιάννης, Αθανάσιος Γιαννακόπουλος
- 18:30-18:45** *Νέες τάσεις στο θεσμικό πλαίσιο του μεταναστευτικού στην Ελλάδα και την Ε.Ε.*
Φώτιος Ζυγούρης, Σοφία Παπαδοπούλου
- 18:45-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 19:30-20:00** Διάλειμμα (Καφές - Σνακ)

Μάης 1968. Επιστημονικοί απόηχοι ενός μεγάλου κοινωνικού και πολιτικού γεγονότος

ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Προεδρεύων: Μιχάλης Ψημίτης

20:00-21:30

ΜΑΗΣ 1968 : Μια Άνοιξη Εξεγέρσεων

Άλκης Ρήγος

Οι πολλαπλές επιπτώσεις μιας στρατηγικής αμφισβήτησης

Ιωάννης Μεταξάς

Ο Μάης στην Γαλλία

Μάκης Καβουριάρης

Μάης 68, μια παρά-βαση

Μυρτώ Ρήγου

*Η σκέψη του Μάη 68: ένα *theatrum philosophicum**

Γιώργος Βέλτσος

Πρωτοπορίες και συγκυρίες

Κωνσταντίνος Τσουκαλάς

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Βραδινό Γεύμα (Λέσχη Σίτισης Πανεπιστημιακής Μονάδας Λέσβου)

ΛΗΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Ειδική Συνεδρία 1 στο πλαίσιο του εορτασμού εξήντα χρόνων λειτουργίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ): «Η κοινωνική έρευνα στο ΕΚΚΕ. Θεωρήσεις και προσεγγίσεις της κρίσης»

Προεδρεύουσα : Δήμητρα Κονδύλη

09:30-11:00

«Από το ΚΚΕΑ στο ΕΚΚΕ. Η άνθιση της έρευνας σε χρόνια δημοκρατίας»

Ιωάννα Παπαθανασίου

«Η κρίση και οι έρευνες του ΕΚΚΕ. Συνοπτική παρουσίαση»

Δήμητρα Κονδύλη

«Αναστοχασμοί γύρω από τις έννοιες αλληλεγγύη- φιλανθρωπία»

Ολυμπία Σελέκου

«Η κρίση της κρίσης: όψεις της διαχείρισης των μεταναστευτικών πληθυσμών στην Ελλάδα μετά το 2015»

Γιώργος Κανδύλης

«Ροές στη Σιωπή. Οι πρόσφυγες και ο Άνθρωπος Ανθρωπολόγος»

Μιχάλης Πέτρου

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Φύλο, Φροντίδα, Κοινωνική Προστασία, Οικογένεια

Προεδρεύουσα: Βενετία Καντσά

09:30-09:45

Φύλο, εργασία και 'κρίση της φροντίδας': εννοιολογικές αναζητήσεις και αναθεωρήσεις στη σύγχρονη κοινωνική πολιτική

Κυριακή Λαμπροπούλου

09:45-10:00

Το γυναικείο πρόσωπο της μονογονεϊκότητας στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης

Μιλτιάδης Σταμπουλής

10:00-10:15

Πτυχές προσβασιμότητας στο αγαθό της υγείας για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες κατά τη διάρκεια της κρίσης στην Ελλάδα

Απόστολος Καμέκης, Στυλιανός Ιωάννης Τζαγκαράκης

10:15-10:30

Οι ανάγκες των γονιών που αναζητούν ατομική συμβουλευτική, σε περιβάλλον οικονομικής κρίσης

Ελευθερία Σπυροπούλου, Σοφία Βαρελίδου

10:30-11:00

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, μετανάστευση και εκπαιδευτικές πολιτικές
Προεδρεύων: Παναγιώτης Γιαβρίμης

- 09:30-09:45** *Μετανάστευση και Αναπηρία*
 Ελισσάβετ Γκινάλα, Παναγιώτης Γιαβρίμης
- 09:45-10:00** *Κοινωνικές παραστάσεις και εκπαιδευτικές πρακτικές ως αντανάκλασεις του προσφυγικού θέματος: Λογο-αναλυτικές προσεγγίσεις των εκπαιδευτικών διαμεσολαβητών αναφορικά με τα ΑΜΕΑ πρόσφυγες*
 Άννα Σταματίου, Ευαγγελία Καλεράντε
- 10:00-10:15** *Αναπηρία και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα της κρίσης*
 Γεώργιος Χονδρομπίλας, Παναγιώτης Γιαβρίμης
- 10:15-10:30** *Οικονομική κρίση (Μνημόνια) και Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Οι Απόψεις των Εκπαιδευτικών των Δημοτικών Σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Θράκης*
 Δημήτρης Στεφανίδης
- 10:30-10:45** *Στίγμα και μαθησιακές δυσκολίες*
 Μαρία Παλιβάνη, Παναγιώτης Γιαβρίμης
- 10:45-11:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)

Μετανάστευση και συνοριακότητα
Προεδρεύουσα : Ηλέκτρα Πετράκου

- 09:30-09:45** *The Humanization of the Refugee: Kavala, GR, Tijuana, CA & Texas "Fronterra", USA*
 Joanna Hadjicostandi
- 09:45-10:00** *«Χώρος, σύνορα και εγκλωβισμοί στην ΕΕ: το παράδειγμα της Λέσβου»*
 Παρασκευούλα Τσιτσαράκη
- 10:00-10:15** *Λέσβος: Πολιτικές και πρακτικές διαμόρφωσης συνόρου*
 Άγγελος Ηλίας, Ναντίνα Λειβαδίτη, Εύα Παπατζανή, Ηλέκτρα Πετράκου
- 10:15-10:30** *Φύλο & μεταναστευτική κρίση στην Ευρώπη: Αρχειακή τεκμηρίωση & κοινωνικά δικαιώματα.*
 Τριανταφυλλιά Κουρτούμη
- 10:30-11:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 11:00-11:30** Διάλειμμα (Καφές - Σνακ)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Ειδική Συνεδρία II στο πλαίσιο του εορτασμού εξήντα χρόνων λειτουργίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ): «Η κοινωνική έρευνα στο ΕΚΚΕ. Θεωρήσεις και προσεγγίσεις της κρίσης»

Προεδρεύουσα : Δήμητρα Κονδύλη

11:30-13:00

«Μικτά μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα της κρίσης. Αφηγήσεις στον ημερήσιο Τύπο»
Γρηγόρης Γκουγκούσης, Δημήτρης Τουρλίδας, Ιφιγένεια Βάγια, Χριστίνα Βαρουξή

«Το πεδίο της διαχείρισης της δημόσιας περιουσίας στην Ελλάδα: μια κοινωνιολογική προσέγγιση»

Νίκος Σουλιώτης

«Μεταβολές στην πολιτική κοινωνικοποίηση των εφήβων στην Αττική κατά τη διάρκεια της κρίσης. Αποτελέσματα ερευνών και ανοιχτή πρόσβαση δεδομένων»

Μανίνα Κακεπάκη, Κατερίνα Ηλιού, Γιώργος Παπαστεφανάτος, Κώστας Πιερίδης

«Κοινωνική συνοχή, ανοχή και εγκληματικότητα στην Ελλάδα της κρίσης»

Ιωάννα Τσίγκανου

«Το επάγγελμα του ναυτικού ως επαγγελματική διεξοδος για τους νέους. Μια πρώτη προσέγγιση»

Μαρία Θανοπούλου

«Εθνικά στερεότυπα: αυτοπροσδιορισμοί και ετεροπροσδιορισμοί στον καιρό της κρίσης»

Κατερίνα Ηλιού, Μανίνα Κακεπάκη

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Μετανάστευση: Ένταξη και Εργασία

Προεδρεύουσα: Μαρία Ελένη Συρμαλή

11:30-11:45

Αλλοδαποί Εργαζόμενοι και Συνδικάτα: Μια ασύμπτωτη σχέση;
Θεόδωρος Κουτρούκης

11:45-12:00

Αγροτικός τομέας και αδήλωτη εργασία μεταναστών: Μια ποσοτική διερεύνηση στο νησί της Λέσβου

Κώστας Ρόντος, Νικόλαος Πανάγος

12:00-12:15

Ένταξη Προσφύγων: Ο ρόλος του Κοινωνικού κεφαλαίου

Δημήτριος Γεωργιάδης, Βασίλης Πανταζής

12:15-12:30

Διαστάσεις των προοπτικών ένταξης των προσφύγων στο ελληνικό παραγωγικό σύστημα: Μελέτη περίπτωσης σε Κρήτη και Μυτιλήνη

Δημήτριος Κοτρόγιαννος, Στυλιανός Ιωάννης Τζαγκαράκης, Απόστολος Καμέκης, Γεωργία Δημάρη, Εμμανουήλ Μαυροζαχαράκης

12:30-12:45

Κινηματογραφικά ερμηνευτικά ρεπερτόρια της κοινωνικής ταυτότητας των προσφύγων: Η τεχνική του animation στη διαπολιτισμική εκπαίδευση

Βασιλική Αναστασοπούλου, Συμεών Νικολιδάκης

12:45-13:00

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Ευρώπη, Ευρωζώνη και Ελλάδα**Προεδρεύων: Γεράσιμος Παυλογεωργάτος*

11:30-11:45

*Η επιστροφή της Ιστορίας στην Ευρώπη: Η επίμονη γοητεία της νεωτερικότητας**Κώστας Υφαντής*

11:45-12:00

*Εκλογικοί Κύκλοι και Δημοσιονομικά Ελλείμματα στην Ελλάδα**Χαρά Βαβούρα, Ιωάννης Βαβούρας, Γιώργος Πετράκος, Κώστας Ρόντος*

12:00-12:15

*Από την τελεολογία στην εσαχολογία του ευρωπαϊκού σχεδίου – Θεσμικοπολιτικές προοπτικές μετεξέλιξης της ΕΕ**Νικόλαος Βλαχάκης*

12:15-12:30

*Η πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την υιοθέτηση του ευρώ και την δημιουργία της ευρωζώνης, μέσα από τον Τύπο**Χρήστος Ζίγας, Πάρης Κανιούρας, Σοφία Παπαδοπούλου, Σταμάτης Σταμάτης*

12:30-13:00

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)*Νησιωτικότητα και τοπικές κοινωνίες**Προεδρεύων: Νικόλαος Σουλακέλλης*

11:30-11:45

*Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: μια θεωρητική προσέγγιση**Σοφία Παπαδοπούλου*

11:45-12:00

*Συζητώντας για τα νησιά: κυρίαρχοι λόγοι στη νεωτερικότητα και νέες οντολογικές προσεγγίσεις**Χρήστος Μπακάλης*

12:00-12:15

*Περιφερειακότητα και νησιωτική συνοχή: Ερμηνεία και σύνδεση των όρων αυτών, μέσα από τις γυναίκες των σφουγγαράδων της Καλύμνου**Νικολέτα Τσίγκρα*

12:15-12:30

*Οι επιπτώσεις της διάσπαρτης οικιστικής ανάπτυξης στο τοπίο των νησιών: η περίπτωση της Σαντορίνης**Ευαγγελία – Θεοδώρα Δερδεμέζη, Γιώργος Τσιλιμίγκας*

12:30-13:00

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

13:00-14:00

Μεσημεριανό Γεύμα (Λέσχη Σίτισης Πανεπιστημιακής Μονάδας Λέσβου)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Αφιέρωμα στον Henri Lefebvre I: Δικαίωμα στην Πόλη και Αντιρατσιστική Γεωγραφία. Δικαίωμα στην Πόλη, Κοινά και Καλλιτεχνικές παρεμβάσεις στον Δημόσιο Χώρο

Προεδρεύων: Κωσταντίνος Ζαφείρης

- 14:00-14:15** *Αντίσταση και Δημιουργία μέσα από τους ανεξάρτητους χώρους τέχνης στην Πόλη του Μεξικού*
Μυρτώ Κατσιμίχα, Κωνσταντίνος Ζαφείρης
- 14:15-14:30** *Η ανανοηματοδότηση δημόσιων χώρων μέσω της τέχνης και η συμβολή της στα κοινωνικά κινήματα, παραδείγματα από τη Λατινική Αμερική*
Δημήτρης Ιακωβάκης
- 14:30-14:45** *Το Δικαίωμα στην Πόλη μέσα από το Φεμινιστικό Κίνημα και το Street Art*
Βιολέτα Δημητρακοπούλου, Νεφέλη Μπελαβίλα
- 14:45-15:00** *Dimensão afetiva no agenciamento do território no espaço urbano*
Natanael Reis Bomfim
- 15:00-15:15** *Οι σύγχρονοι κοινοτικοί τρόποι οργάνωσης ως νησίδες αντίστασης και η πιθανή σχέση τους με τις προσεγγίσεις του επικούρειου Κήπου*
Γιώργος Δικμάνης
- 15:15-15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Ευρώπη και κρίση. Διλήμματα και προοπτικές για την ελληνική κοινωνία

Προεδρεύων: Πάνος Γρηγορίου

- 14:00- 15:30** *Ελληνική Οικονομία και κρίση. Τρόποι αντιμετώπισης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης*
Χριστόφορος Καλλονιάτης
- Ο σεβασμός των κοινωνικών δικαιωμάτων στην Ευρώπη της κρίσης*
Παναγιώτης Τσουκαρέλλης
- Δημοκρατία και Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Οι επιρροές της ευρωπαϊκής ενοποιητικής διαδικασίας*
Δημήτρης Μπούμπας
- Θεσμικά ελλείμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την διαχείριση της ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης. Οι επιπτώσεις στην ελληνική κοινωνία και οικονομία*
Γιώργος Γιαρλός
- Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνοχή και Δικαίωμα στην Εργασία. Η περίπτωση της περιφέρειας του Β. Αιγαίου*
Μάρω Καραμανώλη
- Ευρωπαϊκή Κρίση και Ευρωσκεπτικισμός. Η ελληνική περίπτωση.*
Γιώργος Μαστρογιαννόπουλος
- Η Προσφυγική κρίση και οι έλληνες ευρωβουλευτές*
Γεωργία Παπανικολάου

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Εκπαίδευση Μεταναστών**Προεδρεύων: Διονύσιος Γουβιάς*

- 14:00-14:15** *Συναισθηματικό κλίμα στην ελληνική κοινωνία και υποδοχή και ενσωμάτωση προσφύγων Βενετία Σακελλαρίου*
- 14:15-14:30** *Επιβίωση, προσαρμογή ή ενδυνάμωση; Θεωρητικές, μεθοδολογικές & παιδαγωγικές διαστάσεις των εθελοντικών εκπαιδευτικών παρεμβάσεων για μετανάστες & πρόσφυγες που υλοποιούνται σε νησιά του Αιγαίου
Διονύσιος Γουβιάς*
- 14:30-14:45** *Διδασκαλία Τούρκων πολιτικών προσφύγων σε τμήμα ένταξης: Δυο μελέτες περίπτωσης
Νατάσσα Μπελίτσου, Δροσίσ Αγγελάρα, Βασιλική Βιντζηλαίου, Ελευθερία Μήτση, Κλεοπάτρα Λυμπεροπούλου*
- 14:45-15:00** *«Ο σχολικός χώρος ως παράγοντας διαμόρφωσης της ταυτότητας»
Ελισάβετ Αναστασοπούλου, Ηλέκτρα Πετράκου*
- 15:00-15:15** *Η αξιοποίηση της Τέχνης στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Αναπαραστάσεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τη διαχείριση δίγλωσσων μαθητών
Χαράλαμπος Παπαγιάννης, Αγγελική Κίτσιου*
- 15:15-15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)*Κρίση και Κράτος Έκτακτης Ανάγκης**Προεδρεύουσα : Μαρία Μαρκαντωνάτου*

- 14:00-14:15** *Νεοφιλελευθερισμός και κατάσταση εξαίρεσης: το παράδειγμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα
Μαρία Μαρκαντωνάτου, Βενετία Παλαμάρη, Δημήτρης Παρασκευόπουλος*
- 14:15-14:30** *Κοινωνία των Εθνών και Τρόικα: Συγκρίνοντας δυο Προγράμματα Δημοσιονομικής Προσαρμογής (Αυστρία-Ελλάδα)
Μαρία Μαρκαντωνάτου*
- 14:30- 14:45** *Η διακυβέρνηση των «επικίνδυνων» βιολογικών υγρών υπό το καθεστώς της «κρίσης»
Χρήστος Κουρούτζας*
- 14:45- 15:00** *«Η κανονικότητα σας βρωμάει αίμα»: Όταν η αντίσταση ακούει στο όνομα Ζακ Μυρτώ Ναούμ, Δημήτρης Παρασκευόπουλος*
- 15:00- 15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 15:30- 16:00** Διάλειμμα (Καφές- Σνακ)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Στρογγυλό Τραπέζι: Ταξικές αναδιαρθρώσεις στην ελληνική κοινωνία την περίοδο της κρίσης

Προεδρεύων: Μιχάλης Σπουρδαλάκης

16:00-17:30

Ανδρέας Ν. Λύτρας

Βάλια Αρανίτου

Ευθύμιος Παπαβλασόπουλος

Μιχάλης Πουλημάς

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Ευρώπη και κρίσεις. Πολιτισμός, Ταυτότητα και Ασφάλεια

Προεδρεύων: Πάνος Γρηγορίου

16:00-17:30

Πολιτικός Πολιτισμός και ηθικές αξίες. Η κρίση αξιών σε Αμερική και Ευρώπη. Κρίση, δημοκρατία και εκπαίδευση

Κλειώ Χατζηδανιήλ

Ευρωπαϊκή ταυτότητα και ιθαγένεια στον αστερισμό της ευρωπαϊκής κρίσης

Μόνικα Χατζηπαντελή

Ασφάλεια και άμυνα στην Ευρώπη της κρίσης

Παύλος Πατίρης

Διακυβέρνηση της ευρωπαϊκής ασφάλειας

Μίλτος Χατζημανωλάκης

Νέες δυναμικές για την ευρωπαϊκή κοινωνία βάσει της συνεργασίας ΕΕ και NATO

Σπύρος Κλαουδάτος

Παρέμβαση: Η συμβολή της ευρωπαϊκής άμυνας ως ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής στην επίλυση της σημερινής κρίσης

Ειρήνη Καβαρνού

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)**Μετανάστευση και Στέγαση**

Προεδρεύων: Νίκος Ξυπολυτάς

- 16:00-16:15** Διαπραγματεύσεις ορατότητας, συγκρούσεις συγκατοίκησης: Η χωρο-κοινωνική εγκατάσταση των προσφύγων στην Αθήνα, μεταξύ πολιτικών και καθημερινής ζωής
Εύα Παπατζανή
- 16:15-16:30** Διαδρομές και σχέσεις από τη βάρκα στο διαμέρισμα
Γεωργία Σαρικούδη, Χρήστος Τσαρουχίδης, Γκόλφω Τσέργα, Τριανταφυλλιά Καβαζίδου
- 16:30-16:45** Πολιτικές Στέγασης Αιτούντων Άσυλο: Προς την Κοινωνική Ενσωμάτωση ή την Προνοιακή Εξάρτηση;
Νίκος Κουραχάνης
- 16:45-17:00** Κοινωνική εργασία ‘μέσα’ και ‘πέρα’ από τις ‘κρίσεις’: Προκλήσεις και Προοπτικές από τη θεωρία στην πράξη στην Ελλάδα του 21ου αιώνα
Αγάπη Κανδυλάκη
- 17:00-17:15** Κοινωνική Εργασία και «δυνάμεις επαγγελματικής αντίστασης» στις αντιξοότητες διαχείρισης της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης
Λεμονιά Χυδிரόγλου, Στυλιανή Φαρμάκη, Αγάπη Κανδυλάκη
- 17:15-17:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)**Αφιέρωμα στον Henri Lefebvre II: Δικαίωμα στην Πόλη και Αντιρατσιστική Γεωγραφία****Το Δικαίωμα στην Πόλη ως πράξη Αντίστασης. Παραδείγματα Αντιρατσιστικής Γεωγραφίας**

Προεδρεύουσα : Κρίστη Πετροπούλου

- 16:00-16:10** Το δικαίωμα των προσφύγων στην πόλη: κρατικοί χώροι φιλοξενίας και στεγαστικά κοινά. Μελέτη περιπτώσεων σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Μυτιλήνη
Χρύσα Γιαννοπούλου, Κρίστη Πετροπούλου, Ηλίας Πιστικός, Χαράλαμπος Τσαβδάρουλου
- 16:10-16:20** Από γεωγραφίες αποκλεισμού σε γεωγραφίες ελεύθερης μετακίνησης. Σχεδιάζοντας έναν « τρίτο χώρο» (thirdspace) συμβίωσης σε σταυροδρόμια ροών
Αρμπάρα Σοφία
- 16:20-16:30** Ο μύθος του “ανθρωπισμού”
Κωνσταντίνος Ζαφείρης
- 16:30-16:40** Δικαίωμα στην Πόλη και Αστικά Πειράματα σε Καιρούς Κρίσης: Το Παράδειγμα της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου
Περικλής Χατζηνάκος
- 16:40-16:50** Can the subaltern create? – Appropriation of space as a way to produce resistance in segregation context
Roberto Marques, Christy (Chryssanthi) Petropoulou

- 16:50-17:00** *Χαρτογραφίες και αναπαραστάσεις 'των άλλων': το παράδειγμα της Λέσβου προς μία αντι-ρατσιστική γεωγραφία*
Νάγια Τσελεπή, Κρίστη Πετροπούλου, Μυρτώ Τσιλιμπουνίδη, Ορέστης Πάγκαλος
- 17:00-17:10** *A new climate for forests: an epistemicidal and monoculturalist project of the World Bank Group*
Alberto Betancourt Posada
- 17:10-17:20** *HumanRights360*
Eleni Takou
- 17:20-17:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 17:30-18:00** Διάλειμμα (Καφές - Σνακ)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Στρογγυλό τραπέζι:

Από τις θάρκες στα θρανία: η εμπειρία από την μη-τυπική εκπαίδευση προσφύγων στη Λέσβο

Προεδρεύοντες: Διονύσης Παύλου, Γεωργία Χαλκουτσάκη

- 18:00- 19:30** Μάγδα Βελούτσου
- Κώστας Καρακουζίδης
- Κώστας Κορόζης
- Φωτεινή Μήτσου
- Αύρα Μολυβιάτη
- Θωμάς Παπάς
- Άννα Τριανταφύλλου
- ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Πολιτικές Συνέπειες Κρίσης. Ελληνικό πολιτικό σύστημα. Κρίση των θεσμών, νομιμότητα και νομιμοποίηση.

Προεδρεύων: Κώστας Ζώρας

- 18:00-18:15** *Πολιτικό σύστημα και κρίση αντιπροσώπευσης. Η κρίση του κοινοβουλευτισμού και στοιχεία άμεσης δημοκρατίας στην Ελλάδα την εποχή της οικονομικής κρίσης*
Κωνσταντίνος Τσιμάρας

- 18:15-18:30** *Αποκεντρωμένη δημοκρατία, φιλελεύθερο ήθος*
Νικήτας Αλιπράντης
- 18:30-18:45** *Ιδεολογικές εκτροπές ως διακύβευμα στον απόηχο της οικονομικής κρίσης*
Ανδρέας Δαβαλάς
- 18:45-19:00** *Στον αστερισμό της 'Πασσοκοποίησης'. Το 'ΠΑΣΟΚ' εντός κρίσης*
Συμεών Ανδρονίδης
- 19:00-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
-

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Συνέπειες της Κρίσης στην Εργασία

Προεδρεύοντες: Κώστας Ρόντος, Μαρία Ελένη Συρμαλή

- 18:00-18:15** *Κοινωνικοοικονομική κρίση στην Ελλάδα: Θεσμικές μεταρρυθμίσεις και ανάπτυξη*
Ιωάννης Βαβούρας, Κώστας Ρόντος, Μαρία-Ελένη Συρμαλή
- 18:15-18:30** *Σχέσεις Εργασίας στον Τομέα των Υπηρεσιών: Τριτογενοποίηση, Απορρύθμιση και η νέα θέση*
της Μισθωτής Εργασίας
Θεόδωρος Κουτρούκης
- 18:30-18:45** *Ελάχιστα επίπεδα συνταξιοδοτικής προστασίας με το νέο ασφαλιστικό σύστημα: Αποτίμηση των*
χαρακτηριστικών και της λειτουργίας της «εθνικής σύνταξης»
Ευάγγελος Κουμαριανός
- 18:45-19:00** *Ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα και τον ευρωπαϊκό Νότο: Προς ένα νέο μοντέλο διαμόρφωσης*
των εργασιακών σχέσεων
Μαρία Γεωργία Αντωνοπούλου
- 19:00-19:15** *Νέα οικοσυστήματα συνεργατικής πολιτικής: η περίπτωση Καρδίτσα*
Αιμιλία Βουλβούλη, Αλέξανδρος Κιουπκιολής
- 19:15-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
-

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)

Πολιτισμός, Τέχνες και Επιστήμες III

Προεδρεύων: Γεράσιμος Παυλογεωργάτος

- 18:00-18:15** *Η έκθεση στον πύργο του Καράβου Αλιβερίου. Σχεδιάζοντας το «παρελθόν» μέσα στο «παρόν»*
Ελισάβετ Κελίδου
- 18:15-18:30** *Οι τελετουργίες του θανάτου στην ψηφιακή εποχή: Κοινωνικές αναπαραστάσεις στην κοινότητα*
του Facebook
Στεφάνια Γραικούση
- 18:30-18:45** *Beat generation and change of example: from the aesthetic improvisation to social*
experimentation
Christos Nedelkopoulos

- 18:45-19:00** *Η θεματική ανάλυση σε φιλμικά κείμενα-η περίπτωση των ταινιών «ντοκιμαντέρ για την ελληνική κρίση»*
Γιάννης Σκοπετέας
- 19:00-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 19:30-20:00** Διάλειμμα (Καφές - Σνακ)

ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

- 20:00-21:00** *Τι μαθαίνουμε από την προσφυγική «κρίση» στο Αιγαίο;*
Οργάνωση: Παρατηρητήριο για την Προσφυγική και Μεταναστευτική Κρίση στο Αιγαίο
Προεδρεύων: Ευθύμιος Παπαταξιάρχης
- Εκπαίδευση προσφύγων και προοπτικές 'κοινωνικής ένταξης'*
Αλεξάνδρα Ανδρούσου
- Οι κατηγορίες 'πρόσφυγας', 'μετανάστης' και 'αιτών άσυλο': ζητήματα οριοθέτησης*
Έφη Βουτυρά
- Το Παρατηρητήριο της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης στο Αιγαίο:*
Ένας πρώτος απολογισμός
Έφη Πλεξουσάκη
- Ανθρωπιστική διακυβέρνηση και κυριαρχία: Μετασχηματισμοί και συγκρούσεις στον καιρό της 'προσφυγικής κρίσης'*
Κατερίνα Ροζάκου
- Προσφυγικές εικόνες και εικονικότητες*
Νάσια Χουρμουζιάδη
- Η διαμόρφωση της αλληλεγγύης στην Ελλάδα μεταξύ προβληματικής 'ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης' και ανύπαρκτης ενσωμάτωσης των προσφύγων*
Μιχάλης Ψημίτης
- Βραδινό Γεύμα (Λέσχη Σίτισης Πανεπιστημιακής Μονάδας Λέσβου)

ΛΗΞΗ ΤΡΙΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Νοηματοδοτήσεις προσφυγικής κρίσης: Ο λόγος των προσφύγων

Προεδρεύουσα: Βενετία Καντσά

- 09:30-09:45** *Δι-υποκειμενικές και υποκειμενικές νοηματοδοτήσεις της μετάβασης και της ένταξης. Η περίπτωση των Σύριων προσφύγων στην Ελλάδα*
Αναστασία Χαλκιά, Μάρθα Λεμπέση, Ιωάννα Τσίγκανου
- 09:45-10:00** *Η Προσφυγική Κρίση ως Πεδίο Προετοιμασίας Αποκλεισμού στις Χώρες Υποδοχής*
Νίκος Ξυπολυτάς
- 10:00-10:15** *Πρόσφυγες, ανθρώπινα δικαιώματα. Προκλήσεις για την Κοινωνική Εργασία*
Βασίλης Πανταζής
- 10:15-10:30** *Το μοντέλο της φιλελεύθερης πολυπολιτισμικότητας σε κρίση*
Νίκος Κοσμαδάκης
- 10:30-11:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
-

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Έγκλημα και Κοινωνία της Κρίσης

Προεδρεύων: Στράτος Γεωργούλας

- 09:30-09:45** *Το οργανωμένο έγκλημα και οι παράνομες αγορές στο νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό: Η διακίνηση και εμπορία ανθρώπων και οργάνων*
Χρήστος Κουρούτζας
- 09:45-10:00** *Κοινωνικός αποκλεισμός αποφυλακισμένων στην εποχή της κρίσης*
Κων/νος Λερός
- 10:00-10:15** *Εγκληματικές και φασιστικές «οργανώσεις» γύρω από τον αθλητισμό: σχετικιστικές και σημαιοκεντρικές καχυποτάξεις*
Δημήτρης Παρασκευόπουλος
- 10:15-10:30** *Μια κριτική προσέγγιση της εμπορευματοποίησης του ερασιτεχνικού αθλητισμού, ως παράγοντας ενίσχυσης του φαινομένου του ντόπινγκ*
Παράσχος Κανλής
- 10:30-11:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Πολιτισμός, Τέχνες και Επιστήμες IV: Πολιτιστική κληρονομιά και πολιτισμική διαχείριση

Προεδρεύουσα: Νάσια Χουρμουζιάδη

- 09:30-09:45** *Μουσείο και τοπική κοινωνία: η περίπτωση του πανεπιστημιακού μουσείου του Ιονίου Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα*
Βλίζος Σταύρος
- 09:45-10:00** *Η μεθοδολογική εφαρμογή του «εμπειρικού διαλεκτικού ρεαλισμού» στις έρευνες πολιτιστικού τομέα. Μια διερεύνηση των δυνατοτήτων της μεθόδου για την ερμηνεία και την αξιολόγηση των στάσεων και των απόψεων των ειδικών για την εφαρμογή της δημόσιας σύγχρονης τέχνης στους αρχαιολογικούς χώρους*
Άννα Μιχέλη
- 10:00-10:15** *«Νέοι φορείς πολιτισμικής πολιτικής στην Ελλάδα της κρίσης: πολυμορφία και προοπτικές»*
Ελένη Πετρίτση, Ιωάννης Κάππας
- 10:15-10:30** *Learning English and French through history, art and war in ancient Egypt, Mesopotamia and China. A linguistic approach*
Ελισάβετ Χατζηόλου, Σταματία Σοφίου
- 10:30-11:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)

Κοινωνική συνοχή και ελληνικές περιφέρειες

Προεδρεύων: Νικόλαος Ζούρος

- 09:30-09:45** *Διακυβέρνηση και καινοτομία: το ψηφιακό μέλλον της τοπικής αυτοδιοίκησης σε μια περίοδο κρίσης. Η ελληνική προσαρμογή*
Ντάφλου Αικατερίνη
- 09:45-10:00** *Το φαντασιακό στοιχείο ως προϋπόθεση εδραίωσης συνειδητών δημοκρατικών ιδεών και εφαρμογής επαναστατικών λύσεων*
Δημήτρης Καραγιώργος
- 10:00-10:15** *Το socialpolicy.gr ως σημείο αναφοράς για τις Κοινωνικές Επιστήμες στην Ελλάδα*
Ανδρέας Ντούνης
- 10:15- 11:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 11:00-11:30** Διάλειμμα (Καφές - Σνακ)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Επιστημολογία και Θεωρία των Κοινωνικών Επιστημών**Προεδρεύων: Σωτήρης Χτούρης*

- 11:30-11:45** *Η δυναμική αμφίδρομη σχέση εμπειρικών δεδομένων και θεωρητικών εννοιών. Ένα πλαίσιο για την καταγραφή και κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων*
Σωτήρης Χτούρης
- 11:45-12:00** *Η έννοια της ιδεολογίας στη Μεταπολίτευση: Χρήσεις και ιδεοτυπική ανάλυση*
Στέλιος Χιωτάκης
- 12:00-12:15** *Τυπική – αξιακή ορθολογικότητα και επάλληλη συναίνεση*
Κωνσταντίνος Κωτσιόπουλος
- 12:15-12:30** *Μαζική Δημοκρατία και «ασύμμετρες αξιακές ορθολογικότητες» στο έργο του Παναγιώτη Κονδύλη*
Νικόλαος Ναγόπουλος
- 12:30-12:45** *Οι κοινωνικές επιστήμες ως σύστημα κριτικο-ερμηνευτικής γνώσης*
Θεόδωρος Γεωργίου
- 12:45-13:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Στρογγυλό τραπέζι: Συνέργειες ανάμεσα στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση: δράσεις στον Ελαιώνα με παιδιά και ενήλικες**Προεδρεύουσα: Έφη Πλεξουσάκη*

- 11:30- 13:00** Οργάνωση: Αλεξάνδρα Ανδρούσου σε συνεργασία με ομάδα Σαματασάββατα και Ταμάμ
- ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)**Κοινωνική Θεωρία και Έρευνα**

Προεδρεύων: Ιωάννης Κάλλας

- 11:30-11:45** *Η πολιτική διάσταση της δομολειτουργικής θεωρίας του Τάλκοτ Πάρσονς. Μια κοινωνιολογική προσέγγιση*
Δαΐδ Ζερβός
- 11:45-12:00** *Κοινωνική θεωρία Κοινωνιολογικός Θεσμισμός και Καινοτομία- Το (αντι)παράδειγμα της Λέσβου*
Γιώργος Χατζηρήστος
- 12:00-12:15** *Διερεύνηση της συχνότητας εμφάνισης του κυβερνοεκφοβισμού σε προπτυχιακούς φοιτητές*
Βασιλική Καλύβα
- 12:15-12:30** *Επιστημολογικές συναντήσεις σε μια συλλογική δράση ή πώς ερωτεύτηκα τη Στέλλα*
Μάριος Πανιεράκης
- 12:30-13:00** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 13:00-14:00** Μεσημεριανό Γεύμα (Λέσχη Σίτισης Πανεπιστημιακής Μονάδας Λέσβου)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)**Διαπολιτισμική εκπαίδευση και εκπαιδευτικές πρακτικές**

Προεδρεύουσα: Βασιλική Μουτάφη

- 14:00-14:15** *Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών προσφύγων – επιστημόνων στα νησιά του Β. Αιγαίου*
Μαρία Λαγού, Βασίλειος Γαβαλάς, Enrico Di Pasquale, Ηλέκτρα Πετράκου, Ουρανία Τζωράκη
- 14:15-14:30** *Ανάμεσα στην απορρόφηση και στην αναπαραγωγή της προσφυγικής ταυτότητας: εννοιολογικές και πρακτικές διαστάσεις*
Κωσταντίνος Καρουσάκης
- 14:30-14:45** *Φιλοξενία Ασυνόδευτων Ανηλίκων και Δικαιώματα του Παιδιού: Μια απόπειρα χαρτογράφησης*
Χριστίνα Σκούρτη, Όλγα Τσικαλάκη, Αγγελική Παπανίκου
- 14:45-15:00** *Τα οφέλη της εφαρμογής πρακτικών διαγλωσσικότητας στην δίγλωσση εκπαίδευση: μια βιβλιογραφική επισκόπηση*
Νικολίτσα Αγγελοπούλου
- 15:00-15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Πολιτισμός, Τέχνες και Επιστήμες V:**Επαύξηση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς με ψηφιακά μέσα**Προεδρεύων: Γιώργος Καρυδάκης*

- 14:00-14:15** Ψηφιακά μέσα στον Αρχιτεκτονικό σχεδιασμό
Πάνος Παρθένιος, Μαριαλένα Χατζηβασιλείου
- 14:15-14:30** *Cultural Heritage, Serious Games and User Personas*
Μάρκος Κωνσταντάκης, Ειρήνη Καλαθά, Γιώργος Καρυδάκης
- 14:30-14:45** *Οικομουσειά ως μέσο ενίσχυσης κοινωνικής συνοχής: η περίπτωση του Οικομουσείου Ελευσίνας*
Ελένη Τόλη, Μαρία Μποϊλέ, Δέσποινα Τσιαφάκη, Νατάσα Μιχαηλίδου, Παναγιώτης Γκιόκας, Λεωνίδα Αργυρός
- 14:45-15:00** *Σημαιολογικός ιστός, οντολογίες και πολιτισμική κληρονομιά*
Ευθυμία Μωραΐτου, Γιάννης Χριστοδούλου, Γιώργος Καρυδάκης
- 15:00-15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Βία, Αστυνόμευση και Κοινωνικός Έλεγχος**Προεδρεύων: Στράτος Γεωργούλας*

- 14:00-14:15** «'Σπασμένα τζάμια' και η πολιτική της αστυνόμευσης. Το παράδειγμα των 'shooting rooms'.
Περίγραμμα μιας κριτικής εγκληματολογικής προσέγγισης»
Χάρης Σαλωμίδης
- 14:15-14:30** *Η διάδραση χρηστών ψυχοτρόπων ουσιών με φορείς άσκησης επίσημου κοινωνικού ελέγχου κατά την περίοδο της κρίσης στην Ελλάδα: Αναπαραστάσεις Θεραπευόμενων του Ο.ΚΑ.ΝΑ.*
Χαρίκλεια Τσατσαρώνη, Αγγελική Κίτσιου, Παρασκευή Καρακούλα, Θεονύμφη Θαλασσινού
- 14:30-14:45** *Η έκτιση ποινής φυλάκισης από πολίτες τρίτων χωρών: Γενικά χαρακτηριστικά. Ανασταλτικοί παράγοντες κατά την είσοδό τους στο κατάστημα κράτησης και κατά την κοινωνική τους επανένταξη μετά την αποφυλάκιση*
Κατερίνα Γουργουρίνη, Βασιλική Μπούνα
- 14:45-15:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)

Στρογγυλό τραπέζι: Προσφυγικό και επιμορφώσεις εκπαιδευτικών: από την επεξεργασία των εμπειριών στην ενδυνάμωση
Προεδρεύουσες: Αλεξάνδρα Ανδρούσου, Μαρία Ιακώβου

14:00- 15:30

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

15:30-16:00

Διάλειμμα (Καφές - Σνακ)

ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)

Οι Κοινωνικές Επιστήμες και η Πανεπιστημιακή τους Αποκατάσταση στην Μεταπολιτευτική Ελλάδα: Από τον 'Νόμο Πλαίσιο' (Ν. 1268) στην 'εποχή των συγχωνεύσεων'

Προεδρεύων: Κωνσταντίνος Τσουκαλάς

16:00-17:30

Η ανθρωπολογία στο θερμοκήπιο: Σύντομος κριτικός απολογισμός της πορείας προς τη θεσμική ενηλικίωση

Ευθύμιος Παπαταξιάρχης

Η γεωγραφία σε μια αδιάφορη γι' αυτήν κοινωνία

Κωστής Χατζημιχάλης

Ημιτελής και ανεσταλμένος ελληνικός εκσυγχρονισμός. Η θέση της κοινωνιολογίας ως μίας επιστήμης της νεωτερικότητας

Σωτήρης Χτούρης

Τέσσερεις δεκαετίες πολιτικής επιστήμης στο ελληνικό πανεπιστήμιο: Σύντομος κριτικός απολογισμός

Χρήστος Λυριντζής

Η γεωγραφία στην ελληνική πανεπιστημιακή περιφέρεια: Η 25χρονη εμπειρία του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Ελένη Μπριασούλη

Έρευνα, γραφή και διδασκαλία της ιστορίας από τη Μεταπολίτευση μέχρι σήμερα.

Οι θεσμοί και τα πρόσωπα, επιτεύγματα και ελλείψεις

Χρήστος Χατζηιωσήφ

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

17:30-18:00

Διάλειμμα (Καφές- Σνακ)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14**ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14.1. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)***Δημογραφικά Ζητήματα, Γονιμότητα και Σεξουαλικότητα**Προεδρεύων: Ευστράτιος Παπάνης*

- 18:00-18:15** *Η αναπαραγωγή του πληθυσμού στο Αρχιπέλαγος του Αιγαίου 1920-2016: Μακροχρόνιες τάσεις και πρόσφατες ανατροπές στους δείκτες γονιμότητας*
Βασίλειος Γαβαλάς, Παύλος Μπαλτάς
- 18:15-18:30** *«Θεολογείν περί φύλου και σεξουαλικότητας. Έμφυλες και άφυλες ταυτότητες στη δημιουργία νέων μορφών οικογένειας και συμβίωσης»*
Νικόλαος Ματθαίου
- 18:30-18:45** *Transhumanism και βιοπολιτική: Προσεγγίσεις και παραδείγματα*
Στέργιος Ψηφής, Ηλέκτρα Πετράκου
- 18:45-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14.2. ΑΙΘΟΥΣΑ Α (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Ταυτότητες μεταναστών και προσφύγων**Προεδρεύουσα: Βασιλική Μουτάφη*

- 18:00-18:15** *Διαστάσεις της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα*
Στυλιανός Ιωάννης Τζαγκαράκης, Δημήτριος Λεωνίδας Κοτρόγιαννος
- 18:15-18:30** *Οι μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές και οι προκλήσεις για την Ευρώπη και την Ελλάδα: σταθερές θεσμικές απαντήσεις σε ρευστό πολιτικό περιβάλλον*
Αναστάσιος Γιουζέπας, Αναστασία Χαλκιά
- 18:30-18:45** *Οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας στο πλαίσιο Ανοιχτής Δομής Φιλοξενίας Προσφύγων: Προκλήσεις, δυσκολίες, βιώματα*
Όλγα Τσικαλάκη, Χριστίνα Σκούρτη, Δημήτριος Γεωργιάδης
- 18:45-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14.3. ΑΙΘΟΥΣΑ Β (ΚΤΗΡΙΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ)*Μετανάστευση, εθελοντές και ακτιβισμός**Προεδρεύων: Μιχάλης Ψημίτης*

- 18:00-18:15** *Μουσουλμάνοι στην Ελλάδα: Από το στερεότυπο του τρομοκράτη στις κοινωνικές ανισότητες*
Αλέξανδρος Σακελλαρίου

- 18:15-18:30** *Η εμπλοκή της έννοιας της 'ανθρωπιστικής κρίσης' στις διαδικασίες ταυτοποίησης των εθελοντών και εθελοντριών στις δομές υποδοχής και φιλοξενίας μεταναστών/μεταναστριών και προσφύγων*
Παρασκευή Δεληκάρη
- 18:30-18:45** *Νοηματοδοτήσεις της αλληλεγγύης στους πρόσφυγες-μετανάστες στην Λέσβο*
Χαλήλ Ιμάμογλου
- 18:45-19:00** *Το κίνημα αλληλεγγύης στην Ελλάδα κατά τη προσφυγική κρίση 2015-2017*
Αλεξάνδρα Πολιτάκη
- 19:00-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ
-

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14.4. ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ (ΚΤΗΡΙΟ ΘΑΛΑΣΣΑΣ)

Εκπαίδευση μεταναστών

Προεδρεύων: Νίκος Ξυπολυτάς

- 18:00-18:15** *Πρόσφυγες, μαθητές/τριες, έφηβοι: διερευνώντας τις ταυτότητες ανηλίκων προσφύγων.*
Μελέτη περίπτωσης
Σταματία Παπαδημητρίου
- 18:15-18:30** *Η μεταναστευτική εμπειρία μέσα από το βλέμμα των παιδιών*
Βασιλική Ψιλάκη
- 18:30-18:45** *Σχολική εμπειρία και εκπαιδευτικές πορείες φοιτητών/τριών μεταναστευτικής προέλευσης*
Ιωάννα Μοσχούρη
- 18:45-19:00** *Εφαρμογή (Χρήση) Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Ζητήματα και Προοπτικές*
Μαρίνα Σταμάτη
- 19:00-19:30** ΣΥΖΗΤΗΣΗ

09:30-11:00 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1.1

Ομιλία I

Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα την εποχή της οικονομικής κρίσης

Ταξίαρχης Βουγλάνης

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνιολογίας

Οι έννοιες της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας έχουν κάνει την εμφάνιση τους εδώ και αρκετές δεκαετίες, σε περιόδους οικονομικής κρίσης και πάλι. Αποτελεί μία προσπάθεια συνδυασμού της ατομικής κουλτούρας που διέπει την επιχειρηματικότητα με τις συλλογικές και κοινωνικές ανάγκες που δημιουργεί μία οικονομική κρίση. Σαν σχήμα και σαν έννοια είναι αρκετά οξύμωρο δεδομένου ότι μία οικονομική κρίση δημιουργεί τις συνθήκες για ευημερία των λίγων και όχι των πολλών. Εντούτοις, η διεθνή πρακτική έχει καταδείξει θετικά αποτελέσματα σε αυτό τον τομέα με την ανάπτυξη των κατάλληλων πρακτικών. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μία βιβλιογραφική επισκόπηση, που θα γίνει με τη χρήση δευτερογενών πηγών, των περιπτώσεων των κοινωνικών επιχειρήσεων διεθνώς αλλά και στην Ελλάδα σε μία προσπάθεια να διαφανεί πόσο ανεπτυγμένο είναι αυτό το πεδίο και ποιες προοπτικές και ευκαιρίες δημιουργεί. Από την έρευνα καταδεικνύεται ότι αντίθετα από άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην Ελλάδα είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις των κοινωνικών επιχειρήσεων. Παρά τις θετικές κινήσεις που έχουν κάνει, αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα στη δραστηριότητα τους αλλά και στην λειτουργία τους απόρροια μίας σειράς παραμέτρων. Μία βασική παράμετρος είναι η έλλειψη του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου που δεν συμβαδίζει με τις νέες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί. Μία άλλη παράμετρος που προέκυψε είναι η δυσκολία κατανόησης του ρόλου αυτών των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα την ελλιπή υποστήριξη τους από την ελληνική κοινωνία.

Ομιλία II

Policies promoting Social and Sharing Economies in Mediterranean European Economic Area (MED EEA); a literature review focusing on youth unemployment and NEETs

Athina Avagianou

PhD Candidate, Department of Geography, University of the Aegean

Sofia Karampela

Post-Doctoral researcher, Department of Geography, University of the Aegean

Theodoros Iosifides

Professor of Social Science Methods, Department of Geography, University of the Aegean

Thanasis Kizos

Professor of Rural Geography, Department of Geography, University of the Aegean

Ioannis Pissourios

Lecturer in Urban Planning & Design, Neapolis University Pafos

During the past decade, and in response to the persistent world-wide economic recession, several labor market actors have directed their interest on value creating alternatives and on consumption modes that dispute dominant ways of production. Technological evolution along with high diffusion of networking applications has facilitated the establishment of the so-called sharing economies, one of the most significant alternatives to mainstream economies across the globe. Global economic

crisis, in combination with increased refugee movements affected significantly regions that had been characterized by traditional, or even resilient economies and relatively stable social structures. Within this framework, based on a review of the recent literature, we discuss the potential impact of social and sharing economy policies on youth unemployment in MED EEA and, more specifically across insular and coastal areas of Greece, Cyprus, Italy and Spain. Apart from the literature review, a tentative analysis of secondary data referring to people Not in Education, Employment or Training (NEETs) is conducted. Specifically, the paper offers alternative conceptualizations of social and sharing economies while it highlights the relation of such economies' expansion to the needs of young NEETs. Based on a theoretical framework inspired by geographical cultural political economy, the paper discusses social and sharing economies' spatial dimensions and assesses their impact upon youth employment policies, with an emphasis in MED EEA regions. The paper concludes by summarizing best practices in the field of social and sharing economy and their effect on youth unemployment. The present study is being conducted in the framework of the research project "A Place for Youth in Mediterranean EEA: Social and Sharing Economy for NEETs" (YOUTShare) which is funded by Iceland, Liechtenstein and Norway through the EEA and Norway Grants Fund for Youth Employment.

Ομιλία III

Στάσεις και αντιλήψεις μελών κινήματων για το ζήτημα της ιδιωτικοποίησης του νερού. Η περίπτωση του Βόλου και της Θεσσαλονίκης

Λαγού Μαρία

Ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σηφάκη Μαρία

Διπλωματούχος Μηχανικός, ΔΕΥΑ Λέσβου

Η είσοδος του ιδιωτικού τομέα στο κομμάτι της διαχείρισης των υδάτων είναι ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα θέματα σήμερα και τείνει να συνδεθεί με τις στρατηγικές νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων. Τέτοιες στρατηγικές αντανakλούν τις επενδύσεις, την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού τομέα και συμβάλουν στον περιορισμό του ρόλου του κράτους. Η διαχείριση του νερού βρέθηκε και βρίσκεται υπό την απειλή της ιδιωτικοποίησης, προκαλώντας συλλογικές διαδικασίες διαμαρτυρίας. Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στις αντιδράσεις συλλογικοτήτων κατά της ιδιωτικοποίησης υπηρεσιών ύδατος στον Ελλαδικό χώρο και συγκεκριμένα αφορά την Κίνηση Πολιτών Βόλου και Πηλίου για το Νερό καθώς και το SOSτε το Νερό στην Θεσσαλονίκη. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται είναι η ποιοτική μέθοδος έρευνας και εργαλείο αυτής η χρήση της ημιδομημένης συνέντευξης. Σκοπός της έρευνας είναι να εστιάσει στους παράγοντες που οδηγούν στη διαμόρφωση των αντιλήψεων των συμμετεχόντων σε τέτοιες πολιτικές και στις έννοιες των κοινών αγαθών. Αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων ανέδειξαν ως κυρία αιτία ιδιωτικοποίησης των υπηρεσιών τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα. Επιπλέον ο λόγος της αντίδρασης των συμμετεχόντων αφορά εδραιωμένες πολιτικού - ιδεολογικού περιεχομένου πεποιθήσεις. Συμπερασματικά, η ιδιωτικοποίηση του νερού είναι μια πολιτική στρατηγική δημιουργίας νέων κανόνων και ανάθεσης νέων ρόλων μεταξύ του κράτους, της αγοράς και της κοινωνίας των πολιτών. Ωστόσο η αναποτελεσματικότητα του ιδιωτικού τομέα στην διαχείριση του ύδατος παγκοσμίως έφερε την επαναδημοτικοποίηση των υπηρεσιών αυτών καθώς και σε αρκετές περιπτώσεις την εφαρμογή της συνεργατικής διαχείρισης.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1.2

Ομιλία I

Οι ρίζες των αντιμνημονιακών κινητοποιήσεων: Η διαμαρτυρία στην Ελλάδα στο πλαίσιο του αντι-παγκοσμιοποιητικού κύκλου διαμαρτυρίας

Νίκος Σερντεδάκης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Βασίλης Ρόγγας

Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στην υφιστάμενη βιβλιογραφία και έρευνα, η συλλογική δράση που εκδηλώθηκε μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση (2008) και την υπογραφή του πρώτου μνημονίου στην Ελλάδα (2010) συχνά αντιμετωπίζεται ως μια χρονικά προσδιορισμένη περίοδος έντασης της κοινωνικής διαμαρτυρίας, σε στενή συνάφεια με τις πολιτικές της λιτότητας της δεδομένης περιόδου. Στην εισήγησή μας θα επιχειρήσουμε να δείξουμε ότι τα γεγονότα διαμαρτυρίας της περιόδου 2010-2014 στην Ελλάδα, τα ρεπερτόρια της συλλογικής δράσης, τα οργανωσιακά δίκτυα και κυρίως η νοηματική πλαίσιωση της εναντίωσης στις μνημονιακές πολιτικές δεν προέκυψαν συγκυριακά, αλλά μέσα από πιο μακρόχρονες διεργασίες. Αντλώντας δεδομένα από την καταγραφή των γεγονότων διαμαρτυρίας στην Ελλάδα από το 2000 έως το 2014 θα υποστηρίξουμε ότι οι ρίζες της αντιμνημονιακής κινητοποίησης μπορούν να εντοπιστούν στις διαδικασίες διαμόρφωσης διεθνικών δικτύωσης εντός του αντι-παγκοσμιοποιητικού κινήματος, οι οποίες λειτούργησαν παρακινητικά για την ανασυγκρότηση της ριζοσπαστικής αριστεράς και των κινηματικών υποκειμένων στον Ελλαδικό χώρο. Τα δεδομένα της έρευνας που θα παρουσιάσουμε μεθοδολογικά αξιοποιούν τις προκείμενες της έρευνας των γεγονότων διαμαρτυρίας (protest events analysis), μέσω της καταγραφής των γεγονότων διαμαρτυρίας από δημοσιεύματα του ημερήσιου τύπου. Πέραν τις ποσοτικής αποτύπωσης της κύμανσης της συλλογικής δράσης στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της εισήγησης, επιχειρούμε την ανάδειξη των ποιοτικών χαρακτηριστικών της, αξιοποιώντας τις προσεγγίσεις ανάλυσης λόγου των κινηματικά δρώντων, με ιδιαίτερη έμφαση στις νοηματικές πλαισιώσεις της δράσης τους (collective action framing).

Ομιλία II

Young people not in employment, education or training (NEET) in the Mediterranean EU South: a study of the phenomenon for the recent crisis

Effie Emmanuil

PhD Candidate, Department of Geography, University of the Aegean

Michalis Poulimas

Postdoctoral researcher, Department of Sociology, University of the Aegean

Ioannis Papageorgiou

PhD, University of the Aegean and Rhodes Centre for History and Social Research

Stelios Gialis

Assistant Professor, Department of Geography, University of the Aegean

Changes in contemporary economy, production and society along with the recent Great Recession reflect the new hard milieu in which young people work and live. Young people Not in Employment, Education or Training (NEET) appear to be even more vulnerable, as they face high adversity in terms of entering or retaining new jobs. The concept of NEETs offers a credible analytical tool that is able to capture youth's "absence" from the socio-productive structures and youth's inactivity as well. The paper offers a theoretically informed empirical research on NEETs and their magnitude within the Mediterranean EU South, focusing on NUTS-II level regions before and after the 2008/2009 crisis. Starting from a brief literature review that reveals the multiple dimensions and perspectives of the young NEETs phenomenon in the study areas; it then moves to an empirical account of their uneven spatial dispersion. For the latter, the location quotient (LQ) index is calculated in order to record the higher NEETs concentrations across regions of Greece, Cyprus, Italy and Spain. Moreover, a

comparison of the NEETs LQ with youth unemployment LQ in order to examine their relation and also the magnitude of "inactivity" vis-a'-vis educational participation, is performed. The analysis relies on secondary data on NEETs, youth unemployment and GDP extracted from Eurostat. The study concludes by revealing the harsh impact of the economic crisis upon NEETs, and offers some remarks on the relation between young people's "activity" and resilient economic sectors (e.g. tourism) within the study regions. Based on the above concluding remarks the paper offers a basic framework for future impact studies that evaluate youth employment policies in the Mediterranean EU South. The present study is being conducted in the framework of the research project "A Place for Youth in Mediterranean EEA: Social and Sharing Economy for NEETs" (YOUTShare) which is funded by Iceland, Liechtenstein and Norway through the EEA and Norway Grants Fund for Youth Employment.

Ομιλία III

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στον ελληνικό μαθητικό πληθυσμό. Κοινωνιολογικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις

Βασίλειος Οικονομίδης

Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης

Θεόδωρος Ελευθεράκης

Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης

Ευαγγελία Καλεράντε

Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Παναγιώτης Γιαβρίμης

Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστημίου Αιγαίου

Η οικονομική κρίση που έχει επικρατήσει στην Ελλάδα κατά το χρονικό διάστημα των τελευταίων οκτώ ετών έχει πολλές και ποικίλες συνέπειες σε πολλούς τομείς της ζωής στην ελληνική κοινωνία. Οι συνέπειες αυτές δεν είναι μόνο οικονομικές, αλλά και κοινωνικές, ψυχολογικές, παιδαγωγικές, ιδιαίτερα όσον αφορά τα νεαρά άτομα της κοινωνίας, όπως είναι τα παιδιά. Στην χώρα; μας το ζήτημα της επίδρασης της οικονομικής κρίσης σε άτομα παιδικής και προεφηβικής ηλικίας δεν έχει μελετηθεί ακόμα σε βάθος, αλλά έχουν ήδη δημοσιευθεί μερικές πρωτόλειες έρευνες, οι οποίες αναδεικνύουν σημαντικές πτυχές του ζητήματος. Στόχος της εισήγησής μας αυτής είναι να συστηματοποιήσει και να κωδικοποιήσει τα ευρήματα των προηγούμενων ερευνών σχετικά με την επίδραση της οικονομικής κρίσης σε ελληνικό μαθητικό πληθυσμό ηλικίας 5-18 ετών, σε άξονες μελέτης (π.χ. αντίληψη της οικονομικής κρίσης από τον μαθητικό πληθυσμό διαφόρων ηλικιών σχολικών βαθμίδων, επίδραση στη σχολική τους ζωή, διαμόρφωση στάσεων απέναντι στην κρίση, επίδραση της κρίσης στα οράματα και τις προσδοκίες τους για το προσωπικό και το ευρύτερο κοινωνικό μέλλον) και να προτείνει: α) έναν ενιαίο (κατά το δυνατόν) ερευνητικό σχεδιασμό για τη διερεύνηση του θέματος αυτού στον μαθητικό πληθυσμό διαχρονικά και συγχρονικά, β) παιδαγωγικές και κοινωνιολογικές δράσεις που μπορεί να οργανωθούν στα σχολεία για την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών της κρίσης στην προσωπική, οικογενειακή και σχολική ζωή των μαθητών.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1.3

Ομιλία I

Κρίση της κουλτούρας ή κουλτούρα της κρίσης; Μια κοινωνιολογική προσέγγιση

Άννα Χ. Μαρκοπούλου

Διδάκτωρ Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου της Σορβόνης (Paris V - René Descartes)

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο το δίλημμα «κρίση της κουλτούρας ή κουλτούρα της κρίσης» υπερβαίνεται μέσω ενός επαναπροσδιορισμού των όρων «κρίση» και «κουλτούρα» υπό το πρίσμα μιας κοινωνιολογικής προσέγγισης. Σε αυτό το πλαίσιο, οι έννοιες της «κρίσης» και της «κουλτούρας» επαναπροσδιορίζονται μεθοδολογικά υπό το πρίσμα

μιας κοινωνιολογικής προοπτικής, όχι πλέον ως άκαμπτες εμπειρικές πραγματικότητες, αλλά ως «πρωτεύουσες» έννοιες, δηλαδή εύπλαστες και ρευστές κοινωνικές πραγματικότητες, ικανές να προσλάβουν πολλαπλές και πολύ διαφορετικές μεταμορφώσεις, υπό την πίεση των αντίστοιχων κοινωνικών περιστάσεων που αλλάζουν συνεχώς. Υπό αυτό το πρίσμα, το θεωρητικό πλαίσιο της κοινωνιολογικής προσέγγισης των εννοιών της «κρίσης» και της «κουλτούρας» εγγράφεται σε μια λειτουργική προοπτική διαλεκτικοποίησης, σύμφωνα με την οποία, οι έννοιες αυτές δεν ενέχουν συγκρουσιακό χαρακτήρα, αλλά προσεγγίζονται μέσα από αμιγώς διαλεκτικές μεθόδους, δηλαδή από οδούς που συγκροτούν και αποκαθιστούν το περιεχόμενο των δύο αυτών εννοιών στο πλαίσιο μιας κοινωνικής πραγματικότητας που γίνεται κατανοητή μέσα σε μια διαλεκτική κίνηση. Συμπερασματικά, η υπέρβαση του διλήμματος «κρίση της κουλτούρας ή κουλτούρα της κρίσης», πραγματοποιείται όχι με την στείρα άρνηση και απόρριψη των δύο εννοιών που το συγκροτούν, δηλαδή της «κρίσης» ή της «κουλτούρας», αλλά με την διαλεκτική προσέγγιση του τρόπου με τον οποίο αυτή η κουλτούρα, που είναι προϊόν και κληρονομιά της Δύσης, όχι απλώς επέτρεψε, αλλά και προκάλεσε την σύγχρονη «κρίση της κουλτούρας», όντας η ίδια μια «κουλτούρα της κρίσης».

Ομιλία II

Οι τέχνες στο πλαίσιο των κοινωνικών επιστημών σήμερα. Μια μεταουμανιστική προσέγγιση

Εύη Σαμπανίκου

Καθηγήτρια, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η εισήγησή μου εξετάζει τη συμβολή της μεταουμανιστικής θεώρησης στη μετάλλαξη της μεταμοντέρνας σκέψης στο πεδίο των σύγχρονων εικαστικών τεχνών. Για την τεκμηρίωση των απόψεών μου θα χρησιμοποιηθούν παραδείγματα (case studies) από όλο το φάσμα των οπτικοακουστικών τεχνών.

Ομιλία III

Πολιτιστική διαχείριση και τεχνητή νοημοσύνη

Γιώργος Γκαντζιάς

Καθηγητής Πολιτισμικής Πολιτικής και Διοίκησης, Διευθυντής Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Στόχος της εισήγησης είναι να αποτυπωθούν οι βασικοί παράμετροι διαμόρφωσης, διαχείρισης και αξιοποίησης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης. Εξετάζονται οι έννοιες του πολιτισμού, της πολιτιστικής διαχείρισης και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Αναλύεται συνοπτικά και περιεκτικά το οικοσύστημα των νέων τεχνολογιών και της τεχνητής νοημοσύνης στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Προσδιορίζεται το οικοσύστημα των επενδυτικών ευκαιριών στο παγκόσμιο πολιτισμικό γίγνεσθαι με βάση την ανθρωποκεντρική διάσταση του πολιτισμού, το ρόλο της τεχνητής νοημοσύνης και τα ηθικά κριτήρια των αρχών του γενικού (δημόσιου) συμφέροντος. Προτείνονται καλές πρακτικές για να διασφαλιστούν τα ανταγωνιστικά και συγκριτικά πλεονεκτήματα του επαγγέλματος των πολιτιστικών διαχειριστών και διοικητών στην εποχή της ψηφιο-επικοινωνιακής παγκοσμιοποίησης. Τέλος τα ερωτήματα που εξετάζονται και αναλύονται συνοπτικά και περιεκτικά στην εισήγηση είναι: α. Ποιος είναι ο ρόλος της τεχνητής νοημοσύνης και της ψηφιο-επικοινωνιακής βιομηχανίας (Info-Communication Industry) στο οικοσύστημα της πολιτιστικής διαχείρισης και διοίκησης; β. Πως επηρεάζει η τεχνητή νοημοσύνη την ανάπτυξη των πολιτιστικών δραστηριοτήτων; γ. Ποια είναι η πολιτισμική και πολιτιστική διάσταση της διαχείρισης και της διοίκησης στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης; δ. Πώς ο πολιτισμός του γενικού (δημόσιου) συμφέροντος διασφαλίζει τον ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό στο επάγγελμα του πολιτιστικού διαχειριστή;

Ομιλία IV

«Ελληνικά περιοδικά κόμικς της δεκαετίας του '60 με μεταφρασμένο υλικό παλαιότερων δεκαετιών: Η περίπτωση του «Βέλους». Πολιτισμικά πρότυπα και κοινωνικές διαστάσεις»

Μανούσος Μαραγκουδάκης

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστημίου Αιγαίου

Εύη Σαμπανίκου

Καθηγήτρια, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πάνος Κρητικός

Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αιγαίου

Το «Βέλος» (έτος κυκλοφορίας 1968) υπήρξε ένα σχετικά βραχύβιο εβδομαδιαίο περιοδικό με ιστορίες κόμικς που απευθυνόταν σε παιδιά και εφήβους. Υπήρξε το μόνο εγχείρημα του εκδότη Ε.Χ.Τερζόπουλου με μη Ντισνείϊκές ιστορίες και από τα πρώτα που συμπεριέλαβαν ιστορίες ποικίλων προσανατολισμών, όπως γουέστερν και επιστημονική φαντασία, αλλά και Ευρωπαϊκά κόμικς (Τεντεν). Μεγάλο μέρος του υλικού του προερχόταν από ιστορίες δημοσιευμένες στον Αμερικανικό Τύπο από τα τέλη της δεκαετίας του '40 έως τα τέλη της δεκαετίας του '50, προβάλλοντας ετεροχρονισμένα πρότυπα σε μια νέα γενιά στην Ελλάδα που μόλις άρχιζε να αποκτά την αίσθηση της διεθνούς απήχησης της ένατης τέχνης καθώς και τη συγκρότηση μιας συνείδησης «κοινότητας» γύρω από αυτή, με σχετικά διεθνοποιημένα χαρακτηριστικά. Στο κείμενό μας εστιάζουμε κυρίως σε μια γουέστερν σειρά που κυριάρχησε στο περιοδικό (Οκλαχόμα) και υπήρξε βασικό σημείο αναφοράς της γενιάς που τη διάβασε, παρά την παρωχημένη και συντηρητική πολιτική οπτική του σεναρίου, που συνδυαζόταν με εξαιρετικό σχέδιο. Στην ουσία επρόκειτο για τη μικρογραφία της ελληνικής κοινωνίας στα τέλη της δεκαετίας του '60.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 1.4

Ομιλία I

Η προσφυγική κρίση μέσα από τα μάτια των κατοίκων της Λέσβου

Ομάδα Προφορικής Ιστορίας Λέσβου (ΟΠΙΛΕΣ)

Ελευθερία Αλεξανδρή

Κοινωνικός Ανθρωπολόγος, Ομάδα Προφορικής Ιστορίας Λέσβου

Ευρικόμη Σάββα

Εκπαιδευτικός- Ιστορικός, Ομάδα Προφορικής Ιστορίας Λέσβου

Η Λέσβος τα τελευταία χρόνια αποτελεί σημείο αναφοράς για την προσφυγική κρίση, καθώς έχει δεχτεί το μεγαλύτερο αριθμό προσφύγων και μεταναστών σε σύγκριση με τα υπόλοιπα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Η γεωγραφική της θέση την καθιστά "όριο": στις παρυφές μιας τεράστιας ανθρωπιστικής κρίσης στη Μέση Ανατολή από τη μία, αλλά και νοτιοανατολικό σύνορο της Ευρώπης από την άλλη, μιας Ευρώπης που καλείται να διαχειριστεί τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή μετακίνηση μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Πώς όμως ένα παγκόσμιας εμβέλειας ιστορικό γεγονός επιδρά στην τοπική κοινωνία της Λέσβου; Πώς επηρεάζεται η καθημερινή ζωή των ανθρώπων που ζουν στο νησί; Πώς διαμορφώνονται οι διαπολιτισμικές σχέσεις και πώς εγγράφονται στην τοπική κοινωνία; Με σύμμαχο την προφορική ιστορία και τη μεθοδολογική σκευή της, η Ομάδα Προφορικής Ιστορίας Λέσβου (ΟΠΙΛΕΣ) που συστάθηκε τον Μάιο του 2017 στη Μυτιλήνη αποσκοπεί στην ανάδειξη της ιστορίας του τόπου μέσα από συνεντεύξεις και καταγραφή αφηγήσεων και μαρτυριών ανθρώπων που ζουν στο νησί. Ως συμβολή στη μελέτη του προσφυγικού, η ΟΠΙΛΕΣ προσπαθεί να εστιάσει σε όψεις της προσφυγικής κρίσης όπως αυτές αναδεικνύονται από τις αφηγήσεις των κατοίκων της Λέσβου, που είτε ως παρατηρητές είτε ως εμπλεκόμενοι ή εργαζόμενοι σε προσφυγικές δομές, βιώνουν την κρίση στην καθημερινότητά τους. Μέσα από την ανάλυση του λόγου των αφηγητών αναδύεται μία πολυφωνική τοπική κοινωνία που ως πολιτικό υποκείμενο στοχάζεται πάνω στα γεγονότα, τα ερμηνεύει, υιοθετεί συμπεριφορές, διαμορφώνει αντιλήψεις για

τον τόπο της και τον κόσμο και τοποθετεί τον εαυτό της μέσα σ' αυτόν. Οι αφηγήσεις ξεδιπλώνουν τις πολλαπλές διαπολιτισμικές σχέσεις που διαμορφώνονται, αλλά και τις πολύπλοκες όψεις διαχρονικών πολιτικών ζητημάτων, όπως η σχέση προσφύγων-τοπικής κοινωνίας, η συνύπαρξη, αλλά και οι διαφοροποιήσεις και αντεγκλήσεις στην τοπική κοινωνία αναφορικά με την προσφυγική κρίση.

Ομιλία II

Το ζήτημα της Κοινωνικής Ένταξης των Προσφύγων στη Λέσβο

Λαμπρινή Μπλάτσιου

Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Άντζελα Τζουρέ

Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στην παρούσα εργασία διερευνάται το θέμα του προσφυγικού, καθώς, όπως είναι γνωστό, από το 2013 στην Ελλάδα αποτελεί φλέγον ζήτημα. Συγκεκριμένα, η έρευνα πραγματεύεται, την κοινωνική ένταξη των προσφύγων με άσυλο στην τοπική κοινωνία, με βάση δύο παραμέτρους, αφενός το νομικό πλαίσιο, αφετέρου την κοινή γνώμη των νέων σχετικά με αυτό το θέμα. Αρχικά, θα γίνει διαχωρισμός των εννοιών μεταξύ πρόσφυγα και μετανάστη καθώς η σημασία τους είναι διαφορετική. Θα αποσαφηνιστεί επίσης, η σημασία των εννοιών της κοινωνικής αντίληψης, η οποία δίνει νόημα και περιεχόμενο στο κοινωνικό χώρο αλλά και η έννοια της κοινωνικής προσαρμογής με την οποία το άτομο έχει την ικανότητα να δρα λειτουργικά στο περιβάλλον που βρίσκεται. Τέλος, θα αναφερθούν δύο ακόμη βασικές θεωρίες οι οποίες είναι η θεωρία του στίγματος- ετικέτας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο συνδυασμός των δύο παραπάνω θεωριών έχει ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση και την περιθωριοποίηση του ατόμου από το κοινωνικό περιβάλλον. Η έρευνα διεξάγεται ποιοτικά καθώς η τεχνική που χρησιμοποιήθηκε για την συλλογή δεδομένων είναι η συνέντευξη. Ο συνολικός αριθμός συνεντεύξεων που λήφθηκαν από τους συμμετέχοντες είναι είκοσι. Ειδικότερα, τα δέκα απ' τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν πρόσφυγες, οι οποίοι έχουν το άσυλο. Επιπλέον, οι άλλες δέκα συνεντεύξεις δόθηκαν από νέους της τοπικής κοινωνίας, οι οποίοι επιλέχθηκαν με βάση το μορφωτικό τους επίπεδο και την ηλικία, που ορίστηκε από 18 έως 30 ετών. Περιοχή μελέτης ορίστηκε η Μυτιλήνη, καθώς αποτελεί μια από τις πύλες εισόδου των προσφύγων στην Ελλάδα. Σκοπός της μελέτης αυτής είναι να εξετασθούν σε βάθος οι απόψεις των προσφύγων στο θέμα της ένταξης τους στην τοπική κοινωνία, εφόσον έχουν πάρει το άσυλο, και δικαιούνται να έχουν κάποια συγκεκριμένα προνόμια βάσει νόμου. Τα αποτελέσματα αναμένονται να συμβάλλουν στην άμβλυνση των φαινομένων κοινωνικής περιθωριοποίησης, εκτοπισμού και στιγματισμού των ανθρώπων που έχουν άσυλο. έπειτα από ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και γνώση της περιοχής μελέτης, διακρίνεται κατά ένα μέρος ο κοινωνικός αποκλεισμός αυτών των ανθρώπων.

Ομιλία III

Ποιοτική διερεύνηση των απόψεων και στάσεων των κατοίκων της Λέσβου σχετικά με την μαζική ροή προσφύγων/μεταναστών στο νησί

Κώστας Ρόντος

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Εργαστήριο Κοινωνικής Πληροφορικής, Στατιστικής και Ερευνητικών Υποδομών

Μαρία Παπαριστέιδη

Υποψήφια Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Εργαστήριο Κοινωνικής Πληροφορικής, Στατιστικής και Ερευνητικών Υποδομών

Γιάννης Κάλλας

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Εργαστήριο Κοινωνικής Πληροφορικής, Στατιστικής και Ερευνητικών Υποδομών

Η Λέσβος συγκαταλέγεται στα νησιά του Βορείου Αιγαίου που βρίσκονται σε κατάσταση «έκτακτης ανάγκης», καθώς έχουν πρόσφατα βιώσει ένα μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα από την Μέση Ανατολή, την Βόρεια Αφρική και την Ασία. Σημαντικά ζητήματα, από της πλευράς του πληθυσμού υποδοχής, αποτέλεσαν και αποτελούν οι επιδράσεις στην καθημερινότητά τους και στο εισόδημά τους, μεταξύ των άλλων. Το μέγεθος και η σοβαρότητα του προβλήματος οδήγησε στην παρουσία και του NATO για την φύλαξη των ελληνικών συνόρων, ένα ζήτημα που απαιτεί επίσης διευκρίνηση. Στην αντιμετώπιση προβλημάτων που προκύπτουν από μαζικές ροές μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών στις χώρες υποδοχής, κρίσιμο ρόλο διαδραματίζουν οι κάτοικοι των χωρών αυτών, κυρίως στις περιοχές που αποτελούν πύλες εισόδου. Επιπλέον, με τη θεσμική αναγνώριση και την παροχή υπηρεσιών από τη μεριά του κράτους υποδοχής, ο ρόλος της ίδιας της κοινωνίας των πολιτών γίνεται ολοένα και περισσότερο σημαντικός στην ουσιαστική, ομαλή και αποτελεσματική κοινωνική ένταξη των ανθρώπων αυτών στα διάφορα επίπεδα οργάνωσης της κοινωνικής ζωής. Η άποψη και η πρόθεση των κατοίκων της τοπικής κοινωνίας συμβάλλει αποφασιστικά στο να κριθούν ως αποτελεσματικά ή όχι τα μέτρα ενταξιακής πολιτικής που εφαρμόζει η Πολιτεία, αλλά και για την ποιότητα και την επιτυχία συγκεκριμένων προγραμμάτων ένταξης που τίθενται σε δημόσια διαβούλευση για το ενδεχόμενο εφαρμογής τους. Στο πλαίσιο αυτό, το παρόν άρθρο βασίζεται σε μια στατιστική έρευνα που διενεργήθηκε το 2016 στη Μυτιλήνη σε δείγμα 697 ατόμων, με ερευνητικό εργαλείο ένα δομημένο ερωτηματολόγιο, στο οποίο συμπεριλήφθηκαν, επιπλέον, τρεις ανοικτού-τύπου ερωτήσεις, με σκοπό τη βαθύτερη μελέτη των απόψεων και στάσεων των κατοίκων της Λέσβου, σχετικά με: α) την παρουσία του NATO στα ελληνικά σύνορα, β) τις συνέπειες της μεγάλης μεταναστευτικής ροής στην καθημερινή ζωή τους και γ) τις επιπτώσεις στο οικογενειακό τους εισόδημα. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναλυθούν οι απαντήσεις των ερωτώμενων σε αυτές τις ανοικτού τύπου ερωτήσεις και να συγκριθεί η παρούσα ποιοτική ανάλυση με τα αποτελέσματα της αντίστοιχης ποσοτικής που έχει προηγηθεί σε μια σειρά δημοσιεύσεων. Για την ανάλυση των απαντήσεων χρησιμοποιήθηκε θεματική ανάλυση. Τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν και με παραστατικό τρόπο με την βοήθεια θεματικών χαρτών (thematic maps). Ορισμένοι από τους ερωτώμενους ήταν επιφυλακτικοί απέναντι στις πραγματικές προθέσεις του NATO. Αντιθέτως, άλλοι εξέφρασαν την εμπιστοσύνη τους στο έργο του NATO ως προς την φύλαξη και την προστασία των ελληνικών συνόρων και στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών. Οι ερωτώμενοι ανέφεραν διάφορες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν καθημερινά, όπως: δυσκολία στις μετακινήσεις από/προς το νησί, φόβο για την δημόσια υγεία και την προσωπική τους ασφάλεια, κ.ά. Αξιοσημείωτο είναι ότι, παρά τις δυσκολίες, εκδηλώθηκαν συναισθήματα συμπόνιας απέναντι στους μετανάστες. Τέλος, η μεγάλη μεταναστευτική κρίση, παρόλο που συνέπεσε χρονολογικά με την οικονομική κρίση στην Ελλάδα, είχε τόσο θετικό όσο και αρνητικό αντίκτυπο στο οικογενειακό εισόδημα των ερωτώμενων.

Ομιλία IV

Οι παράγοντες που προσδιορίζουν τη στάση των τοπικών κοινωνιών απέναντι στους πρόσφυγες - μετανάστες: Η περίπτωση των πρόσφατων ροών προς τη Λέσβο

Μιχαήλ Παπάζογλου

Ερευνητής, Joint Research Center, E.C

Κώστας Ρόντος

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Εργαστήριο Κοινωνικής Πληροφορικής, Στατιστικής και Ερευνητικών Υποδομών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η προσφυγική - μεταναστευτική κρίση που ξεκίνησε το 2015-2016 και επηρέασε ολόκληρη την Ευρώπη αλλά κυρίως την Ελλάδα, με τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου να επωμίζονται το μεγαλύτερο βάρος, αποτέλεσε το κίνητρο για τη διενέργεια της παρούσας μελέτης. Στόχος είναι ο εντοπισμός των παραγόντων που προσδιόρισαν τη στάση της τοπικής κοινωνίας της Λέσβου απέναντι στο προσφυγικό και μεταναστευτικό φαινόμενο, δίνοντας έμφαση σε δημογραφικούς και κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες. Η επιστημονική έρευνα για τον προσδιορισμό των παραγόντων που επηρεάζουν τις στάσεις και αντιλήψεις απέναντι σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες οδήγησε στην ανάπτυξη τριών βασικών θεωρήσεων, τη θεωρία της Πραγματικής Σύγκρουσης, που βασίζεται στην ανάλυση των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων και τη θεωρία της Κοινωνικής Ταυτότητας, που βασίζεται σε πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες και τη μικτή θεωρία των

Ολοκληρωτικών Απειλών που βασίζεται στις δύο προηγούμενες. Με βάση της παραπάνω θεωρήσεις, έχουν αναπτυχθεί διάφορα θεωρητικά αλλά και εμπειρικά μοντέλα. Για την διενέργεια της μελέτης χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσω πρωτογενούς έρευνας και διενεργήθηκε δευτερογενής στατιστική ανάλυση. Μέσω της δημιουργίας προβλεπτικών και ερμηνευτικών μοντέλων, με την χρήση δυωνυμικής λογιστικής παλινδρόμησης, επιτυγχάνεται η συνολική αποτίμηση των παραγόντων που επηρεάζουν την στάση της τοπικής κοινωνίας της Λέσβου απέναντι στο προσφυγικό - μεταναστευτικό. Η απόδοση των ελλειπουσών τιμών του δείγματος πραγματοποιήθηκε με τη χρήση της μεθόδου πολλαπλής απόδοσης ελλειπουσών τιμών με αλυσιδωτές εξισώσεις. Από τα αποτελέσματα της ανάλυσης προκύπτει ότι η στάση της τοπικής κοινωνίας της Λέσβου, επηρεάζεται από ένα πλήθος παραγόντων που συγκλίνουν στη θεωρία των ολοκληρωτικών απειλών. Η μεθοδολογία που εφαρμόστηκε παρέχει την δυνατότητα προσδιορισμού της πιθανότητας θετικής στάσης μια ομάδας του εξεταζόμενου πληθυσμού με συγκεκριμένα δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά, απέναντι στους πρόσφυγες και τους μετανάστες.

11:30-13:00 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2.1

Ομιλία I

Διερεύνηση της βιωσιμότητας του Ελληνικού Συστήματος Υγείας κάτω από το πρίσμα της δημοσιονομικής κρίσης

Δημήτρης Αντώνογλου

Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κώστας Ρόντος

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τα τελευταία χρόνια η χρηματοδότηση και η λειτουργία του τομέα υγείας στην Ελλάδα, υπέστη σημαντικές μεταβολές εξαιτίας της δημοσιονομικής κρίσης και της λιτότητας, προβάλλοντας ιδιαίτερες αδυναμίες, που καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για αποτελεσματική και ορθολογική χρήση των διαθέσιμων πόρων, μέσω παρεμβατικών μεταρρυθμίσεων. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της βιωσιμότητας του ελληνικού συστήματος υγείας υπό το πρίσμα της διαχρονικής εξέλιξης των δαπανών κατά τα έτη 2002-2017 (δημόσιες, ιδιωτικές, out of pocket και φαρμακευτικές) σε συνάρτηση με την ποσότητα και ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών καθώς και την αποτελεσματικότητα των μεταρρυθμίσεων στον χώρο της υγείας που πραγματοποιήθηκαν στην περίοδο των μνημονίων. Το σύστημα υγείας περιλαμβάνει το πλέγμα των παρεμβάσεων της πολιτείας με τις οποίες ρυθμίζονται ο τρόπος παροχής υπηρεσιών, οι σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και η έκταση που κατέχει ο δημόσιος και ιδιωτικός τομέας στην παροχή υπηρεσιών υγείας. Οι διάφορες αυτές ρυθμίσεις καθορίζουν τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος, από τον οποίο εξαρτάται η αποτελεσματικότητα της περίθαλψης, η ικανοποιητική λειτουργία των υπηρεσιών υγείας και η συνεχής του βελτίωση. Κρίσιμο ερώτημα που θα πρέπει να απαντηθεί είναι η κατεύθυνση (μείωση-αύξηση) των δαπανών για την υγεία σε συνάρτηση με την αποτελεσματικότητα αυτού, δηλαδή με τον βαθμό που η εξέλιξη αυτή οδηγεί σε βελτίωση ή χειροτέρευση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Επίσης, η διερεύνηση της φυσιογνωμίας του συστήματος (δημόσια, φιλελεύθερη ή μικτή), όπως αυτή εξελίσσεται ή μεταλλάσσεται διαχρονικά, είναι κρίσιμο ζήτημα καθώς καθορίζει και το ύψος των σχετικών δαπανών του πληθυσμού για την υγεία, συνδέεται δε με πολλές πτυχές του δημόσιου βίου και ιδιαίτερα με το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης της Χώρας. Στα πλαίσια αυτά, ερωτήματα που θα απαντηθούν με τη χρήση χρονολογικών σειρών στατιστικών δεδομένων και την κατάρτιση δεικτών θα αναφέρονται στην εξέλιξη των δαπανών υγείας, την συσχέτιση της εξέλιξης αυτής με το επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών και τον βαθμό κάλυψης της υγείας του πληθυσμού, την εξέλιξη της συμμετοχής του ιδιωτικού έναντι του δημόσιου τομέα υγείας και την κατεύθυνση (βελτίωση-επιδείνωση) συνέβαλλαν οι μνημονιακές μεταρρυθμίσεις στον τομέα της υγείας. Τέλος, θα διερευνηθεί η βιωσιμότητα του ελληνικού

Συστήματος Υγείας και ποιες παρεμβάσεις θα συνέβαλλαν στην βελτίωση του Ελληνικού Συστήματος Υγείας. Η ποσοτική ανάλυση θα βασιστεί σε στοιχεία προερχόμενα από επίσημες εθνικές πηγές (ΕΛ.ΣΤΑΤ, Υπουργείο Υγείας), την επικαιροποιημένη βάση δεδομένων του Ο.Ο.Σ.Α., ως και από τις Εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «State of health in E.U. – Greece 2017» και του Ο.Ο.Σ.Α. «Health at a Glance 2018 – OECD Indicators». Η Ελλάδα το 2016 δαπάνησε 8,45% του Α.Ε.Π. στην υγεία, στο πλαίσιο του δραστηρίως συρρικνούμενου Α.Ε.Π., οι δαπάνες για την υγεία στην μειώθηκαν, με την κάθετη περιστολή των δαπανών, ιδίως για την φαρμακευτική δαπάνη. Οι υψηλές ιδιωτικές δαπάνες, κυρίως με τη μορφή άμεσων πληρωμών από τους ασθενείς, ήταν ανέκαθεν σημαντικό χαρακτηριστικό του ελληνικού συστήματος υγείας και εξακολουθούν να αυξάνονται. Η υψηλή συμμετοχή των άμεσων πληρωμών ως ποσοστό των συνολικών δαπανών υγείας επηρεάζει άμεσα την βιωσιμότητα και ανθεκτικότητα του συστήματος υγείας. Υπό το πρίσμα των δημοσιονομικών εξελίξεων (μνημόνια), με άμεσο στόχο τον εξορθολογισμό των δαπανών υγείας, υλοποιήθηκαν μεταρρυθμίσεις στη νοσοκομειακή, στην εξωνοσοκομειακή περίθαλψη και στην φαρμακευτική πολιτική, με αμφίβολα αποτελέσματα. Στην ελληνική πραγματικότητα, για να επιτευχθεί ο εξορθολογισμός των δαπανών υγείας απαιτούνται καιρικές, καινοτόμες ιδέες με επιστημονική τεκμηρίωση, εξασφαλίζοντας την βιωσιμότητα του συστήματος υγείας.

Ομιλία II

Μέτρηση της γεωγραφικής ανισοκατανομής των υπηρεσιών υγείας στην Ελλάδα: Μια ποσοτική ανάλυση

Δημήτρης Αντώνογλου

Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κώστας Ρόντος,

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η μέτρηση, ανάλυση και αξιολόγηση της γεωγραφικής κατανομής των υπηρεσιών υγείας στην Ελλάδα, ώστε να εντοπιστούν πιθανές ανισότητες. Απώτερος σκοπός της έρευνάς μας είναι ο εντοπισμός των χωρικών ανισοτήτων στην κατανομή των συντελεστών υγείας, δηλαδή των υποδομών υγείας και ανθρώπινου δυναμικού μεταξύ των Νομών και των Περιφερειών της Ελλάδας. Η ύπαρξη χωρικών ανισοτήτων στην υγεία και ιδιαίτερα στην κατανομή των υπηρεσιών υγείας, έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας, ακόμα και στα πιο ανεπτυγμένα κράτη, ιδιαίτερα την περίοδο της οικονομικής ύφεσης. Κάτοικοι δύσβατων περιοχών, νησιών και περιοχών, με ατελές οδικό δίκτυο, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση, κυρίως σε εξειδικευμένους γιατρούς και υπηρεσίες, με αποτέλεσμα να αναγκάζονται, να μετακινηθούν μόνιμα σε αστικά κέντρα ή να επιβαρύνονται με το κόστος μεταφοράς και διαμονής σε περιοχές όπου υπάρχουν οι κατάλληλες υπηρεσίες υγείας. Στην παρούσα εργασία θα αποτυπώσουμε την κατανομή του συνόλου των συντελεστών υγείας (ιατροί, οδοντίατροι, νοσηλευτικά ιδρύματα, θεραπευτήρια, αριθμός κλινών) ανά την χώρα και θα εντοπίσουμε τόσο την ανισοκατανομή όσο και την ασυμμετρία στην πρόσβασή τους, λόγω γεωγραφικών παραγόντων χωρικής και χρονικής απόστασης. Η έρευνα βασίστηκε σε στοιχεία προερχόμενα από την βάση δεδομένων του Άτλα Υγείας του Υπουργείου Υγείας και της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, καθώς επίσης σημαντικά δεδομένα αξιοποιήθηκαν από τις Εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «State of health in E.U. – Greece 2017» και του ΟΟΣΑ «Health at a Glance 2018 – OECD Indicators». Στην παρούσα μελέτη, υπολογίσαμε το συντελεστή Gini για κάθε έτος από το 2011 έως το 2016, για την αξιολόγηση της ανισότητας στην κατανομή των συντελεστών υγείας ανά την Ελλάδα. Αρχικά, υπολογίσαμε ανά περιφέρεια την τους βασικούς δείκτες υγείας και συγκεκριμένα την αναλογία ιατρών, οδοντιάτρων, νοσηλευτικών ιδρυμάτων θεραπευτηρίων και κλινών στον πληθυσμό για τη χρονική περίοδο 2011-2016. Προκειμένου δε να ληφθούν υπόψη και οι γεωγραφικές σχέσεις μεταξύ των γεωγραφικών περιοχών, υιοθετήθηκαν δύο μέθοδοι, αυτοί του τυπικού συντελεστή Gini και του χωρικά προσαρμοσμένου αντίστοιχου συντελεστή (spatial adjustment Gini) με βάση την προσαρμογή της απόστασης και με βάση τον χρόνο ταξιδιού των κατοίκων των διαφόρων περιοχών από την πρωτεύουσα του νομού τους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των αναλύσεων, παρά την μικρή μείωση της χωρικής ανισοκατανομής στους δείκτες υγείας στην Ελλάδα, στην χρονική περίοδο που εξετάζεται, το πρόβλημα της υποστελέχωσης των υπηρεσιών παραμένει έντονο στις αγροτικές περιοχές, κυρίως της Δυτικής Μακεδονίας και των

νησιών του Βορείου και Νοτίου Αιγαίου. Οι προσομοιώσεις μας δείχνουν ότι η αύξηση του αριθμού των γιατρών και διαθέσιμων νοσηλευτικών μονάδων σε μεσαίες πόλεις και η βελτίωση του χρόνου μεταφοράς μεταξύ πόλεων μεσαίου μεγέθους και αγροτικών περιοχών, θα μπορούσαν να είναι εφικτές λύσεις για τον μετριασμό του προβλήματος της γεωγραφικής κατανομής των συντελεστών υγείας.

Ομιλία III

Η διαδικασία επαγγελματοποίησης στα επαγγέλματα υγείας: Η περίπτωση του επαγγέλματος της νοσηλευτικής

Ανδρέας Ντούνης

Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η διαδικασία επαγγελματικής κατοχύρωσης του επαγγέλματος της νοσηλευτικής επιτελείται στα πλαίσια των σχέσεων εξουσίας και των συγκρούσεων για κύρος και καθιέρωση μεταξύ νοσηλευτριών/νοσηλευτών και ιατρών. Η σχέση ιατρών-νοσηλευτριών αποτελεί, έτσι, την κυρίαρχη στις κοινωνιολογικές αναλύσεις των επαγγελμάτων υγείας. Οι σχέσεις αυτές αναδεικνύουν, ακόμη, τις ευρύτερες στρατηγικές που εφαρμόζουν τα δύο επαγγέλματα υπό συνθήκες εξωτερικές ως προς τα επαγγέλματα αυτά, συνθήκες όμως που τα επηρεάζουν άμεσα, όπως για παράδειγμα οι ευρύτερες μεταρρυθμίσεις στο σύστημα υγείας και η περιστολή δαπανών υγείας. Αναλύουμε το πλαίσιο των στρατηγικών αυτών υπό τον θεωρητικό άξονα της κοινωνιολογίας των επαγγελμάτων, και σε αυτόν τον άξονα κινούμαστε για να παρουσιάσουμε τις σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις αλλά και αποτελέσματα συναφών ερευνών. Το επάγγελμα ως πεδίο εξουσίας και κοινωνικών αγώνων βρίσκεται στον πυρήνα της ανάλυσής μας. Μία ακόμη σημαντική μεταβλητή σε μακροκοινωνιολογικό επίπεδο είναι η νεοφιλελευθεροποίηση των συστημάτων υγείας μέσω του Νέου Δημόσιου Μάνατζμεντ και ο τρόπος με τον οποίο τα επαγγέλματα υγείας οργανώνουν τις στρατηγικές τους ως προς την επαγγελματοποίηση και το κοινωνικό κύρος. Η εισήγηση αξιοποιεί στοιχεία από την ερευνητική πρόταση και υπό εξέλιξη διδακτορική διατριβή με τίτλο «Το νοσηλευτικό επάγγελμα στην Ελλάδα μέσα από το Νέο Δημόσιο Μάνατζμεντ» που εκπονείται από τον γράφοντα στο Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής του Πάντειου Πανεπιστημίου.

Ομιλία IV

Η κοινωνική κατασκευή του χρόνιου πόνου σε ασθενείς με μυοσκελετικές παθήσεις

Μάνος Σαββάκης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Νίκος Κολοκούρας

Διπλωματούχος ΕΤΚΑΣ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Το κοινωνικό περιβάλλον και η διαντίδραση του ασθενή με αυτό αξιολογείται σημαντικό όχι μόνο στη διαχείριση της κατάστασης αλλά για το σύνολο της δράσης του. Η κοινωνική κατασκευή της ασθένειας, και του χρόνιου πόνου, ειδικότερα σε περιπτώσεις μυοσκελετικών προβλημάτων, έχει τεράστια επίδραση στην αναγνώριση, διαχείριση και αντιμετώπιση του προβλήματος. Η διερεύνηση της κοινωνικής κατασκευής της ασθένειας σε περιπτώσεις χρόνιου πόνου αποτελεί μια προνομακκή κοινωνιολογική ευκαιρία να εξεταστούν, ερμηνευτικά σχήματα, πρακτικές μορφές δράσης, αξιολογήσεις, νοηματοδοτήσεις και συμβολικά σημαινόμενα, τα οποία επηρεάζουν τους τρόπους με τους οποίους υποκείμενα με αντίστοιχα ζητήματα διαχειρίζονται την κατάσταση τους. Η κοινωνική διάσταση της ασθένειας μπορεί να επηρεάσει και να αναδιαμορφώσει τόσο τις μορφές δράσης και τις ερμηνείες του ασθενή όσο και να ανακαθορίσει τις κοινωνικές του σχέσεις, εξατομικεύοντας τις συνέπειες του χρόνιου πόνου. Για τη διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν ποιοτικά εργαλεία και συγκεκριμένα η ημιδομημένη συνέντευξη. Για τη θεωρητική τεκμηρίωση του εμπειρικού υλικού της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν οι προσεγγίσεις της φαινομενολογίας και της συμβολικής αλληλεπίδρασης. Ο αριθμός των συμμετεχόντων στην έρευνα ανέρχεται σε 12 άτομα. Οι διαρκώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες επηρεάζουν την κοινωνική δράση και συχνά «υποχρεώνουν» τα υποκείμενα να αναλάβουν διάφορες μορφές δράσης, που ταιριάζουν ή απάδουν με τα ιατρικά

πρωτόκολλα. Αυτές οι μορφές δράσης διαμεσολαβούνται από τις διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, τα ερμηνευτικά σχήματα και τις βιωμένες εμπειρίες κάθε υποκειμένου. υποκείμενο.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2.2

Ομιλία I

Αναπηρία και κοινωνική ανισότητα: Το παράδειγμα της ενσωματοβίωσης (Embodiment) των Ελλήνων χορευτών με κινητική αναπηρία

Ανδρέας Κολίσσολου

Ψυχολόγος

Γιώργος Αλεξιάς

Καθηγητής, Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Θάνος Καστρίτης

Κοινωνιολόγος

Η ανεπάρκεια, βιολογικά αποτελεί μια μη «αναμενόμενη» σωματική ή/και πνευματική κατάσταση του ανθρώπου. Η αναπηρία είναι ο τρόπος με τον οποίο η κοινωνία μορφοποιεί την ανεπάρκεια, προσδίδοντας της συγκεκριμένο, συνήθως αρνητικό κοινωνικό περιεχόμενο. Το σημαντικότερο όμως είναι οι κοινωνικές προεκτάσεις αυτής της κοινωνικής αρνητικής μορφοποίησης οι οποίες αναπόφευκτα παράγουν πέρα από την κοινωνική περιθωριοποίηση και το στιγματισμό και τη συγκρότηση σχέσεων κοινωνικής ανισότητας ανάμεσα στους αρτιμελείς και στα άτομα με κάποια μορφή ανεπάρκειας. Ένα τυπικό παράδειγμα αποτελεί η απαγόρευση εισαγωγής στις ανώτερες σχολές χορού, σε όσους αντιμετωπίζουν κάποιου είδους ανεπάρκεια. Η έρευνα μας πάνω στην ενσωματοβίωση (Embodiment) των Ελλήνων χορευτών με κινητική αναπηρία, έδειξε με ποιο τρόπο αυτή η απαγόρευση επηρέασε την αυτοαντίληψή τους ως επαγγελματίες χορευτές και πως αυτό είχε αντίκτυπο στις σχέσεις τους με τους χορευτές χωρίς αναπηρία, δημιουργώντας παράλληλα συνθήκες ανισότητας στις οικονομικές απολαβές. Η πιλοτική έρευνα μας βασίστηκε σε ποιοτική ανάλυση περιεχομένου 10 ημιδομημένων συνεντεύξεων σε ομάδα πληθυσμού που ορίσαμε ως «Επαγγελματίες χορευτές με κινητική αναπηρία από την βρεφική τους ηλικία», αποτύπωσε φαινομενολογικά υποκειμενικές εμπειρίες ανισότητας, ανάμεσα σε χορευτές με ή χωρίς αναπηρία. Οι χορευτές με αναπηρία, στη πλειοψηφία τους, είχαν να αντιμετωπίσουν τον κοινωνικό στερεοτυπικό κανόνα του ασυμβίβαστου μεταξύ χορού και αναπηρίας και πιστεύουν ότι τους αδικεί ο αποκλεισμός από την ανώτερη εκπαίδευσή στο πεδίο του χορού. Υπάρχουν χορευτές με κινητική αναπηρία που θεωρούν τους εαυτούς τους ισάξια μέλη της κοινότητας των χορευτών ανεξάρτητα αν υπάρχει ή αν απουσιάζει η συνθήκη της αναπηρίας και ανάπηροι χορευτές που δεν θεωρούν τους εαυτούς τους επαγγελματίες, αλλά ερασιτέχνες. Η υπέρβαση των σχέσεων της συγκεκριμένης κοινωνικής ανισότητας μπορούν να αρθούν μόνο κατανοώντας την οπτική των ατόμων με ανεπάρκεια, αναδεικνύοντας τα καθημερινά τους προβλήματα, κάτι το οποίο ήταν και ο απώτερος σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης.

Ομιλία II

«Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις, ερμηνείες και προοπτικές της εξέλιξης των οικογενειακών δομών προ και μετά κρίσης»

Αναστασία Κατσούρη

Διπλωματούχος Φιλολόγος, Συγγραφέας

Ελένη Μακρίδου

Φυσικός, Υποδιευθύντρια Γυμνασίου Γέρας

Οι ιδεολογικές, πολιτισμικές, οικονομικές και τεχνολογικές αλλαγές που συντελέστηκαν στις αναπτυγμένες κοινωνίες, την στιγμή που τα άτομα στρέφονται στις προσωπικές τους ανάγκες

περισσότερο έναντι στον κολεκτιβισμό των παλαιότερων παραδοσιακών συστημάτων, η επικράτηση της καταναλωτικής κοινωνίας και οι αλλαγές στην αγορά εργασίας επέδρασαν καθοριστικά στη δομή και την οργάνωση της οικογένειας. Η κοινωνία σταδιακά μετατράπηκε από παραδοσιακή- αγροτική σε αστική- βιομηχανική. Έτσι, τον 19ο αιώνα συναντούσαμε τη παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια, τον 20ο τη πυρηνική, ενώ τον 21ο αιώνα νέα οικογενειακά σχήματα αναφέρονται (μονογονεϊκές οικογένειες, χωλές, ανασυγκροτημένες, θετές, οικογένειες που απέκτησαν παιδί με την χρήση της βιοτεχνολογίας, ομοφυλοφιλικές, οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας). Μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση και την αναδίφηση των εμπειρικών ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί, στόχος μας είναι να μελετηθεί η ρευστότητα της οργάνωσης της οικογένειας, ως επίπτωση των κοινωνικών μεταβολών στην πριν και μετά κρίση εποχή σε συνάρτηση με την υπολειμματική λειτουργία των προνοιακών δομών και των συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Η λειτουργία της σύγχρονης οικογένειας θα προσεγγιστεί μέσα από τις ερμηνείες των κλασικών κοινωνιολογικών θεωριών (Morgan, Engels, Durkheim), των νεότερων δομολειτουργικών (Parsons) αλλά και «της οικονομικής θεωρίας του γάμου» του Becker που ερμηνεύει τις αλλαγές της οικογένειας μέσα από τις ορθολογιστικές τάσεις των ατόμων και «της θεωρίας της Δεύτερης Δημογραφικής Μετάβασης» του Lesthaeghe που συνδέει τις αλλαγές του οικογενειακού θεσμού με τις αλλαγές της κοινωνικής δομής. Στην εποχή της μετανεωτερικότητας φαντάζει ως πρόκληση η δημιουργία οικογένειας, καθώς το άτομο καλείται να υπερκεράσει τις συμπληγάδες του αβέβαιου οικονομικού μέλλοντος και την ανάγκη επαγγελματικής ανέλιξης. Στην Ελλάδα βέβαια είναι ακόμα κυρίαρχο το σχήμα της αστικής οικογένειας με ισχυρούς τους δεσμούς με την Τρίτη ηλικία. Από την άλλη όμως θεωρείται επιτακτική ανάγκη για τη σύγχρονη κοινωνική πολιτική να ληφθούν υπόψη οι διαρθρωτικές μεταβολές της οικογένειας, ώστε αυτή να είναι αποτελεσματική και η οικογένεια να συνεχίσει να αποτελεί πηγή κοινωνικοποίησης των παιδιών και φρουρό σύνδεσης με το κοινωνικό δίκτυο. Μάλιστα, τη στιγμή που η δημογραφική γήρανση του πληθυσμού εξαιτίας της αυξανόμενης υπογεννητικότητας και θνησιμότητας είναι αναπόφευκτη αλλά και η διαβίωση ξένων πληθυσμών στην Ελλάδα θα επηρεάσουν σημαντικά τα χαρακτηριστικά της οικογένειας στη χώρα μας στο μέλλον.

Ομιλία III

Η κρατική μέριμνα στις στρατιωτικές οικογένειες

Δημήτριος Γάκης

Υποψήφιος Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η παρούσα εισήγηση έχει ως βασικό σκοπό τη παρουσίαση της κρατικής μέριμνας στις οικογένειες των στρατιωτικών, στηριζόμενη σε βιβλιογραφική ανασκόπηση και σε επισκόπηση ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί όσον αφορά το θεσμό αυτό που διενεργείται σήμερα στο στράτευμα και τις οικογένειές τους. Αρχικά η μελέτη περιλαμβάνει μία συνοπτική ιστορική αναδρομή του θεσμού του στρατού στην Ελλάδα, τη φυσιογνωμία του στρατού σήμερα και περιγράφεται η αποστολή του, για να τονιστεί και να γίνει αντιληπτή η ουσιαστική και άμεση ανάγκη για κρατική μέριμνα. Ο ρόλος της μελέτης αυτής αφορά τη κρατική μέριμνα των στρατιωτικών οικογενειών και την ανασκόπηση σχετικών ερευνών τόσο στην Ελλάδα όσο και σε άλλες Χώρες ανά τον κόσμο. Γίνεται σύγκριση με τη μέριμνα των Η.Π.Α. για τους στρατιωτικούς και τις οικογένειές τους για να παρουσιαστεί η πολιτική που θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στην Ελλάδα στον τομέα αυτό. Γίνεται επισκόπηση ερευνών που σχετίζονται με την ανάγκη κρατικής μέριμνας στην Ελλάδα, μελετά τις παραμέτρους της οικογενειακής ισορροπίας και καταγράφει παραπομπές για την εκτίμηση της κρατικής μέριμνας. Τέλος θα συζητηθούν διαπιστώσεις που θα οδηγήσουν στην εναρμόνιση της οικογένειας και του στρατιωτικού επαγγέλματος.

Ομιλία IV

Διερεύνηση της αίσθησης της κοινότητας μεταξύ των μελών του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Θεοδώρα Τζέκου

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, ΠΜΣ «Ανθρωπογεωγραφία, Ανάπτυξη και Σχεδιασμός του Χώρου», Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Θεανώ Σ. Τερκενλή

Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πρόσφατη επιστημονική έρευνα συνδέει την δημιουργία περιφερειακών πανεπιστημίων διεθνώς με πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες, σε όλες τις γεωγραφικές κλίμακες, όπως διασυννοριακή ασφάλεια, ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών όπου εγκαθίστανται τα ερευνητικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα, κ.α.. Στο πλαίσιο αυτό, δεν έχουν ακόμη διερευνηθεί επαρκώς οι αντιλήψεις, τα συναισθήματα και η όλη στάση των μελών αυτών των πανεπιστημιακών κοινότητων, ως προς την προσωπική τους ταυτότητα, σε σχέση με τη θέση/ρόλο τους στις κοινότητες αυτές, και μάλιστα κάτω από τις δύσκολες συνθήκες κοινωνικο-οικονομικής κρίσης. Η εργασία αποσκοπεί ακριβώς στη διερεύνηση αυτής της αίσθησης της πανεπιστημιακής κοινότητας μεταξύ των μελών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, ενός περιφερειακού ελληνικού πανεπιστημίου, σε μία εποχή κοινωνικοοικονομικής κρίσης για τη χώρα μας. Μεθοδολογικά, η εργασία στηρίζεται στην επιτόπια συλλογή πρωτογενούς υλικού (εθνογραφική έρευνα), με την βοήθεια ως επί το πλείστον δομημένων ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων στον συνολικό πληθυσμό της πανεπιστημιακής κοινότητας του Πανεπιστημίου Αιγαίου (ακαδημαϊκό, διοικητικό και φοιτητικό). Συγκεκριμένα, διερευνάται η αίσθηση της πανεπιστημιακής κοινότητας, η συναισθηματική ταύτιση των μελών του Πανεπιστημίου Αιγαίου με αυτήν, η συμμετοχή τους στα πανεπιστημιακά κοινά, αλλά και ο βαθμός στον οποίο είναι σημαντική η πανεπιστημιακή ταυτότητα για τα μέλη του Πανεπιστημίου μας. Διερευνώνται επίσης οι διαφοροποιήσεις των παραπάνω μεταβλητών μεταξύ των διαφόρων ομάδων της πανεπιστημιακής κοινότητας (ακαδημαϊκές, διοικητικές, φοιτητικές) και συσχετίζονται τα ευρήματα αυτά και με άλλους ειδοποιούς παράγοντες του υπό έρευνα φαινομένου, όπως νησιωτικότητα, και κοινωνικο-οικονομική κρίση, μεταξύ άλλων. Η έρευνα βρίσκεται εν εξελίξει. Βάσει των υποθέσεων εργασίας, αναμένεται να αναδειχθεί μια ισχυρή αίσθηση κοινότητας για την πλειονότητα των μελών του Πανεπιστημίου Αιγαίου (τόσο αντιληπτικά, όσο και συναισθηματικά και συμπεριφορικά), υψηλός βαθμός σημαντικότητας της πανεπιστημιακής τους ταυτότητας για τα μέλη αυτά, καθώς επίσης και μεγάλη (θετική αλλά και αρνητική) σύνδεση των παραπάνω μεταβλητών με ανεξάρτητες μεταβλητές, όπως η απόσταση από το κέντρο, η κοινωνικοοικονομική κρίση, η διασυννοριακότητα και η νησιωτικότητα. Η ερευνητική αυτή εργασία ευελπιστεί να αποτελέσει χρήσιμη συνεισφορά στον μελλοντικό σχεδιασμό/ πολιτική της ανάπτυξης του Πανεπιστημίου μας και σημαντική συμβολή στη σχετική διεθνή επιστημονική έρευνα, αλλά και πεδίο προβληματισμού για την πανεπιστημιακή μας κοινότητα και ταυτότητα, τόσο σε συλλογικό όσο και σε ατομικό επίπεδο.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2.3

Ομιλία Ι

Προκαταρκτικές κοινωνιολογικές θεωρήσεις για το σύγχρονο μοντέλο τοκετού: Η επιλογή της καισαρικής τομής και περιθώρια εφαρμογής εναλλακτικής προσέγγισης. Η περίπτωση της Ελλάδας

Αικατερίνη Αναστασίου

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Το προτεινόμενο θέμα έχει σκοπό να περιγράψει και να ερμηνεύσει την αυξημένη παρεμβατικότητα στον τοκετό εντός του ιατρικού περιβάλλοντος στο σύγχρονο δυτικό κόσμο, εστιάζοντας στα ιδιαιτέρως υψηλά ποσοστά της (αναίτιας) καισαρικής τομής. Η επιλογή (ευκολίας) του εγχειρητικού τοκετού, σε αντιδιαστολή με την (πραγματική) επιλογή έκτακτης ανάγκης συμβάλλει στην ολοένα εντονότερη ιατρικοποίηση του τοκετού, φαινόμενο που ακολουθείται και ενισχύεται από τη βιομηχανοποίηση και την εμπορευματοποίησή του. Βάσει της κοινωνιολογικής ανάλυσης του συγκεκριμένου θέματος επιχειρείται να γίνει σε μεγάλο βαθμό κατανοητή η αυξητική τάση των παρεμβατικών τοκετών στη χώρα μας έμφαση δίνεται στα υψηλά ποσοστά της καισαρικής τομής, φαινόμενο που καθιστά την Ελλάδα χαρακτηριστικό αρνητικό παράδειγμα, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Το προτεινόμενο θέμα θα διερευνηθεί βιβλιογραφικά, με βασικά εργαλεία την Κοινωνιολογία της υγείας και της ασθένειας, και την Κοινωνιολογία του σώματος. Θα αντληθεί επιπλέον υλικό από τη σύγχρονη διεθνή βιβλιογραφία, στην οποία περιλαμβάνονται εργασίες

ειδικών για τον τοκετό, όπως μαιευτήρων–γυναικολόγων, μαιών, κοινωνικών επιστημόνων και ανθρωπολόγων. Ιδιαίτερως χρήσιμη για τη διερεύνηση του θέματος θα είναι η ανάλυση του Michel Foucault για τις εξουσιαστικές σχέσεις, καθώς και η έννοια της αλλοτρίωσης στο έργο του Karl Marx. Η ιατροποίηση αποτελεί ένα φαινόμενο που συνδέεται στενά με τις ολοένα πιο ασφαλείς ιατρικές πρακτικές, την τεχνολογική εξέλιξη στο ιατρικό/ νοσοκομειακό περιβάλλον και την υπερ-εξειδίκευση των ιατρών. Σε συνδυασμό με την εκπαίδευση των μαιευτήρων–γυναικολόγων, η οποία εστιάζει στην παθολογία, η ιατροποίηση του τοκετού συντελεί όλο και εντονότερα στην ισχυροποίηση της ιατρικής γνώσης ως αυθεντίας, της εξουσίας των ιατρών ως επιστημόνων και της αποδοχής της ιατρικής ως επαγγέλματος. Η επίτοκος αντιμετωπίζεται ως ασθενής που χρήζει ιατρικών εξετάσεων και παρεμβάσεων, ο τοκετός αποτελεί ένα επείγον ιατρικό περιστατικό και οι πρακτικές ρουτίνας που ακολουθούνται εντός του νοσοκομείου/ μαιευτικής κλινικής παραπέμπουν στις λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα στο βιομηχανοποιημένο εργοστασιακό περιβάλλον. Ο ιατροποιημένος τοκετός θεάται ως «μονόδρομος», ενώ κορύφωση της βιομηχανοποίησής του αποτελεί η (αναίτια) καισαρική τομή. Υπό αυτό το πρίσμα, έχει διαμορφωθεί μία συγκεκριμένη εικόνα για τον τοκετό, η οποία απομακρύνεται όλο και περισσότερο από τη φυσιολογία του και τις ανάγκες της επιτόκου και του εμβρύου/ νεογέννητου. Επιπλέον, αποδεικνύεται ότι ο σύγχρονος τοκετός δεν είναι απλώς ένα βιολογικό/ σωματικό γεγονός, αλλά αποτελεί παράλληλα συμπύκνωση σχέσεων, βασικό χαρακτηριστικό της οποίας είναι η αλλοτρίωση για κάθε υποκείμενο που λαμβάνει μέρος στον τοκετό –στο βαθμό που το καθένα την υφίσταται.

Ομιλία II

Θεωρία κοινωνικών δικτύων, κυψελικά αυτόματα και Εξελικτική Θεωρία Παιγνίων στην καρκινική ανάπτυξη. Ένα υπόδειγμα στην κατά και τη μετά την κρίση εποχή;

Αδάμ Αδαμόπουλος

Επίκουρος καθηγητής, Τμήμα Ιατρικής Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Εκκινώντας από το μοντέλο του Ρόμπερτ Άξελροντ για τη διάχυση των πολιτιστικών ιδεών και την εξέλιξη των πολιτιστικών πεδίων (Axelrod, R. (1997) "The dissemination of culture: a model with local convergence and global polarization", *Journal of Conflict Research*, 41(2):203–226), συγκροτούμε το υπολογιστικό πρότυπο CA2 για την ανάπτυξη και εξάπλωση των καρκινικών κυττάρων σε ένα φυσιολογικό ιστό. Το πρότυπο βασίζεται σε ένα δισδιάστατο, πιθανοκρατικό κυψελικό αυτόματο κάθε στοιχείο του οποίου θεωρούμε ότι αντιπροσωπεύει ένα ξεχωριστό κύτταρο του ιστού. Κάθε κύτταρο μπορεί να βρεθεί σε μία εκ των τεσσάρων διακριτών καταστάσεων (φυσιολογική, πρώιμη καρκινική, ώριμη καρκινική, απόπτωση) και αλληλεπιδρά με τα γειτονικά του κύτταρα με προκαθορισμένους τρόπους, με ενδεχόμενο να μεταβληθεί η κατάστασή του. Υπολογιστικές προσομοιώσεις του προτύπου έδειξαν ότι αναπτύσσει ρεαλιστική συμπεριφορά, η οποία μπορεί να συγκριθεί με το μαθηματικό πρότυπο του Γκόμπερτζ για την καρκινική ανάπτυξη. Στη συνέχεια εξετάζουμε την προσέγγιση του Μάρκο Αρτσέτι (Archetti, M. (2016) "Cooperation among cancer cells as public goods games on Voronoi networks", *Journal of Theoretical Biology*, 396:191-203), όπου η καρκινική ανάπτυξη περιγράφεται με όρους Θεωρίας Παιγνίων. Πιο συγκεκριμένα εισάγεται το Παιγνίο των Δημοσίων Αγαθών (Public Goods Game) για να διερευνηθούν οι καταστάσεις ισορροπίας που επιτυγχάνονται όταν ένας πληθυσμός χωρίζεται σε δύο υποπληθυσμούς όπου ο ένας παράγει αγαθά, ενώ ο άλλος όχι, αλλά υπάρχει ανάγκη κατανάλωσης μιας ελάχιστης ποσότητας των αγαθών αυτών από όλα τα μέλη και των δύο υποπληθυσμών. Τα ενδιαφέροντα ευρήματα της προσέγγισης αυτής προτείνονται ως πιθανό υπόδειγμα για ανάπτυξη στρατηγικών κατά τη διάρκεια και μετά την κρίση.

Ομιλία III

Νέοι χώροι και πρακτικές για τον τοκετό, νέες εννοιολογήσεις του φύλου, της γυναικείας υποκειμενικότητας και του μητρικού ρόλου

Μυρτώ Χρονάκη

Αρχιτέκτων, Διδάκτωρ ΑΠΘ, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, ΕΜΠ

Το θέμα του τοκετού ως μέρους της γυναικείας σεξουαλικότητας, της φροντίδας και των χώρων του, από τον ιατρικά ελεγχόμενο τοκετό στο νοσοκομείο μέχρι τη 'γυναικοκεντρική' προσέγγιση στη γέννα στο σπίτι έχει επανειλημμένως απασχολήσει το φεμινιστικό κίνημα σε επίπεδο διεκδικήσεων και την επιστημονική έρευνα. Εδώ παρουσιάζω νέες πρακτικές και νέους χώρους που έχουν εμφανιστεί την τελευταία περίοδο της κρίσης στην Ελλάδα με σκοπό να εντοπίσω τους τρόπους με τους οποίους αλληλεπιδρούν με τις εννοιολογήσεις του φύλου και τη συγκρότηση της μητρικής υποκειμενικότητας. Η εισήγηση χρησιμοποιεί τις έννοιες της παραγωγής του χώρου και της συγκρότησης του φύλου μέσω του χώρου, για να εξετάσει τη σχέση νέων διαδικασιών διαχείρισης του τοκετού σε νέους χώρους με την τεχνο-επιστήμη, με τους ρόλους των γυναικών στον τοκετό και στη μητρότητα, και τις πολιτισμικές νοηματοδοτήσεις τους. Η παρουσίαση βασίζεται στην ακαδημαϊκή μου έρευνα για τα κέντρα τοκετού στην Ευρώπη και τους χώρους «σαν στο σπίτι» στην Ελλάδα. Σε αυτό το τμήμα της έρευνας συμμετείχαν 73 άτομα σε επτά κλινικές στην Ελλάδα και δύο στην Αγγλία. Πρόσφατα κερδίζουν έδαφος πρακτικές που επιχειρούν να συνδυάσουν την οικειότητα και την ελευθερία του σπιτιού με τη βιοϊατρική ασφάλεια του νοσοκομείου, όπως ο τοκετός στο νερό ή σε δωμάτια «σαν στο σπίτι» σε μαιευτήρια. Στην έρευνα στην Αθήνα στη Θεσσαλονίκη και στην Αγγλία διαπιστώθηκε ότι τέτοιοι χώροι και οι πρακτικές που εφαρμόζονται ενέχουν τη δυνατότητα, παρά τη ρευστότητα και τις αντιφάσεις που παρατηρούνται, να προσφέρουν περισσότερες επιλογές και δυνατότητες στις γυναίκες που γεννούν. Θα μπορούσε να θεωρηθεί λοιπόν ότι αποτελούν μία βάση για την ενδυνάμωση των γυναικών, τη συγκρότηση μιας νέας μητρικής υποκειμενικότητας, και έναν επαν-ορισμό της σχέσης μας με την τεχνο-επιστήμη και τη φύση, με το σώμα μας και τα με μωρά μας.

Ομιλία IV

Κοινωνικές διακρίσεις: αποτυπώσεις στον γάμο, στο Οικογενειακό Δίκαιο, στον έλεγχο της αναπαραγωγής, στη δημιουργία οικογένειας'

Αγγελική Καλομοίρη

Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστημίου Αιγαίου

Η παρουσίαση αφορά τον γάμο και την ανάλυσή του ως κοινωνική στοχοθεσία, ως 'κατασκευαστή συγγένειας', ως ελεγκτικό μηχανισμό σεξουαλικότητας, ως ρυθμιστικό παράγοντα για νομή κληρονομιάς. Εξετάζεται ο γάμος και η σχέση του με την ανάληψη (κοινωνικής) ευθύνης από πλευράς του ατόμου, καθώς και με την παροχή και την αποδοχή φροντίδας και τις έμφυλες διαστάσεις αυτών. Επιχειρείται να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό ο γάμος (ανα)παράγει διακρίσεις. Επιπλέον, οι σχετικές διακρίσεις που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το γάμο, διερευνώνται και ως προς τους τρόπους που πλήττουν συνολικά τα άτομα. Η παρουσίαση αποπειράται να απαντήσει στο τι μπορούμε να συμπεράνουμε για τις έμφυλες κοινωνικές σχέσεις και τα έμφυλα κοινωνικά υποκείμενα, όπως αποτιμώνται από την κοινωνία μέσα από τους κοινωνικούς τους ρόλους στην οικογένεια, στο γάμο, στην ανάληψη ή μη γονεϊκού ρόλου. Το θεωρητικό πλαίσιο εδράζεται κυρίως σε Σπουδές Φύλου και σε μέρος της Φεμινιστικής Θεωρίας, επιπροσθέτως δε θα μπορούσε να λείπει η ανάλυση του υφιστάμενου, αλλά και παρελθόντος ενδεχομένως, Οικογενειακού Δικαίου ως ρυθμιστικού παράγοντα έμφυλων σχέσεων- άρα και έμφυλων κοινωνικών ρόλων- εντός και πέραν του οικογενειακού πλαισίου. Ως προς τη μεθοδολογία που ακολουθείται, η παρουσίαση ουσιαστικά αποτελεί μέρος του θεωρητικού πλαισίου της διδακτορικής μελέτης μας με αντικείμενο και τις έμφυλες διακρίσεις, συνεπώς αποτελείται αποκλειστικά από βιβλιογραφική έρευνα. Τα συμπεράσματα που αναμένεται να εξαχθούν σχετίζονται ουσιαστικά με τους τρόπους που κοινωνικές πρακτικές (ανα)παράγουν (και έμφυλες) διακρίσεις μεταξύ κοινωνικών υποκειμένων. Κάτι τέτοιο διερευνάται μέσα από τη συνολική μελέτη και ανάλυση κυρίως του γάμου- αλλά και της απόκτησης απογόνου- ως παράγοντα που ρυθμίζει ποικιλοτρόπως τις σχέσεις των κοινωνικών υποκειμένων, αλλά και την κοινωνική ορατότητα αυτών.

Ομιλία V

Σύγχρονη κοινωνιοψυχολογική θεώρηση της συμπεριφοράς των φύλων

Κωνσταντίνος Δημουλάς,

Φιλολόγος – Νομοπολιτικός – Θεολόγος, Ψυχολόγος (Φιλοσοφίας – Παιδαγωγικής – Ψυχολογίας / Ψυχολογίας, [Πειραματικής, Γνωστικής, Εξελικτικής, Σχολικής] και Κοινωνικής-Κλινικής Ψυχολογίας), Msc [Ψυχοανάλυσης και] Κοινωνικής – Κλινικής / Κλινικής Ψυχολογίας, Δρ (Ι.Κ.Υ.) [Κλινικής Παιδονευροψυχολογίας και] Ψυχιατρικής Κλινικής Ψυχολογίας, Ερευνητής Βιοψυχοανάλυσης, Επί τιμή Α΄ Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων, πρ. αναπληρωτής Διευθυντής Περιφερειακού Επιμορφωτικού Κέντρου Εκπαιδευτικών Θεσσαλίας, Διεπιστημονική Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «έκ τῶν ὑστέρων»

Θεοδώρα Παπαδημητρίου

Καθηγήτρια Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Διεπιστημονική Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «έκ τῶν ὑστέρων»

Ευριπίδης Δημουλάς

Ηλεκτρολόγος Μηχανικός και Μηχανικός Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, MSc Διαχείριση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, Διεπιστημονική Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «έκ τῶν ὑστέρων»

Έλλη Βέλλιου

Εκπαιδευτικός Εικαστικός, MSc Καλές Τέχνες και Δημόσιος Χώρος, Διεπιστημονική Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «έκ τῶν ὑστέρων»

Δημήτριος Πατίλας

Φιλολόγος

Δημήτριος Λιόβας

Διπλωματούχος Ηλεκτρολόγος Μηχανικός και Μηχανικός Η / Υ, Πληροφορικός, υ. δρ. Τεχνολογίας και Γλωσσολογίας, υπεύθυνος Κέντρου Πληροφορικής και Νέων Τεχνολογιών Διεύθυνσης Εκπαίδευσης Νομού Λάρισας, Διεπιστημονική Ομάδα Εργασίας Ψυχοβιοαναλυτικής Έρευνας «έκ τῶν ὑστέρων»

Ο καθένας μας ζει, όχι όπως αυτή πράγματι είναι, αλλά όπως εμείς μπορούμε να τη ζήσουμε, την ίδια «πραγματικότητα», κινούμενοι, επιθετικά, εναντίον της, μέχρι του σημείου, που, μη μπορώντας να ανταπεξέλθουμε άλλο εναντίον της, την αποδεχόμαστε, φτάνοντας μέχρι στην αυτοπαράδοσή μας σ' αυτήν. Έτσι η «κατά» συμπεριφορά φαίνεται, αντιδραστικά διαμορφωμένη, ως «υπέρ» συμπεριφορά, όσον πιο «κοντινή» στο άτομο η πραγματικότητα, όσον, δηλαδή, πιο απειλητική. Η υπαρξιακή μας αγωνία είναι μεγαλύτερη στην «υπέρ» συμπεριφορά του. Στην αγάπη, ο «πόλεμος» με την «πραγματικότητα», δεν έχει σβήσει, αλλά υπνώττει, επιλέγοντας εξιδανικευμένες μορφές «εξόδου», караδοκώντας στην ευκαιρία να εμφανιστεί αυτούσιος, μάλιστα σφοδρότερος. Ο «πόλεμος» αυτός με την «πραγματικότητα» κρατάει τον οργανισμό, συνέχεια, σε συναγερμό. Ο από «κατά» έως «υπέρ», ως έκφραση, αυτός (ενιαίος) «πόλεμος» είναι «ορμονικής» δομής και, κατ' εμφάνιση, διαφορίζεται, ως προς την «πολεμική» του, αφού η τεχνική της εξαρτάται από το φύλο του ανθρώπου. Στην «πολεμική» συμπεριφορική κλίμακα, όπου ο «πόλεμος» βαίνει εντεινόμενος, έως ότου μεταστρέφεται σε «μη πολεμικό» ή και «αντιπολεμικό» (πάντως) «πόλεμο», πράγματι, έχουμε μάθει να διακρίνουμε την «κατά», ως ανδρική [τάση για επιβολή, όπως αυτή εκδηλώνεται, τουλάχιστον στις ανδροκρατούμενες κοινωνίες, ανέκαθεν, με, οπωσδήποτε, ενεργητικά στοιχεία του χαρακτήρα (όπως το θάρρος, η δύναμη, η υπερηφάνεια, η επίτευξη, ιδιαίτερα απέναντι των γυναικών, νικών, η απόκτηση αξιωμάτων, τιμών, τίτλων, η άρνηση κάθε «γυναικείας», με την έννοια του υπάκουου, υπηρετικού, υποταγμένου, τάσης κ.λπ., με μια διαρκή πάλη, για προσωπική υπεροχή, που θεωρείται «ανδρικό» να την πετύχουμε]], από την «υπέρ», ως γυναικεία (χαρακτηριστικά της η υπακοή και η υποταγή), συμπεριφορά. Συνοπτικά, αδρομερώς, η «κατά» συμπεριφορά παρατηρείται στους άνδρες και η «υπέρ» στις γυναίκες. Υπάρχει, δηλαδή, διαφορά μορφής συμπεριφοράς ανάλογα με το φύλο, ανάλογα, δηλαδή, προς τα ορμονικά ώσματα του φύλου: της τεστοστερόνης και της προγεστερόνης, που βρέθηκε, εργαστηριακά, ότι σχετίζονται, στενά, με την επιθετικότητα και την υποχωρητικότητα, αντιστοίχως, χωρίς, βέβαια, στεγανά, μεταξύ των φύλων.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 2.4

Ομιλία I

Virtual museums as educational tools: Lessons learned from Dynamus

Chairi Kiourt

Ερευνητής, Ερευνητικό Κέντρο Αθηνά

Βασίλειος Σεβετίδης

Ερευνητής, Ερευνητικό Κέντρο Αθηνά

Γιώργος Παυλίδης

Ερευνητής, Ερευνητικό Κέντρο Αθηνά

In recent years, efforts have focused on building bridges among culture, education and gaming towards innovative, effective and beneficial outcomes for culture and education, through innovative uses of technology. The exponential strengthening of technological resources and infrastructures that empowers today's ubiquitous computing and networking has served as the stable basis upon which this bridging occurred. Virtual reality applications and particularly virtual museums have seen a significant advancement and have been established as the standard application for online digital exhibitions and virtual tours bringing positive contributions to cultural dissemination and education. Among the current state of the art technologies for virtual museums is Dynamus, a framework originally proposed during 2016, based on almost 10 years of research and development. This work presents an analysis of the acceptance and the impact of virtual museums as educational tools in secondary education. The analysis is based on data collected from various demographic profiles, using a questionnaire that included topics relating to technological adoption, gamification and educational effectiveness. In a nutshell, it can be concluded that although there is differentiation among the participants in various topics, there is a prevailing agreement for the positive contribution of the adaptation of virtual museums in education. Alongside the main conclusions, the analysis highlighted a current lack of gamification approaches in education, and a highly anticipated future with game-based adaptations of Dynamus-like approaches to the everyday educational practice.

Ομιλία II

Το εικονικό μουσείο και το μουσείο του εικονικού

Δημήτρης Χαρίτος

Μέλος ΔΕΠ, ΕΚΠΑ

Ιουλιανή Θεωνά

Υποψήφια Διδάκτορας, ΕΜΠ

Πέννυ Παπαγεωργοπούλου

Υποψήφια Διδάκτορας, ΕΜΠ

Το άρθρο αυτό διερευνά τις σχέσεις ανάμεσα στα εμπυθιστικά έργα τέχνης και στον εκθεσιακό χώρο μέσα στον οποίο αυτά παρουσιάζονται. Διερευνάται η υλικότητα του έργου τέχνης και του χώρου έκθεσης, καθώς και η συμμετοχή του πολιτιστικού φορέα στον οποίο ο χώρος αυτός εντάσσεται, στην προαγωγή του συγκεκριμένου αυτού είδους τέχνης. Για το λόγο αυτό, η διερεύνηση πραγματεύεται τον περιβάλλον του εκθεσιακού χώρου ως: α) λευκό κύβο ή μαύρο κουτί, β) ως υποδομή μέσα στην οποία λαμβάνει χώρα η εμπυθιστική προβολή, γ) συνολικά εικονικό και άυλο περιβάλλον. Τέλος, θεωρώντας τον εκθεσιακό χώρο ως τμήμα ενός μουσείου τέχνης ή γενικότερα ενός πολιτιστικού φορέα, διερευνώνται οι τρόποι με τους οποίους θα μπορούσε ως φορέας να υποστηρίξει τον καλλιτεχνικό πειραματισμό και την παραγωγή/παρουσίαση εμπυθιστικών καλλιτεχνικών έργων. Δύο ερευνητικά έργα (το Εικονικό Μουσείο (Virtual Museum – Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών) και το E/M/D/L (www.emdl.eu)) στα οποία οι συγγραφείς έχουν συμμετάσχει, παρουσιάζονται και συζητώνται ως σχετικά παραδείγματα που διευκολύνουν τη σχετική συζήτηση.

Ομιλία III

Ηχητική και οπτική επαύξηση μουσειακής εμπειρίας: η περίπτωση σχεδιασμού τρισδιάστατου μουσείου αρχαίων μουσικών οργάνων

Αναστασία Γεωργάκη

Μέλος ΔΕΠ, ΕΚΠΑ

Κώστας Κατσαντώνης

Μεταπτυχιακός φοιτητής, ΕΚΠΑ

Στο πλαίσιο αυτής της ανακοίνωσης παρουσιάζεται η πρωτότυπο ψηφιακή εφαρμογή Seikilos για την προσέγγιση της οργανολογίας της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής. Η εφαρμογή στηρίζεται σε αρχαιομουσικολογικές πηγές που παρέχουν πληροφορίες για τη δομή των οργάνων και της μουσικής στην Αρχαία Ελλάδα. Τα όργανα που παρουσιάζονται στη ψηφιακή εφαρμογή έχουν ανακατασκευαστεί στο πρόγραμμα ΕΡΜΗΣ βάσει σύγχρονων αρχαιολογικών και οργανολογικών μελετών. Το Seikilos, λειτουργεί σαν ένα ψηφιακό μουσείο με αναπαραστάσεις ανακατασκευασμένων μουσικών οργάνων και ηχητικά παραδείγματα (πρόγραμμα ΕΡΜΗΣ, ΕΚΠΑ) και βίντεο. Αναπτύχθηκε στο περιβάλλον της Unreal Engine 4.13 και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν υποστηρικτικό μέσο στην συσχέτιση των μουσικών οργάνων με τα μουσειακά εκθέματα θραυσμάτων οργάνων σε μουσεία ή αναπαραστάσεις σε αγγεία, τοιχογραφίες κ.α. Απώτερος στόχος αυτού της εφαρμογής είναι η προσέγγιση της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής σαν αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς μέσω ψηφιακών μέσων επαυξημένης πραγματικότητας.

Ομιλία IV

A Real-life Modeling Approach to Museum Congestion Management

Αθηνά Θάνου

Υποψήφια Διδάκτορας, ΕΜΠ

Ειρήνη-Ελένη Τσιροπούλου

Μέλος ΔΕΠ, University of Maryland

Συμεών Παπαβασιλείου

Μέλος ΔΕΠ, ΕΜΠ

Modern Social Systems, being dynamic environments with several constraints and interdependencies among the involved subjects, call for more realistic and complex modeling approaches regarding their operation and evolution. Our work refers to a specific form of social systems, such as cultural heritage spaces and in particular museums, where opposed to other social environments, the momentum of the experience is primarily controlled by the visitor himself. This motivates the need for the design of computationally efficient and distributed optimization and decision-making approaches regarding visitor touring choices, since the corresponding task and overhead falls upon the visitor himself. We follow a real-life modeling approach regarding the museum visitor behavior characteristics and reactions, and in particular we discuss how visitors' behavioral risk attitudes, as captured and represented by prospect theory, affect their decisions in resource sharing settings (i.e. different types of museum exhibits to be visited), where visitors' decisions and experiences are strongly interdependent. One such decision example - directly associated with the congestion management problem in museums – refers to the time invested by the visitors in the exhibits, and its correlation to the obtained satisfaction and experience. Specific enlightening remarks – both qualitative and quantitative - are revealed, that represent the view of the cultural heritage site operator and the visitors. Finally, motivated by several studies that position pricing as a mechanism to prevent overcrowding in museums, we analyze and discuss how visitors, acting as prospect-theoretic decision-makers, would respond and react to the various pricing policies imposed by the museum curators.

14:00-15:30 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3.1

Ομιλία Ι

Η Κριτική Κοινωνική Θεωρία σήμερα και η συμβολή της στην επαναθεμελίωση των Κοινωνικών Επιστημών

Θεόδωρος Γεωργίου

Καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας, ΔΠΘ

Εάν το ερμηνευτικό σχήμα περί «παραδείγματος» το οποίο εισήγαγε στην επιδημιολογική προβληματική ο Thomas Kuhn, εφαρμοσθεί και για τις κοινωνικές επιστήμες, τότε μπορούμε να υποστηρίξουμε, ότι κατά το διάστημα των πρόσφατων πενήντα-εξήντα χρόνων και πιο συγκεκριμένα μετά τη «Διαμάχη για τον θετικισμό» (1961), στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών συντελείται μία παραδειγματική αλλαγή. Αυτή η επιστημολογική αλλαγή συνίσταται στην επικράτηση του κριτικο-ερμηνευτικού «παραδείγματος» έναντι του τεχνικο-θετικιστικού. Οι αλλαγές, οι οποίες συντελούνται εντός του κριτικο-ερμηνευτικού «παραδείγματος» σχετικά με την επιστημονική πρακτική και την κοινωνική λειτουργία των κοινωνικών επιστημών, αναφέρονται στα εξής τρία δομικά επίπεδα αυτών των επιστημών: **πρώτον**, στο ίδιο το θεματικό αντικείμενο, δηλαδή την κοινωνία ως ολότητα και ως επιμέρους εκφάνσεις, **δευτέρον**, στη μέθοδο, δηλαδή τη διαδικασία «ανακατασκευής» του αντικειμένου στο επίπεδο του πνεύματος και **τρίτον**, στο κριτικο-ερμηνευτικό «διαφέρον» (Interesse), το οποίο κατευθύνει την επιστημονική έρευνα. Η κοινωνία ως θεματικό αντικείμενο, σύμφωνα με το κριτικο-ερμηνευτικό «παράδειγμα» δεν νοείται ως αυτοτελής, ανεξάρτητη από το υποκείμενο οντότητα, αλλά η ίδια η κοινωνική πραγματικότητα συγκροτείται από διαμεσολαβήσεις στη σχέση υποκειμένου – αντικειμένου, οι οποίες προσδιορίζονται μεθοδολογικά. Από την άλλη η κοινωνία έχει μετασηματισθεί στη σύγχρονη εποχή σε πολύπλοκη πραγματικότητα, πράγμα που δικαιολογεί την εκρηκτική άνθηση των κοινωνικών επιστημών και τον καταμερισμό της επιστημονικής εργασίας στις μέρες μας. Σχετικά με τη μέθοδο επισημαίνονται τα εξής: οι κοινωνικές επιστήμες ως κριτικο-ερμηνευτικές επιστήμες αποδίδουν τα πρωτεία στη μέθοδο έναντι του αντικειμένου. Αλλά ως μέθοδος δεν νοείται η εφαρμογή μεμονωμένων ανακατασκευαστικών διαδικασιών επί του αντικειμένου (όπως π.χ. η διαλεκτική μέθοδος ή η ερμηνευτική μέθοδος ή η αναλυτική μέθοδος κ.λπ.), αλλά ο αστερισμός (η σύνθεση), των επιμέρους μεθόδων οι οποίες έχουν μέχρι σήμερα επινοηθεί και η εφαρμογή τους σε όψεις του κοινωνικού αντικειμένου με κριτήριο τη θετική διαμεσολάβηση ανάμεσα στις δύο πλευρές. Το κριτικο-ερμηνευτικό διάφερρον (Interesse), όπως ορίζεται κατά τον Habermas (1968), διαμορφώνει εντός του συστήματος των κοινωνικών επιστημών, τις πραγματολογικές εκείνες προϋποθέσεις και συνθήκες για να παραχθεί γνώση, η οποία ανάγεται στον στοχασμό (Reflexion) και τον αυτοστοχασμό, όσον αφορά το υποκείμενο. Σ' αυτές τις πραγματολογικές συνθήκες ανάγεται η κατασκευή ερμηνευτικών σχημάτων, τα οποία είναι δεσμευτικά και συγκροτησιακά στοιχεία της κοινωνικής πραγματικότητας. Το σύστημα των κοινωνικών επιστημών στη σύγχρονη εποχή συγκροτείται κατά ριζικά διαφορετικό τρόπο τόσο στο επίπεδο της επιστημονικής πρακτικής, όσο και στο επίπεδο της κοινωνικής λειτουργίας, σε σχέση προς το αντίστοιχο σύστημα, μετά το τέλος του δέκατου ένατου αιώνα (εποχή θεμελίωσης των κοινωνικών επιστημών). Η επιστημολογική θέση μου συνοψίζεται στην παραδοχή, σύμφωνα με την οποία τα δομικά στοιχεία του γνωστικού συστήματος των κοινωνικών επιστημών, επαναπροσδιορίζονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε μπορούμε να μιλάμε σήμερα για το κριτικό-ερμηνευτικό «παράδειγμα» στις κοινωνικές επιστήμες, πράγμα που σημαίνει ότι ως επιστημονική κοινότητα έχουμε υπερβεί τους επιστημολογικούς προβληματισμούς της «Διαμάχης για τον θετικισμό» και τα επιστημολογικά πρωτεία κατέχουν οι κριτικο-ερμηνευτικές κοινωνικές επιστήμες.

Ομιλία II

Η κοινωνιολογία ως επιστήμη

Αντώνιος Παπαρίζος

Καθηγητής Κοινωνιολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αποτελεί η Κοινωνιολογία μία αυστηρή επιστήμη ή συγκροτείται ως ένας κοσμοθεωρητικός και ιδεολογικός κυρίως τρόπος αναπαράστασης των κοινωνιών, όπως γίνεται έμμεσα πλην σαφώς για όλες τις κοινωνικές επιστήμες στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία; Με την εισήγησή μου, θα επιχειρήσω να εξηγήσω και να δείξω, τις αιτίες που οικοδομούν την Κοινωνιολογία εξίσου ως θεωρητική και πρακτική επιστήμη, γεγονός που ισχύει και για κάθε άλλη επιστήμη. Θα επιχειρήσω να δείξω ότι το αντικείμενό της είναι οι κοινωνικές σχέσεις στην τριπλή, εξίσου και ταυτόχρονα, ιστορική τους σύνθεση και περιεχόμενο. Πρώτον, ως σχέσεις οικονομίας, παραγωγής, δηλαδή, και κατανομής αγαθών, ιδιοκτησίας, εργασίας και γνώσης-επιστήμης. Δεύτερον, ως σχέσεις εξουσίας, και τρίτον ως σχέσεις νοήματος-ιδεολογίας, σχέσεις που αναδύονται όλες τους ταυτόχρονα μέσα και μέσω η μία της άλλης. Οι σχέσεις, δηλαδή, ιδιοκτησίας, εργασίας και γνώσης, αναδύονται εξίσου και ταυτόχρονα ως σχέσεις εξουσίας, όπως και νοήματος- ιδεολογίας, ενώ οι σχέσεις εξουσίας αναδύονται, και αυτές, και ισχύουν εξίσου και ταυτόχρονα ως σχέσεις παραγωγής αγαθών και νοήματος.

Ομιλία III

Η κρίση και το Διαδίκτυο. Θεωρητικά και Μεθοδολογικά Προβλήματα

Γιώργος Πλειός

Καθηγητής, Τμήμα ΕΜΜΕ, ΕΚΠΑ

Στην προτεινόμενη εισήγηση παρουσιάζεται τμήμα μεγαλύτερης εργασίας που υπόκειται σε δημοσίευση υπό τη μορφή μονογραφίας. Στην εργασία, η οποία τοποθετείται στην περιοχή της πολιτικής οικονομίας και της κοινωνιολογίας των ΜΜΕ, εξετάζεται ένα θεμελιώδες ερώτημα, αν τα ΜΜΕ γενικά και το διαδίκτυο ιδιαίτερα ανήκουν πρωτίστως στη σφαίρα της κυκλοφορίας ή στη σφαίρα της παραγωγής του εμπορεύματος. Παρουσιάζονται σύντομα και κριτικά οι απόψεις που τοποθετούν το διαδίκτυο στη σφαίρα της κυκλοφορίας, όπως της Νέας Πολιτικής Οικονομίας των ΜΜΕ, του Jean Baurillard, του C. Fuchs, της J. Dean κ.ά. Ακολούθως αναπτύσσονται τα επιχειρήματα και το ερευνητικό υλικό, που προέρχεται από τη δευτερογενή ανάλυση ερευνητικών δεδομένων και στατιστικών στοιχείων, που τεκμηριώνουν τη θέση ότι αν και τα παλιά ΜΜΕ ανήκαν περισσότερο στη σφαίρα της κυκλοφορίας, αν και το διαδίκτυο επιτελεί βασικό ρόλο τόσο στη σφαίρα της κυκλοφορίας όσο και στη σφαίρα της παραγωγής του εμπορεύματος, εν τούτοις, το διαδίκτυο, όπως προκύπτει από το εμπειρικό υλικό ανήκει πρωτίστως στη σφαίρα της παραγωγής και δευτερευόντως της κυκλοφορίας του εμπορεύματος. Με αυτό σχετίζεται άμεσα και η περιστολή της φυσικής μορφής των αγαθών της διευρυμένης κατανάλωσης και της υποκατάστασής τους από την δυναμική ψηφιακή τους μορφή από τη μια, και από την άλλη με την απόλυτη και σχετική μείωση του μισθού των εργαζομένων, δηλαδή με την τιμή της εργασίας. Πέραν αυτού με το ίδιο γεγονός σχετίζεται και η περιστολή της διαδικασίας παραγωγής του εργατικού δυναμικού (κατάρτισης), ή για την ακρίβεια για την μετατόπιση του κόστους παραγωγής της εργατικής δύναμης από τον προϋπολογισμό του κράτους στον προϋπολογισμό της οικογένειας ή του ατόμου. Η τοποθέτηση του διαδικτύου στη σφαίρα της παραγωγής, συνεπάγεται πλήθος μεταμορφώσεων όχι μόνο στις εργασιακές σχέσεις και την εκπαίδευση, αλλά και σε άλλες δημόσιες πολιτικές στο εσωτερικό και το εξωτερικό, την ιδεολογία αλλά και τα αξιακά συστήματα των μεταβιομηχανικών κοινωνιών, όπως θα εκτεθούν στην εισήγηση.

Ομιλία IV

Ο μετασχηματισμός της έννοιας της κριτικής στη σύγχρονη κριτική θεωρία

Μιχάλης Σκομβούλης

Διδάσκων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Σημειώνουμε εισαγωγικά ότι με τον όρο κριτική θεωρία αναφερόμαστε πρωτίστως στο ρεύμα σκέψης που έγινε γνωστό ως σχολή της Φρανκφούρτης, αλλά και σε θεωρητικούς που συνδέθηκαν με διαλογικό τρόπο μαζί της. Επιπλέον με τον όρο σύγχρονη κοινωνική θεωρία αναφερόμαστε στη λεγόμενη δεύτερη και τρίτη γενιά της σχολής (Χάμπερμας, Χόννετ), η οποία διαμορφώνει τη σκέψη της από τα τέλη της δεκαετίας του 60 και μετά ενσωματώνοντας τους μεταπολεμικούς μετασχηματισμούς και τις δημοκρατικές κατακτήσεις του σύγχρονου καπιταλισμού. Η πρώτη γενιά της σχολής της Φρανκφούρτης εκφραζόμενη κυρίως από τους Χορκχάμερ και Αντόρνο εκκινεί από ένα διαλεκτικό τρόπο κριτικής σκέψης βασιζόμενη στον Μαρξ και τον Χέγκελ, η οποία είχε ως στόχο τη συγκεκριμένη *υπαρκτική κριτική* της καπιταλιστικής κοινωνίας. Οι τραγικές εμπειρίες του 20ου αιώνα μετατόπισαν τη σκέψη τους όμως προς μία λογική *ολικής κριτικής* απέναντι στην καπιταλιστική νεωτερικότητα που είχε ως τάση της την άρνηση της ίδιας της διαλεκτικής της νεωτερικότητας, και άρα την απόρριψη των ίδιων των όρων της κριτικής τους. Με την έλευση των μεταπολεμικών κατακτήσεων των δημοκρατικών κινήματων η δεύτερη γενιά της σχολής εκκινώντας από τον Χάμπερμας αναπτύσσει μία έννοια κριτικής η οποία θέτει στο επίκεντρό της το *στοιχείο της διαφοροποίησης* το νεωτερικών καπιταλιστικών κοινωνιών. Κατά συνέπεια, αναδομεί το κριτικό κανονιστικό πλαίσιο της κριτικής θεωρίας ώστε αυτό να ανταποκρίνεται διαλογικά στις απαιτήσεις αντίπαλων κοινωνικών θεωριών και κυρίως των *αξιώσεων διαφοροποίησης* που αυτές εγείρουν (κύριο σημείο αναφοράς η συνεχής ανταλλαγή μεταξύ της σύγχρονης κριτικής θεωρίας και της κοινωνικής συστημικής θεωρίας). Η μεθοδολογική οδός που ακολουθούμε για την προσέγγιση του θέματος ενσωματώνει στοιχεία τόσο από την ιστορία των Ιδεών όσο και από τη συγκριτική προσέγγιση των κοινωνικών θεωριών, αλλά τέλος και από τα μεθοδολογικά χαρακτηριστικά συγκρότησης της έννοιας της κριτικής στη *διαλεκτική παράδοση*. Ως βασικό συμπερασματικό πλαίσιο τίθεται η διαφορά μεταξύ μιας ολικής προσέγγισης του υπό κρίση αντικειμένου στην πρώτη γενιά της σχολής και μίας διαφοροποιημένης έννοιας κριτικής στη σύγχρονη γενιά της κριτικής θεωρίας.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3.2

Ομιλία I

«Ο Μαρξ, το Κεφάλαιο και η εργασία στην εποχή της ψηφιακής εργασίας»

Γεωργία Πετράκη

Καθηγήτρια, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η ανάλυση του Μάρξ για τον βιομηχανικό καπιταλισμό και βέβαια για τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής εξακολουθεί να είναι απολύτως απαραίτητη για να κατανοήσουμε και τον σύγχρονο καπιταλισμό παρά τους όποιους μετασχηματισμούς-που αφορούν και εμπεριέχουν την λεγόμενη Δ' βιομηχανική επανάσταση. Η ανάλυση που μας παρέδωσε ο Μάρξ για τον καπιταλισμό και για την εργασία εξακολουθεί να είναι χρήσιμη και επίκαιρη, αν και πολλά δεδομένα έχουν αλλάξει. Η μισθωτή εργασία ως κοινωνική σχέση, η θεωρία της αξίας, η θεωρία της εκμετάλλευσης, η υπεραξία, η υπερεργασία, η εμπορευματοποίηση, συνιστούν μεταξύ πολλών άλλων, βασικά εργαλεία που μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε τη σημερινή φύση του καπιταλισμού καθώς και τις όποιες διαφοροποιήσεις του από τον βιομηχανικό καπιταλισμό του οποίου την ανάλυση μας παρέδωσε ο Μάρξ. Στην ανακοίνωση μας θα παρουσιάσουμε επεξεργασίες κατανόησης των νέων μορφών εργασίας που συχνά στη βιβλιογραφία βρίσκουμε κάτω από τον γενικό τίτλο της «ψηφιακής εργασίας» χρησιμοποιώντας τις μαρξικές κατηγορίες ανάλυσης.

Ομιλία II

Ο Μαρξ, το έγκλημα και η διαφθορά: από τα ξύλα του Ρήνου στο σύγχρονο κρατικοεπιχειρηματικό έγκλημα

Στράτος Γεωργούλας

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Από το έργο του Μαρξ είναι ευρέως γνωστά και χρησιμοποιημένα στην εγκληματολογική θεωρία, τα εξής δύο στοιχεία: Η έννοια λούμπεν προλεταριάτο ως «ο μεγάλος αριθμός ανέργων και υποαπασχολούμενων ανθρώπων ως μη παραγωγικός και απογοητευμένος υποκείμενος έτσι σε όλες τις μορφές εγκλήματος και βίας. Το δεύτερο είναι η έννοια της πρωτογενούς μορφής εξέγερσης ως «τον αγώνα του απομονωμένου ατόμου ενάντια στις επικρατούσες συνθήκες» Τα παραπάνω όμως χρησιμοποιούνται πολύ επιφανειακά στην ανάγνωση του μαρξικού έργου. Στην ανάλυση μας θα διατυπωθούν εμπειριστωμένα στο πλαίσιο μιας ολικής ανάγνωσης του μαρξικού έργου και θα συμπληρωθούν και από άλλα στοιχεία, έννοιες που χρησιμοποίησε ο Μαρξ τόσο στο επιστημονικό του όσο και στο δημοσιογραφικό του έργο. Στο επόμενο κομμάτι της εισήγησης θα αναδειχθεί πως τα παραπάνω στοιχεία έχουν αντίκτυπο στη σύγχρονη έννοια και οπτική του κρατικοεπιχειρηματικού εγκλήματος

Ομιλία III

Η θεωρία του Καρλ Πολάνυι περί Φασισμού και η επικαιρότητα των γραπτών της δεκαετίας του 1930

Μαρία Μαρκαντωνάτου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστεί η θεωρία του Καρλ Πολάνυι για τον φασισμό, όπως αυτή προκύπτει από μια σειρά κειμένων που έγραψε στη δεκαετία του 1930. Για την επιλογή των κειμένων, τα οποία μεταφράζονται για πρώτη φορά στα ελληνικά από τα αγγλικά και τα γερμανικά (υπό έκδοση), έγινε έρευνα στα ψηφιοποιημένα αρχεία και χειρόγραφα του Karl Polanyi Archive του Ινστιτούτου Πολιτικής Οικονομίας Καρλ Πολάνυι. Πρόκειται για κείμενα που είτε άμεσα έχουν ως θέμα τον φασισμό, το ναζισμό και τον κορπορατισμό είτε έμμεσα αναφέρονται στις διαστάσεις ανάδυσής τους. Από δεκαπέντε κείμενα, τα περισσότερα δεν είχαν δημοσιευθεί όσο ο Πολάνυι ήταν εν ζωή, άλλα είχαν δημοσιευθεί σε αγγλικά περιοδικά και άλλα αποτελούν κείμενα διαλέξεων, προσχέδια άρθρων ή προσωπικές σημειώσεις. Ναι μεν κάποιες από τις ιδέες στα εν λόγω κείμενα εμφανίζονται σποραδικά στον *Μεγάλο Μετασχηματισμό*, αλλά εδώ οι περί φασισμού θέσεις είναι πιο ευκρινείς και αναλυτικές. Σκοπός της εισήγησης είναι να συμβάλει στη συζήτηση που έχει ανοίξει διεθνώς κατά τις τελευταίες δεκαετίες και εντατικά μετά την κρίση του 2007 σχετικά με την πολανυική θεωρία, να εστιάσει στα αναλυτικά εργαλεία που προκύπτουν και να εξετάσει τη χρησιμότητα της στην παρούσα συγκυρία, δεδομένου ότι οι σημερινές πολιτικές δημοσιονομικής πειθαρχίας, απορρύθμισης των θεσμών εργασιακής και κοινωνικής προστασίας, η οικονομική αστάθεια και η βύθιση της διεθνοποίησης της οικονομίας της αγοράς μπορούν να θεωρηθούν συμπτώματα συγκρίσιμα με εκείνα που περιέγραφε ο Πολάνυι στην ανάλυση του για την κρίση του 1930 (προσπάθειες στην περίοδο του μεσοπολέμου των φιλελεύθερων διεθνών ελίτ με κύριο εκφραστή τους την Κοινωνία των Εθνών εκ νέου εγκατάστασης του κανόνα του χρυσού, αποπληθωρισμός, οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ χωρών, πολιτική αστάθεια, ανάδυση φασισμού).

Ομιλία IV

Προσεγγίζοντας τον «αντινεοφιλελευθερισμό»: κριτική παρουσίαση από το έργο του L.Wacquant

Κων/νος Τουρατζίδης

Μεταπτυχιακός φοιτητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια προσπάθεια να καταγραφούν κάποιες βασικές πολιτικές παραδοχές για το ηγεμονικό πολιτικό ρεύμα του νεοφιλελευθερισμού. Ως καθοδηγητικός μίτος χρησιμοποιείται το έργο του Γάλλου κοινωνιολόγου L.Wacquant. Η συνθετότητα του έργου του και η πολυμερής του σύσταση συνιστούν ένα ιδανικό εργαλείο για μια κριτική προσέγγιση του σύγχρονου νεοφιλελευθερισμού. Αφού καταδειχθούν οι θεωρητικές βάσεις στις οποίες στηρίζεται μεθοδολογικά ο L.Wacquant, επιχειρείται ένας επανέλεγχος με βάση την προσέγγιση των κοινωνικών τάξεων. Πιο συγκεκριμένα επικεντρωνόμαστε σε ζητήματα της μεθοδολογίας του L.Wacquant στην θεωρητική συγκρότηση του εννοιολογικού πλαισίου που επιλέγει, το οποίο έχει σαφείς επιρροές από τον P.Bourdieu. Στην συνέχεια γίνεται μια προσπάθεια σύνδεσης των συμπερασμάτων με κάποιους άξονες της κοινωνικής πολιτικής που υλοποιείται στην Ελλάδα σε όλη την διάρκεια των προγραμμάτων λιτότητας. Συμπερασματικά, αναδεικνύονται τόσο τα κοινωνιολογικά όσο και τα πολιτικά όρια της προσέγγισης, τα οποία αναγνωρίζονται ως αμιγώς συνδεδεμένα.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3.3

Ομιλία I

Η πειθαρχία ως μηχανισμός κοινωνικού ελέγχου: Απόψεις εκπαιδευτικών

Δανάη Καραθανάση

Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Παγώνα Κιτσικούδη

Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Καλλιόπη Λαμπρινού

Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Περσεφόνη Λούπου

Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Παναγιώτης Γιαβρίμης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η πειθαρχία χαρακτηρίζει διαχρονικά τις μορφές άσκησης εξουσίας και προσεγγίζεται ως μηχανισμός διακυβέρνησης και διάπλασης κοινωνικά ρυθμισμένων σωμάτων/ατόμων/πνευμάτων. Η πειθαρχία στηρίζεται στην ύπαρξη ενός συνόλου κανόνων, που δίνουν τη δυνατότητα στο άτομο να διαμορφώνει και να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του στα πλαίσια της κοινωνικής του ζωής. Ενώ, δεν μπορεί να νοηθεί πειθαρχία χωρίς παραγωγή ή αναπαραγωγή της γνώσης. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την εφαρμογή της πειθαρχίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Ως μεθοδολογικό εργαλείο στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη και συμμετέχοντες αποτέλεσαν δώδεκα εκπαιδευτικοί. Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαφάνηκε ότι: α) οι εκπαιδευτικοί ορίζουν την πειθαρχία ως την υπακοή σε προσυμφωνημένους κανόνες, ως μία συνθήκη πειθούς, με την έννοια της λογικής και των επιχειρημάτων και ως μία κατάσταση με δυναμικό χαρακτήρα, η οποία ενδέχεται να τροποποιηθεί, β) η σωματική πειθαρχία θεωρείται μία πεπερασμένη μορφή πειθαρχίας, γ) η ύπαρξη του μηχανισμού της πειθαρχίας κρίνεται αναγκαία στο σχολικό περιβάλλον για την επαναφορά ανάρμοστων συμπεριφορών και την προώθηση της γνώσης, δ) τα χαρακτηριστικά των απειθαρχων μαθητών προκύπτουν από τις παιδαγωγικές πρακτικές των γονέων και από κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες, ε) οι παράγοντες που επηρεάζουν τον εκπαιδευτικό ως προς τα μέσα πειθαρχίας αφορούν δικά του χαρακτηριστικά (κοινωνικο-οικονομική κατάσταση, προσωπικότητα, ηλικία, φύλο), ο γεωγραφικός παράγοντας, καθώς και η

κοινωνική και οικονομική κατάσταση του μαθητή και στ) η πειθαρχία μπορεί να τον επηρεάσει τη συμμόρφωση, την οργάνωση, τη σχολική επίδοση, τη συμπεριφορά, την μετάβαση στην κοινωνία, τον στιγματισμό και την κριτική ικανότητα του/της μαθητή/τριας.

Ομιλία II

Επιμήκυνση και εγκατάλειψη των σπουδών στη τριτοβάθμια εκπαίδευση: μια εναλλακτική κοινωνιολογική προσέγγιση

Δημήτρης Σακκούλης

Υποψήφιος Διδάκτορας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών

Άννα Ασημάκη

Επίκουρη Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών

Γεράσιμος Κουστουράκης

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών

Το ζήτημα της επιμήκυνσης ή της οριστικής εγκατάλειψης των σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει απασχολήσει σε σημαντικό βαθμό τη διεθνή κοινωνιολογική έρευνα. Σειρά μελετών, αξιοποιώντας υπάρχοντα θεωρητικά μοντέλα και ερμηνευτικές προσεγγίσεις, συνέβαλαν αποφασιστικά στην κατανόηση του φαινομένου της φοιτητικής διαρροής και της εγκατάλειψης των σπουδών. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τις προσεγγίσεις του Bean (στις πολλαπλές εκδοχές τους), του Tinto (κυρίαρχη ερμηνευτική πρόταση στο χώρο της Κοινωνιολογίας) ή τα συνδυαστικά μοντέλα. Στις προηγούμενες προσεγγίσεις διαπιστώνουμε ότι, μετά τη δεκαετία του 1990, έρχονται να προστεθούν πολύ ενδιαφέρουσες έρευνες που αξιοποιούν το θεωρητικό πλαίσιο του Pierre Bourdieu για την ανάλυση και ερμηνεία του συγκεκριμένου φαινομένου. Ειδικότερα, οι προαναφερόμενες έρευνες αξιοποιώντας τις έννοιες, κυρίως, του habitus, του κεφαλαίου και του πεδίου παρέχουν εναλλακτικούς ερμηνευτικούς διαύλους σε ένα ούτως ή άλλως σύνθετο φαινόμενο. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι, συνεισφέροντας στο θεωρητικό στοχασμό και σχεδιασμό της κοινωνικής έρευνας, να αναδείξει την ερμηνευτική ισχύ που παρέχει το θεωρητικό πλαίσιο του P. Bourdieu και ειδικότερα τη χρησιμότητα της έννοιας της πρακτικής για τη μελέτη του φαινομένου της επιμήκυνσης και της εγκατάλειψης των σπουδών στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σημειώνεται ότι οι πρακτικές των κοινωνικών υποκειμένων (φοιτητών) στο ελληνικό πανεπιστημιακό πεδίο είναι προϊόν της σχέσης μεταξύ του habitus και του κεφαλαίου που αυτά διαθέτουν, καθώς και του πανεπιστημιακού πεδίου, όπως αυτό διαμορφώθηκε και λειτουργεί στην Ελλάδα, στα πλαίσια του οποίου οι φοιτητές δρουν.

Ομιλία III

Κοινωνιολογική προσέγγιση των παιδαγωγικών πρακτικών που υλοποιούνται για τη διδασκαλία των Μαθηματικών στις ΔΥΕΠ: Μια μελέτη περίπτωσης

Αχροντούλα Λάγιου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών

Άννα Ασημάκη

Επίκουρη Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών

Γεράσιμος Κουστουράκης

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών

Η μεγάλη προσφυγική εισροή, που έλαβε χώρα στην Ελλάδα και στις Ευρωπαϊκές χώρες της Μεσογείου κατά τα δύο τελευταία χρόνια, είχε ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση σε αυτές μεγάλου αριθμού προσφυγοπαίδων. Τα παιδιά πρόσφυγες έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση σύμφωνα με το ευρωπαϊκό και το ελληνικό δίκαιο. Έτσι, στην Ελλάδα κρίθηκε αναγκαία η σύσταση Δομών Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (Δ.Υ.Ε.Π.) για τη διασφάλιση του δικαιώματός τους στην εκπαίδευση. Οι Δ.Υ.Ε.Π. αποτελούν ένα εκπαιδευτικό σχήμα στο οποίο εφαρμόζεται ένα «ανοιχτό» πρόγραμμα σπουδών για να ανταποκρίνεται στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες των συγκεκριμένων παιδιών.

Και τούτο διότι επιδιώκεται να διαμορφωθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για τη σχολική τους επιτυχία είτε στην Ελλάδα είτε σε οποιαδήποτε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα ενδέχεται αυτά να μετακινηθούν. Σκοπός της παρούσας μελέτης, στην οποία αξιοποιούνται οι έννοιες του κώδικα, της ταξινόμησης, της περιχάραξης, της ορατής και της αόρατης παιδαγωγικής από το θεωρητικό σχήμα του Basil Bernstein, είναι η διερεύνηση των παιδαγωγικών πρακτικών που εφαρμόστηκαν κατά τη διδασκαλία των Μαθηματικών από εκπαιδευτικούς που στελέχωσαν μια συγκεκριμένη Δ.Υ.Ε.Π.. Ειδικότερα, στην εργασία αυτή, που πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2017-2018 με τη χρήση των ερευνητικών εργαλείων της δομημένης παρατήρησης και της ημι-δομημένης συνέντευξης, επιχειρήθηκε η απάντηση στα εξής ερευνητικά ερωτήματα: α) Ποιες παιδαγωγικές πρακτικές υλοποιήθηκαν από τους εκπαιδευτικούς που στελέχωσαν την εξεταζόμενη Δ.Υ.Ε.Π. για τη διδασκαλία των Μαθηματικών; Και, β) οι παιδαγωγικές πρακτικές των εκπαιδευτικών διαφοροποιήθηκαν στις περιπτώσεις μαθητών που δυσκολεύονταν να κατανοήσουν τη διδασκόμενη σχολική μαθηματική γνώση; Τα κυριότερα ευρήματα της μελέτης αυτής έδειξαν ότι οι κυρίαρχες παιδαγωγικές πρακτικές που εφαρμόστηκαν από τους εκπαιδευτικούς κατά τη διδασκαλία των Μαθηματικών προέρχονταν, κυρίως, από τους άρρητους ρυθμιστικούς και διδακτικούς κανόνες μιας αόρατης παιδαγωγικής. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί για να καλύψουν τις ανάγκες των μαθητών προσφύγων, που δυσκολεύονταν να κατανοήσουν το μαθηματικό περιεχόμενο, εφάρμοσαν συγκεκριμένες διορθωτικές «τεχνικές», που απέρρεαν από μία ορατή παιδαγωγική πρακτική.

Ομιλία IV

Ανοιχτά ερμηνευτικά ρεπερτόρια σε μια διαδικασία διομαδικής επικοινωνίας: Η Έρευνα-Δράση στη διαδικασία δημοκρατικής παραγωγής λόγου"

Ευαγγελία Καλεράντε,

Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Λέλα Γώγου

Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Στην εισήγηση μας εξετάζονται ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Έρευνας-Δράσης αναλύοντας πηγές και ρίζες μιας αναστοχαστικής ερευνητικής πρότασης για την μελέτη των κοινωνικών συμβάντων. Προσδιορίζονται ειδικά θέματα συγκρότησης και διαμόρφωσης της γνώσης ως εναργούς αντανάκλασης των ερμηνειών των ίδιων των κοινωνικών υποκειμένων, που εμπλέκονται σε αφηγηματικές περιγραφές, αναλύσεις, σχόλια, αναπαριστώντας το περιβάλλον τους, συναρθρώνοντας στοιχεία στην κατασκευή της πραγματικότητας. Η κοινωνική πραγματικότητα αντικειμενοποιείται, προσδιοριζόμενη από την παραγωγή νόηματος και ερμηνειών της ομάδος, δηλαδή μέσα από συμμετρικές και ασύμμετρες σχέσεις, που διαμορφώνονται στο επικοινωνιακό περιβάλλον της ομάδας με τον ερευνητή. Ο ερευνητής απεκδύεται από προηγούμενα σχήματα επιστημονικών επικαθορισμών και νομιμοποιημένου λόγου που απορρέει από την αυθεντία, διαμορφώνοντας συνθήκες εκφοράς δημοκρατικού λόγου. Ειδικότερα, στην εισήγηση μας αναλύονται θέματα οργάνωσης των διαλογικών πεδίων, της ροής του αναστοχασμού μέσα από την παράλληλη ανατροπή ιεραρχικών σχέσεων και στην ουσία αμφισβήτηση εξουσιαστικών προτύπων. Η Έρευνα-Δράση ρητά ή υπόρρητα εντάσσεται στο διαλογικό ερευνητικό πεδίο, στη δημοκρατική θεώρηση της έρευνας, μέσα από την διασύνδεση της με το πραγματικό κοινωνικό περιβάλλον. Διαλογικότητα, αναστοχαστικότητα και δημοκρατική θεώρηση δημιουργούν νέο πεδίο στην ερευνητική διαδικασία, όπου η πρόσβαση στην «αλήθεια» οριοθετείται αναπαραστασιακά από τα κοινωνικά υποκείμενα, που συγκροτούν την ομάδα. Στα ιδιαίτερα ζητήματα που μελετάμε εντάσσονται και ζητήματα, όπως ο επιστημονικός σχετικισμός, ο κριτικός ρεαλισμός και ειδικότερα θέματα για τα οργανωτικά πεδία των συλλογικών δράσεων, όπως και των ερμηνειών της πραγματικότητας. Στην κριτική μας για την θεωρία λαμβάνονται υπόψη σύγχρονες οπτικές, οι οποίες καθορίζονται από ενδεχομενικές διαρθρώσεις κοινωνικο-πολιτικών στοιχείων, που απορρέουν από την οικονομική κρίση, την αναίρεση δικαιωμάτων σε πολλούς τομείς, την ανάδειξη ακροδεξιών πολιτικών τάσεων με την αντίστοιχη κατασκευή μη δημοκρατικών πολιτικών μύθων. Επομένως, η επικέντρωση στην μελέτη της Έρευνας-Δράσης αξιοποιεί και τους διαφορετικούς λόγους, που ενεργοποιούνται και συμβάλλουν στην συγκρότηση της γνώσης επικαθορίζοντας τις κοινωνικές σχέσεις, τα ιδεολογικά πλαίσια και τα εξουσιαστικά μοντέλα. Σε ένα σχεσιακό κοινωνικό-πολιτικό πεδίο αναζητείται ο ρόλος της Έρευνας-Δράσης αλλά και του ερευνητή στην παραγωγή λόγου με

τοποθέτηση και επανατοποθέτηση σε διαδικασίες διαπραγμάτευσης των κοινωνικών υποκειμένων σε μια προσέγγιση, όπου η πρακτική και η διαδικασία επικαθορίζει το αποτέλεσμα, υπονομεύοντας μονοσήμαντες μη δημοκρατικές επιστημονικές διαδικασίες.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 3.4

Ομιλία I

Δημόσια ιστορία. Το παρελθόν ως διαρκές κοινωνικό και πολιτικό διακύβευμα

Κώστας Μπέλης

Δρ. Ιστορίας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Με την ανακοίνωση επιχειρείται ένας θεωρητικός προβληματισμός με αφορμή σημαντικές μετατοπίσεις που παρατηρούνται στον χώρο της ιστορίας ως κοινωνικής και ανθρωπιστικής επιστήμης. Πρόκειται για τη δυναμική είσοδο της δημόσιας ιστορίας στην κοινωνική και πολιτική ζωή και συνακόλουθα την ακαδημαϊκή. Οι αναπαραστάσεις του παρελθόντος, οι χρήσεις και καταχρήσεις της ιστορίας, η σχέση των κοινωνιών με το βίωμα και τη μνήμη καθώς και η πρόσληψη του γεγονότος αποτελούν μερικά από τα θέματα που θίγονται όχι αναλυτικά αλλά παραδειγματικά. Όπως θα δείξουμε, οι λεγόμενοι «πόλεμοι της ιστορίας» θέτουν επιτακτικά στις κοινωνίες – αναπόφευκτα και την ελληνική - ζητήματα πολιτικής και ιδεολογικής χρήσης της ιστορικής πληροφορίας σε ένα νέο, δυναμικά μεταβαλλόμενο, περιβάλλον. Η εμπλοκή μεταξύ άλλων φορέων, θεσμοθετημένων ή μη, στην παραγωγή και αναπαραγωγή πολιτικού-ιστορικού λόγου, των μέσων μαζικής επικοινωνίας καθιστά εκ προοιμίου τις κοινωνίες ταυτόχρονα πιο ενημερωμένες αλλά και ευάλωτες στην πολιτική χειραγώγηση και την ιστορική παραπληροφόρηση. Σε αυτή την περίπτωση το παρελθόν ερμηνεύεται με όρους όχι επιστημονικούς αλλά «ψευδο-ιστορικούς» ή «αν-ιστορικούς», σε κάθε περίπτωση εξω-ιστορικούς· από την άλλη, σύγχρονα παρα-πολιτικούς, μικροκομματικούς και εντέλει επικίνδυνα εχθρικούς προς τις κοινωνίες και τις κοινωνικές κατακτήσεις τους. Κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε η συγκρουσιακή σχέση της ακαδημαϊκής με τη δημόσια ιστορία να μετατραπεί σε διαλεκτική; Η πρόκληση της δημόσιας ιστορίας είναι μία νέα ευκαιρία για την Ιστορία και τις κοινωνίες που διψούν για απαντήσεις, όραμα και κατανόηση

Ομιλία II

Μια σύγχρονη προσέγγιση της επιστήμης της Ιστορίας των Θρησκειών

Γεώργιος Γαϊτάνος

Λέκτορας-Πρόεδρος Τμήματος Logos University, Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας & Επιστήμης της Θρησκείας, Τίρανα

Η εισήγησή μου εξετάζει και σχολιάζει τις θέσεις και τις θεωρίες σχετικά με την επιστημονική μελέτη της θρησκείας και όπως αυτές εφαρμόστηκαν στον επιστημονικό χώρο της Ιστορίας των Θρησκειών. Αποτελεί μια εργασία που ασχολείται μεθοδικά με την παρουσίαση, την ανάλυση και το σχολιασμό παλαιότερων και σύγχρονων θέσεων του κλάδου. Πολλές από αυτές τις θέσεις μπορούν να μας οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι πολλές φορές δεν υπάρχει κανένα δεδομένο για τη θρησκεία και ότι η θρησκεία είναι μόνο δημιούργημα των μελετητών της. Αυτή η νοοτροπία κατά τη γνώμη μου αντανακλά και τη γενική αντιμετώπιση που είχε το θέμα «θρησκεία» από τους μελετητές της. Σε πολλές περιπτώσεις θα πρέπει να είμαστε αυστηροί για τη μεθοδολογία που ακολουθούσαν οι μελετητές της θρησκείας, αφού η θρησκεία αντιμετωπιζόταν είτε ως ένα *sui generis* φαινόμενο είτε ως μέσο πολιτικών ταξινόμησεων εις βάρος των μη δυτικών κοινωνιών. Επίσης, είναι χαρακτηριστικό ότι σε πολλές περιπτώσεις υπήρξε μια κατασκευή όρων και εννοιών, που προήλθαν από τη φαντασία και από τις προσωπικές συγκρίσεις που διαμόρφωναν οι εκάστοτε μελετητές, ώστε να διαμορφώσουν τα επιχειρήματά τους για την ανάλυση ενός θρησκευτικού φαινομένου και να προβούν σε γενικεύσεις. Αντίθετα, η θρησκεία είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο και θα πρέπει να διαπιστώσουμε το ρόλο της στη διαμόρφωση της κοινωνίας και του πολιτισμού. Ως προς την μελέτη δεν θα πρέπει να ακολουθείται η τακτική των θεολόγων, καθώς δεν επιδιώκουμε να εξηγήσουμε το «ιερό», που θεωρείτο όρος κλειδί για την εξήγηση του φαινομένου της θρησκείας. Έτσι, η θρησκεία

σχετίζεται με μια ανθρώπινη δραστηριότητα βασική στην κοινωνική ζωή και ως επί το πλείστον αποτελεί μια ανθρώπινη κατασκευή. Αυτό που προτείνεται είναι μια ιστορικά ενδοσκοπική ερμηνεία της μελέτης της θρησκείας, τονίζοντας ότι ο άνθρωπος είναι *homo faber*, ένας κατασκευαστής κόσμων και όχι *homo religiosus*. Η μεθοδολογία μας είναι κυρίως ανθρωποκεντρική, καθώς η έννοια «θρησκεία» κατανοείται μέσα από τη σχέση μας μ' αυτή και όχι με ότι έχει να κάνει με πράγματα εκτός αυτής.

Ομιλία III

Ιστορίες ζωής και αρχεία στην κοινωνιολογική έρευνα: επανεξετάζοντας το νομαδικό υποκείμενο

Μαρία Ταμπούκου

Πανεπιστήμιο Ανατολικού Λονδίνου, Leverhulme Research Fellow

Η παρουσίαση βασίζεται σε ένα ερευνητικό πρόγραμμα στο οποίο διερευνώ τη φιλοσοφική έννοια του νομαδισμού στη φεμινιστική θεωρία και πολιτική ακούγοντας ιστορίες από γυναίκες μετανάστριες και πρόσφυγες για την εμπειρία του να ταξιδεύεις χωρίς τη συνοδεία ενήλικων ανδρών, συντρόφων ή συγγενών. Υποστηρίζω ότι οι ιστορίες ζωής ενισχύουν και βοηθούν διεπιστημονικές αναλύσεις, ανοίγουν διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης και συνδέονται με πολιτικές προσεγγίσεις. Παράλληλα εγείρουν ερωτήματα σχετικά με την πολιτική σημασία του να ακούς, τον καταλυτικό ρόλο μνημονικών λόγων και πρακτικών, όπως και τη σημασία της δημιουργίας αρχείων για τους ερευνητές του μέλλοντος. Σε αυτό το πλαίσιο, με ενδιαφέρει ο τρόπος που οι γυναίκες μετανάστριες και πρόσφυγες πλέκουν τις ιστορίες τους και μέσα από αυτές εκφράζουν τις αγωνίες τους, τα όνειρα και τις ελπίδες τους. Αυτό που προτείνω είναι ότι υπάρχουν ισχυροί δεσμοί ανάμεσα στην αφηγηματική και αρχειακή έρευνα, ιδιαίτερα στην εποχή της ψηφιοποίησης που αλλάζει ριζικά παραδοσιακές αντιλήψεις, προσεγγίσεις και πρακτικές στις ερευνητικές μεθόδους των κοινωνικών επιστημών.

Ομιλία IV

Σημάνσεις της εθνικής ταυτότητας στην έξοδο (;) από την κρίση

Χαρά Στρατουδάκη

Κύρια Ερευνήτρια, ΕΚΚΕ

Γιάννης Σκαρπέλος

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Κατά το διάστημα της πολυεπίπεδης κρίσης που βίωσε η ελληνική κοινωνία, και δεδομένων των περίπλοκων παρεμβάσεων στα εσωτερικά θέματα από διεθνείς οργανισμούς και πολιτικούς άλλων κρατών, αλλά και της συζήτησης που αναπτύχθηκε στο εσωτερικό της κοινωνίας σχετικά με τα αίτια και την ευθύνη για την κρίση, διαμορφώθηκε το πλαίσιο για την αναθεώρηση των ταυτοτικών λόγων, αφηγήσεων, αξιών και σημάνσεων. Η εθνική ταυτότητα, και οι υπόλοιπες πολιτικές ταυτότητες, των Ελλήνων υπέστησαν μακροχρόνια επανεπεξεργασία, η οποία επαναλαμβάνεται με αφορμή τις διαπραγματεύσεις για το όνομα της ΠΓΔΜ, την συμφωνία των Πρεσπών και την αναγνώριση της χώρας ως Βόρειας Μακεδονίας. Είναι, γι' αυτούς τους λόγους, επιτακτική η ανάγκη να διερευνήσουμε τους τροπισμούς και τα περιεχόμενα της ελληνικής εθνικής ταυτότητας καθώς δηλώνεται το τυπικό “τέλος” της κρίσης. Το θεωρητικό πλαίσιο της προσέγγισης στηρίζεται στις προσεγγίσεις που όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια στρέφονται στη μελέτη του λόγου των πραγματικών υποκειμένων του έθνους, αντί για τις “μεγάλες αφηγήσεις” του έθνους (π.χ. McCrone, Skey, Miller-Idriss, Στρατουδάκη). Τρεις σημαντικές διαδικασίες στην Ολομέλεια της Βουλής, που έλαβαν χώρα το πρώτο δίμηνο του 2019 (ψήφος εμπιστοσύνης, έγκριση της συμφωνίας των Πρεσπών, ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας στο NATO), μας δίνουν την ευκαιρία να εξετάσουμε συγκριτικά τον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται η εθνική ταυτότητα, τόσο από επάνω (top-bottom) στο λόγο των πολιτικών αρχηγών και των βουλευτών, όσο και από κάτω (bottom-up) στο λόγο των πολιτών. Η μεθοδολογία στηρίζεται στην κλασική και την ψηφιακή ανάλυση περιεχομένου των ομιλιών των πολιτικών αρχηγών όπως περιλαμβάνονται στα πρακτικά των συνεδριάσεων της Βουλής, καθώς και όσων διαμείβονταν στο Twitter κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων αυτών. Η

έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη, και προσδοκούμε πως θα αναδείξει το περιεχόμενο και τους (ανα)προσανατολισμούς της ταυτότητας πέρα από την κρίση, και θα επιτρέψει τη μελέτη των δυναμικών μεταβολών που επήλθαν στη διάρκειά της.

16:00-17:30 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4.1

Ομιλία I

Ο ρόλος των ερευνητικών υποδομών στην εννοιολόγηση της εμπειρικής κοινωνικής έρευνας

Ιωάννης Κάλλας

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Κοινωνικής Πληροφορικής, Στατιστικής και Ερευνητικών Υποδομών

Με τον όρο ερευνητικές υποδομές των κοινωνικών επιστημών αναφερόμαστε σε σύνθετα και απολύτως εξειδικευμένα πληροφορικά συστήματα παραγωγής, συσσώρευσης, τεκμηρίωσης, διαχείρισης και επεξεργασίας κοινωνικών τεκμηρίων, που διακρίνονται για την ιδιαίτερη οργάνωση τους, που βασίζεται στη μεθοδολογία της εμπειρικής έρευνας. Οι υποδομές αυτές, ως πληροφορικές υποδομές, συγκροτούνται από εξοπλισμό και λογισμικό. Ωστόσο το κατεξοχήν στοιχείο που τις χαρακτηρίζει είναι το κατάλληλα οργανωμένο ψηφιακό περιεχόμενο διότι χωρίς αυτό δεν μιλούμε για υποδομές αλλά για απλά εργαλεία επεξεργασίας. Η οργάνωση αυτού του ψηφιακού περιεχομένου γίνεται κατά τρόπο που αντιστοιχεί στη μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών και αυτό είναι το κυριότερο χαρακτηριστικό των ερευνητικών υποδομών των κοινωνικών επιστημών. Το πρόβλημα της εννοιολόγησης αποτελεί ένα από τα κρισιμότερα προβλήματα για την ανάπτυξη της δευτερογενούς ανάλυσης και της συγκριτικής έρευνας με τη βοήθεια ερευνητικών υποδομών. Στις κοινωνικές επιστήμες οι έννοιες χρησιμεύουν τόσο ως θεωρητικά εργαλεία (μαζί με τις θεωρίες και τις μεθόδους) όσο και η πρώτη ύλη (δεδομένα). Οι ερευνητικές υποδομές είναι δυνατόν να οργανώνουν την ανάπτυξη των κατάλληλων εννοιολογικών συστημάτων όμως αυτά αναπτύσσονται μέσα από την έρευνα για κάθε θεματική περιοχή των κοινωνικών επιστημών και να υποστηρίξουν την πρόσβαση σε αυτά. Για να υποστηρίξει την εννοιολόγηση μια υποδομή πρέπει να υποστηρίζει λειτουργίες όπως είναι η παραγωγή ονομαστικών και λειτουργικών ορισμών, η εννοιολογική χαρτογράφηση, η θεωρητική γενίκευση και η εννοιολογική ανάλυση. Η παρούσα εισήγηση σκοπεύει να περιγράψει και να αξιολογήσει το ρόλο των ερευνητικών υποδομών ως προς την παροχή εργαλείων και την υποστήριξη των λειτουργιών εννοιολόγησης που πρέπει να παρέχει μια υποδομή. Από τη μελέτη θα προκύψουν τα κενά που υπάρχουν στην υποστήριξη της εννοιολόγησης της εμπειρικής έρευνας και θα εντοπιστούν οι ιδιαίτερες λειτουργίες που θα πρέπει να αναπτύξουν οι ερευνητικές υποδομές, ώστε συγκροτημένα και ολοκληρωμένα να καλυφθούν οι σχετικές ελλείψεις.

Ομιλία II

Πώς περιγράφεται η ερευνητική διαδικασία στις ερευνητικές εκθέσεις των ποιοτικών ερευνών;

Ιωάννης Κάλλας

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Κοινωνικής Πληροφορικής, Στατιστικής και Ερευνητικών Υποδομών

Μαρία Παπαριστείδη

Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σκοπός της έρευνάς μας είναι να συμβάλει στον σχεδιασμό ενός γενικού μοντέλου τεκμηρίωσης της ερευνητικής διαδικασίας των εμπειρικών ποιοτικών ερευνών. Για να το πετύχουμε αυτό, εστιάζουμε στην εμπειρική διερεύνηση των πρακτικών που ακολουθούν οι κοινωνικοί ερευνητές κατά την τεκμηρίωση των ποιοτικών ερευνών στις ερευνητικές εκθέσεις. Επιπλέον, αξιοποιώντας την δομή

διαφόρων μοντέλων τεκμηρίωσης ερευνών που ήδη αξιοποιούνται στις κοινωνικές επιστήμες (π.χ. DDI), προσπαθούμε να περιγράψουμε, χρησιμοποιώντας μεταδεδομένα, ποιοτικές έρευνες. Τα μεταδεδομένα θα αφορούν στη μεθοδολογία της εκάστοτε ποιοτικής έρευνας, και στις έννοιες που αυτή διαχειρίζεται. Η ιδέα αυτή εμπνέεται από τις δύο γενικές κατηγορίες μεταδεδομένων που εμφανίζονται στα μοντέλα τεκμηρίωσης των ποσοτικών ερευνών (study description και codebook). Το ερευνητικό ερώτημά μας είναι: «Από τις ερευνητικές εκθέσεις των κοινωνικών επιστημόνων που διεξάγουν εμπειρικές ποιοτικές έρευνες, προκύπτει κάποιο σταθερό ερευνητικό μοτίβο;». Για τον χώρο των κοινωνικών επιστημών έχουν αναπτυχθεί διάφορα εργαλεία που υποστηρίζουν μηχανικά την τεκμηρίωση και την ανάλυση ερευνών, όπως π.χ. τα λογισμικά NVivo, SPSS, ATLAS.ti κ.ά. Ένα κοινό χαρακτηριστικό τους είναι ότι υποστηρίζουν μεμονωμένα την εκάστοτε έρευνα. Όμως, έχει διαπιστωθεί η ανάγκη των σύγχρονων κοινωνικών ερευνητών για συλλογική χρήση εργαλείων, κάτι το οποίο υποστηρίζουν οι ερευνητικές υποδομές, όπως η CESSDA, οι οποίες καθιστούν την εμπειρική έρευνα μια συλλογική διαδικασία. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξή τους αποτελεί η ανάπτυξη μοντέλων τεκμηρίωσης, κοινώς αποδεκτών. Αυτό έχει γίνει σε πολύ πιο ώριμο στάδιο για την περίπτωση των ποσοτικών ερευνών, εν αντιθέσει με τις ποιοτικές έρευνες. Ο λόγος είναι ότι η ανάπτυξη ενός μοντέλου τεκμηρίωσης της ποιοτικής έρευνας προαπαιτεί κάποια τυποποίηση της μεθοδολογίας της, η αναγκαιότητα της οποίας έχει διαπιστωθεί εδώ και δεκαετίες. Στην προσπάθεια ανάπτυξης ερευνητικών υποδομών και για τις ποιοτικές έρευνες, επιδιώκει να συμβάλει η παρούσα έρευνα. Η εμπειρική μας διερεύνηση θα βασιστεί στα όσα «λένε» οι κοινωνικοί επιστήμονες στις ερευνητικές εκθέσεις τους σχετικά με την ερευνητική διαδικασία. Το δείγμα μας θα αποτελείται από ερευνητικές εκθέσεις ποιοτικών και/ή μεικτών ερευνών, δημοσιευμένες σε επιστημονικά περιοδικά. Για την ανάλυση των δεδομένων μας, θα διεξάγουμε θεματική ανάλυση. Αναμένουμε να υπάρξουν στοιχεία που θα ευνοήσουν τη δυνατότητα παραγωγής ενός μοντέλου τεκμηρίωσης ποιοτικών ερευνών. Το μοντέλο αυτό πιθανώς να εμφανίζει κάποια κοινά χαρακτηριστικά με τα μοντέλα τεκμηρίωσης που έχουν αναπτυχθεί για τις ποσοτικές έρευνες, αλλά δεν θα βασίζεται αποκλειστικά σε αυτά. Ο βασικός λόγος είναι ότι στην περίπτωση των ποσοτικών ερευνών οι έννοιες έχουν την μορφή μεταβλητών, ενώ στις ποιοτικές έρευνες οι έννοιες έχουν την μορφή θεμάτων (themes), μοτίβων (motifs), γενικεύσεων (generalizations) και ταξινομιών (taxonomies).

Ομιλία III

Πώς τα «Αποθετήρια Δεδομένων» απαντούν στις ανάγκες των «Σχεδίων Διαχείρισης Δεδομένων»

Απόστολος Λιναδρής

Ερευνητής Β, Μαθηματικός- Στατιστικός, ΕΚΚΕ

Δήμητρα Κονδύλη

Ερευνήτρια Β, Κοινωνιολόγος, ΕΚΚΕ

Τα τελευταία χρόνια, οι χρηματοδότες της έρευνας ζητούν από τους εν δυνάμει αναδόχους, η ερευνητική τους πρόταση να συνοδεύεται από ένα «Σχέδιο Διαχείρισης Δεδομένων (Data Management Plan - DMP)», το οποίο θα περιγράφει με ακρίβεια τις ενέργειες για τη διαχείριση των ερευνητικών δεδομένων, που θα χρησιμοποιηθούν ή δημιουργηθούν στο έργο τους και με προφανή στόχο την επαναχρησιμοποίησή τους από τρίτους. Δεδομένου ότι οι απαιτήσεις από τους χρηματοδότες αφορούν πλέον στην αποτελεσματικότερη επαναχρησιμοποίηση των δεδομένων, τα αποθετήρια εντός των οποίων φυλάσσονται, τεκμηριώνονται και διαχέονται τα δεδομένα, οφείλουν να παρέχουν «έμπιστες» υπηρεσίες, προσαρμοσμένες στις ανάγκες των DMP's, ώστε να επιλέγονται από τους εν δυνάμει αναδόχους. Η παρούσα εργασία αναφέρεται στις λειτουργίες και διαδικασίες που οφείλουν να υιοθετήσουν τα αποθετήρια, ώστε να καλύψουν τις ανάγκες των DMP's καθώς και στις ενέργειες της υφιστάμενης ερευνητικής υποδομής «So.Da.Net» προς αυτή την κατεύθυνση.

Ομιλία IV

«Η ανάπτυξη μιας νέας ερευνητικής κουλτούρας ως προϋπόθεση για τη δευτερογενή ανάλυση ποιοτικών δεδομένων»

Γιώργος Τσιώλης

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η δημιουργία στη χώρα μας της Ερευνητικής Υποδομής για τις Κοινωνικές Επιστήμες (SoDaNet) άνοιξε με επιτακτικό τρόπο τη συζήτηση σχετικά με την προοπτική της «δευτερογενούς ανάλυσης» των κοινωνικών δεδομένων. Ως «δευτερογενής ανάλυση» ορίζεται εκείνη η ερευνητική στρατηγική που αποσκοπεί να μελετήσει κοινωνικά φαινόμενα, χρησιμοποιώντας δεδομένα που έχουν παραχθεί στο πλαίσιο προγενέστερων ερευνητικών εγχειρημάτων. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει πως ενώ η συγκρότηση ερευνητικών υποδομών, (σύνθετων δηλαδή πληροφοριακών συστημάτων που υποστηρίζουν ταυτόχρονα πολλές διαφορετικές λειτουργίες, όπως είναι η καταγραφή, η τεκμηρίωση, η αρχειοθέτηση, η ταξινόμηση και η ανάλυση δεδομένων και κειμένων), καθιστά πρακτικά δυνατή την επαναχρησιμοποίηση δεδομένων σε μεγάλη κλίμακα, η δευτερογενής ανάλυση δεν είναι δημοφιλής, ιδιαίτερα στην ποιοτική έρευνα. Ειδικότερα, οι ερευνητές που υιοθετούν την ποιοτική προσέγγιση προβάλλουν ενστάσεις, αμφισβητώντας τη συμβατότητα της δευτερογενούς ανάλυσης με την ποιοτική έρευνα. Εστιάζουν, πιο συγκεκριμένα, σε δύο τύπους ενστάσεων: ενστάσεις που εδράζονται σε επιστημολογικά ζητήματα, και επιφυλάξεις που άπτονται θεμάτων της ερευνητικής ηθικής και δεοντολογίας. Στην παρούσα εισήγηση, αφού συζητηθούν οι ως άνω ενστάσεις, θα υποστηριχθεί πως η προοπτική της «δευτερογενούς» ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων συνδέεται και προϋποθέτει ριζικές αλλαγές στην ερευνητική κουλτούρα των κοινωνικών ερευνητών: αλλαγές που σχετίζονται με έναν διαφοροποιημένο τρόπο θεώρησης των διαδικασιών του ερευνητικού σχεδιασμού, της παραγωγής δεδομένων και της τεκμηρίωσης της έρευνας καθώς επίσης και της κατανόησης της έννοιας του «ερευνητικού πλαισίου».

Ομιλία V

Στατιστικό σύστημα και ερευνητικές υποδομές στην εξωτερική μετανάστευση: Διαθεσιμότητα και ανάγκες στην σύγχρονη Ελλάδα

Κώστας Ρόντος

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Κοινωνικής Πληροφορικής, Στατιστικής και Ερευνητικών Υποδομών

Μαρία-Ελένη Συρμαλή

Δρ. Οικονομικών, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Εργαστήριο Κοινωνικής Πληροφορικής, Στατιστικής και Ερευνητικών Υποδομών

Η αποτελεσματική άσκηση μεταναστευτικής πολιτικής, όπως και οποιασδήποτε πολιτικής, απαιτεί την ύπαρξη επαρκούς στατιστικού συστήματος που να την υποστηρίζει. Τα δεδομένα δε που απαιτείται να καλυφθούν επεκτείνονται σε μια μεγάλη θεματική μεταβλητών, καθώς η μετανάστευση αποτελεί ένα σύνθετο κοινωνικο-οικονομικό και δημογραφικό φαινόμενο. Τα μεταναστευτικά ρεύματα συνδέονται με κοινωνικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς και διαρθρωτικές μεταβολές στις χώρες προέλευσης και προορισμού που κάθε φορά είναι διαφορετικές και προσδιορίζουν τελικά το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης. Προς επιβεβαίωση των ανωτέρω αναφέρεται η ανάγκη για διερεύνηση τόσο των εισροών όσο και των εκροών μεταναστών σε μια Χώρα, γεγονός που απαιτεί έρευνα και στις δύο αυτές κατευθύνσεις ώστε να προκύπτει και το ισοζύγιο μετανάστευσης, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο το αριθμητικό μέγεθος των εν λόγω ροών, αλλά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των εισερχομένων και εξερχομένων μεταναστών. Η Ελλάδα σήμερα βιώνει δύο διαφορετικής φύσης ροές, καθώς η εισροή μεταναστών αφορά σε ένα μεγάλο αριθμό ατόμων από την Αφρική, την Μέση Ανατολή και την Ασία, στον οποίους θα πρέπει να λάβουμε υπόψη και τους πρόσφυγες, ενώ η εκροή μεταναστών αφορά σε ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό καλά εκπαιδευμένου επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού νεαρής κυρίως ηλικίας που στρέφεται προς τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης. Ο χαρακτήρας και των δύο

αυτών ροών είναι σχετικά πρωτόγνωρος για την Ελλάδα, καθώς μέχρι πρόσφατα η μεν εισροή μεταναστών αφορούσε άτομα από τις γειτονικές βαλκανικές, ενώ η εκροή, σε μαζικό επίπεδο, απέχει αρκετές δεκαετίες και αφορούσε κυρίως εργατικό δυναμικό χαμηλής εκπαίδευσης και εξειδίκευσης. Το ελληνικό στατιστικό σύστημα κατέγραψε και αποτύπωσε σχετικά καλά και τις δύο αυτές μεταναστευτικές ροές, γεγονός που δεν έχει γίνει κατορθωτό μέχρι σήμερα για τον σύγχρονο μεταναστευτικό χάρτη της Χώρας. Στα πλαίσια αυτά, η παρούσα εισήγηση σκοπεύει να περιγράψει και να αξιολογήσει το στατιστικό σύστημα και τις γενικότερες ερευνητικές υποδομές της χώρας ως προς την παραγωγή κατάλληλης και επαρκούς στατιστικής πληροφόρησης αναφορικά με το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά των εισροών και εκροών μεταναστών προς και από τη Χώρα. Η προσπάθεια αυτή θα περιλαμβάνει την κατάρτιση μήτρας της παρεχόμενης και αναγκαίας πληροφόρησης για την μελέτη του μεταναστευτικού ζητήματος της Χώρας, όπως αυτό περιγράφηκε παραπάνω. Από την μελέτη θα προκύψουν τα κενά πληροφόρησης που υπάρχουν στο στατιστικό σύστημα της Χώρας σχετικά με τη μετανάστευση και θα εντοπιστούν οι ερευνητικές υποδομές που θα πρέπει να αναπτυχθούν τόσο στο επίσημο στατιστικό σύστημα όσο και στους επιμέρους ερευνητικούς φορείς, ώστε συγκροτημένα και ολοκληρωμένα να καλυφθούν οι σχετικές ελλείψεις

Ομιλία VI

Νέοι τύποι δεδομένων και ο ρόλος των ερευνητικών υποδομών

Δήμητρα Κονδύλη

Ερευνήτρια Β, Κοινωνιολόγος, ΕΚΚΕ

Απόστολος Λιναρδής

Ερευνητής Β, Μαθηματικός- Στατιστικός, ΕΚΚΕ

Τα τελευταία χρόνια νέοι τύποι δεδομένων αναδύονται με τη βοήθεια της τεχνολογίας θέτοντας διαρκώς προκλήσεις για τους κοινωνικούς επιστήμονες. Ταυτόχρονα διευρύνονται οι οριζόντες έρευνας των κοινωνικών επιστημών με την διαρκώς αυξανόμενη παραγωγή μαζικών δεδομένων είτε από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τον χώρο της υγείας, της διοίκησης. Οι ερευνητικές υποδομές καλούνται να συνομιλήσουν και να συνεργαστούν στο υπό διαμόρφωση νέο τοπίο των δεδομένων όσον αφορά τον όγκο, την πολυμορφία, τους τύπους δεδομένων έτσι όπως διαμορφώνονται στην ευρωπαϊκή και διεθνή σκηνή. Εν πολλοίς καλούνται να συγκροτήσουν διαδικασίες, να διευρύνουν το φάσμα των συνεργασιών έτσι ώστε να συνεχίσουν να αποτελούν πρόσφορο και πιστοποιημένο χώρο φιλοξενίας, τεκμηρίωσης, συνεργειών της ερευνητικής διαδικασίας των κοινωνικών επιστημών.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4.2

Ομιλία I

Προσεγγίζοντας την ιστορία σε περιόδους κρίσης: νέες προκλήσεις και προβληματισμοί από την ψηφιακή συνθήκη

Ηλίας Στουραΐτης

Υποψήφιος Διδάκτορας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η ιστορία δεν συγκροτείται μόνο από τη γραφή της σε ακαδημαϊκό επίπεδο, αλλά και από το σύνολο των πρακτικών που διαμορφώνουν τη σχέση των ανθρώπων με το παρελθόν. Η ψηφιακή συνθήκη ανέδειξε αφηγήσεις που μέχρι πρότινος βρίσκονταν στο περιθώριο ή συγκροτούνταν σε τοπικό επίπεδο. Η αλλαγή κλίμακας σε συνδυασμό με τις νέες δυνατότητες, που ανέδειξαν τα ψηφιακά εργαλεία, κατέστησαν πιο εύκολη τη δημιουργία και κατανάλωση ιστορικού περιεχομένου. Η περίοδος της κρίσης που βίωσε η Ελλάδα από το 2010 και μετά ενέτεινε ακόμα περισσότερο τη σημασία των νέων μέσων στην κατανόηση των προβλημάτων που αναδύθηκαν. Ο κοινωνικός ιστός αξιοποίησε τις δυνατότητες επικοινωνίας, συμμετοχικότητας, διαμοιρασμού και ενέπλεξε

παρελθοντικές και παρούσες καταστάσεις σε μία νέα υβριδική αφήγηση. Μνήμες, τραύματα, ουτοπικές ή δυστοπικές αντιλήψεις για το μέλλον, φόβος και έντονα συναισθήματα είναι μερικοί από τους λόγους που οδηγούν τον κοινωνικό ιστό προς αυτή την κατεύθυνση. Η εισήγηση εστιάζει στις *viral* προσεγγίσεις που επισκίασαν οποιαδήποτε μορφή αναστοχαστικής διάθεσης από τα κοινωνικά δίκτυα επαναπροσδιορίζοντας την αίσθηση για το παρελθόν και την μνήμη, ενώ η προσέγγιση της ιστορίας εξαρτάται από τις συναισθηματικές εξάρσεις. Θα παρουσιαστούν χαρακτηριστικά παραδείγματα από τα κοινωνικά δίκτυα αξιοποιώντας μεθοδολογικά πτυχές της ψηφιακής εθνογραφίας με σκοπό να τεθούν προβληματισμοί γύρω από την κατανόηση της ιστορίας σε περιόδους κρίσης.

Ομιλία II

Πολιτιστικές Τεχνολογίες: Η περίπτωση του Αρχαιολογικού Μουσείου Τρίπολης

Αγγελική Αντωνίου

ΕΔΙΠ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Γιώργος Λέπουρας

ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Κώστας Βασιλάκης

ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Μανόλης Γουάλλες

ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Νίκος Πλατής

ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Το αρχαιολογικό μουσείο Τρίπολης στεγάζει καταπληκτικά δείγματα αρχαίας τέχνης από ολόκληρο τον νομό Αρκαδίας. Όμως μια σειρά προβλημάτων, όπως η παλαιού τύπου μουσειολογική έκθεση και το πολύ συνοπτικό πληροφοριακό υλικό που προσφέρεται στον επισκέπτη, μαζί με το γεγονός ότι το μουσείο δεν έχει ψηφιακή παρουσία, οδηγεί σε χαμηλή επισκεψιμότητα. Οι πολιτιστικές τεχνολογίες μπορούν να προσφέρουν λύσεις στα προβλήματα του μουσείου και έτσι το μουσείο εντάχθηκε στο Ευρωπαϊκό ερευνητικό έργο CrossCult (www.crosscult.eu). Μέσα στα πλαίσια του έργου, μελετήθηκαν τα προαπαιτούμενα σχεδιασμού τεχνολογιών για το συγκεκριμένο χώρο (ανάγκες προσωπικού, ανάγκες επισκεπτών, ανάγκες τεχνολογικού εξοπλισμού), καθώς και τα χαρακτηριστικά των συλλογών. Με τη βοήθεια της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αρκαδίας, εντοπίστηκαν τα σημαντικότερα και χαρακτηριστικότερα εκθέματα, γύρω από το θέμα της θέσης της γυναίκας στον αρχαίο κόσμο. Με βάση τα εκθέματα αυτά, δημιουργήθηκαν 7 θεματικές διαδρομές (σε Ελληνικά και Αγγλικά) όπου ο επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί στο μουσείο και να μάθει για συγκεκριμένες πτυχές της ζωής των γυναικών (π.χ. εκπαίδευση, καθημερινότητα, κοινωνική θέση, κλπ). Το κάθε έκθεμα συνδέεται με διαφορετικά ψηφιακά πολιτιστικά αντικείμενα (π.χ. εικόνες από εκθέματα άλλων συλλογών, σχετικά βίντεο, παιχνίδια, αρχεία ήχου, κλπ) για να δημιουργηθούν αφηγήσεις που να αυξάνουν τον προβληματισμό και την εμπλοκή του επισκέπτη. Παράλληλα, μια σειρά παιχνιδιών υλοποιήθηκε με σκοπό τη διάχυση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τη δημιουργία προφίλ επισκεπτών και την περαιτέρω διαφήμιση του μουσείου. Τέλος, η εμπειρία μπορεί να συνεχιστεί και μετά την επίσκεψη με τη χρήση εξειδικευμένου κοινωνικού δικτύου, φτιαγμένου ειδικά για τους επισκέπτες του μουσείου.

Ομιλία III

Το έργο MuseLearn: Μοντελοποίηση επισκεπτών σε μουσεία μέσω τεχνητής όρασης και μηχανικής μάθησης για την παροχή στοχευμένου περιεχομένου και παιχνιδιών επαυξημένης πραγματικότητας

Δημήτριος Κοσμόπουλος

ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Πατρών

Αντώνης Αργυρός,

Ερευνητής, Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας

Ιωάννης Λαδάς

Ερευνητής, Διάδραση ΟΕ

Ελένη Νομικού

Ερευνήτρια, Μουσείο Ηρακλειδών

Τα μουσεία αποτελούν διαχρονικά ίσως τους σημαντικότερους οργανισμούς για τη διαφύλαξη και προβολή της παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς και εξαιρετικά σημαντικούς φορείς εκπαίδευσης και ανάπτυξης. Παρά τις σημαντικές εξελίξεις στην επιστήμη της μουσειολογίας και τους νέους τρόπους οργάνωσης, στα μουσεία συνήθως εφαρμόζονται οι παραδοσιακοί, γραμμικοί, μη διαδραστικοί τρόποι παρουσίασης των εκθεμάτων και εποπτικού υλικού, π.χ. ακουστική ξενάγηση ή κωδικοί QR που παραπέμπουν σε στατική πληροφορία. Πρόσφατα έχουν αρχίσει να αξιοποιούνται σύγχρονες διαδραστικές πολυμεσικές τεχνολογίες, που όμως απαιτούν σημαντική επένδυση από την πλευρά του μουσείου και συχνά έχουν περιορισμούς στην έκταση του υλικού αλλά και στο πλήθος των ανθρώπων που μπορούν να τα επισκεφθούν. Επίσης για την πλειονότητα των μουσείων δεν είναι σαφές πόσο ικανοποιημένοι είναι κάθε φορά οι επισκέπτες, πόσο τους ενδιέφεραν τα εκθέματα, το πρόσθετο ψηφιακό περιεχόμενο και ο τρόπος που παρουσιάζονται. Αντικείμενο του έργου MuseLearn είναι η ανάπτυξη πρότυπου συστήματος ξενάγησης σε μουσείο για κινητές συσκευές που θα παρέχει προσωποποιημένο πρόσθετο περιεχόμενο αξιοποιώντας τεχνικές εντοπισμού εκθεμάτων και παρακολούθησης επισκεπτών. Τελικό αποτέλεσμα θα είναι η αύξηση της ικανοποίησης των επισκεπτών και της επισκεψιμότητας του μουσείου. Οι επιμέρους στόχοι είναι:

- α) Υλοποίηση μιας υπηρεσίας που θα εντοπίζει το έκθεμα που βλέπει ο επισκέπτης και δίνει πρόσβαση σε πρόσθετο ψηφιακό υλικό, με έμφαση σε πολυμέσα και τρισδιάστατες αναπαραστάσεις επαυξημένης πραγματικότητας, προσαρμοσμένο στις ιδιαίτερες προτιμήσεις τους.
- β) Υλοποίηση μιας υπηρεσίας που θα επιτρέπει στο μουσείο να παρακολουθεί με αντικειμενικό και αυτόματο τρόπο την συμπεριφορά του επισκέπτη κατά τη διάρκεια της επίσκεψης αλλά και τον αντίκτυπο της παρεχόμενης ψηφιακής πληροφορίας, έτσι ώστε να μπορεί να προσαρμόσει περαιτέρω την πληροφορία στις ανάγκες και απαιτήσεις του χρήστη δημιουργώντας δυναμικά έναν ενάρετο κύκλο θετικής ανατροφοδότησης.
- γ) Η ανάπτυξη ενός πρότυπου συστήματος ξενάγησης, το οποίο θα μπορεί να διεισδύσει δυναμικά στην παγκόσμια αγορά mobile πολιτιστικών εφαρμογών, λόγω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του σε σχέση με τα κλασσικά (αύξηση ικανοποίησης επισκέπτη, μικρό κόστος εγκατάστασης και λειτουργίας).
- δ) Η ανάπτυξη ενός συστήματος ξενάγησης που θα αυξάνει την ικανοποίηση του χρήστη από την επίσκεψη στο μουσείο και θα αυξάνει μακροπρόθεσμα την επισκεψιμότητα σε αυτό. Η ικανοποίηση των στόχων αυτών θα τεκμηριωθεί κατά τη περίοδο δοκιμαστικής λειτουργίας με την αισθητή αύξηση της ικανοποίησης και της διάρκειας παραμονής στο μουσείο.
- ε) Διάχυση των αποτελεσμάτων του έργου με στόχο τη διαφήμιση των ωφελειών και απώτερο σκοπό την αντικατάσταση του τρέχοντος ξεπερασμένου μοντέλου παροχής περιεχομένου σε επισκέπτες μουσείων. Οι ομάδες – στόχοι είναι: Διοίκηση και επιμελητές μουσείων, επισκέπτες και ευρύ κοινό, ερευνητές, εταιρείες στο χώρο του πολιτισμού. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην οικονομική ελκυστικότητα και βιωσιμότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ανάμεσα στους βασικούς στόχους του MuseLearn είναι (α) ο απαιτούμενος εξοπλισμός από την πλευρά του μουσείου να περιορίζεται στο ασύρματο δίκτυο και στον εξυπηρετητή που θα κάνει την επεξεργασία/αποθήκευση και (β) από την πλευρά των χρηστών η προβολή του περιεχομένου να μπορεί να γίνεται μέσα από φθηνές φορητές συσκευές όπως ταμπλέτες ή έξυπνα κινητά τηλέφωνα μέσω εγκατάστασης της αντίστοιχης εφαρμογής με λογικό κόστος.

Ομιλία IV

Τέχνη, τεχνολογία και δημόσιος χώρος

Αλέξανδρος Τενεκετζής

Μεταδιδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γιώργος Καρυδάκης

Μέλος ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η χρήση της τεχνολογίας και των επιστημονικών ανακαλύψεων ήταν πάντοτε κομβικής σημασίας για την εξέλιξη και πρόοδο των τεχνών ήδη από τους αρχαίους χρόνους. Οι λύσεις που προσέφερε και προσφέρει και οι δυνατότητες που κάθε φορά ανοίγει η τεχνολογία στο πεδίο των τεχνών έχαιρε εκτίμησης και αξιοποιήθηκε από τους καλλιτέχνες όλων των εποχών και συνέβαλε σε νέα εικαστικά αποτελέσματα όχι μόνο σε τεχνικό επίπεδο αλλά και σε στυλιστικό και μορφολογικό. Ιδιαίτερα βέβαια μετά την βιομηχανική επανάσταση και ειδικά από τις αρχές του 20ου αιώνα η τεχνολογία άρχισε να αποτελεί και η ίδια θέμα διαπραγμάτευσης μέσα στα καλλιτεχνικά έργα. Τα τελευταία βέβαια χρόνια προστέθηκε ακόμα μια προοπτική αξιοποίησης της τεχνολογίας, αυτή της προβολής και παρουσίασης του καλλιτεχνικών δημιουργιών – με πολλές φυσικά δυνατότητες αλλά και παγίδες. Η παρούσα ανακοίνωση εξετάζει τη χρήση και την επίδραση των νέων ψηφιακών εργαλείων σε περιόδους κρίσης όπως η δική μας, που μεταλλάσσουν τον χώρο θέασης των πολιτισμικών αντικειμένων και διαμορφώνουν έναν διαφορετικό ορίζοντα υποδοχής τους, καθώς από τον δημόσιο χώρο του μουσείου μεταφερόμαστε στον ιδιωτικό χώρο της οικίας ή μιας αίθουσας διδασκαλίας που παράλληλα όμως ξαναγίνεται δημόσιος και παγκόσμιος μέσω του διαδικτύου. Στο διαδικτυακό μοντέλο ο επισκέπτης μπορεί μέσω του ηλεκτρονικού του υπολογιστή να επισκεφθεί το μουσείο και να προσπελάσει οποιοδήποτε πολιτιστικό απόθεμα (υλικό ή άυλο), να περιηγηθεί σε εκθέσεις, να περιπλανηθεί ανάμεσα στα εκθέματα – ακόμα και σε αυτά που βρίσκονται στην αποθήκη – να ακούσει και να διαβάσει αρχεϊακό και ηχητικό υλικό που διαφορετικά θα ήταν απροσπέλαστο. Εδώ θα εξετάσουμε τις νέες δυνατότητες για τους πολιτιστικούς οργανισμούς, τις νέες δεξιότητες των ανθρώπων τους, τους τρόπους και τις βέλτιστες διεθνείς πρακτικές που τα παραπάνω μπορούν να γίνουν πράξη, σύμφωνα και με τους όρους για μια βιώσιμη ανάπτυξη, αλλά και τους κινδύνους που ελλοχεύει η νέα πραγματικότητα, κινδύνους διολίσθησης σε μια μονοδιάστατη προσέγγιση του ανθρώπινου πολιτισμού.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4.3

Ομιλία I

Η πρόσφατη ελληνική κρίση και ο «Νέος Δρόμος του Μεταξιού»: παγκόσμιες αξιακές αλυσίδες στην πόλη-λιμάνι του Πειραιά

Γεώργιος Συκάς

Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Δημήτρης Ψαρολόγος

Προπτυχιακός Φοιτητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στέλιος Γκιάλης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η παρούσα εργασία στοχεύει στην διασύνδεση της πρόσφατης κρίσης και των παραγωγικών αναδιαρθρώσεων που τη συνόδευσαν, με έμφαση στη περίοδο 2008-2018. Εκκινώντας από ένα θεωρητικό πλαίσιο που στηρίζεται σε βασικές έννοιες της Γεωγραφικής Πολιτικής Οικονομίας, η εργασία αναλύει τις παγκόσμιες αξιακές αλυσίδες και τη σημασία τους για τη σύγχρονη Ελλάδα. Οι εν λόγω αλυσίδες αποκρυσταλλώνουν τη διαλεκτική σχέση πολιτικής οικονομίας και χώρου, ενώ αποτυπώνουν με σαφήνεια τις χωρο-κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των σταδίων μίας παραγωγικής διαδικασίας. Με τα προαναφερθέντα θεωρητικά εργαλεία, αναλύονται οι εν δυνάμει επιπτώσεις του «Νέου Δρόμου του Μεταξιού», και η ανάδυση του λιμένα Πειραιά ως κρίσιμου διαμετακομιστικού κέντρου στον παγκόσμιο χάρτη εφοδιαστικών κόμβων. Μεθοδολογικά, η εργασία αναλύει συνθετικά

τα μεγέθη των Ξένων Ακαθάριστων Επενδύσεων στο κλάδο των μεταφορών, αλλά και συναφείς επενδύσεις της Cosco. Στη συνέχεια, μελετά τη θέση της Ελλάδας στις παγκόσμιες αξιακές αλυσίδες, τη διακίνηση εμπορευματοκιβωτίων στον Πειραιά και, τέλος, τις εισαγωγές/εξαγωγές από την Κίνα. Στην καταληκτική της ενότητα, η εργασία συζητά κριτικά την εντεινόμενη αντίθεση ανάμεσα στη δυνατότητα αναβάθμισης της ελληνικής οικονομίας μέσω των παγκόσμιων αξιακών αλυσίδων, αλλά και στους κινδύνους μιας νέας σύνθλιψής αυτής, στο πλαίσιο της διεθνούς ανισόμετρης ανάπτυξης και των εντεινόμενων ανταγωνισμών ανάμεσα στις υπερμεγέθεις οικονομίες της Βόρειας Ευρώπης και της Κίνας.

Ομιλία II

Το σχέδιο δημιουργίας Ειδικής Οικονομικής Ζώνης στη Θράκη

Θεοφάνης Μαλκίδης

Δρ Κοινωνιολογίας, Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκη

Η συζήτηση για τις κοινωνικοοικονομικές συνέπειες της κρίσης στην Ελλάδα έχει προκαλέσει μία σειρά από ζητήματα τα οποία προωθούνται ως προτάσεις διεξόδου και ανάπτυξης. Ωστόσο οι περισσότερες, αν όχι όλες, που δημοσιοποιούνται αφορούν σχέδια που (θα) συντηρούν και (θα) βαθαίνουν το πρόβλημα. Ειδικότερα και ταυτόχρονα με τις παραπάνω προτάσεις έχουν διατυπωθεί προγράμματα για περιοχές- στόχους όπως ονομάζονται, περιοχές οι οποίες θα λειτουργήσουν σαν «πιλότοι» και για την υπόλοιπη χώρα. Κεντρική θέση στις προτάσεις -«λύσεις» για την άμβλυνση των κοινωνικών και οικονομικών και επιπτώσεων της κρίσης, μείωση της ανεργίας και προώθηση της ανάπτυξης, αποτελεί η δημιουργία της Ειδικής Οικονομικής Ζώνης (ΕΟΖ) και ειδικότερα στη Θράκη. Η εισήγηση αναλύει το ζήτημα της ΕΟΖ στη Θράκη, της περιοχής δηλαδή που θα δεσμευτεί στην επικράτεια της Ελλάδας όπου θα ισχύουν διαφορετικές δασμολογικές και φορολογικές συνθήκες και ειδικές νομικές ρυθμίσεις, κανονισμοί και διοικητικά προνόμια. Διερευνώνται οι κοινωνικές και οικονομικές συνιστώσες του σχεδίου περί ΕΟΖ στη Θράκη, σχέδιο το οποίο, κατά την άποψή μας, δεν εντάσσεται σε κάποιο ευρύτερο σχεδιασμό και θα συμβάλει στην αποδόμηση της περιοχής με αρνητικές συνέπειες.

Ομιλία III

Η Προστιθέμενη Αξία των Γεωπολιτικών Αναπαραστάσεων και η Νοηματοδότηση του Μεσογειακού Χώρου

Ιωάννης Γεωργικόπουλος

Διδάκτωρ Γεωγραφίας και Γεωπολιτικής, Πανεπιστήμιο της Σορβόνης (Paris 1)

Από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η ενίσχυση του ρόλου των συλλογικών αντιλήψεων στην χάραξη εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής γίνεται όλο και πιο αισθητή. Ειδικότερα στον Μεσογειακό και Βαλκανικό χώρο, η επανεμφάνιση των γεωπολιτικών διακυβευμάτων (κατακερματισμός, εθνοτικός εθνικισμός) και η συνεπαγόμενη υποχώρηση της οικονομιστικής θεώρησης επανέφεραν τους νοερούς χάρτες (mental maps) σε διάφορες κλίμακες, από το τοπικό στο παγκόσμιο επίπεδο.

Προερχόμενες από γεωπολιτισμικά χαρακτηριστικά, ιστορικές παραδόσεις και εμπειρίες, οι αναπαραστάσεις συμβάλλουν στην νοηματοδότηση του χώρου ενδογενώς και εξωγενώς, χωρίς όμως να είναι στατικές. Εξελίσσονται, αναπροσαρμόζονται και δύνανται να μετατραπούν σε πηγή πολιτικής ισχύος αλλά και αδυναμίας, αναλόγως με την σύνθεση ή την επικράτηση μίας αφήγησης έναντι μίας άλλης. Στον Μεσογειακό χώρο, οι διάφορες «μάχες» δίνονται ολοένα και περισσότερο στο πεδίο των συμβόλων: ηπειρωτικές (εδαφοκεντρικές), θαλασσινές (δικτυωτές), αυτοκρατορικές ή εθνοκρατικές, οι αναπαραστάσεις αλληλεπιδρούν και επηρεάζουν την θέση που κατέχουν ο Μεσογειακός χώρος και οι πληθυσμοί του στις πολιτικές επιλογές των σχηματισμών που ανήκουν σε αυτόν ή συνδέονται μαζί του. Από την στρατηγική διεξόδου της Κίνας, την Νατοϊκή ανατολική ομπρέλα, τα γεωπολιτικά σχέδια της Ρωσίας και το Μακεδονικό ζήτημα, μέχρι το Brexit (ως αντίδραση στο Ευρωπαϊκό ηπειρωτικό σχέδιο), την άνοδο των ακραίων πολιτικών τάσεων, τα δίκτυα τρομοκρατίας, την Ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική, την Ελληνική ταυτοτική κρίση, τις Τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο (με την επινόηση του όρου γαλάζια πατρίδα) και την μεταφορά της

Αιγυπτιακής διοικητικής πρωτεύουσας στην περιοχή μεταξύ Καΐρου και Σουέζ, οι γεωπολιτικές αναπαραστάσεις διαδραματίζουν έναν σημαντικό ρόλο στην κατανόηση του χώρου και της ετερότητας. Η ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία η οποία ασχολείται με τον συγκεκριμένο τομέα (représentations géopolitiques, geopolitical representations and practices, trademarking) προσφέρει τα επιστημονικά εργαλεία για μία ιστορική και γεωπολιτισμική προσέγγιση των σύγχρονων διακυβευμάτων στον Μεσογειακό χώρο. Σκοπός της ομιλίας είναι η παρουσίαση της αξίας των γεωπολιτικών αναπαραστάσεων στην θεωρητική ανανέωση των κοινωνικών επιστημών, ως μέσον ερμηνείας των κρίσεων μέσα σε έναν ταυτόχρονα παγκοσμιοποιημένο και κατακερματισμένο κόσμο.

Ομιλία IV

Η Επιρροή του C. Moskos στην Ανάπτυξη της Στρατ. Κοινωνιολογίας

Δημήτριος Σμοκοβίτης

Μέλος Ε.Κ.Ε.

Η Στρατιωτική Κοινωνιολογία στην Ελλάδα δεν έχει λάβει την δέουσα σημασία παρόλη την επίδραση στην ανάπτυξή της από έναν Έλληνα Καθηγητή τον Charles Moskos και φυσικά λόγω της σημασίας της μελέτης του στρατού στην Ελλάδα. Παρόλη την ιστορική προσέγγιση στην μελέτη των ενόπλων δυνάμεων η κοινωνιολογική προσέγγιση δεν έτυχε της δέουσας σημασίας στα αντίστοιχα Τμήματα Κοινωνιολογίας (με εξαίρεση αυτήν του Παντείου). Έχουν λάβει χώρα πρώτα βήματα στην ΣΕΘΑ (1973) και με την Νομοθέτηση του μαθήματος ΣΚ στην ΣΕΕ παράλληλα με το Πάντειο Πανεπιστήμιο και το Πανεπιστήμιο Αιγαίο. Κορυφαία ήταν η διοργάνωση στην ΣΣΕυελπίδων , το 2018, του Διεθνούς Συνεδρίου του ERGOMAS (European Research Group on Armed Forces & Society) το οποίο είχε θετικές επιπτώσεις στην χώρα μας δείχνοντας ότι η κοινωνιολογική διάσταση σήμερα στα θέματα μελέτης των ενόπλων δυνάμεων και την κοινωνία αποτελεί ένα πολύ σημαντικό πεδίο έρευνας στην εποχή μας βοηθώντας μας να καταλάβουμε βασικά θέματα διακυβέρνησης. Η εισήγηση θα ανατρέξει στην ιστορία της Στρατιωτικής Κοινωνιολογίας στη χώρα μας και θα περιγράψει τις προσπάθειες για την καθιέρωσή της στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως ενός σημαντικού πεδίου της Κοινωνιολογίας στη μελέτη του Κράτους και της ασφάλειας της κοινωνίας. Γίνονται σχετικές προτάσεις στα πλαίσια έρευνας εκπαιδευτικών αναγκών πανελλαδικά.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 4.4

Ομιλία I

Το σχολείο μέσα στην κοινότητα –η κοινότητα μέσα από το σχολείο: μια νέα παιδαγωγική προσέγγιση

Γεωργία Τσάγκου

Εκπαιδευτικός

Αλέξης Βασιλομανωλάκης

Εκπαιδευτικός

Ειρήνη Σαμίου

Εκπαιδευτικός

Αναστασία Ζήση

Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τις τελευταίες δεκαετίες, γονείς και εκπαιδευτικοί λειτουργοί είναι αντιμέτωποι με τη δομική απομόνωση που διαρρηγγύνει τους ανθρώπινους δεσμούς, την ποιότητα της διάδρασης και της αλληλεπίδρασης. Επιδημιολογικές μελέτες δείχνουν την αύξηση των προβλημάτων συμπεριφοράς και των μαθησιακών δυσκολιών εντός της σχολικής τάξης. Η τάση για μια ολοένα χρήση διαγνωστικών εργαλείων και επιβολής διαγνώσεων σε μαθητές δημιουργούν μια διαγνωστική κουλτούρα που αποξενώνει. Η παρούσα εργασία παρουσιάζει μια πρόταση που στηρίζει το ενεργητικό σχολείο που απομακρύνεται από διαγνώσεις και προσεγγίζει το μαθητή ως ολότητα. Η πρόταση για ένα νέο παιδαγωγικό μοντέλο αντλεί από την κριτική παιδαγωγική και την παιδαγωγική της αντίστασης, και από το μοντέλο της μη βίαιης αντίστασης. Στη βάση μιας κριτικής και

σχολιασμένης βιβλιογραφικής επισκόπησης, η εργασία σχεδιάζεται να συζητήσει τα καινοτόμα εκείνα χαρακτηριστικά για το μετασχηματισμό του σχολείου σε κοινότητα μάθησης. Η διαλεκτική σχέση σχολείου-κοινότητας όπου η κοινότητα είναι μέσα στο σχολείο και το σχολείο μέσα στην κοινότητα μπορεί να δημιουργήσει μια νέα προοπτική ενός συνεργατικού σχολείου με κύρια γνωρίσματα την ισοτιμία και την αμοιβαία στήριξη.

Ομιλία II

Διακυβέρνηση με τη χρήση Συγκριτικών Αριθμητικών Δεδομένων και Διαμόρφωση Εκπαιδευτικής Κρίσης: Η περίπτωση των πολιτικών για τους εκπαιδευτικούς της Κύπρου

Κωνσταντίνα Καζακαίου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Νικόλ Βασιλείου

Διδακτορική Φοιτήτρια, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ελευθέριος Κληρίδης

Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το καλοκαίρι του 2018, μετά από απόφαση της Κυπριακής Κυβέρνησης για τροποποίηση των όρων εργασίας των εκπαιδευτικών των δημόσιων σχολείων της Κύπρου, ξέσπασε στην δημόσια σφαίρα, μία «εκπαιδευτική κρίση». Η απόφαση στηρίχθηκε σε συγκριτικά αριθμητικά δεδομένα, τα οποία αντλήθηκαν από τοπικούς και ιδιωτικούς οργανισμούς και φορείς (π.χ. Ελεγκτική Υπηρεσία της Δημοκρατίας, Παγκόσμια Τράπεζα, Ernst & Young, Δίκτυο Ευρυδίκη). Η χρήση συγκριτικών αριθμητικών δεδομένων για την χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής είναι μία ευρέως διαδεδομένη πρακτική στη διεθνή εκπαιδευτική σκηνή. Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία (π.χ., Grek, 2008 Lawh, 2013 Rose, 1991) η χρήση τους συχνά σχετίζεται με την νομιμοποίηση και τεκμηρίωση αμφιλεγόμενων πολιτικών και προειλημμένων αποφάσεων. Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνήσει την χρήση τέτοιων δεδομένων στην πρόσφατη Κυπριακή εκπαιδευτική κρίση. Θα επιχειρήσουμε να δείξουμε ότι η χρήση συγκριτικών αριθμητικών δεδομένων ήταν στον πυρήνα της διαμόρφωσης της «κρίσης». Ειδικότερα, τα δεδομένα αυτά διαμόρφωσαν μία δημόσια εικόνα για τους εκπαιδευτικούς σύμφωνα με την οποία αυτοί αποτελούσαν μια προνομιακή κοινωνική ομάδα τόσο εντός, όσο και εκτός των συνόρων της Κύπρου, σε σχέση με άλλους Ευρωπαίους εκπαιδευτικούς, η οποία ήταν «κοινωνικά δίκαιο» να προσαρμοστεί στην νέα οικονομική πραγματικότητα της χώρας. Η εικόνα αυτή διαμορφώθηκε από δεδομένα τα οποία παρουσίαζαν τους εκπαιδευτικούς, αφενός, να εργάζονται λιγότερο από άλλες κοινωνικές ομάδες αλλά να αμείβονται περισσότερο, και αφετέρου, να μην έχει τα επιθυμητά και προσδοκώμενα αποτελέσματα για την κοινωνία η εργασία τους. Για την ανάλυση των επίσημων κειμένων της εκπαιδευτικής πολιτικής της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς και των ανεπίσημων κειμένων που συλλέχθηκαν από την αποδελτίωση του ημερήσιου τύπου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης την περίοδο της κρίσης (02/07 – 26/09), επιλέξαμε τη μέθοδο της ανάλυσης λόγου. Η προκαταρκτική ανάλυση των κειμένων αυτών καταδεικνύει ότι σημαντικό έρεισμα και ώθηση για τη διασύνδεση της εκπαιδευτικής κρίσης με θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης φαίνεται να αποτέλεσε η κατάρρευση της Κυπριακής οικονομίας (2013-16). Η εφαρμογή των συγκριτικών αριθμητικών δεδομένων παρουσιάζεται ως η μόνη οδός για επαναφορά της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Ομιλία III

Νέοι εκπαιδευτικοί διαφορετικών ταχυτήτων. Η «γενιά της κρίσης»

Παρασκευή Πουλογιαννοπούλου

Διδάσκουσα, ΕΚΠΑ

Οι εκπαιδευτικοί στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία (ή αλλιώς η «γενιά της κρίσης») αποτελούν μία ιδιαιτερότητα στην ιστορία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Ο κυριότερος λόγος είναι ότι η συνολική τους εικόνα καταγράφεται σε έναν αριθμό περίπου 120.000 πτυχιούχων ελληνικών πανεπιστημίων που από το 2008 μέχρι σήμερα, ελλείψει ενός θεσμικού συστήματος διορισμού,

έχουν φτάσει σε σημείο να διακρίνονται από μία ποικιλομορφία ως προς τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά (επαγγελματική κατάσταση, προσόντα). Η νέα γενιά απόφοιτων καθηγητικών σχολών κινείται σε διαφορετικές ταχύτητες: εφοδιάζεται με μεταπτυχιακούς και Διδακτορικούς τίτλους σπουδών και επιπλέον διεκδικεί πιστοποιητικά σε προγράμματα δια βίου κατάρτισης για περαιτέρω εξειδίκευση ώστε να εξασφαλίσει μία θέση στη σύγχρονη ανταγωνιστική αγορά εργασίας. Σε διεθνές επίπεδο, οι ευρωπαϊκές μεταρρυθμίσεις περιορίζουν την αυτονομία των κρατικών εκπαιδευτικών συστημάτων, καθώς αποβλέπουν στη χρησιμοποίηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας. Το θεσμικό περιβάλλον του σχολείου αποτελεί μία διαδικασία ασταμάτητου μετασχηματισμού που αφορά κατά κύριο λόγο τους εκπαιδευτικούς, καθώς οι οποιοσδήποτε αλλαγές επηρεάζουν άμεσα την άσκηση του επαγγέλματός τους. Οι «κοινές Ευρωπαϊκές αρχές για τα προσόντα του Εκπαιδευτικού» στην Ελλάδα δεν αποτελούσαν κεντρικό ζήτημα στις μεταρρυθμίσεις παρά μόνο πρόσφατα στην τελευταία δεκαετία εισήχθησαν στην πολιτική ατζέντα, εξαιτίας της πίεσης από την ευρωπαϊκή επιτροπή για την ανάπτυξη του Εθνικού Πλαισίου προσόντων. Τα ενγκεκριμένα προτεινόμενα προσόντα αντιστοιχούν σε μία σειρά από πιστοποιημένες δεξιότητες, που παραπέμπουν τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς στη διαδικασία απόκτησής τους. Η εισήγησή μας βασίζεται σε μελέτη, ερμηνεία και ανάλυση ερευνητικών δεδομένων (EUROSTAT, δίκτυο Eurydice, Εθνική Στατιστική Αρχή, ΟΟΣΑ, UNESCO, κλπ.) και βιβλιογραφίας που αφορούν στην πορεία και εξέλιξη των νέων εκπαιδευτικών στην Ελλάδα και σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό χώρο τη δεκαετία 2009-2019. Από τη συνολική παρουσίαση του θέματος, στοχεύουμε σε ένα συμπερασματικό πλαίσιο στο οποίο θα μπορούμε να δώσουμε μία συνολική εικόνα του πολύπλοκου προφίλ του σύγχρονου εκπαιδευτικού, όπως αυτό διαμορφώνεται κατά τη δεκαετία της κρίσης. Ταυτόχρονα, θα είμαστε σε θέση να δικαιολογήσουμε την αδιάκοπη και σταθερή τάση των νέων να προχωρούν προς το επάγγελμα του εκπαιδευτικού παρά τις διεθνείς θεσμικές απαιτήσεις και παρά τις σύγχρονες κοινωνικο-οικονομικές δυσκολίες.

18:00-19:30 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5.1

Ομιλία I

«Ήρθα, Είδα, ...». Τα αποσιωπητικά μιας έκθεσης για τον Μάη του '68

Νάσια Χουρμουζιάδη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ακόμη και αν, για απροσδιόριστους λόγους, αγαπά κανείς τα μουσεία, δεν μπορεί να μην παραδεχτεί πως ό,τι εκτίθεται σε αυτά είναι ουσιαστικά νεκρό. Η μουσειοποίηση, με την έννοια της απόσπασης ενός πράγματος από το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτό παράγεται, καταναλώνεται και νοσηματοδοτείται, αποτελεί την σταθερή οντολογική βάση του νεωτερικού μουσείου. Έτσι τα μουσειακά πράγματα είναι αποστειρωμένα και εξουδετερωμένα, έρμια αταρχικών ερμηνειών και εργαλεία εκπαιδευτικών στρατηγικών. Χαρακτηριστικά που ώθησαν τον L. Althusser να συμπεριλάβει το μουσείο στους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους. Εξ ορισμού, λοιπόν, μία εξέγερση που μπαίνει στο μουσείο δεν απειλεί κανένα κατεστημένο. Παρόλα αυτά, το εκθέτει ως μια πολυμεσική αφηγηματική πρακτική δεν είναι απαραίτητο να θεωρηθεί ως αποκλειστικό εργαλείο των μουσείων και, κατά συνέπεια, είναι δυνατόν να κινηθεί σε άλλες θεωρητικές και μεθοδολογικές οδούς, και να κληθεί να εξυπηρετήσει ποικίλους και διαφορετικούς κάθε φορά κοινωνικούς στόχους. Το ερώτημα στο οποίο εστιάζεται η ανακοίνωση αυτή είναι το αν είναι δυνατόν, εκτός των θεσμικών, ιδεολογικών και μεθοδολογικών ορίων του νεωτερικού μουσείου, να αξιοποιήσει κανείς ένα φάσμα εκθεσιακών αφηγηματικών εργαλείων, προκειμένου όχι να παρουσιάσει το νεκρό κουφάρι μιας εξέγερσης τιμώντας -ως είθισται- το παρελθόν, αλλά να ξανανοιίξει μια μισοτελειωμένη συζήτηση, που έχει νόημα για το παρόν.

Ομιλία II

«Ελλάδα 1968: Πρώτη προσπάθεια συνταγματικής οργάνωσης του στρατιωτικού καθεστώτος 1967-1974»

Κώστας Ζώρας

Ομότιμος καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η Ελλάδα μέσα στις παγκόσμιες πολιτικές θύελλες του 1968. Πολιτειακή, πολιτική και ταξική διάσταση του στρατιωτικού πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967. Ο ξένος παράγοντας. Το στρατιωτικό πραξικόπημα ως «συντακτική εξουσία». Η βαρβαρότητα πάνω στην «έκφραση της λαϊκής βούλησης» (δημοψήφισμα). Το συνταγματικό κείμενο. «Συνταγματικοποίηση» των όρων «επανάσταση της 21ης Απριλίου 1967» και «επαναστατική επιτροπή». Το κοινωνικό καθεστώς, ο «πολιτειακός» ρόλος των ενόπλων δυνάμεων, η αποστροφή απέναντι στα ατομικά δικαιώματα.

Ομιλία III

Η «λύσσα» τον Μάη του 1968: το «κύκνειο άσμα» της ιστορικοιστικής επιστημολογίας και των «καταστασιακών»

Νίκος Σέργης

Διδάσκων στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Εφαρμοσμένα Μαθηματικά», Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Δημήτρης Παπαγεωργίου

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στο, από πολλές σκοπιές σημαντικό, ιστορικό γεγονός της εξέγερσης του Παρισινού Μάη, οι «καταστασιακοί» («situationniste») προσδιόρισαν την ομάδα τους ως «λυσσασμένη». Με αφορμή αυτόν τον αυτοπροσδιορισμό, προσπαθούμε να προσεγγίσουμε το κοινωνικό φαινόμενο του Μάη ως μια οριακή κατάσταση κορύφωσης των μεταπολεμικών ζυμώσεων, η οποία καθόρισε (εν πολλοίς) σημαντικές κοινωνικές εξελίξεις και μεταβολές στις επόμενες δεκαετίες. Οι μελέτες του φαινομένου ως σήμερα, εστιάζουν συνήθως στη ζωντανή κληρονομιά που άφησε στον 21^ο αιώνα, τόσο από κοινωνιολογική σκοπιά (π.χ. «κινήματα δικαιωμάτων») όσο και στη φιλοσοφία (π.χ. η συμβολή του στην άνθηση του «μεταμοντέρνου»). Στην ανακοίνωση θα ασχοληθούμε, αντίθετα, με ό,τι άφησε πίσω του «κλινικά νεκρό», με ό,τι έμελλε να σβήσει οριστικά, γνωρίζοντας μέσα στο κοινωνικό φαινόμενο καθ' εαυτό τη βραχύβια ακμή του: η προσέγγιση της κοινωνικής ιστορίας του φαινομένου, θα εστιάσει στις όψεις και εκδοχές της εξέγερσης που δεν επιβίωσαν στα επόμενα χρόνια. Ερευνητικά, θα ακολουθήσουμε μια διπλή προσέγγιση. Υπό την οπτική των κοινωνικών επιστημών, θα διερευνηθεί πώς, με το πέρασμα των εξεγέρσεων, η ιστορικοιστική ή «ελευθεριακή» επιστημολογία, το ώριμο τέκνο μιας πολύχρονης παράδοσης όσον αφορά στην κατανόηση της κοινωνιολογίας της επιστήμης, μπαίνει σε παρακμή, σηματοδοτώντας το τέλος μιας εποχής. Μέσα από την αναζήτηση μιας αξιολογικής «συγγένειας» της κοσμοθεωρίας των «καταστασιακών» με την «ελευθεριακή» επιστημολογία, θα συζητηθεί γιατί ο Παρισινός Μάης αποτελεί το «κύκνειο άσμα» που όρισε και καθόρισε το «θέαμα» και την όψιμη κοινωνιολογία του επαναστατημένου υποκειμένου. Σε αμιγώς φιλοσοφικό επίπεδο, θα εξετάσουμε γιατί οι «situationniste» αποτελούν την τελευταία - μέχρι τις μέρες μας - εγγλελιανής καταγωγής απόπειρα για τη θεμελίωση μιας θεωρίας για την κοινωνική επανάσταση. Ουσιαστικά θέλουμε να αναδείξουμε πώς διαμορφώθηκε η αλληλουχία των «ζωντανών» και των «νεκρών» συνιστωσών του Μάη εν τη γενέσει του, μέσα από την αξιολόγηση μιας βίαιης κοινωνικής διαδικασίας, που εξακολουθεί μέχρι σήμερα να απασχολεί τόσο τους κοινωνικούς επιστήμονες, όσο και τους φιλοσόφους.

Ομιλία IV

Το «'68» ως ορόσημο μιας διαρκούς παγκόσμιας εξέγερσης της φοιτητικής νεολαίας: Γαλλία, Αμερική και Ιαπωνία ως περιπτώσεις «επίμονου ανθρωπισμού εναντίον του θριαμβεύοντος υλισμού και του επιθετικού πραγματισμού»

Μιχάλης Ψημίτης

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ο Μάης του '68, ως προς τη συνάφειά του με τα κοινωνικά και οργανωτικά δεδομένα της εποχής του, περιγράφεται ενίοτε ως ρήξη της βιομηχανικής κοινωνίας και ως πρόδρομος των νέων ταξικά οριζόντιων κοινωνικών κινήσεων που δέσποσαν στους κοινωνικούς αγώνες των δεκαετιών 1960 και 1970 στις δυτικές χώρες. Ενίοτε, περιγράφεται ως σειρά αγώνων και κινητοποιήσεων που αναζωογόνησαν την πολιτική ένταση μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς, παραμένοντας στο κλίμα της εντός της βιομηχανικής κοινωνίας δοκιμασμένης ταξικής σύγκρουσης μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας. Αναφορικά με την ιδεολογική του συγκρότηση, ορίζεται άλλοτε ως η πολιτική και πολιτισμική ριζοσπαστικοποίηση νέων πρωταγωνιστών της ιστορίας και άλλοτε ως εκδήλωση μιας «πανουργίας της ιστορίας» σύμφωνα με την οποία ο Μάης τελικά προετοίμαζε (εν αγνοία του, ασφαλώς) την έλευση του ατομικισμού, του ηδονισμού, του στυλιστικού καταναλωτισμού και μιας γραφικής κοινωνικής επιτήδευσης. Στην πραγματικότητα, βέβαια, η ερμηνεία του φαινομένου εξαρτάται απόλυτα από την οπτική γωνία του υποκειμένου που μιλάει κάθε φορά. Εν προκειμένω, εξαρτάται από το αν μιλούν οι διανοούμενοι που ταυτίζονται με τους πρωταγωνιστές του Μάη (π.χ. Μορέν, Καστοριάδης, Τουρέν, Λεφόρ, Λεφέβρ) ή εκείνοι που εκπροσωπούν τους νικητές του Ιούνη (π.χ. Αρόν, Λιποβετσκί, Φερί, Ρενό). Μέχρις εδώ όλα φυσιολογικά, η μεροληπτική αναπαράσταση των μεγάλων συγκρούσεων στην ιστορία ήταν και θα είναι πάντοτε μέρος του κανόνα του παιχνιδιού, ανάλογα με την επιλογή ταύτισης με ένα από τα ιστορικά υποκείμενα της σύγκρουσης. Ο «Μάης», ωστόσο, δεν είναι φαινόμενο αμιγώς γαλλικό, εμφανίζει μια ισχυρή συσχέτιση μεταξύ εθνικού και παγκόσμιου. Συνιστά το γαλλικό ορόσημο μιας επαναστατικής διεργασίας της νεολαίας που λαμβάνει χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο συνταράσσοντας τις κοινωνίες της εποχής. Και, μάλιστα, μιας μακράς διεργασίας που αρχίζει να ξεδιπλώνεται ήδη από τις αρχές της ίδιας δεκαετίας για να κορυφωθεί τη χρονιά του '68. Ο «γαλλικός Μάης», επομένως, είναι μόνο η γαλλική στιγμή (έστω, η βασική ευρωπαϊκή συνεισφορά) στην κορύφωση μιας διαρκούς και παγκόσμιας επανάστασης/εξέγερσης της νεολαίας και ειδικά της σπουδάζουσας νεολαίας που αμφισβητεί με πολλούς (και όχι απαραίτητα συνεκτικούς) τρόπους τους κανόνες της κυρίαρχης ενήλικης ζωής (ιεραρχία, πατριαρχία, πουριτανισμός, γραφειοκρατία, παραγωγισμός, αυταρχισμός, τεχνοκρατία, καταναλωτισμός). Ένα κίνημα, λοιπόν, παγκόσμιο, νεολαιίστικο, αντιαυταρχικό, αντικομφορμιστικό, ανατρεπτικό, διαρκές, κοινοτιστικό, ηδονιστικό και ελευθεριακό. Η εισήγηση εστιάζει σε τρεις εστίες αυτής της παγκόσμιας εξέγερσης (αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στη νοηματοδότηση της «νεότητας» ως πολιτισμικού –και όχι μόνο ως βιολογικού- φαινομένου), αναδεικνύοντας τα κοινά τους στοιχεία και τις ιδιομορφίες τους: στα κινήματα νεολαίας στη Γαλλία, στις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία. Στα συμφραζόμενα της ανάλυσης, αναδεικνύεται η θεμελιώδης ιδιομορφία του «γαλλικού Μάη», δηλαδή το γεγονός ότι μόνο εκεί η φοιτητική εξέγερση «συναντήθηκε» με, πρωτοφανείς για τα δεδομένα της εποχής, απεργίες και καταλήψεις των εργατών στη βιομηχανία (αναπτερώνοντας αρχικά και καταβαρυνώντας στη συνέχεια μεσοαντικές ελπίδες της ριζοσπαστικής πολιτικής Αριστεράς), καθώς και με ευρείες κινητοποιήσεις άλλων κοινωνικών ομάδων συνδεδεμένων κυρίως με τη νέα «βιομηχανία της πολιτισμικής παραγωγής» του σύγχρονου καπιταλισμού (κυρίως δάσκαλοι, καθηγητές και μεγάλο μέρος των διανοουμένων).

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5.2

Ομιλία I

Brain drain και κρίση αναπαραγωγής των μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων

Ευθύμιος Τόλιος

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Θεόδωρος Θάνος

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η δυσκολία πρόσβασης των αποφοίτων ΑΕΙ είχε διαφανεί από τη δεκαετία του 1990 και εντάθηκε κατά την περίοδο της κρίσης. Σύμφωνα με τον Π. Μπουρντιέ, σε περιόδους κρίσης οι συνέπειες είναι πολύ μεγαλύτερες στις κοινωνικές κατηγορίες, οι οποίες έχουν μικρό σφαιρικό όγκο κεφαλαίου ή εντός της ίδιας κοινωνικής κατηγορίας οι ομάδες στις οποίες στον σφαιρικό όγκο κεφαλαίου επικρατεί το πολιτισμικό κεφαλαίο. Η παρούσα εργασία, βασιζόμενη σε αυτές τις θέσεις του Π. Μπουρντιέ εξετάζει τη μετανάστευση Ελλήνων πτυχιούχων σε σχέση με την κοινωνική τους προέλευση. Δείγμα της έρευνας αποτελούν 100 πτυχιούχοι που έχουν μεταναστεύσει σε διάφορες χώρες της Ευρώπης. Ως μέσο συλλογής των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας τα κοινωνικά υποκείμενα που μεταναστεύουν στο εξωτερικό για να εργαστούν προέρχονται από τα μεσαία κοινωνικά στρώματα, στα οποία υπερτερεί το μορφωτικό κεφάλαιο στο συνολικό όγκο κεφαλαίου τους και η κοινωνική τους τροχιά ήταν ανοδική.

Ομιλία II

Οι έννοιες του 'θύτη' και του 'θύματος' στην ελληνική οικονομική κρίση: Ανάλυση λόγου από τον ελληνικό έντυπο τύπο

Έλενα Μπότση

Δρ Κοινωνιολογίας, Διδάσκουσα, ΕΑΠ

Από το 2008 με την εμφάνιση των πρώτων κρουσμάτων οικονομικής κρίσης στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και τις επιπτώσεις της στη ζώνη του Ευρώ άρχισαν οι πρώτοι κραδασμοί της ελληνικής οικονομίας που είχαν ως συνέπεια την αύξηση του δημοσίου χρέους και την προσφυγή σε διεθνείς χρηματοδοτικούς μηχανισμούς. Τα σκληρά μέτρα λιτότητας και η διεθνής δημοσιότητα του 'ελληνικού προβλήματος' πυροδότησαν έναν έντονο εσωτερικό δημόσιο διάλογο με έντονο ηθικολογικό περιεχόμενο, επιχειρώντας να αποδοθούν ευθύνες σε πολιτικές δυνάμεις και πρόσωπα για την 'καταστροφική' αυτή εξέλιξη στα οικονομικά της χώρας, μέσα από μια αναζήτηση εχθρών, εσωτερικών και εξωτερικών που ευθύνονται για τα 'δεινά του λαού και του τόπου'. Στο πλαίσιο της παρούσας εισήγησης επιχειρούνται να αναλυθούν οι έννοιες της θυσίας, του θύματος και του θύτη που κάνουν τη συνεχή εμφάνισή τους στο δημόσιο λόγο. Οι έννοιες αυτές έχουν συζητηθεί σε διαφορετικά ιστορικά πλαίσια, στον ελληνικό εμφύλιο, στις αποικιακές σπουδές, σε περιπτώσεις εθνικής καταστροφής και εθνικού τραύματος. Κυρίως, όμως μας είναι γνωστές από την κλασική ιστορική διαμάχη του ολοκαυτώματος, όπου το δίπολο θύτης-θύμα έχει πυροδοτήσει μια μεγάλη συζήτηση γύρω από την έννοια του έθνους ως φορέας ήθους και ευθύνης, του πολίτη ως θύμα και θύτης ταυτόχρονα. Στη παρούσα συζήτηση κεντρική σημασία έχει η έννοια της γενιάς, ως οι συμμετέχοντες σε ένα συλλογικό τραύμα που μοιράζεται το ρόλο θύματος ή θύτη ή και τα δύο ταυτόχρονα. Η διαγενεακή διαμάχη οδηγεί σε μια διάρρηξη του κοινωνικού ιστού και της πολιτικής κοινότητας με όρους όχι πλέον ιδεολογικοπολιτικούς αλλά ηθικούς, που θα επιχειρήσουμε να ανακατασκευάσουμε με την βοήθεια της ανάλυσης λόγου από τον ελληνικό τύπο.

Ομιλία III

Η Ελλάδα την περίοδο της κρίσης: κοινωνικές – οικονομικές επιπτώσεις και πολιτικές

Κασσιανή Οικονόμου

Πολιτικός Επιστήμονας

Το αντικείμενο της παρούσας εισήγησης είναι η εξέταση-ανάδειξη των κοινωνικό-οικονομικών επιπτώσεων και των φαινομένων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα την περίοδο της κρίσης. Ειδικότερα η εισήγηση επιχειρεί να διερευνήσει μία σειρά ζητημάτων όπως: i) Ποιες ήταν οι επιπτώσεις της κρίσης στην αύξηση της ανεργίας και πώς αυτή επηρέασε τον τομέα της εργασίας και της απασχόλησης; ii) Ποιες ήταν οι επιπτώσεις της κρίσης στην αύξηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού; iii) Πόσο αποτελεσματικές ήταν οι πολιτικές που υιοθέτησε η Ελλάδα κατά των φαινομένων αυτών; Αρχικά παρουσιάζονται οι πολιτικές συνθήκες που υπήρξαν εκείνη την περίοδο στη χώρα, όπως είναι χαρακτηριστικά η υπαγωγή της Ελλάδας στα Μνημόνια και η εφαρμογή πολιτικών λιτότητας (πχ απελευθέρωση ορίου ομαδικών-ατομικών απολύσεων, περικοπές μισθών-συντάξεων κ.α). Στη συνέχεια παρατίθενται και συγκρίνονται τα ποσοστά της νεανικής ανεργίας (με βάση το φύλο, την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο) καθώς και της εργασιακής φτώχειας. Αναφορά επίσης γίνεται και για το φαινόμενο του brain drain και τον αντίκτυπο που έχει πάνω στους νέους. Ακόμα παρατίθενται και συγκρίνονται τόσο τα ποσοστά του ενιαίου δείκτη φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (έχει υιοθετηθεί από Ευρωπαϊκή Ένωση και από την Στρατηγική «Ευρώπη 2020»), που περιλαμβάνει 3 επιμέρους δείκτες i) τον δείκτη που μετρά το ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας, ii) τον δείκτη του ποσοστού ατόμων που διαβιούν σε νοικοκυριά με υλικές στερήσεις και iii) τον δείκτη ποσοστού ατόμων που διαβιούν σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας. Ο δείκτης αυτός αναφέρεται στην ηλικιακή ομάδα των ατόμων 18-59 ετών που διαβιούν σε νοικοκυριά όπου τα μέλη τους εργάστηκαν κάτω από το 20% που είναι η συνήθης απασχόληση κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους. Καθώς και μιας σειράς σχετικών δεικτών όπως, της ανεργίας (ανά Περιφέρεια), του διαθέσιμου εισοδήματος νοικοκυριών, της τελικής καταναλωτικής δαπάνης, του ποσοστού αποταμίευσης αλλά και του κατά κεφαλή ΑΕΠ κατά Περιφέρεια (με τα πρωτογενή δεδομένα να αντλούνται από την Eurostat, OECD, ΕΛΣΤΑΤ, ΟΑΕΔ). Τέλος καταγράφονται οι πιο βασικές πολιτικές καταπολέμησης της φτώχειας όπως i) το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, ii) το τακτικό επίδομα ανεργίας, το βοήθημα των αυτοαπασχολούμενων, και τέλος iii) του κοινωνικού μερίσματος που εφάρμοσε η χώρα με στόχο την περαιτέρω οικονομική ενίσχυση των νοικοκυριών. Ο στόχος μας είναι διττός: Να αναδείξουμε ότι η κρίση σε συνδυασμό με τις πολιτικές λιτότητας που εφαρμόστηκαν και τις αλλαγές που συντελέστηκαν στις εργασιακές σχέσεις, συνέβαλαν στην αύξηση τόσο των ποσοστών των δεικτών που ερευνούμε καθώς και στην ανάδειξη των φαινομένων της εργασιακής φτώχειας και του brain drain όσο και της μη αποτελεσματικότητας των πολιτικών κατά της φτώχειας, έτσι όπως αυτές υλοποιήθηκαν κατά την περίοδο της κρίσης. Να αποδείξουμε ότι στην πράξη εκείνο το οποίο καταγράφεται είναι μία συνεχώς μειούμενη πρόσβαση των ωφελουμένων στις παροχές αυτές και ότι τα χαμηλά ποσά των παροχών σε σχέση με τα όρια της σχετικής φτώχειας σε συνδυασμό με τους περιορισμούς για την κάλυψη, φαίνεται να αφήνουν πολλούς αιτούντες εκτός παροχών.

Ομιλία IV

Brain drain: μια σύγχρονη “απειλή” για τη χώρα μας

Χρήστος Ζιώγας

Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πάρης Κανιούρας

Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Δημήτριος Νταλώσης

Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σταμάτης Σταμάτης

Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Με την παρούσα εργασία ερευνάται το φαινόμενο της μαζικής φυγής νέων από τον τόπο τους, το οποίο είναι συνυφασμένο με την ίδια την ιστορία της Ελλάδας από αρχαιοτάτων χρόνων. Τότε η φυγή τους είχε σχέση με την έλλειψη γης-χώρου (στενο-χώρια), που ανάγκαζε τους νέους των αρχαίων ελληνικών πόλεων-κρατών, να αναζητούν στον τότε γνωστό κόσμο, γη, για να την καλλιεργήσουν και να έχουν μία καλύτερη ζωή. Σήμερα στην εποχή της γνώσης, η μετανάστευση των νέων έχει άμεση σχέση με την καλλιέργεια της γνώσης (cultura intellecti) και του νου, ως μέσο βελτίωσης της ποιότητας ζωής, της κοινωνικής και επαγγελματικής ανέλιξης. Η έλλειψη των κατάλληλων συνθηκών στην Ελλάδα για να ευοδωθούν αυτές οι προσδοκίες των νέων -ιδιαίτερα μετά την κρίση του 2008 και τις επακόλουθες συνέπειές της- οδήγησε και οδηγεί ένα μεγάλο ποσοστό από μορφωμένους και ταλαντούχους νέους-νέες εκτός Ελλάδος, με αποτέλεσμα τη μαζική φυγή τους, το λεγόμενο brain drain. Το brain drain είναι ένα φαινόμενο με αρνητικές επιπτώσεις σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας μιας χώρας (στην οικονομία, στην κοινωνία, αλλά και στην πολιτική), ειδικότερα όταν αυτή βρίσκεται σε κατάσταση παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης όπως η Ελλάδα. Σκοπός της έρευνας, η οποία βασίστηκε σε μια ποσοτική ερευνητική προσέγγιση, ήταν να διερευνηθεί η σύνδεση του φαινομένου με την οικονομική κρίση και να αναζητηθούν τα βαθύτερα αίτια που προκαλούν την έξαρσή του.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5.3

Ομιλία I

Κοινωνική και εκπαιδευτική ένταξη ασυνόδευτων ανηλίκων στις δομές μη τυπικής εκπαίδευσης στους χώρους φιλοξενίας

Άννα Τριανταφύλλου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Παναγιώτης Γιαβρίμης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η αυξανόμενη καταπίεση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε γειτονικές χώρες και σε χώρες της Μέσης Ανατολής, σε συνδυασμό με το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού και την εφαρμογή της συμφωνίας Ε.Ε.-Τουρκίας το Μάρτιο του 2016, έχει μετατρέψει τα τελευταία, κυρίως, χρόνια την Ελλάδα σε έναν προνομιακό τόπο διέλευσης και παραμονής μεγάλου αριθμού ασυνόδευτων ανηλίκων. Παιδιά, δηλαδή, που βρίσκονται στον ελλαδικό χώρο, χωρίς τη συνοδεία κάποιου ενήλικα, που να φέρει την ευθύνη τους και τα οποία είναι εκτεθειμένα σε αρκετές μορφές κακοποίησης και εκμετάλλευσης. Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της διαδικασίας ένταξης των ασυνόδευτων ανηλίκων, μεταναστών και προσφύγων στη μη τυπική εκπαίδευση, που τους παρέχεται στις δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, και οι οποίες στεγάζονται, τόσο στο νησί της Λέσβου, όσο και στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Ως μεθοδολογικό εργαλείο στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη και συμμετέχοντες αποτέλεσαν δεκαπέντε εκπαιδευτικοί-εργαζόμενοι σε δομές φιλοξενίας. Τα ερευνητικά ερωτήματα που έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν αναφέρονται: α) στην περιγραφή της κατάστασης των μη τυπικών δομών εκπαίδευσης στις δομές φιλοξενίας μεταναστών-προσφύγων, β) στην εφαρμοζόμενη εκπαιδευτική πολιτική από την επίσημη πολιτεία, γ) στην μαθησιακή ένταξη των ασυνόδευτων ανηλίκων στη μη

τυπική εκπαίδευση, που τους παρέχεται στις δομές φιλοξενίας, δ) στο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο των εφαρμοζόμενων παιδαγωγικο-διδακτικών εφαρμογών και ε) στην κοινωνική τους ένταξη. Τα ερευνητικά ερωτήματα συζητούνται με βάση τα ευρήματα της ποιοτικής έρευνας στο πλαίσιο της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης.

Ομιλία II

Education as unusual: Η συνεργασία Συντονιστών/τριων Εκπαίδευσης Προσφύγων - Διευθυντριών/Διευθυντών ως δυναμικό στοιχείο συμπερίληψης των παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση

Βασιλική Κριθάρη

Συντονίστρια Εκπαίδευσης Προσφύγων Ελαιώνα

Χριστίνα Σπυροπούλου

Διευθύντρια 72^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αθηνών

Θεοδώρα Τσιαγκάνη

Διευθύντρια 49^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αθηνών

Το πρόγραμμα εκπαίδευσης προσφύγων άρχισε να λειτουργεί το σχολικό έτος 2016-17 με τη δημιουργία κατ' αρχήν των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Η εκπαίδευση των παιδιών προσφύγων συνδέεται με την ένταξή τους στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στο πλαίσιο των αρχών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η απουσία προηγούμενης εμπειρίας, όπως επίσης υποδομών και πόρων, αυξάνει τον βαθμό δυσκολίας του εγχειρήματος για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Ο ρόλος της διευθύντριας/του διευθυντή της σχολικής μονάδας που υποδέχεται παιδιά πρόσφυγες είναι αποφασιστικής σημασίας για την επιτυχή του έκβαση. Στην προσπάθεια αυτή συνεπικουρείται από τις/τους Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ), έναν ad hoc θεσμό που θεσμοθετήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας για να συνδράμει στην υλοποίηση των στόχων του προγράμματος. Στην ανακοίνωση αυτή θα διερευνήσουμε κάποιους από τους παράγοντες που διαμορφώνουν τη συνεργασία μεταξύ δύο διευθυντριών Δημόσιων Δημοτικών Σχολείων του κέντρου της Αθήνας που υποδέχονται μαθητές πρόσφυγες με τη Συντονίστρια Εκπαίδευσης Προσφύγων της Δομής Φιλοξενίας του Ελαιώνα: Ποιοι είναι οι λόγοι που οδηγούν στη συνεργασία αυτή; Υπάρχει συγκεκριμένη δυναμική που την κατευθύνει; Παρατηρείται κάποια μεταβολή στα ποιοτικά χαρακτηριστικά της και, τέλος, ποιοι είναι οι παράγοντες που επιδρούν δυναμικά στο τρίπτυχο επικοινωνία / συνεργασία / συνέργεια διευθυντριών/διευθυντών σχολείων και ΣΕΠ; Μέσα από τη βιωματική-εμπειρική προσέγγιση (στοιχεία της έρευνας-δράσης) παρατηρείται ότι η ποιότητα και η συχνότητα της συνεργασίας διευθυντριών/ διευθυντών σχολείων και ΣΕΠ αφενός αμβλύνει προβλήματα που ενδέχεται να προκύπτουν από την υποδοχή των μαθητών και των μαθητριών προσφύγων στο σχολείο, αφετέρου βοηθά ουσιαστικά τα παιδιά πρόσφυγες και τις οικογένειές τους να ενταχθούν πιο ομαλά στο σχολικό περιβάλλον.

Ομιλία III

Ευρωπαϊκές διαστάσεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και ο ρόλος της ηγεσίας των σχολικών μονάδων στη διαχείριση της διαφορετικότητας

Νίκη Ψωμά

Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Νικόλαος Ναγόπουλος

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Λαμβάνοντας υπόψη την μετάβαση από μία κοινωνία πολυπολιτισμική σε μία κοινωνία διαπολιτισμική, όπου μεταξύ των πολιτισμών θα υπάρχουν «σχέσεις επικοινωνίας, ανταλλαγής, αλληλεπίδρασης και ώσμωσης μεταξύ των πολιτισμών» (Καψωμένος, 2008: 29), γίνεται μια προσπάθεια να κατανοηθεί η έννοια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, εστιάζοντας στους διευθυντές των σχολείων. Θεωρώντας πως ίσως υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ ορισμένων ηγετικών

στυλ και προσεγγίσεων της διαχείρισης της πολυπολιτισμικότητας (Zembyla & Iasonos, 2010) και πως η εφαρμογή των πολιτικών στρατηγικών που διαμορφώνουν οι διευθυντές εξαρτάται από το πολιτικό σκηνικό τη δεδομένη χρονική στιγμή σε δεδομένο χώρο (Brewer, 2011), βασικό ζητούμενο της υπό εκπόνηση έρευνας είναι να σκιαγραφήσει την υφιστάμενη κατάσταση, εντοπίζοντας τον ουσιαστικό ρόλο των διευθυντών των σχολικών μονάδων στην εφαρμογή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στη χώρα μας. Επίσης θα γίνει προσπάθεια μέσα από μεθοδολογικά βήματα να αποτυπωθούν ορισμένες βασικές διαστάσεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στα σχολεία αλλά και τον τρόπο που την διαχειρίζονται οι διευθυντές των σχολείων, μέσα από μία κατασκευαστική προοπτική που θα ενσωματώσει τα στοιχεία εκείνα που προβάλλουν σήμερα από τη σχετική βιβλιογραφία αλλά και από τις διάφορες πρακτικές της ΕΕ, ως βασικές προϋποθέσεις της αποτελεσματικότητάς της.

Ομιλία IV

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Ευρωπαϊκές πολιτικές για την ένταξη των προσφύγων στην εκπαίδευση με έμφαση στην Ελλάδα

Μαρία Μπάτραλη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Πατρών

Τα τελευταία χρόνια η Ευρώπη δέχεται το μεγαλύτερο κύμα μαζικής μετανάστευσης μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Η γεωπολιτική αστάθεια της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής και η έξαρση των πολεμικών συγκρούσεων έχουν ως συνέπεια την αύξηση της μετανάστευσης και των προσφυγικών ροών προς την Ευρώπη. Τα άτομα που κατάγονται από τις χώρες αυτές προσπαθούν να απομακρυνθούν από τους κινδύνους που ενέχει ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, από τον τρόπο στο Αφγανιστάν και από τις μη ιδανικές συνθήκες ζωής ορισμένων χωρών της Μέσης Ανατολής. Ως εκ τούτων, δεν είναι λίγοι όσοι επιλέγουν/ αναγκάζονται να φύγουν από τις χώρες καταγωγής τους καταφθάνοντας σε μια «αφιλόξενη» Ευρώπη. Το 2015 ο αριθμός των προσφύγων άγγιξε πρωτόγνωρα επίπεδα εξαιτίας των τεταμένων καταστάσεων και βίαιων συγκρούσεων στη Συρία μετατρέποντάς την από χώρα υποδοχής προσφύγων διαχρονικά σε χώρα εξαγωγής τους προς την Ευρώπη. Οι δραματικές καταστάσεις που επικρατούν στην καθημερινότητά τους (βομβαρδισμοί, θάνατος, φόβος κλπ.) τους τρέπουν σε φυγή. Η απελπισία τους οδηγεί σ' ένα τεράστιο ταξίδι, για το οποίο δεν έχουν αναλογιστεί τους σοβαρότατους κινδύνους ή ακόμα κι αν τους έχουν σκεφτεί είναι διατεθειμένοι να ρισκάρουν τα πάντα προκειμένου να ξεφύγουν από τη δίνη του πολέμου. Όσοι, μέσα από το επικίνδυνο και με υψηλό κόστος ταξίδι τους, καταφέρουν να φθάσουν σε μια από τις χώρες εισόδου της ΕΕ όπως είναι η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία από τη θάλασσα και η Ουγγαρία, η Σλοβενία και η Σλοβακία από τη στεριά, θα αναγκαστούν να παραμείνουν εκεί για αρκετό χρονικό διάστημα. Οι παραπάνω χώρες ήρθαν αντιμέτωπες μ' ένα πλήθος ανθρώπων το οποίο έπρεπε να διαχειριστούν μόνες τους καθώς η ΕΕ δεν ήταν έτοιμη για την ένταξη των ατόμων αυτών σε άλλα κράτη- μέλη. Μια από τις χώρες που έχει δεχτεί το μεγαλύτερο κύμα προσφύγων και έχει επιβαρυνθεί περισσότερο είναι η Ελλάδα. Ιστορικά η χώρα δεχόταν προσφυγικές ροές εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης από την δεκαετία του '70 κι έπειτα. Η Ελλάδα αποτελεί χώρα υποδοχής αλλοδαπών από κράτη τις ΕΟΚ, τις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της Ασίας αλλά και της Αφρικής. Παρόλα αυτά το ελληνικό κράτος δεν ήταν προετοιμασμένο για τα γεγονότα που ακολούθησαν με αποκορύφωμα το 2015, όπου εκατομμύρια προσφύγων προσπάθησαν να καταφύγουν στην ΕΕ μέσω της ανατολικής οδού. Πλέον δεν είχε να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση που την ταλανίζει από το 2008, αλλά και την πληθώρα ανθρώπων που στερούνταν ακόμα και τις βασικές τους ανάγκες. Σε αντίστοιχη κατάσταση βρίσκονται η Ιταλία και η Ισπανία. Στην εργασία έγινε ποιοτική μελέτη μέσω των βιβλιογραφικών πηγών για τα προαναφερθέντα ζητήματα. Αναλύεται το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ και των χωρών που δέχονται τα κύματα (η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία από τη θάλασσα και η Ουγγαρία, η Σλοβενία και η Σλοβακία). Δίνεται έμφαση στην Ελλάδα και τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν κατά τα χρόνια της έντονης προσφυγικής κρίσης.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 5.4

Ομιλία Ι

Η θεσμική συγκρότηση της Ε.Ε. στην προσφυγική κρίση (2014-2018). Προσέγγιση και ερμηνεία των στρατηγικών αποφάσεων και επιλογών των ευρωπαϊκών οργάνων και των κρατών-μελών υπό τη θεωρία της ορθολογικής επιλογής

Γεώργιος Τζάρτζας

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Νικόλαος Ουδατζής

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Χαράλαμπος Πούλος

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Κωνσταντίνος Τζίκας

Υποψήφιος Διδάκτορας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η Ε.Ε. ως υπερεθνικό πολιτικό όργανο αντιμετώπισε μια αδιαμφισβήτητη κρίση των θεσμών της, αλλά και εν συνόλω μείωση της δημόσιας εμπιστοσύνης στην ηγετική της ικανότητα, ανταποκρινόμενη εμφανώς ράθυμα στη ραγδαία κλιμάκωση της προσφυγικής κρίσης. Το ζήτημα ετοιμότητας και αποτελεσματικότητας ή μη των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε., καθώς αναμφίβολα αντίστοιχη ετοιμότητα δεν είχε κανένα μέλος της, ανέκυψε από την καθυστέρηση ανάληψης κοινοτικής δράσης σε έναν εντεινόμενο μετασχηματισμό των μεταναστευτικών ροών σε ανθρωπιστική κρίση που έπληττε ευθέως τα ανθρωπιστικά και δημοκρατικά ιδεώδη (αλληλεγγύη, αμοιβαία κατανόηση, ισότητα, προστασία της ανθρώπινης ζωής και αξιοπρέπειας κ.α.) της ένωσης και των μελών της. Αποτέλεσμα αυτής της δυστοκίας, θεσμικής και οργανωτικής, στην αντιμετώπιση της κρίσης ήταν η αποσπασματική κυριαρχία των εθνικών πολιτικών στρατηγικών στις χώρες υποδοχής των ροών, περιορίζοντας την αντιμετώπισή του πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά σε εθνικό επίπεδο. Η αδυναμία αυτή της Ε.Ε. παράλληλα δημιούργησε το χώρο περαιτέρω ανάπτυξης και ενδυνάμωσης ενός πανευρωπαϊκού κλίματος αμφισβήτησης θεμελιακών αρχών του δυτικού πολιτισμού, επιτρέποντας την κατάληψη δημόσιου πολιτικού χώρου από εκπροσώπους ξενοφοβικών και ρατσιστικών απόψεων που βρίσκονται εξάλλου σε πορεία ευθείας σύγκρουσης και υπονόμηση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Στην παρούσα εργασία προσεγγίζουμε και ερευνούμε τις στρατηγικές επιλογές και αποφάσεις των κυρίαρχων παικτών υπό τη θεωρία της ορθολογικής επιλογής (rational choice). Ως κυρίαρχους παίκτες ορίζουμε: τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε., τις χώρες υψηλής βαρύτητας στη διαμόρφωση των ενωσιακών πολιτικών (Γερμανία, Γαλλία), τις χώρες του Νότου (Ιταλία, Ελλάδα) που ταυτόχρονα με τη διαχείριση του ζητήματος στα εθνικά τους σύνορα αντιμετώπιζαν ζητήματα δημοσιονομικής προσαρμογής και σύγκρουσης με τα όργανα της ένωσης, τις χώρες του Visegrad που κορύφωσαν μια εξελισσόμενη ήδη πορεία σύγκρουσής τους με την Ε.Ε. επί του ζητήματος και την Τουρκία ως ανεξάρτητο παίκτη άμεσα εμπλεκόμενο στο συνολικό χάρτη προτιμήσεων και συμφερόντων και τη δυνατότητα καθενός παίκτη εξ αυτών να μεγιστοποιήσει το όφελός του, σε ένα περιβάλλον αμφίβολης δυνατότητας και αξίας άσκησης δικαιώματος αρνησικυρίας τέτοιο που να επαναδιατυπώνει τις δυνατές επιλογές και προτιμήσεις εν συνόλω. Παράλληλα με το κεντρικό παιχνίδι διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης, παράλληλα πολλαπλά εμφωλευμένα παίγνια επίτευξης των επιμέρους στόχων των παικτών, κυρίως σε εθνικό επίπεδο, προσδιόρισαν τελικά την τελική έκβαση του μεγάλου ζητήματος. Η ανάπτυξη ενός μοντέλου προσέγγισης αντίστοιχων συγκρουσιακών περιπτώσεων που εμπλέκουν τη δομή και την πιθανότητα ανανέωσης ή επαναδιατύπωσης της θεσμικής συγκρότησης της Ε.Ε., ενδιαφερόμενα κράτη-μέλη με διαφορετικές προτιμήσεις, αλλά και ανεξάρτητους ισχυρούς παίκτες, μέσα σε ένα περιβάλλον παράλληλης διεξαγωγής δύο ή περισσότερων επιπέδων παιγνίων, καθώς και η προβλεπτική δυνατότητά του αποτελούν κεντρικούς στόχους της παρούσας εργασίας.

Ομιλία II

Χαρτογραφώντας τις αξίες και τις συνεργασίες για τη μετανάστευση και το άσυλο στην ΕΕ

Ηλέκτρα Πετράκου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γεώργιος Δομαζάκης

Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Γεώργιος Παπαγιάννης

Ναυτική Σχολή Δοκίμων και Τμήμα Στατιστικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Αθανάσιος Γιαννακόπουλος

Καθηγητής, Τμήμα Στατιστικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η Ε.Ε. αλλά και τα κράτη μέλη έχουν θέσει ως προτεραιότητα τη διαχείριση της μετανάστευσης και υιοθετούν πολιτικές με στόχο τον αποτελεσματικότερο έλεγχό της. Η πολιτική της ΕΕ για την μετανάστευση και το άσυλο διαμορφώνει και διαμορφώνεται από το παγκόσμιο καθεστώς μετακινήσεων. Η εργασία αυτή παρουσιάζει μια κριτική θεώρηση σχετικά με τις πρόσφατες αναθεωρήσεις της πολιτικής για τη μετανάστευση και την κινητικότητα από το 2015 στην ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα δείχνει ότι οι πολιτικές και οι αποφάσεις σχετικά με τη μετανάστευση και το άσυλο και η εφαρμογή τους βασίζονται σε αντιλήψεις περί μόνιμης και διαρκούς πίεσης και παγιωμένης εξειδίκευσης των κρατών οι οποίες και διαχέονται σε διαφορετικές χώρες επιβάλλοντας ένα παγκόσμιο καθεστώς και εγκαθιστώντας μια παγκόσμια διακυβέρνηση. Επικεντρωνόμαστε στη διαχείριση των μετακινήσεων μέσα από την παρουσίαση και την μελέτη της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών μέσα από το πρόγραμμα μετεγκατάστασης και των συνεργασιών στην ΕΕ με τρίτες χώρες. Οπτικοποιούμε τις συνδέσεις και τις συνεργασίες, αναδεικνύοντας την διάχυση των πολιτικών, τους περιορισμούς τις αντιθέσεις και τις διαφωνίες που προκύπτουν, καθώς και τις αξίες μέσω των οποίων διαμορφώνονται οι συνεργασίες αυτές.

Ομιλία III

Νέες τάσεις στο θεσμικό πλαίσιο του μεταναστευτικού στην Ελλάδα και την Ε.Ε.

Φώτιος Ζυγούρης

Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής,

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σοφία Παπαδοπούλου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η μετανάστευση αποτελεί πολυδιάστατο φαινόμενο που επηρεάζει τις κοινωνίες σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό επίπεδο. Οι μεταναστευτικές ροές εξαρτώνται άμεσα από τις διεθνείς συγκυρίες και αναπτύσσουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα οποία σχετίζονται τόσο με τις ανάγκες των χωρών υποδοχής, όσο και των χωρών αποστολής των μεταναστών. Στην Ευρώπη τις τελευταίες δεκαετίες διαμορφώθηκε μια ιδιαίτερη μεταναστευτική πραγματικότητα. Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την οποία ακολούθησε η ένωση των δύο Γερμανιών και οι αλλαγές στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες για συνεργασία, οι οποίες επισημοποιήθηκαν με τις συμφωνίες των κρατών-μελών για ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων στα πλαίσια της διευρυμένης και ενιαίας αγοράς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Πέρα όμως από την εσωτερική μετανάστευση μεγάλο πρόβλημα για την ενοποιημένη Ευρώπη αποτέλεσε η λαθρομετανάστευση από χώρες εκτός της Ένωσης. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αυτό κρίθηκε απαραίτητη η υιοθέτηση μεταναστευτικής πολιτικής, η οποία αφορά θεσμοθετημένα μέτρα και άτυπες πρακτικές, που στοχεύουν τόσο στην αντιμετώπιση ζητημάτων, τα οποία προκύπτουν από την μετανάστευση όσο και στην διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Στόχο της παρούσας εργασίας αποτελεί η προσέγγιση και η συζήτηση της μεταναστευτικής και προσφυγικής κρίσης σε επίπεδο επίσημων πολιτικών μέτρων και θεσμικών παρεμβάσεων στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Συγκεκριμένα αναπτύσσεται το θεσμικό πλαίσιο με την καταγραφή των νόμων, που ψηφίστηκαν και τις πρακτικές, που ακολουθήθηκαν με σκοπό την αντιμετώπιση του

μεταναστευτικού προβλήματος, την κοινωνική ένταξη των μεταναστών, τις διαδικασίες νομιμοποίησής τους, καθώς και τις δυνατότητες πολιτογράφησης που υπάρχουν. Ουσιαστικά η μετανάστευση και το προσφυγικό αναδεικνύονται ιδιαίτερα σοβαρά ζητήματα, τα οποία ξεπερνούν τα γεωγραφικά όρια της χώρας μας και απαιτείται συνεχής συνεργασία και αρωγή τόσο με τις γειτονικές χώρες και τις χώρες της Ευρώπης όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

20:00-21:30 ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Ομιλία I

ΜΑΗΣ 1968 : Μια Άνοιξη Εξεγέρσεων

Άλκης Ρήγος

Ομότιμος Καθηγητής Πολιτικών Επιστημών, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Στόχος της παρέμβασής μου η ανάδειξη του '68 ως ενός συγκρουσιακού κύκλου πλανητικών διαστάσεων με καινοφανή και σε μεγάλο βαθμό 'ουτοπικά' για τους αναλυτές της ρεάλ πολιτικής του τότε μα και του τώρα, ρεπερτόρια συλλογικής δράσης, με αξιακά περιεχόμενα, ευαισθησιών, ιδιαιτεροτήτων κάθε είδους, προσωπικής αξιοπρέπειας. υπέρβασης των εκμεταλλευτικών και αλλοτριωτικών σχέσεων. Ακριβώς γι αυτό αποτελεί αέναη πηγή έκφρασης κάθε αμφισβητησιακού κινήματος από τότε. Φορέας αυτής της πλανητικής εξέγερσης ένα νέο Αριστερό Συλλογικό Υποκείμενο, το οποίο συγκροτούν διαταξικές «διακεκρυμμένες κοινωνικές κατηγορίες» φοιτητών, πανεπιστημιακών και μεγάλης μερίδα διανοουμένων. Δηλαδή κοινωνικά σύνολα, τα οποία- σύμφωνα με τις αναλύσεις του Πουλαντζά - λόγω της «υπερπροδιοριστικής τους σχέσης με την ιδεολογικό-πολιτική σφαίρα...και το ειδικό τους κάθε φορά βάρος» τα καθιστά δυνάμει ικανά, να αποκτούν πολιτική ενότητα και συνοχή, στον τρόπο πρόσληψης των αξιών της ζωής, με κοινές ευαισθησίες, στυλ εμφάνισης, ακροάματα και παρά τις ταξικές, πολιτισμικές, εθνοτικές καταγωγές των μελών τους, να μετεξελίσσονται με μια εκπλήσσοσα συμπύκνωση του ιστορικού χρόνου, σε κοινωνικές δυνάμεις επίδρασης με «κατάλληλα αποτελέσματα» !Το Παρίσι για μια ακόμη φορά στην ιστορία του, έγινε το κέντρο συμπύκνωσης όλων αυτών των εξελίξεων, αλλά η μήτρα των εξελίξεων όπως θα αναλυθεί είναι αποτέλεσμα των εξελίξεων όλης της δεκαετίας του '60. Και αν αυτό τον αγώνα τον θεωρούν σήμερα οι ρεαλιστές ουτοπικό, τους καλούμε μαζί με τον Μπρεχτ «να σκεφτούν γιατί είναι ουτοπικό ;» . Μια που όπως τόνιζε και ο Σαρτρ : «αυτό που είναι σημαντικό (το 1968) είναι ότι η δράση έγινε, όταν όλοι έκριναν πως ήταν αδιανόητη, επομένως μπορεί να ξαναγίνει» !

Άλλωστε : «Ακόμα κι αν κόψουν όλα τα λουλούδια, η Άνοιξη θα έρθει»

Ομιλία II

Οι πολλαπλές επιπτώσεις μιας στρατηγικής αμφισβήτησης

Ιωάννης Μεταξάς

Τακτικό Μέλος της Ευρωπαϊκής Διεπιστημονικής Ακαδημίας, Ομότιμος Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης, ΕΚΠΑ

Ό,τι και όσα ακολούθησαν τα γεγονότα του '68 έδειξαν ότι σε δύο τουλάχιστον πεδία απετέλεσαν την πηγή για μια στρατηγική αμφισβήτηση της εξουσίας. Τόσο σε συμβολικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο. Ό,τι και όσα συνέβησαν δεν οφείλονταν, βέβαια, στη 'μικρή διάρκεια', σ' ένα 'πρόσφατο παρελθόν'. Προηγήθηκαν διάφορα άλλα που προετοίμασαν την παραγωγή ενός κλίματος, ενός 'esprit du temps', μέσα στο οποίο ένα συνολικό αίτημα ριζικής αλλαγής διαμορφώθηκε και εκφράστηκε. Και διεκδικήθηκε με έναν τρόπο ιδιαίτερα θεαματικό -κάτι που συνόδευσε το γεγονός ως ιστορική συμβίωση- και το όπλισε με επικλήσιμα χαρακτηριστικά. Συγκρατώ τέσσερα -ίσως να είναι και τα κύρια- αιτήματα που όχι απλώς κατατέθηκαν, αλλά απετέλεσαν και τις συνεξαρτώμενες αιτίες μιας συμμετοχικής κινητοποίησης, το κοινωνικό εύρος της οποίας πήρε πρωτόγνωρες διαστάσεις.

α) ορισμένοι θεσμοί, τόσο ως προς την ουσιαστική ωφελιμότητά τους όσο και ως προς την επάρκειά τους ως τεχνικές λήψης αποφάσεων, αμφισβητήθηκαν σε πολλαπλά επίπεδα.

β) ένας επίσημος πολιτικός -αλλά ευρύτερα δημόσιος- λόγος που νομιμοποιούσε, ad legitimitatem, στο συμβολικό επίπεδο, μία σειρά από κατεξουσιάσεις, δηλαδή καταστάσεις του νου που διέφευγαν τον κοινωνικό έλεγχο, καταγγέλθηκε ευρύτατα.

γ) μια αφόρητα άχρηστη καταναλωτική συμπεριφορά, καταστροφική για τη φύση, και η οποία 'λειτουργούσε' με ταχύτατες εναλλαγές του γούστου, αναιρετικές της προσωπικής ελευθερίας, τόσο της αισθητικής όσο και της... πολιτικής, καταδικάστηκε με τον πιο απροσχημάτιστο τρόπο.

δ) Και αμφισβητήθηκε έντονα μια κατάσταση έκδηλης επαγγελματικής αβεβαιότητας, με κύριο διερώτημα 'ποιοι είμαστε, από πού ερχόμαστε, πού πάμε;' Και απέναντι στο οποίο, όχι τυχαία, συμβάδισαν εξεγερτικά φοιτητές και εργάτες. Αλλά και άλλοι.

Αν τότε, τον Μάη του '68, το κίνημα παγκοσμιοποιήθηκε, σχεδόν ταυτόχρονα, και σε μια θεαματική έκταση και ένταση, που δεν είχε προηγούμενο, τι περιεχόμενο θα είχε σήμερα κάτι ανάλογο, ως έκφραση στρατηγικής αμφισβήτησης; Τι θα καταγγελλόταν ως ανυπόφορες απουσίες, ως καταστάσεις ζωής, προσβλητικές για τον άνθρωπο, που θα έπρεπε να εκλείψουν;

Ομιλία III

Ο Μάης στην Γαλλία

Μάκης Καβουριάρης

Ομότιμος Καθηγητής Οικονομικών Επιστημών, Παρίσι 8

Ήταν η συνάντηση των νέων που πέρασαν από την αμφισβήτηση στην εξέγερση, με τους εργαζόμενους που συμμετείχαν μαζικά στο μεγαλύτερο απεργιακό κίνημα της μεταπολεμικής Γαλλίας, τους διανοούμενους, τους αγρότες. Για τον Αλαίν Μπαντιού ήταν η συνάντηση ανάμεσα σε ανθρώπους που στην κανονική κοινωνική ζωή δεν συναντώνται. Και είναι αυτή η συνάντηση που δημιούργησε το γεγονός του Μάη. Ο Μάης του 68 πέρα, από την φοιτητική εξέγερση, ήταν η τεράστια κινητοποίηση των εργαζομένων, με την γενική απεργία των 10 εκατομμυρίων και τις καταλήψεις στα εργοστάσια και τις επιχειρήσεις. Για τους Έλληνες που ζήσαμε τον Μάη στην Γαλλία η συμμετοχή μας στα γεγονότα είχε διπλή σημασία: Από την μια την διεκδίκηση μαζί με τους Γάλλους φοιτητές και τους εργαζόμενους των αλλαγών στην εκπαίδευση, στις σχέσεις των φύλων, την σεξουαλικότητα, τις ιεραρχίες, τον πολιτισμό, τα καταναλωτικά πρότυπα, την κοινωνία του θεάματος, τις εργασιακές σχέσεις κλπ. Και από την άλλη την αντίδρασή μας στην δικτατορία στην Ελλάδα, με κορυφαία στιγμή την κατάληψη του ελληνικού σπιτιού της πανεπιστημιούπολης, το οποίο, στη δίνη των γεγονότων, το ανακηρύξαμε ως το «πρώτο ελεύθερο ελληνικό έδαφος». Ο Μάης μπορεί να έβαλε το αίτημα της επανάστασης, αλλά δεν έβαλε το πρόβλημα της εξουσίας. Το ωραίο σύνθημα «η φαντασία στην εξουσία» ή το αίτημα της «λαϊκής κυβέρνησης» και της «εξουσίας στους εργάτες», δεν βρήκε παραλήπτη στα κόμματα της αριστεράς και στα συνδικάτα. Η παγκοσμιότητα του Μάη. Πέρα από την Γαλλία στην οποία κυρίως αναφερόμαστε όταν μιλάμε για το 1968, ο Μάης αγκάλιασε πολλές χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Οι περιπτώσεις της Ιταλίας, και της Γερμανίας κλπ. Η Ελλάδα την 10ετία του 1960. Ο Μάης αγκάλιασε και πολλές χώρες και της Ανατολικής Ευρώπης Πολωνία, Γιουγκοσλαβία, Τσεχοσλοβακία. Πέρασε και τα σύνορα της Ευρώπης: Ηνωμένες Πολιτείες και Ιαπωνία.

Ομιλία IV

Μάης 68, μια παρά-βαση

Μυρτώ Ρήγου

Καθηγήτρια, Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε., ΕΚΠΑ

Στην αρχαία κωμωδία, στη μέση του δράματος, ένα πανάρχαιο έθιμο με μεταμφιέσεις και εορτές, μέρος της ιεροτελεστίας στα κατ' αγρούς Διονύσια, υπήρξε η παράβαση ως είδος intermezzo όπου ο χορός διέκοπτε την εξέλιξη των δρωμένων, εγκατέλειπε τη θεατρική του υπόσταση και παράβαινε, δηλαδή μεσολαβούσε, προκειμένου να ακουστεί η φωνή του ποιητή για την πολιτική κατάσταση και τα κοινωνικά ήθη. Θεωρώ ότι ο Μάης του 68 υπήρξε μια τέτοια παράβαση την οποία θα επιθυμούσα

να ονομάσω και παραβίαση. Οι μετέχοντες σε αυτήν τη θεατρική σκηνή του πέμπτου διαμερίσματος του Παρισιού, δηλαδή οι φοιτητές, ανέλαβαν ως φερέφωνα ενός ιδεατού όσο και λοξού νομοθέτη - έστω Διόνυσος- να εκφράσουν θεατρικά στο λογείον, δηλαδή στα οδοφράγματα των βουλεβάρτων, την διαφορά τους από την καθεστηκυία τάξη, παραβαίνοντας, παρεμβαίνοντας, και παραβιάζοντάς την. Ο Μάης του 68 συνεπώς, δεν είναι μήτε μια πιθανότητα μήτε μια αναγκαιότητα κοινωνική. Πρέπει να θεωρηθεί, ή μάλλον να βιωθεί, ως μια τροπικότητα του πολιτικού, ως ένα «τοιουτοτρόπως», δηλώνοντας ότι τα πράγματα είναι και δεν είναι όπως είναι σε μια προοπτική σωτηριολογική της βεβηλότητας της αστικής τάξης -η οποία όμως ουδέποτε πρόκειται να σωθεί από τον εαυτό της. Εάν η παράβαση αυτή συνιστά μια αποδιάρθρωση των μηχανισμών της εξουσίας (άσυλα, φυλακές, σχολεία, πανεπιστήμια), ποιός κανόνας/νόμος θα μπορούσε να διέπει αυτήν ακριβώς την αποδιάρθρωση; Η ουτοπία («Κάτω από τα καλντερίμια βρίσκεται η αμμουδιά», ή «Ας είμαστε ρεαλιστές, ας ζητήσουμε το αδύνατο»); Η τέχνη; Ο έρωτας; Η φιλοσοφία; Ο αυθορμητισμός; Στην Εισήγησή μου θα αναλύσω ότι ο νόμος, κυρίως ως εκδοχές του νόμου, μπορεί να κομίσει ένα στοιχείο άνομο (παραβίαση) το οποίο ωστόσο, δεν είναι παράνομο διότι εντάσσεται εντέλει στο νόμο. Αυτή η ακανόνιστη κανονικότητα υπήρξε ο Μάης του 68 έχοντας επιγνώση της συμβαντικής του αξίας, ενός «άπαξ» το οποίο τίθεται για να πραγματοποιήσει ένα Τίποτα. Αυτό όμως γίνεται το πιο πολύτιμο αντικείμενο του σύμπαντος του υποκειμένου, η απόλυτη συνθήκη της επιθυμίας του. Ο γνώμονας αυτής της ηθικής της παράβασης εμπεριέχεται στην απόφαση: «καλύτερα ο θάνατος παρά η απώλεια αυτού του Τίποτα» και συλλαμβάνει το αδύνατο ως κάτι που, ενώ δεν μπορεί να λάβει χώρα, ωστόσο το υποκείμενο οφείλει να το αναζητά. Καμία λοιπόν εξειδικευμένη, ακαδημαϊκή, επεξηγηματική εν προκειμένω ερώτηση. Η απάντηση έχει ήδη δοθεί από τον έναν προάγγελο του Μάη στην άλλη όχθη του Ατλαντικού: “the answer my friend is blowing in the wind”

Ομιλία V

Η σκέψη του Μάη 68: ένα *theatrum philosophicum*

Γιώργος Βέλτσος

Ομότιμος Καθηγητής Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Μπορούμε να σκεφτούμε τη σκέψη ως εντασιακή αντικανονικότητα; Στο ερώτημα αυτό για τη σκέψη του Μάη απαντά ο Φουκώ σ' ένα κείμενο του 1970, δύο χρόνια μετά, θησαυρισμένο στο δεύτερο τόμο των *Dits et écrits* του με τον τίτλο «*Theatrum philosophicum*». Ο Φουκώ διερωτάται: «αν ο ρόλος της σκέψης είναι να παράγει θεατρικά το φάντασμα, και να επαναλαμβάνει στο ακραίο και μοναδικό ευφυολόγημα το καθολικό συμβάν, τότε ποιά είναι αυτή η ίδια η σκέψη, αν όχι το συμβάν που φτάνει στο φάντασμα και η φαντασματική επανάληψη του απόντος συμβάντος;»

Με τη συνάντησή μας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου και πίσω από το γενικό τίτλο του Συνεδρίου «Οι κοινωνικές επιστήμες σήμερα. Διλήμματα και προοπτικές πέρα από την κρίση» έχω τη γνώμη ότι επαναλαμβάνουμε κι εμείς εδώ το φάντασμα του Μαΐου ως απόντος αλλά διαρκώς φαντασματικά παρόντος συμβάντος. Στη «σκηνή», που στήνει ο Φουκώ μαζί με τον Σαρτρ, έξω από το εργοστάσιο της Ρενώ, το Μάη του 68, «αντιλέγει», πειθόμενος στο ρήμα του μεγάλου αντιστασιακού ποιητή Ρενέ Σαρ «η ιστορία των ανθρώπων είναι η μακρά διαδοχή των συνωνύμων ενός και του αυτού φωνήματος. Το να αντιλέγεις είναι ένα καθήκον». Και πώς αλλιώς, όταν η αντιλογία και όχι η διαλεκτική συναίνεση, είναι ένας τρόπος να διατηρείς πάντα ανοιχτή την πραγματικότητα της σύγκρουσης; Το πρόγραμμα -το καθήκον- των δύο κατ' εξοχήν στοχαστών του Μαΐου του 68 υπήρξε να απελευθερωθεί η αλήθεια από κάθε σύστημα εξουσίας. Ο Φουκώ, στην εμβληματική φωτογραφία, το διακηρύσσει από μια ντουντούκα. Την παραδίδει ύστερα στο Ζαν-Πωλ Σαρτρ που θα ανέβει στο βαρέλι περιμένοντας τον υπουργό εσωτερικών της κυβέρνησης Πομπιντού να τον συλλάβει. Αλλά ο ντε Γκώλ έχει προειδοποιήσει: «Ποτέ δεν συλλαμβάνεις έναν Βολταίρο».

Ομιλία VI

Πρωτοπορίες και συγκυρίες

Κωνσταντίνος Τσουκαλάς

Ομότιμος Καθηγητής Κοινωνιολογίας, ΕΚΠΑ

Τα αίτια της θεαματικής έκρηξης των κοινωνικών κινημάτων και των πρωτοποριών κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '60 δεν είναι αυτονόητα. Η μακρά περίοδος συνεχούς οικονομικής ανάπτυξης και εξομάλυνσης των κοινωνικών αντιθέσεων που εκφράστηκε με τα «τριάντα ένδοξα χρόνια» στην Ευρώπη και τη «μεγάλη κοινωνία» στις ΗΠΑ φαίνονταν να προϊώνονται μια συνεχιζόμενη άμβλυνση των κοινωνικών αντιθέσεων στο πλαίσιο μιας πορείας προς την αέναη πρόοδο. Εκ πρώτης όψης λοιπόν βρισκόμαστε μπροστά σε ένα ιστορικό παράδοξο. Η πολιτική και κοινωνική «εξομάλυνση» δεν εμπόδισε την έκρηξη των μαζικών αμφισβητητικών κινημάτων. Στο παράδοξο αυτό, συνέβαλαν βέβαια μια σειρά από συγκυριακές αιτίες όπως ο πόλεμος στο Βιετνάμ, ο πόλεμος της Αλγερίας, και γενικότερα η αντιαποικιακή ρητορεία που την εποχή εκείνη είχε φτάσει στο απόγειό της. Η εξήγηση αυτή όμως δεν μπορεί να είναι επαρκής. Τίθεται το ερώτημα πως η βαθμιαία επίλυση των μείζονων κοινωνικών προβλημάτων συνέβαλε στην ριζική αμφισβήτηση του όλου συστήματος. Την ίδια στιγμή που οι ελλείψεις (στον πληθυντικό) φαίνονταν εξ αντικειμένου να αμβλύνονται, η ριζική Έλλειψη (με Ε κεφαλαίο) έμοιαζε να οξύνεται. Έτσι, η προϊωνιζόμενη ρήξη επικεντρώνονταν πλέον πρωτίστως στο πεδίο των φαντασιακών προβολών. Αντί να προσβλέπουν σε μια καλύτερη ζωή, όλο και περισσότεροι ονειρεύονταν μian «άλλη ζωή». Η φαντασία στην εξουσία του Μάη του '68 και φαινόμενα όπως οι χίπηδες και το Woodstock στις ΗΠΑ ανέτρεπαν δεκαετίες προταγματικού λήθαργου. Και αυτό συνδέεται σαφώς με την ανάδυση συλλογικών υποκειμένων που δεν βρίσκονταν ευθέως ενταγμένα στο παραγωγικό σύστημα. Οι «νέοι» ως ειδική πλέον κατηγορία, οι φοιτητές και όσοι καθυστερούσαν την κοινωνική τους ενσωμάτωση δεν συμβιβάζονταν με την πλήξη του ήδη προδιαγεγραμμένου. Θα' λεγε κανείς ίσως ότι εις πείσμα των φαινομένων, οι ανυπέρθετες υλικές ανάγκες δεν οδηγούν πάντα σε απελευθέρωση ενός «ανοικτού» κοινωνικού φαντασιακού προς «εκείνο-που-δεν-υπάρχει-ακόμα» αλλά είναι, αντίθετα, δυνατόν να καθηλώνει τα όνειρα σε ένα κλειστό και αμετακίνητο παρόν.

09:30-11:00 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6.1

Ειδική Συνεδρία Ι στο πλαίσιο του εορτασμού εξήντα χρόνων λειτουργίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ): «Η κοινωνική έρευνα στο ΕΚΚΕ. Θεωρήσεις και προσεγγίσεις της κρίσης»

Το ΕΚΚΕ από την ίδρυσή του το 1959 μέχρι σήμερα έχει πολύπλευρα συμβάλει με την επιστημονική του παρουσία τόσο στην ανάπτυξη των κοινωνικών επιστημών όσο και στη διερεύνηση της δυναμικής της ελληνικής κοινωνίας. Από την έναρξη της τρέχουσας κρίσης η ερευνητική του δραστηριότητα μεταξύ άλλων συνδέεται με ποικίλες όψεις της κρίσης και ανιχνεύει τους ευρύτερους κοινωνικούς μετασχηματισμούς που συντελούνται κατά την περίοδο αυτή καθώς και τυχόν επιπτώσεις της κρίσης σε διαφορετικούς τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας. Στην προτεινόμενη συνεδρία μετά από μια συνοπτική αναφορά στις έρευνες που έχει διεξαγάγει το ΕΚΚΕ στην περίοδο της κρίσης θα παρουσιαστούν ενδεικτικές περιπτώσεις πρόσφατων ερευνητικών εγχειρημάτων, θεωρήσεων και προβληματισμών από ερευνητές του ΕΚΚΕ, ως εξής:

«Από το ΚΚΕΑ στο ΕΚΚΕ. Η άνθιση της έρευνας σε χρόνια δημοκρατίας»

Ιωάννα Παπαθανασίου

Ιστορικός, Διευθύντρια ερευνών

Η εισήγηση θα αναφερθεί σε τρεις χρονικές στιγμές που συνδέονται με την άνθιση της κοινωνικής έρευνας στην Ελλάδα. Παρακολουθώντας την πορεία του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών θα προσπαθήσουμε να συνδέσουμε τις εσωτερικές κρίσεις με τις ευρύτερες πολιτικές που υπάρχουν για την κοινωνική έρευνα.

«Η κρίση και οι έρευνες του ΕΚΚΕ. Συνοπτική παρουσίαση»

Δήμητρα Κονδύλη

Ερευνήτρια Β, Κοινωνιολόγος

Η τρέχουσα οικονομική κρίση αποτέλεσε το έναυσμα για να διεξαχθούν έρευνες σε ποικίλα γνωστικά πεδία. Ειδικότερα η ερευνητική δραστηριότητα του ΕΚΚΕ παρακολούθησε τις εξελίξεις στην κοινωνία και προσανατολίστηκε στη μελέτη διαφόρων εκφάνσεων της κοινωνικής πραγματικότητας κατά τη διάρκεια της κρίσης προς δύο κυρίαρχες κατευθύνσεις: αφενός συνέχισε τη μελέτη φαινομένων που διατρέχουν την ερευνητική του πορεία (φτώχεια, μετανάστευση, εκπαίδευση, ανισότητες, κρίση αντιπροσώπευσης, κ.λπ.) και αφετέρου περιέλαβε στο ερευνητικό του στόχαστρο και νέες θεματικές (κοινωνικά δίκτυα, κοινωνία πολιτών, περιβάλλον κ.λπ.). Η εισήγηση θα αναφερθεί συνοπτικά στη ερευνητική δραστηριότητα του ΕΚΚΕ από το 2008 μέχρι σήμερα.

«Αναστοχασμοί γύρω από τις έννοιες αλληλεγγύη- φιλανθρωπία»

Ολυμπία Σελέκου

Ιστορικός, Κοινωνιολόγος

Η τρέχουσα κρίση ανακαλεί παρελθούσες εννοιολογήσεις και κρίσεις. Η προτεινόμενη εισήγηση εντάσσεται στο ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο της ελληνικής κρίσης 1928-1932 και πρόκειται να πραγματευθεί αναστοχαστικά την νοηματοδότηση των εννοιών της αλληλεγγύης και της φιλανθρωπίας όπως αυτές διατυπώθηκαν από τον Δημήτρη Γληνό. Στόχος της εισήγησης είναι να εξετάσει κατά πόσον οι εννοιολογήσεις του Γληνού απαντούν στις σύγχρονες εγκατεστημένες σχετικές προσεγγίσεις.

«Η κρίση της κρίσης: όψεις της διαχείρισης των μεταναστευτικών πληθυσμών στην Ελλάδα μετά το 2015»

Γιώργος Κανδύλης

Πολιτικός επιστήμονας, Γεωγράφος

Το 2015 θεωρήθηκε έτος-ορόσημο για την εξέλιξη της μεταναστευτικής μετακίνησης προς την Ελλάδα και την Ευρώπη, λόγω της μαζικής αύξησης των αφίξεων προσφύγων και μεταναστών. Η «προσφυγική κρίση» (αποκαλούμενη συχνά επίσης «ανθρωπιστική» και άλλοτε «μεταναστευτική») επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστεί με μέτρα υποδοχής και διαχείρισης επειγόντος χαρακτήρα που αναπροσδιορίζουν την ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, παραμένοντας ωστόσο ως επί το πλείστον δεσμευμένα στο κυρίαρχο μοντέλο της ασφαλειοποίησης, της αποτροπής και της επιλεκτικής διαχείρισης. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, κρίσιμο τμήμα των μέτρων υποδοχής συνιστά το σύστημα προσωρινής φιλοξενίας που εξυπηρετεί τις ανάγκες στέγασης των αιτούντων άσυλο, το οποίο γνώρισε από το 2015 σημαντική επέκταση και διαφοροποίηση των δομών (καταυλισμοί, ξενώνες, βιομηχανικά κτίρια, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα). Η παρουσίαση παρακολουθεί τις μεταβολές στον πολιτικό, τον ανθρωπιστικό και τον διοικητικό λόγο που συνοδεύει την ανάπτυξη των δομών φιλοξενίας από το 2015 μέχρι σήμερα, προσπαθώντας να αναδείξει ορισμένες όψεις της διαχείρισης των μεταναστευτικών πληθυσμών ως ενός φαινομένου «κρίσης μέσα στην κρίση». Υποστηρίζω ότι η χρήση του ιδιώματος της κρίσης διευκόλυνε τόσο την υιοθέτηση μέτρων στην κατεύθυνση της ένταξης, όσο και την περαιτέρω κανονικοποίηση του αποκλεισμού και της αποτροπής της μεταναστευτικής κινητικότητας.

«Ροές στη Σιωπή. Οι πρόσφυγες και ο Άνθρωπος Ανθρωπολόγος»

Μιχάλης Πέτρου

Κοινωνικός Ανθρωπολόγος

Η έμφαση του ανθρωπολογικού εγχειρήματος, στην προσπάθεια κατανόησης του κόσμου του «Άλλου» και της συνακόλουθης ανάδειξης της φωνής του μέσα από το εθνογραφικό κείμενο, αποτελούν βασική ανθρωπολογική προβληματική. Ιδωμένος στο πλαίσιο των πρόσφατων προσφυγικών ροών, ο παρόν τίτλος παραπέμπει στη σχέση άρθρωσης του διαλόγου, ανάμεσα στον ανθρωπολόγο και τις πολιτισμικές ομάδες ή τα μέλη του «Άλλου» πολιτισμού που εκείνος μελετά. Το παραπάνω επιστημονικό εγχείρημα στηρίζεται σε μια προσωπική εμπειρία του ερευνητή, καθώς αφορά σε περιστατικά που ο ίδιος βίωσε εκ του συστάδην σ' ένα από τα νησιά εισόδου των προσφύγων στην Ελλάδα, τη Λέσβο.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6.2

Ομιλία Ι

Φύλο, εργασία και 'κρίση της φροντίδας': εννοιολογικές αναζητήσεις και αναθεωρήσεις στη σύγχρονη κοινωνική πολιτική

Κυριακή Λαμπροπούλου

Ειδική Επιστήμονας, Συνήγορος του Πολίτη, Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Οι αλλαγές στη δομή της οικογένειας και στα πρότυπα της γυναικείας απασχόλησης, σε συνδυασμό με τη διεύρυνση του αριθμού των ατόμων που χρειάζονται φροντίδα, κυρίως λόγω της αυξανόμενης γήρανσης του πληθυσμού, θέτουν επιτακτικά το ζήτημα του ελλείμματος φροντίδας ή 'κρίσης της φροντίδας' στις σύγχρονες κοινωνίες και βρίσκουν την αντανάκλασή τους σε μέτρα πολιτικής που ενθαρρύνουν την ανεπίσημη φροντίδα, όπως τα σχήματα πληρωμής για παροχή φροντίδας και άδειες για τους εργαζόμενους-ες με οικογενειακές υποχρεώσεις. Παρατηρείται δε στην Ευρώπη και αλλού μια αυξανόμενη τάση τυποποίησής της ανεπίσημης φροντίδας με την διεύρυνση της αγοράς σε νέους τομείς, με την εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων όπως η ανεπίσημη φροντίδα, με τις

γυναίκες μετανάστριες να πρωταγωνιστούν σε αυτήν. Οι παραπάνω ανακατατάξεις στην κοινωνική πολιτική, παραπέμπουν τόσο σε μια προσπάθεια διαχείρισης της 'κρίσης' του κράτους πρόνοιας, ιδιαίτερα στο πλαίσιο μιας νεοφιλελεύθερης προοπτικής, όσο και στη δυνατότητα μιας ανανεωτικής οπτικής των συστημάτων κοινωνικής προστασίας με την αναγνώριση νέων υποκειμένων ως αποδεκτών, όπως οι ανεπίσημοι φορείς φροντίδας. Στο μεταφορντικό παραγωγικό υπόδειγμα, με τη διεύρυνση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, τη μετατόπιση παραγωγικών δραστηριοτήτων στον οικιακό χώρο και την ανάπτυξη νέων τομέων δραστηριοτήτων, η έννοια της εργασίας φαίνεται να αγκαλιάζει ευρύτερες δραστηριότητες, όπως η ανεπίσημη φροντίδα, πέρα από τη σφαίρα της συμβασιακής απασχόλησης. Αυτή η ρευστότητα χώρου και χρόνου εργασίας, πλησιάζει έτσι τη συνολική εμπειρία των γυναικών και καλεί επιτακτικά για έναν επαναπροσδιορισμό της «έννοιας της εργασίας». Η προσέγγιση της φροντίδας στην κοινωνική πολιτική από τη σκοπιά του φύλου έχει αποτελέσει το κεντρικό σημείο αναφοράς της μέχρι σήμερα θεώρησης του ζητήματος, όχι μόνο γιατί οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία των φορέων φροντίδας, αλλά και γιατί η αποδόμηση της έννοιας της φροντίδας στις επιμέρους διαστάσεις της όπως επίσημη-ανεπίσημη (δημόσια-ιδιωτική), αμειβόμενη-μη αμειβόμενη, η φροντίδα ως σχέση-δραστηριότητα, αγγίζει την ίδια την εννοιολόγηση του φύλου. Στην αναζήτηση ενός εννοιολογικού πλαισίου της φροντίδας η εργασία κατέχει κεντρική θέση. Η θεώρηση της φροντίδας ως εργασία εστιάζεται στην ανάδειξη του πρωταγωνιστικού ρόλου των γυναικών ως φορέων φροντίδας και του έργου που επιτελούν, αλλά οι επιμέρους διαστάσεις του τρόπου γίνεται αντιληπτή η φροντίδα και η θέση των γυναικών σε αυτήν διαφέρει ανάμεσα σε διαφορετικές προσεγγίσεις. Με κέντρο αναφοράς τη σχέση εργασίας-φροντίδας θα επιχειρήσουμε καταρχάς μια κριτική αντιπαράθεση των προσεγγίσεων στις δύο κυρίαρχες 'σχολές σκέψης', της αγγλοσαξονικής και της σκανδιναβικής, επισημαίνοντας βέβαια ότι στα περιορισμένα πλαίσια αυτής της εισήγησης δεν είναι δυνατόν να αποφύγουμε ορισμένες γενικεύσεις. Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει ευρύτερα αντιληπτό ότι η εννοιολόγηση της φροντίδας στηρίχθηκε σε ένα πλαίσιο δυστικών αντιπαράθεσεων, αν και η δυστική θεώρηση της σχέσης εργασίας-φροντίδας αφορά κατά κύριο λόγο την αγγλοσαξονική προσέγγιση του θέματος. Όσον αφορά ειδικότερα στη θεώρηση της φροντίδας ως εργασία, οι αντιπαράθεσεις αυτές αφορούν στον αμειβόμενο σε αντιπαράθεση με τον μη αμειβόμενο χαρακτήρα της και στην φροντίδα ως δραστηριότητα και ως σχέση. Δυστικά σχήματα τα οποία παραπέμπουν σε μια διχοτομική προσέγγιση απασχόλησης και φροντίδας και κατά προέκταση στην αντιπαράθεση ανάμεσα στον 'πολίτη εργαζόμενο-η' και στον 'πολίτη φορέα φροντίδας'. Ανακεφαλαιώνοντας, στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η θεώρηση του τρόπου που έχει γίνει αντιληπτή η σχέση εργασίας -φροντίδας στη θεωρία της κοινωνικής πολιτικής. Θα επιχειρήσουμε μια κριτική επισκόπηση σχετικών θεωρητικών προσεγγίσεων με στόχο τη διερεύνηση των ορίων τους για την κατανόηση της θέσης των δύο φύλων τόσο στην φροντίδα όσο και στην απασχόληση, και κατά προέκταση των μοντέλων κοινωνικής προστασίας που αυτές συνεπάγονται.

Ομιλία II

Το γυναικείο πρόσωπο της μονογονεϊκότητας στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης

Μιλτιάδης Σταμπουλής

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Στόχος της εργασίας είναι να διερευνήσει τη συσχέτιση της οικονομικής κρίσης και των συνεπειών της στην Ελλάδα με τα ζητήματα συμφιλίωσης της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής των μονογονεϊκών οικογενειών, καθώς και των έμφυλων σχέσεων, των ταυτοτήτων και των ρόλων στις ελληνικές μονογονεϊκές οικογένειες. Η μονογονεϊκότητα - που εμφανίζεται κυρίως στις γυναίκες και ως εκ τούτου συνεργεί στη διατήρηση των έμφυλων ανισοτήτων - συχνά περιορίζει την ευκαιρία για πλήρη απασχόληση, εάν δεν είναι διαθέσιμες υπηρεσίες ή υποστήριξη για την παροχή παιδικής μέριμνας και άλλων πόρων για την κάλυψη των αναγκών των μονογονεϊκών νοικοκυριών (Bird & Rieker, 2008). Ταυτόχρονα, οι μεταβολές στα κοινωνικο-οικονομικά και οικογενειακά μοντέλα (π.χ. επέκταση της ευέλικτης εργασίας, μεγαλύτερη εμπλοκή των ανδρών-πατέρων στο σπίτι), επέφεραν και αύξηση των επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων (Μουρίκη, 2006). Δεδομένου ότι η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην εμπειρική αποτύπωση των συνεπειών της οικονομικής κρίσης στις μονογονεϊκές οικογένειες, σε ποιοτικό και σε ποσοτικό επίπεδο, η μεθοδολογία βασίστηκε στη χρήση της ποιοτικής μεθόδου έρευνας, με πανελλαδική εμβέλεια. Το δείγμα αποτελούνταν από 33

αρχηγούς μονογονεϊκών νοικοκυριών, με έμφαση στις γυναίκες και εκπροσώπους 51 επιχειρήσεων. Από την έρευνα διαφαίνεται, ότι η δυσκολία συμφιλίωσης επαγγελματικής και οικογενειακής/ιδιωτικής ζωής έχει διαφορετικό αντίκτυπο στα δύο φύλα, καθώς για τη γυναίκα/μητέρα συνεπάγεται δυσκολία πλήρους ή μη συμμετοχής της στην αγορά εργασίας, ενώ για τον άνδρα/ μεταφράζεται σε δυσκολία εύρεσης χρόνου για την οικογένεια και το νοικοκυριό. Επίσης λόγω της οικονομικής κρίσης, τα νοικοκυριά ενεργοποίησαν πιο έντονα τα άτυπα παραδοσιακά υποστηρικτικά δίκτυα που απαρτίζονται από το στενό συγγενικό περιβάλλον, υποκαθιστώντας ή αναπληρώνοντας τις δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες και δομές φροντίδας.

Ομιλία III

Πτυχές προσβασιμότητας στο αγαθό της υγείας για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες κατά τη διάρκεια της κρίσης στην Ελλάδα

Απόστολος Καμέκης

Διδάκτορας Ιατρικής Σχολής, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στυλιανός -Ιωάννης Τζαγκαράκης

Μεταδιδακτορικός ερευνητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η υγεία αποτελεί βασικό κοινωνικό αγαθό και η πρόσβαση σε υψηλού επιπέδου υπηρεσίες της, θα πρέπει να εξασφαλίζεται ισότιμα για όλους τους πολίτες χωρίς την ύπαρξη κοινωνικών ανισοτήτων. Στη βάση αυτών των αξιών έχουν δομηθεί και εξελιχτεί τα σύγχρονα μοντέλα υγείας αρκετών ευρωπαϊκών κρατών, που ως στόχο τους έχουν την διατήρηση αξιοπρεπών συνθηκών υγείας του πληθυσμού, με οικονομικά αποδοτικό τρόπο. Συνεπώς, η πρόσβαση στο αγαθό της υγείας βρίσκεται στον πυρήνα των κοινωνικών κρατών, εντούτοις έχει υποστεί εκτενή πλήγματα κατά τα τελευταία χρόνια της ύφεσης σε πολλές περιπτώσεις χωρών, μια από τις οποίες είναι και η Ελλάδα. Τα δεδομένα αναδεικνύουν τόσο τις ανισότητες όσο και τις δυσκολίες πρόσβασης και ικανοποίησης των αναγκών υγείας για μεγάλο μέρος του πληθυσμού και ιδιαίτερα για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Με βάση όλα τα παραπάνω, σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνηθούν πτυχές του επιπέδου πρόσβασης των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων στο κοινωνικό αγαθό της υγείας, σε μια περίοδο σαφών οικονομικών περιορισμών, μελετώντας συγκεκριμένα εμπειρικά δεδομένα από την περίοδο οικονομικής ύφεσης στην Ελλάδα. Η βιβλιογραφική μελέτη για τον εντοπισμό βασικών εκθέσεων ή απόψεων εθνικών και διεθνών πηγών, καθώς και η περιεκτική ανάλυση πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων σχετικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην πρόσβαση στο αγαθό της υγείας, εστιασμένη στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες κατά την διάρκεια των τελευταίων δέκα ετών, αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Η μελέτη αυτών των στοιχείων αναδεικνύει την αναγκαιότητα περαιτέρω δράσεων από πλευράς κρατικών φορέων για την αντιμετώπιση τόσο των εντεινόμενων προβλημάτων όσο και των ανισοτήτων πρόσβασης και ικανοποίησης των αναγκών υγείας.

Ομιλία IV

Οι ανάγκες των γονιών που αναζητούν ατομική συμβουλευτική, σε περιβάλλον οικονομικής κρίσης

Ελευθερία Σπυροπούλου,

Κοινωνική και κλινική ψυχολόγος, Κέντρο πρόληψης των εξαρτήσεων και προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας Δυτικής Θεσσαλονίκης «Δίκτυο Άλφα»

Σοφία Βαρελίδου

Ψυχολόγος

Η οικονομική κρίση έχει κλονίσει την ισορροπία της οικογένειας σε όλα τα επίπεδα. Η εργασιακή ανασφάλεια, η εισοδηματική αβεβαιότητα, η ανεργία και το γενικευμένο αίσθημα ανασφάλειας, διαμορφώνουν ένα αρνητικό περιβάλλον για την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των ενηλίκων και κατ' επέκταση των παιδιών. Ταυτόχρονα, η περικοπή των κρατικών δαπανών για την υγεία και την πρόνοια, αφήνει, τα χαμηλά, κυρίως κοινωνικά στρώματα που πλήττονται περισσότερο, χωρίς υποστήριξη. Η ατομική συμβουλευτική γονέων αποτελεί μία από τις βασικές δράσεις των Κέντρων

Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, ανά την Ελλάδα, η οποία παρέχεται δωρεάν, χωρίς λίστες αναμονής. Οι γονείς υποστηρίζονται σε προβλήματα που αντιμετωπίζουν με τον εαυτό τους και τα παιδιά τους, προκειμένου να ασκήσουν αποτελεσματικά το γονικό τους ρόλο, συμβάλλοντας έτσι στην πρόληψη επικίνδυνων συμπεριφορών των παιδιών. Η παρούσα έρευνα ασχολείται με την καταγραφή και ανάλυση των αιτημάτων με τα οποία προσήλθαν στο Κέντρο Πρόληψης «Δίκτυο Άλφα», γονείς παιδιών κάθε ηλικίας, από έξι Δήμους της Δυτικής Θεσσαλονίκης, κατά τη διάρκεια ενός σχολικού έτους (2017 - 2018). Ακολουθήθηκε η μεθοδολογία της ποσοτικής έρευνας. Τα αιτήματα κατηγοριοποιήθηκαν βάσει της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου. Διαπιστώθηκε ότι οι γονείς αναζητούν βοήθεια για προβλήματα που α) αφορούν τον εαυτό τους, β) αφορούν τα παιδιά τους, τα οποία αναλύονται. Η έρευνα αναδεικνύει την επείγουσα ανάγκη για κινητοποίηση, έγκαιρη παρέμβαση και υποστήριξη των γονέων στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, προκειμένου να αποτραπούν οι παράγοντες κινδύνου για την εμφάνιση επικίνδυνων συμπεριφορών και κατ' επέκταση για εκπαιδευτικό και κοινωνικό αποκλεισμό των παιδιών τους. Αναδεικνύεται, επίσης, η ανάγκη για συντονισμένη υποστήριξη των γονέων και των παιδιών, κυρίως εκείνων που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, τόσο από τη σχολική όσο και από την ευρύτερη τοπική κοινότητα.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6.3

Ομιλία Ι

Μετανάστευση και Αναπηρία

Ελισσάβητ Γκινάλα

Κοινωνιολόγος

Παναγιώτης Γιαβρίμης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η Ελλάδα από το 2015, αποτέλεσε την χώρα-σταθμό για προσέλευση μεγάλων μεταναστευτικών ροών. Η ραγδαία αύξηση του μεταναστευτικού φαινομένου σε συνδυασμό με την οικονομική ύφεση βρήκε το ελληνικό κράτος απροετοίμαστο να διαχειριστεί τον μεγάλο αριθμό μεταναστών. Τα άτομα με αναπηρία λόγω της βίαιης μετακίνησής τους, των πολεμικών συγκρούσεων και της ανθρωπιστικής καταστροφής κατατάσσονται στις πιο ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Ο προσδιορισμός τους ως μειονότητες μέσα σε μειονότητες με αδυναμία πρόσβασης σε πόρους, συλλογικής διεκδίκησης των αναγκών τους και προσδιορισμού της ταυτότητάς προσελκύει το ερευνητικό ενδιαφέρον. Σκοπός της παρούσας βιβλιογραφικής αναδίφησης είναι να διερευνήσει τις ασκούμενες πολιτικές για τους μετανάστες με αναπηρία. Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση διαφαίνεται ότι: α) ο πραγματικός αριθμός των μεταναστών με αναπηρία είναι μη καταγεγραμμένος β) υπάρχει έλλειψη μεταναστευτικής πολιτικής για τους μετανάστες με αναπηρία γ) οι μετανάστες με αναπηρία περιθωριοποιούνται λόγω της διττής κοινωνικής τους ταυτότητας δ) βιώνουν το σιγματισμό καθώς αποτελούν μειονότητα μέσα σε μια μειονότητα ε) παρουσιάζουν μεγαλύτερες ανάγκες για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στ) στερούνται βασικών αγαθών και υπηρεσιών.

Ομιλία II

Κοινωνικές παραστάσεις και εκπαιδευτικές πρακτικές ως αντανάκλασεις του προσφυγικού θέματος: Λογο-αναλυτικές προσεγγίσεις των εκπαιδευτικών διαμεσολαβητών αναφορικά με τα ΑΜΕΑ πρόσφυγες

Άννα Σταματίου

Εργαζόμενη σε δομές φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών

Ευαγγελία Καλεράντε

Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Στην εισήγηση μας, με βάση την έρευνα σε δομές προσφύγων της Βορείου Ελλάδος, αναλύεται ο διαμεσολαβούμενος κοινωνικός και πολιτικός λόγος στην εκπαίδευση των ΑΜΕΑ προσφύγων, όπως διατυπώνεται από τους εκπαιδευτικούς διαμεσολαβητές. Εξετάζονται λογο-αναλυτικές κατηγορίες εκπαιδευτικών πρακτικών, που λειτουργούν ως δομικό περιβάλλον γνώσης και κουλτούρας. Η έρευνα εστιάζεται στις ερμηνείες των ατόμων, που ασχολούνται με την εκπαίδευση των ΑΜΕΑ προσφύγων στις δομές φιλοξενίας. Οι συγκλίσεις και οι αποκλίσεις των ερμηνειών τους συμβάλλουν στη συγκρότηση μιας πραγματικότητας, που αντανάκλα τη θέση των ατόμων ΑΜΕΑ μέσα στο περιβάλλον των δομών φιλοξενίας και ταυτόχρονα το ρόλο των ειδικών, που ρητά ή υπόρητα καθορίζουν νοήματα, κοινωνικές ταυτότητες, κοινωνικές σχέσεις ως εκφραστές πολιτικο-κοινωνικών συμβάσεων. Η ιδιαίτερη ομάδα ΑΜΕΑ προσεγγίζεται με βάση τις ερμηνείες των εκπαιδευτικών φορέων, που διαμορφώνουν και καθεστώς γνώσης. Έτσι, στην ίδια την αναπαραγωγή ή τον μετασχηματισμό κοινωνικών θέσεων σε ένα ενεργό περιβάλλον έμμεσα προσδιορίζεται η απαραίτητη διαπραγμάτευση νοήματος σε διαφορετικές κουλτούρες. Τα αποσπάσματα ιστοριών, εκτιμήσεων, αποφάνσεων των διαμεσολαβητών- εκπαιδευτικών και άλλων ομάδων- συγκροτούν πεδία ερμηνείας του προσφυγικού ζητήματος και των προσφύγων ΑΜΕΑ, που εμπλέκονται σε διαδικασίες ανάιρεσης της κανονικότητας τους, που βίωναν στην χώρα καταγωγής. Ο λόγος των κοινωνικών υποκειμένων- ειδικών διαμεσολαβητών γνώσης και μετάβασης σε διαφορετικά πεδία ερμηνείας των κοινωνικών φαινομένων- εντάσσεται στην νοηματοδότηση πιθανά διαφορετικών κοινωνικο-πολιτικών σχημάτων σε ενεργό χρόνο στον οποίο διαμορφώνονται αλλαγές και επαναπροσδιορισμοί. Οι εννοιολογήσεις των διαμεσολαβητών- που εμπλέκονται στην διαδικασία εκπαίδευσης και επικοινωνίας με τα ΑΜΕΑ- θα πρέπει να αξιοποιηθούν ως επιστημονικός λόγος, που εμπεριέχει διαρθρωμένα νοήματα για την κοινωνική και πολιτική ένταξη των ΑΜΕΑ προσφύγων. Σε μια περίοδο που φαίνεται να συναρθρώνεται εκπαιδευτική πολιτική για τους πρόσφυγες εκτιμούμε ότι μια τέτοια έρευνα μπορεί να συμβάλει σε ανάδειξη νέων θεματικών για την εκπαίδευση των ΑΜΕΑ προσφύγων αναδεικνύοντας διαλεκτικές σχέσεις μεταξύ διαφορετικών κουλτούρων, κοινωνικών πρακτικών και εκπαιδευτικών θέσεων. Η εκπαίδευση των ΑΜΕΑ προσφύγων ουσιαστικά επαναφέρει την συζήτηση στην νοηματοδότηση της πολιτικών των δικαιωμάτων, ώστε να συγκροτηθεί ένας εκπαιδευτικός λόγος, που να συναρθρώνει διαφορετικές νοηματοδοτήσεις της εκπαίδευσης τους στο δημοκρατικό πολιτικό περιβάλλον.

Ομιλία III

Αναπηρία και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα της κρίσης

Γεώργιος Χονδρομπίλας

Εκπαιδευτικός, ΥΠΕΠΘ

Παναγιώτης Γιαβρίμης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η έννοια της αναπηρίας αναλύεται από πολλά ερευνητικά πεδία, ενώ η εξελικτική πορεία της αναδεικνύει την εφαρμογή ευρύτερων πολιτικών που απευθύνονται στα ευάλωτα άτομα. Στον τομέα της εκπαίδευσης, η αντιμετώπιση των μαθητών με αναπηρία συνδεόταν και συνδέεται άμεσα με την ευρύτερη κοινωνική στάση απέναντι σε αυτά. Καθίσταται επομένως σαφές ότι οι εκπαιδευτικές πολιτικές και οι διαδικασίες που αφορούν τα παιδιά με αναπηρία στο σχολείο βρίσκονται σε μία συνεχή αναδιαμόρφωση και διαμεσολαβούνται από την κυρίαρχη ιδεολογία και τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του συγκείμενου. Στην παρούσα έρευνα διερευνώνται μέσα

από τις απόψεις και νοηματοδοτήσεις εκπαιδευτικών η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής για την αναπηρία και οι προοπτικές δημιουργίας ενός πλαισίου συνεκπαίδευσης υπό το καθεστώς της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Στην έρευνα συμμετείχαν 25 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από τον χώρο της γενικής και της ειδικής αγωγής και έγινε χρήση της ημι-δομημένης συνέντευξης. Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαφαίνεται ότι α) η οικονομική κρίση στην Ελλάδα λειτουργεί ως αποτρεπτικός παράγοντας για την ουσιαστική εφαρμογή της συνεκπαίδευσης, η οποία υπονομεύεται από την απουσία υλικοτεχνικών υποδομών, την έλλειψη επιμόρφωσης των στελεχών της εκπαίδευσης, την αστοχία των αναλυτικών προγραμμάτων και την ανεπαρκή πολιτική του κράτους, β) αν και έχουν πραγματοποιηθεί νομοθετικές κινήσεις για την δημιουργία ενός ενταξιακού πλαισίου εκπαίδευσης για τα άτομα με αναπηρία, αυτές παραμένουν σε επίπεδο γραπτού λόγου και οι γραφειοκρατικές διαδικασίες παρεμποδίζουν την ουσιαστική εφαρμογή τους, γ) η ισχύουσα εκπαιδευτική πολιτική για την αναπηρία καθιστά το εκπαιδευτικό σύστημα μέσο αναπαραγωγής των κοινωνικών ανισοτήτων και η κυριαρχία του ιατρικού μοντέλου αναπηρίας στην εκπαίδευση παγιώνει υπό το πρίσμα της οικονομικής εξουθένωσης της χώρας τον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση των ατόμων με αναπηρία, ιδίως όταν αυτοί προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα.

Ομιλία IV

Οικονομική κρίση (Μνημόνια) και Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση. Οι Απόψεις των Εκπαιδευτικών των Δημοτικών Σχολείων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Θράκης

Δημήτρης Στεφανίδης

Διδάσκων (Π.Δ. 407/80) Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία, ΔΠΘ

Οι κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις (Μνημόνια) στη χώρα μας και συνακόλουθα οι περικοπές των δαπανών για την εκπαίδευση, φαίνεται να αναχαιτίζουν την ποιότητα των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Η έλλειψη οικονομικών κονδυλίων και κρατικών επιχορηγήσεων επηρεάζουν αρνητικά τόσο το έργο του εκπαιδευτικού προσωπικού όσο και τη γενικότερη λειτουργία των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό, κρίνεται αναγκαία μια επικαιροποιημένη και συστηματική διερεύνηση των συνθηκών λειτουργίας των δημοτικών σχολείων ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στην περιοχή της Θράκης, μέσα στα οποία πραγματώνεται η σχολική μάθηση των παιδιών με αναπηρία. Με βάση την παραπάνω προβληματική, η παρούσα έρευνα εστιάζεται στη μελέτη των απόψεων των δεκαεφτά (17) εκπαιδευτικών στο σύνολο των οχτώ (8) δημοτικών σχολείων ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης στην περιοχή της Θράκης, μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων αναφορικά με τη σύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στην οικονομική κρίση και την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Μέσα από το λόγο των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών, αναδεικνύονται οι ανεπάρκειες και οι ελλείψεις των εν λόγω σχολικών μονάδων, οι οποίες φαίνεται να αποδυναμώνουν την γενικότερη εύρυθμη λειτουργία τους. Διαπιστώνεται ότι η οικονομική δυσπραγία και οι ελλείψεις σε εκπαιδευτικό, ειδικό εκπαιδευτικό και βοηθητικό προσωπικό, αποτελούν βασικούς παράγοντες που αναχαιτίζουν την ομαλή σχολική λειτουργία, επιδεινώνοντας τις συνθήκες εργασίας και θέτουν ολοένα και περισσότερα θεσμικά εμπόδια στη σχολική και κοινωνική ενσωμάτωση των παιδιών με αναπηρία στην περιοχή της Θράκης.

Ομιλία V

Στίγμα και μαθησιακές δυσκολίες

Μαρία Παλιβάνη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Παναγιώτης Γιαβρίμης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες στα πλαίσια της συμπερίληψης, πλέον, φοιτούν στο τυπικό σχολείο, ωστόσο αρκετές φορές στιγματίζονται λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν, από τους

συμμαθητές και από το εκπαιδευτικό προσωπικό. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η διάγνωση από τους επίσημους φορείς, αν και σύμφωνα με την έρευνα της Riddick (2010), ο στιγματισμός μπορεί να προϋπάρχει της ετικέτας της διάγνωσης. Επιπλέον, το σχολικό σύστημα ως μια μορφή συμβολικής βίας αποκλείει άμεσα ή έμμεσα από το εκπαιδευτικό περιβάλλον. Έτσι, τα άτομα με μαθησιακές δυσκολίες αντιμετωπίζουν τόσο στην καθημερινότητα τους, όσο και μέσα από την επαφή τους με τους επίσημους φορείς της πολιτείας θέματα κοινωνικού και εκπαιδευτικού αποκλεισμού. Παράλληλα, όμως, πολλές έρευνες έχουν τονίσει την σημασία που διαδραματίζει η εκπαίδευση στην άρση του κοινωνικού αποκλεισμού, γι' αυτό κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή ευέλικτων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί ο στιγματισμός των ατόμων με μαθησιακές δυσκολίες από τους επίσημους φορείς και η διαμεσολάβηση της διαγνωστικής «ετικέτας». Το εργαλείο της έρευνας ήταν η ημι-δομημένη συνέντευξη και οι συμμετέχοντες ήταν δέκα άτομα με διάγνωση «Δυσλεξίας». Η ηλικία τους ήταν από 15 ετών μέχρι 25 ετών. Τα αποτελέσματα της έρευνας ήρθαν σε συμφωνία με πολλές προγενέστερες έρευνες, που αναφέρουν ότι τα άτομα με μαθησιακές δυσκολίες αντιμετωπίζουν προβλήματα στιγματισμού από τα υπόλοιπα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικούς, συμμαθητές, γονείς), κάτι που διαφαίνεται να διαφοροποιείται μετά την διαγνωστική διαδικασία των Κέντρων Εκπαιδευτικής και Συμβουλευτικής Υποστήριξης.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 6.4

Ομιλία I

The Humanization of the Refugee: Kavala, GR, Tijuana, CA & Texas “Fronterra”, USA

Joanna Hadjicostandi

Professor, University of Texas Permian Basin

This presentation is based on qualitative research that has been conducted in Kavala, Greece, as well as Tijuana and Ciudad Juarez, Mexico on multiple issues that refugee individuals and families face during their travel towards a desired destination as well as after they reach it. The individuals interviewed were mainly refugees, who have provided a critical and multifaceted collection of personal narratives that illustrated the disparities in the distribution of economic and political resources both in Southern Europe, Northern Mexico and in the Southwestern U.S. The analysis of these narratives enables us to witness the rich, dynamic and diverse historical trends of human suffering and empowerment in those regions, and the similarities in their experiences, since they were all affected by a male dominated paradigm of Border-crossings (Fronterra). The presentation will explore more than one level of Border-crossings in a theoretical analysis of multidimensional intersectionality, in view of the changing economic and political situations not only in Greece, but also in the US and the Global economy.

Ομιλία II

«Χώρος, σύνορα και εγκλωβισμοί στην ΕΕ: το παράδειγμα της Λέσβου»

Παρασκευούλα Τσιτσαράκη

Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης και του προσφυγικού στο νησί της Λέσβου, όπου τα τελευταία χρόνια και με αποκορύφωμα το καλοκαίρι του 2015 καταγράφηκε μια μεγάλη αύξηση του αριθμού των ανθρώπων που εισήλθαν στην Ελλάδα. Στη τοπική κοινωνία της Λέσβου έχουν διαμορφωθεί νέες σύνθετες σχέσεις και συνθήκες μέσα από την συγκυριακή κατάσταση οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί φαίνεται να αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα πολυδιάστατης διακυβέρνησης και νέων μορφών ελέγχου. Η έρευνα φιλοδοξεί να συμβάλει στην επιστημονική γνώση σχετικά με τις αντιλήψεις για το πώς διαμορφώνεται η Λέσβος ως ένας συνοριακός τόπος. Άλλωστε το νησί ως «τόπος» έχει αλλάξει μορφή μέσα από τη συνύπαρξη ντόπιων, προσφύγων/μεταναστών, εργαζομένων σε ΜΚΟ,

υπαλλήλων ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών, δημοσιογράφων κτλ. δημιουργώντας νέες χωρικές. Η αρχική θετική στάση της τοπικής κοινωνίας τείνει να δοκιμάζεται από τις νέες συνθήκες που υφίστανται στο χώρο του νησιού, καθώς οι νέες πολιτικές που εφαρμόζονται οδηγούν στον περιορισμό της ανθρώπινης κινητικότητας και στη δημιουργία νέων συσχετισμών. Η συγκεκριμένη έρευνα μέσα από την ποιοτική ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων και στηριζόμενη στην ανασκόπηση των βιβλιογραφικών πηγών, επιχειρεί να διερευνήσει το ιδιαίτερα επίκαιρο αυτό ζήτημα.

Ομιλία III

Λέσβος: Πολιτικές και πρακτικές διαμόρφωσης συνόρου

Άγγελος Ηλίας

Ερευνητής, Πρόγραμμα “RESPOND”, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ναντίνα Λειβαδίτη

Ερευνήτρια, Πρόγραμμα “RESPOND”, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Εύα Παπατζανή

Ερευνήτρια, Πρόγραμμα “RESPOND”, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου & Υποψήφια

Διδάκτορας ΕΜΠ

Ηλέκτρα Πετράκου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Επιστημονική Υπεύθυνη του Προγράμματος “RESPOND”, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η μετανάστευση και το άσυλο αποτελούν σημαντικά ζητήματα του δημοσίου διαλόγου και της πολιτικής διακυβέρνησης στην ΕΕ και στην Ελλάδα ενώ συγκεκριμένες περιοχές φαίνεται να είναι σημαντικά συνοριακά σημεία και να βρίσκονται στο επίκεντρο της πολιτικής συνόρων και της παγκόσμιας διακυβέρνησης. Η Λέσβος αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα συνόρου και η παρούσα εργασία, η οποία είναι μέρος του ερευνητικού προγράμματος “RESPOND” που ασχολείται με την πολύ-επίπεδη διακυβέρνηση της μετανάστευσης στην Ευρώπη και πέρα από αυτή, μελετά τους λόγους, τις πολιτικές και τις πρακτικές που αναδεικνύουν το νησί ως ένα από τους σημαντικότερους συνοριακούς τόπους στην Ευρώπη και στη Μεσόγειο. Αναλύονται οι πολιτικές και οι πρακτικές διαχείρισης των συνόρων αλλά και τα αποτελέσματα συνεντεύξεων με στελέχη κρατικών φορέων, στελέχη και εργαζόμενους ΜΚΟ και προσφύγων, με στόχο να χαρτογραφηθούν οι θεσμοί και οι δρώντες που διαμορφώνουν τη διακυβέρνηση των μετακινήσεων, να παρουσιαστούν οι χωρικές διαστάσεις διαμόρφωσης συνόρων και να εξεταστούν ζητήματα όπως π.χ. δικαιώματα, διεθνή προστασία, ανθρωπιστική βοήθεια και κρίση.

Ομιλία IV

Φύλο & μεταναστευτική κρίση στην Ευρώπη: Αρχειακή τεκμηρίωση & κοινωνικά δικαιώματα.

Τριανταφυλλιά Κουρτούμη

Δρ. Ιστορικός- Αρχαιολόγος, Γενικά Αρχεία Κράτους, Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας

Η Διακήρυξη της Νέας Υόρκης για τους Πρόσφυγες και Μετανάστες της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, της 19ης Σεπτεμβρίου 2016, και το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Αντιμετώπιση των Προσφυγικών και Μεταναστευτικών Ροών στην ΕΕ, της 5ης Απριλίου 2017, τονίζουν τη σημασία αναγνώρισης της διάστασης του φύλου σε κάθε στάδιο της μεταναστευτικής διαδικασίας και επισημαίνουν ρητά την αναγκαιότητα για την τεκμηρίωση των ροών χωριστά κατά φύλο («sex-disaggregated data»). Για μια πιο ολιστική και βιώσιμη προσέγγιση του μεταναστευτικού φαινομένου, ζητείται και στα δύο κείμενα η συλλογή αξιόπιστων, εξειδικευμένων, λεπτομερών και τακτικά ενημερωμένων αρχειακών βάσεων δεδομένων σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ιδίως στην περίπτωση των γυναικών, των παιδιών και των ατόμων ΛΟΑΔΜ. Με έμφαση στην αρχειακή τεκμηρίωση της έμφυλης διάστασης στη σύγχρονη μεταναστευτική/προσφυγική κρίση στον ευρωπαϊκό χώρο, το άρθρο δομείται σε δυο κεντρικούς άξονες. Στο περίγραμμα των κοινωνικών δικαιωμάτων, ο πρώτος άξονας αναφέρεται στην προβληματική ορισμού βασικών εννοιών που σχετίζονται με το φύλο, όπως της «ταυτότητας του φύλου» («gender identity»), της «ισότητας των

φύλων» («gender equality»), της «βίας εξαιτίας της ταυτότητας του φύλου» («gender-based violence»). Στον τρόπο ιστόρησης, ο δεύτερος άξονας επιχειρεί τον εντοπισμό των διαθέσιμων πηγών και την ανάπτυξη της αντίστοιχης προβληματικής. Η παράλληλη ανάπτυξη των δυο αξόνων στοχεύει στην ανάδειξη του δυναμικού χαρακτήρα της αρχειακής τεκμηρίωσης της μετανάστευσης ως προς το φύλο, των αντίστοιχων προκλήσεων και περιορισμών. Έτσι, φύλο & αρχείο συνδιαλέγονται διαρκώς, μετασχηματιζόμενα από στατικές έννοιες σε δυναμικές διαδικασίες, που αντανακλούν και αντανακλώνται στις ανάγκες των μεταναστευτικών ροών.

11:30-13:00 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7.1

Ειδική Συνεδρία II στο πλαίσιο του εορτασμού εξήντα χρόνων λειτουργίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ): «Η κοινωνική έρευνα στο ΕΚΚΕ. Θεωρήσεις και προσεγγίσεις της κρίσης»

«Μεικτά μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα της κρίσης. Αφηγήσεις στον ημερήσιο Τύπο»

Γρηγόρης Γκουγκούσης

Ερευνητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Δημήτρης Τουρλίδας

Ερευνητής, ΕΚΠΑ

Ιφιγένεια Βάγια

Ερευνήτρια

Χριστίνα Βαρουξή

Πολιτικός Επιστήμονας

Η εισήγησή μας εξετάζει τα μέσα και τους τρόπους με τους οποίους ο ημερήσιος Τύπος στην Ελλάδα - μια χώρα που αντιμετωπίζει μαζικές μεταναστευτικές ροές προσφύγων από το 2015 και μετά - κατασκευάζει ιστορίες και ανακαλεί στην ελληνική συλλογική μνήμη εικόνες μετανάστευσης από το παρελθόν της ελληνικής μεταναστευτικής εμπειρίας. Είναι επίσης στους στόχους της εισήγησής μας να εξετάσουμε εάν οι σχετικές αφηγήσεις που παρουσιάζονται στον ημερήσιο Τύπο προβάλλουν το προσφυγικό ζήτημα με έναν ανθρωποδικαιωματικό τρόπο ή με έναν τρόπο πολιτικοποίησης του ζητήματος. Η εισήγηση τέλος θα αναδείξει τη σχέση ανάμεσα στον λόγο για το προσφυγικό ζήτημα και των πολιτικών προσανατολισμών του ημερήσιου Τύπου, προκειμένου να δοκιμαστεί η υπόθεση ότι οι μύθοι, οι ετικέτες και οι πραγματικότητες για την αναγκαστική μετανάστευση αντανακλούν αλλά και τροφοδοτούν συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους και πολιτικές συζητήσεις.

«Το πεδίο της διαχείρισης της δημόσιας περιουσίας στην Ελλάδα: μια κοινωνιολογική προσέγγιση»

Νίκος Σουλιώτης

Κοινωνιολόγος, Ερευνητής Δ' βαθμίδας

Η ανακοίνωση εξετάζει τις πολιτικές ιδιωτικοποιήσεων και εν γένει διαχείρισης της δημόσιας περιουσίας από κοινωνιολογική οπτική. Η βασική παραδοχή στην οποία στηρίζεται η ανακοίνωση είναι το εάν μπορούμε να εξηγήσουμε τις πολιτικές αυτές με βάση τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και τις σχέσεις των εμπλεκόμενων δρώντων (πολιτικοί, κρατικοί αξιωματούχοι, μάνατζερ, ειδικοί, αντιπρόσωποι ομάδων πίεσης, κοινωνικά κινήματα). Η μελέτη συνδυάζει μια σύντομη ανασκόπηση με της κοινωνικο-πολιτικής ιστορίας των ιδιωτικοποιήσεων στην Ελλάδα με μια στατιστική ανάλυση των δρώντων που συμμετέχουν στους θεσμούς διαχείρισης της δημόσιας περιουσίας στη χώρα μας.

«Μεταβολές στην πολιτική κοινωνικοποίηση των εφήβων στην Αττική κατά τη διάρκεια της κρίσης. Αποτελέσματα ερευνών και ανοιχτή πρόσβαση δεδομένων».

Μανίνα Κακεπάκη

Πολιτικός Επιστήμονας, Ερευνητής Γ' βαθμίδας

Κατερίνα Ηλιού

Δρ. Κοινωνικής Ψυχολογίας, Ερευνήτρια Γ' βαθμίδας

Γιώργος Παπαστεφανάτος

Δρ. Ηλεκτρολόγος Μηχανικός, ΕΜΠ

Κώστας Πιερίδης

Πολιτικός επιστήμονας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Το πρώτο μέρος της εισήγησης περιλαμβάνει την καταγραφή των μεταβολών στις πολιτικές στάσεις και αντιλήψεις εφήβων μαθητών γυμνασίων της Αττικής μεταξύ 2010 και 2018. Η συγκριτική διάσταση επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων για πιθανές μεταβολές στις απόψεις των νέων μετά το ξέσπασμα της κοινωνικο-οικονομικής κρίσης αναφορικά με τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τις πολιτικές διεργασίες, την ιδιότητα του Πολίτη και τις μορφές πολιτικής συμμετοχής. Τα δεδομένα προέρχονται από έρευνες σε μαθητές σχολείων ηλικίας 12-15 ετών που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο έργου του ΕΚΚΕ το 2018 και στο πλαίσιο έρευνας το ΕΚΠΑ το 2010. Στο δεύτερο μέρος της εισήγησης θα παρουσιαστεί η πρόσβαση και η οπτική ανάλυση των σχετικών δεδομένων μέσω της πλατφόρμας "Καλειδοσκόπιο κοινωνικών δεδομένων".

«Κοινωνική συνοχή, ανοχή και εγκληματικότητα στην Ελλάδα της κρίσης»

Ιωάννα Τσίγκανου

Δρ., Διευθύντρια, Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας

Η ανακοίνωση πραγματεύεται το ζήτημα των επιπέδων συνοχής και ανοχής που εμφανίζονται στην ελληνική κοινωνία υπό τις συνθήκες της τρέχουσας κρίσης. Δηλαδή, εξετάζει κατά πόσον διαπιστώνονται και σε ποιο βαθμό «ρήξεις» στα επίπεδα εμπιστοσύνης στους θεσμούς και της κοινωνικής εμπιστοσύνης τα οποία σχετίζονται με τους ρυθμούς αύξησης ή μη της εγκληματικότητας και της παραβατικότητας στη χώρα μας. Τα δεδομένα αντλούνται από τις διεθνείς συγκριτικές έρευνες του ΕΚΚΕ (ESS 2009-11 & WVS 2017), που επιτρέπουν πολυεπίπεδες αναλύσεις και αναγνώσεις οι οποίες συγκλίνουν προς μια σε βάθος κατανόηση όχι μόνο της κρίσης αντιπροσώπευσης αλλά και της κρίσης νομιμοποίησης του επίσημου συστήματος κοινωνικού ελέγχου.

«Το επάγγελμα του ναυτικού ως επαγγελματική διέξοδος για τους νέους. Μια πρώτη προσέγγιση»

Μαρία Θανοπούλου

Κοινωνιολόγος, Διευθύντρια ΕΚΚΕ

Ένα επάγγελμα σε κρίση όπως είναι το επάγγελμα του ναυτικού στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες λόγω της κρίσης στην ελληνική ναυτιλία εμφανίζεται σύμφωνα με δεδομένα έρευνάς μας σε Έλληνες ναυτικούς ως επαγγελματική διέξοδος για τους νέους. Με αφετηρία μια ποιοτική έρευνα για τη συλλογική μνήμη των Ελλήνων ναυτικών που διεξήχθη το 2018, η ανακοίνωση θα επιχειρήσει να συνθέσει δεδομένα προκειμένου να καταδείξει ότι η οικονομική κρίση επηρεάζει την επιλογή επαγγέλματος προκαλώντας ανακατατάξεις στην ιεράρχηση των επαγγελματικών προτιμήσεων που έχουν οι νέοι. Στο πλαίσιο αυτό θα αναδείξει τους λόγους για τους οποίους το επάγγελμα του ναυτικού επανέρχεται στο προσκήνιο και σταδιακά μετατρέπεται και πάλι σε επάγγελμα ελκυστικό για τους νέους.

«Εθνικά στερεότυπα: αυτοπροσδιορισμοί και ετεροπροσδιορισμοί στον καιρό της κρίσης»

Κατερίνα Ηλιού

Δρ. Κοινωνικής Ψυχολογίας, Ερευνήτρια Γ' βαθμίδας

Μανίνα Κακεπάκη

Πολιτικός Επιστήμονας, Ερευνητής Γ' βαθμίδας

Αντικείμενο της παρουσίασης θα είναι η ταυτότητα αυτοπροσδιορισμού των Ελλήνων και στερεοτυπικές προσλήψεις για την ταυτότητα άλλων εθνοτικών ομάδων. Τα δεδομένα προέρχονται από διαδικτυακή έρευνα σε αντιπροσωπευτικό πληθυσμό χρηστών διαδικτύου ηλικίας 18-65 ετών που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο έργου του ΕΚΚΕ το 2016/17.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7.2

Ομιλία I

Αλλοδαποί Εργαζόμενοι και Συνδικάτα: Μια ασύμπτωτη σχέση;

Θεόδωρος Κουτρούκης

Οικονομολόγος, ΔΠΘ

Η Ελλάδα βίωσε μετά το 2015 μια μαζική εισροή αλλοδαπών πληθυσμών, γεγονός που δρομολόγησε νέα δεδομένα στην ελληνική κοινωνία. Ειδικά στην αγορά εργασίας, οι ξένοι σε εργάσιμη ηλικία ενδέχεται να επηρεάζουν την προσφορά εργασίας και θέτουν τα συνδικάτα σε πολλαπλά διλήμματα αναφορικά με την ένταξη τους στο εργατικό δυναμικό. Σκοπός: Σκοπός της εργασίας είναι να αποτιμήσει την αλληλεπίδραση των ελληνικών συνδικάτων με τους αλλοδαπούς εργαζόμενους και ιδίως την προοπτική ένταξης των αλλοδαπών σε εργατικά σωματεία αλλά και τη δραστηριοποίηση των τελευταίων στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων όλων των εργαζομένων ανεξάρτητα από φυλή και εθνικότητα. Το πραγματολογικό υλικό προέρχεται από την αποτύπωση των απόψεων συνδικαλιστικών στελεχών σε μεγάλη συνδικαλιστική οργάνωση μετά από συλλογή σχετικών ερωτηματολογίων, που διενεργήθηκε το 2018. Η εργασία εξετάζει τις απόψεις αριθμού συνδικαλιστικών στελεχών αναλύοντας μια σειρά παραγόντων, που αφορούν στη συνδικαλιστική ένταξη των αλλοδαπών εργαζομένων. Τα αποτελέσματα αποτυπώνουν τις κυρίαρχες απόψεις στους κόλπους του συνδικαλιστικού κινήματος, αναφορικά με την θέση των ξένων εργαζομένων στην ελληνική οικονομία και κοινωνία. Η εργασία δείχνει ότι τα αρχέγονα προτάγματα του εργατικού συνδικαλισμού για τη συνεργασία και την αλληλεγγύη όλων των εργαζομένων ανεξάρτητα από φυλή, φύλο, θρησκεία κ.α. δεν είναι πάντοτε δεδομένη στις τρέχουσες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες.

Ομιλία II

Αγροτικός τομέας και αδήλωτη εργασία μεταναστών: Μια ποσοτική διερεύνηση στο νησί της Λέσβου

Κώστας Ρόντος

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Νικόλαος Πανάγος

Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η οικονομική μετανάστευση, κατά την τελευταία 30ετία και ειδικά την τελευταία πενταετία στην Ελλάδα, αποτελεί ένα από τα πιο καιρία και σημαντικά ζητήματα τόσο σε διεθνές όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Ο παράτυπος τρόπος εισαγωγής μεγάλου μέρους των πρόσφατων μεταναστών προς την Ελλάδα δημιουργούν συνθήκες «ευελιξίας» στο σκέλος των εργασιακών τους σχέσεων με σκοπό την παραμονή τους στην αγορά εργασίας. Η «ευελιξία» αυτή εκδηλώνεται με αδήλωτη εργασία, που συνεπάγεται χαμηλότερες αμοιβές εργασίας, ανασφάλιστη εργασία και δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης και απασχόλησης αυτών στο κλάδο της πρωτογενούς παραγωγής. Ενδιαφέρον

παρουσιάζει και η εκδοχή προτίμησης της παράτυπης εργασίας από την πλευρά μέρους των μεταναστών που μετακινούνται περιοδικώς στο νησί για εργασία σε εποχικές εργασίες (συγκομιδή, κτλ). Στα πλαίσια αυτά, η παρούσα εισήγηση θα επικεντρωθεί στην διερεύνηση της έκτασης του φαινομένου της αδήλωτης εργασίας των μεταναστών, των παραγόντων που οδηγούν στην παράτυπη χρήση των μεταναστών στον πρωτογενή τομέα από παραγωγούς ως και των σχετικών κοινωνικο-οικονομικών συνεπειών για τους ίδιους τους μετανάστες και για την αγροτική οικονομία στην περιοχή της Λέσβου όπου η αγροτική παραγωγή είναι βασικός κλάδος της οικονομίας της με κύρια δραστηριότητα την ελαιοπαραγωγή. Οι συνθήκες αδήλωτης εργασίας των μεταναστών ευνοούνται από τη διάρθρωση και τα λοιπά χαρακτηριστικά του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα αλλά διευκολύνονται και από το περιβάλλον που διαμορφώνει η ΚΑΠ στην κατεύθυνση μείωσης του κόστους παραγωγής των αγροτικών προϊόντων και την αύξηση του κέρδους των παραγωγών, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στην σημερινή εποχή της οικονομικής κρίσης και των αυξανόμενων ανελαστικών δαπανών, όπως η φορολογία και η ασφαλιστική εισφορά. Αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής είναι από τη μια μεριά η εκμετάλλευση των μεταναστών και από την άλλη η δημιουργία παραοικονομίας και στρέβλωσης της αγοράς εργασίας με πολλαπλές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες. Η εισήγηση θα βασιστεί σε πρωτογενή ποσοτική έρευνα, με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου στους πληθυσμούς των παραγωγών, των γεωπόνων που έχουν γνώση του θέματος και μεταναστών που εργάζονται στον πρωτογενή τομέα. Τα αποτελέσματα θα επεξεργαστούν με σύγχρονα εργαλεία στατιστικής ανάλυσης (SPSS, R) και με μεθόδους περιγραφικής ανάλυσης που θα αναδεικνύουν το μέγεθος του εξεταζόμενου προβλήματος και τις συνέπειές του ως και προχωρημένες μεθόδους επαγωγικής ανάλυσης για την διερεύνηση των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών του και των παραγόντων που το προσδιορίζουν. Το παρόν άρθρο αναμένεται να αναδείξει, με εμπειρική κοινωνική έρευνα, ένα ιδιαίτερο ζήτημα που αφορά τη σύνδεση του μεταναστευτικού με την αγορά εργασίας στον αγροτικό τομέα και μάλιστα σε μια περιοχή με έντονη αγροτική δραστηριότητα που παράλληλα δέχεται μεγάλα κύματα παράτυπων μεταναστών.

Ομιλία III

Ένταξη Προσφύγων: Ο ρόλος του Κοινωνικού κεφαλαίου

Δημήτριος Γεωργιάδης

Διδάκτορας Παιδαγωγικής, Προϊστάμενος Ανοιχτής Δομής Φιλοξενίας Αιτούντων Διεθνή Προστασία Ελαιώνα Αθήνα

Βασίλης Πανταζής

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το προσφυγικό ζήτημα εισήλθε σε μια κρίσιμη φάση από τις αρχές του 2015 και κορυφώθηκε την περίοδο του 2015 – Μαρτίου 2016. Οι προσφυγικές ροές στη Μεσόγειο, προς Ελλάδα και Ιταλία, καταγράφηκαν ιδιαίτερα αυξημένες από το καλοκαίρι του 2015. Εκείνη την περίοδο ο κύριος όγκος των προσφύγων κατευθύνθηκε από την Τουρκία στην Ελλάδα μέσω των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Με το κλείσιμο των συνόρων και τη συμφωνία της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας τον Μάρτιο του 2016, περίπου 60.000 πρόσφυγες εγκλωβίστηκαν στην Ελλάδα. Από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας ως προς το θέμα της αναγκαστικής μετανάστευσης προκύπτει ότι, αναπτύχθηκε μια συζήτηση για τη σχέση του κοινωνικού κεφαλαίου με την ένταξη των προσφύγων σε χώρες υποδοχής μας και η ποιότητα του κοινωνικού κεφαλαίου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την επιτυχία της ένταξής τους. Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό, πέρα από τη θεωρητική συζήτηση για το ρόλο του κοινωνικού κεφαλαίου, τη διερεύνηση και μέτρηση, μέσω έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε δομές φιλοξενίας προσφύγων, της σχέσης του κοινωνικού κεφαλαίου με την ένταξη των ατόμων αυτών στην ελληνική κοινωνία. Τα ευρήματα της έρευνας ανέδειξαν το ρόλο και τη σπουδαιότητα του κοινωνικού κεφαλαίου ως προς την μετανάστευση, την επιλογή του τύπου εγκατάστασης, τους μελλοντικούς μεταναστευτικούς σχεδιασμούς και τέλος την ένταξη τους στην αγορά εργασίας.

Ομιλία IV

Διαστάσεις των προοπτικών ένταξης των προσφύγων στο ελληνικό παραγωγικό σύστημα: Μελέτη περίπτωσης σε Κρήτη και Μυτιλήνη

Δημήτριος Κοτρώγιαννος

Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στυλιανός Ιωάννης Τζαγκαράκης

Μεταδιδακτορικός ερευνητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Απόστολος Καμέκης

Διδάκτορας Ιατρικής Σχολής, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Γεωργία Δημάρη

Υπ. Διδάκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Εμμανουήλ Μαυροζαχαράκης

Υπ. Διδάκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Το προσφυγικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα αποτελεί μια από τις βασικότερες προκλήσεις για τους διαμορφωτές πολιτικής τόσο αναφορικά με τα άμεσα μέτρα προστασίας των προσφύγων στα κέντρα φιλοξενίας όσο και για τις προοπτικές ομαλής ένταξής τους εν γένει στο παραγωγικό σύστημα και συνακόλουθα της πλήρους κοινωνικής τους ένταξης. Η συγκεκριμένη μελέτη εστιάζει σε αυτές τις προοπτικές και στην αποτύπωση των δυσκολιών που οι πρόσφυγες αντιμετωπίζουν και οι οποίες αποτρέπουν την ταχεία διαδικασία ένταξής τους. Συνεπώς, στο πλαίσιο της τριγωνοποιημένης ερευνητικής διαδικασίας που ακολουθήθηκε για την καταγραφή αφενός των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν και αφετέρου των διαστάσεων του κοινωνικού κεφαλαίου που διαθέτουν, πραγματοποιήθηκε διερεύνηση μέσω δομημένου ερωτηματολογίου σε πρόσφυγες στην επιλεγμένη περιοχή της Μυτιλήνης, η οποία έχει δεχθεί τεράστια προσφυγικά κύματα και διαθέτει εγκλωβισμένο προσφυγικό πληθυσμό. Σε δεύτερη φάση, διερευνήθηκαν οι διαστάσεις, οι προοπτικές, οι ελλείψεις και τα εμπόδια, σε επίπεδο επιχειρηματικότητας και κοινωνικών εταίρων, ως προς την ένταξη των προσφύγων στην αγορά εργασίας, μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων σε Κρήτη και Μυτιλήνη. Η επιλογή των δυο αυτών γεωγραφικών περιοχών πραγματοποιήθηκε με σκοπό την αναζήτηση των διαφορετικών διαστάσεων και των δυνατικών ευκαιριών ως προς την ένταξή τους, καθώς η πρώτη έχει δεχθεί εκτεταμένες προσφυγικές ροές ενώ η δεύτερη δεν έχει δεχθεί προσφυγικές ροές και αποτελεί ένα πρόσφορο πεδίο επιχειρηματικότητας και δυνατικής ένταξης των προσφύγων στην παραγωγική διαδικασία. Κύρια στόχευση της μελέτης που βασίζεται στα αποτελέσματα της έρευνας «Αποτύπωση και κατηγοριοποίηση των προοπτικών ένταξης των προσφύγων στο ελληνικό παραγωγικό σύστημα. Μελέτη περίπτωσης σε Κρήτη και Μυτιλήνη», είναι η διερεύνηση των προοπτικών και των εμποδίων ένταξης των προσφύγων στο παραγωγικό σύστημα με τρόπο ώστε να οδηγήσει ταυτόχρονα στην κοινωνική ένταξή τους και να επιφέρει θετικά αποτελέσματα σε αυτό. Η έρευνα αναμένεται να προσφέρει χρήσιμο υλικό για την δόμηση κατευθύνσεων παρέμβασης και παροχής κινήτρων, ωφελώντας την κοινωνική ενσωμάτωση των προσφύγων και την οικονομική ανάπτυξη του υφέροντος κοινωνικού κεφαλαίου που διαθέτουν.

Ομιλία V

Κινηματογραφικά ερμηνευτικά ρεπερτόρια της κοινωνικής ταυτότητας των προσφύγων: Η τεχνική του animation στη διαπολιτισμική εκπαίδευση

Βασιλική Αναστασοπούλου

Εκπαιδευτικός ΠΕ60, MSc, αποσπασμένη στο ΙΕΠ

Συμεών Νικολιδάκης

Φιλολόγος, Υποψήφιος Διδάκτορας, Ακαδημαϊκός Διευθυντής, Εκπαιδευτική Ένωση

Στην εισήγηση μας παρουσιάζεται η τεχνική του animation ως λόγος του κινηματογράφου, ο οποίος μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εκπαίδευση. Προσεγγίζονται διαστάσεις του προσφυγικού ζητήματος με θεματικά πεδία, που διαμορφώνονται από ομάδες γηγενών και προσφύγων μαθητών. Στο σενάριο του animation εκτυλίσσονται θέματα σχηματοποίησης κοινωνικής ταυτότητας και κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσα από την εξέλιξη κειμενικού λόγου και εικόνας, που κατασκευάζουν

πεδία γνώσης και προκρίνουν κοινωνικές-πολιτικές αξίες. Παρουσιάζεται αναλυτικά η διαλεκτική αλληλεπίδραση γηγενών και προσφύγων μαθητών σε ένα περιβάλλον επικοινωνιακών διαδικασιών, όπου διαφορετικές μορφές τέχνης και λόγου αναδιαμορφώνουν στάσεις και συμπεριφορές συνύπαρξης και αποδοχής του άλλου. Ενδεικτικά, στο σενάριο animation που θα προβληθεί αξιοποιείται το έργο του Picasso σε διαφορετικές περιόδους, ώστε να διασυνδεθεί η εικόνα, οι διαφοροποιημένες μορφές τέχνης και ο λόγος σε ένα περιεχόμενο διαπολιτισμικής συνειδητοποίησης. Παράλληλα με την ανάλυση της τεχνικής του animation εκτυλίσσεται η παιδαγωγική πρακτική και οι διαδικασίες υπέρβασης ρατσιστικών τάσεων. Σε όλη τη διαδικασία εξέλιξης του σεναρίου μέσω της τεχνικής του animation δίνονται απαντήσεις και ερωτήματα, που σχετίζονται με το ενοποιημένο παιδαγωγικό και διαπολιτισμικό πλαίσιο, το οποίο εναρμονίζεται με τους στόχους του προγράμματος. Σε αντίθεση με την έμφαση που δίνεται σε τυπικά γλωσσικά σχήματα με το animation προωθείται μια διαφοροποιημένη επικοινωνιακή διαδικασία, όπου μαθητές και εκπαιδευτικοί παρεμβαίνουν με έναν άλλο τρόπο αναδομώντας κοινωνικές και πολιτισμικές σχέσεις. Ανακεφαλαιώνοντας, η παρουσίαση και εξέλιξη της τεχνικής του animation και το προβαλλόμενο σενάριο ως παράδειγμα εκτιμάται ότι θα δώσουν τη δυνατότητα στην εκπαιδευτική κοινότητα να εναρμονίσει ευρύτερους στόχους εκπαιδευτικούς και διαπολιτισμικούς με καθημερινές διαδράσεις, που μπορούν να εμπεριέχουν μορφές τέχνης. Ο εκπαιδευτικός λόγος μέσω του animation εμπλουτίζεται απαλλάσσεται από παραδοσιακά σχήματα διδασκασμού, εντάσσεται στην ελεύθερη διαδικασία διαπραγμάτευσης μαθητών και εκπαιδευτικών, δημιουργώντας ικανοποίηση, θετικά κοινωνικά συναισθήματα, που απορρέουν από ένα ομαδικό έργο, που αναδιαμορφώνει το κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7.3

Ομιλία I

Η επιστροφή της Ιστορίας στην Ευρώπη: Η επίμονη γοητεία της νεωτερικότητας

Κώστας Υφαντής

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η οικονομική και δημοσιονομική κρίση που έπληξε την Ευρώπη (και εξακολουθεί να ταλανίζει την Ελλάδα) πέρα από την διακοπή ή – στην καλύτερη περίπτωση – επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης σηματοδότησε μία δραματική ποιοτική μεταβολή στην οικοδόμηση της ευρωπαϊκής ενότητας. Η διάψευση της προσδοκίας για αέναη ευημερία είχε ως αποτέλεσμα την υποχώρηση του μετανεωτερικού παραδείγματος «παράδοσης κυριαρχίας» και την άνοδο και σε κάποιες περιπτώσεις την επικράτηση ακροδεξιών και αριστεριστικών λαϊκίστικων αφηγημάτων με έντονο αντιευρωπαϊκό πρόσημο. Ο Λόγος περί ανάκτησης της «Κυριαρχίας», εξόχως «αντισυστημικός», ανοίγει με δραματικό τρόπο την συζήτηση για το μέλλον της Ευρώπης με όρους που αναζητούν νομιμοποίηση σε ένα έντονα νεωτερικό πλαίσιο εννοιολογικής συγκρότησης.

Ομιλία II

Εκλογικοί Κύκλοι και Δημοσιονομικά Ελλείμματα στην Ελλάδα

Χαρά Βαβούρα

PhD. Econ., University of Nottingham

Ιωάννης Βαβούρας

Ομότιμος Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Γιώργος Πετράκος

Αν. Καθηγητής, Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών Πάντειου Πανεπιστημίου

Κώστας Ρόντος

Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου

Η πολιτική των κομμάτων, που κατέχουν την εξουσία, να αυξάνουν τις δαπάνες του κράτους προεκλογικά, και επομένως να επιβαρύνουν τα δημοσιονομικά ελλείμματα, προκειμένου να

μεγιστοποιήσουν τις πιθανότητες επανεκλογής τους ή να ελαχιστοποιήσουν την απώλεια ψήφων τους στις επερχόμενες εκλογές, θεωρώντας ότι το εκλογικό σώμα έχει μια «μυωπική προοπτική» και επομένως κρίνει με βάση την πρόσφατη οικονομική πολιτική των κυβερνήσεων, παρατηρείται συνηθέστατα στην σύγχρονη πολιτική πρακτική και έχει δημιουργήσει την έννοια των εκλογικών ή πολιτικών κύκλων. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας κατά τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες είναι τα μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα, εξαιτίας των οποίων δύο φορές η χώρα εντάχθηκε στη Διαδικασία του Υπερβολικού Ελλείμματος (2004-2007 και 2009-2017) του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, με αποτέλεσμα την επιβολή από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς στην Ελλάδα αυστηρών κανόνων δημοσιονομικής διαχείρισης. Εξάλλου, τα μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα και η συνακόλουθη αδυναμία εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους της χώρας οδήγησαν στην υπογραφή τριών δανειακών συμβάσεων, οι οποίες συνδυάστηκαν με τα αντίστοιχα τους «μνημόνια συνεργασίας», τα οποία συνδέονται με τεράστιες οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις για το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας και οδήγησαν σε ένα πρωτόγνωρο κοινωνικό μετασχηματισμό της. Στα πλαίσια αυτά, βασικός σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση της τυχόν συμβολής της πολιτικής συμπεριφοράς των εκάστοτε κυβερνήσεων στη διεύρυνση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Σκοπός της εργασίας είναι δηλαδή η διερεύνηση της τυχόν εμφάνισης του φαινομένου των πολιτικών εκλογικών κύκλων στην Ελλάδα κατά τις τέσσερις τελευταίες δεκαετίες και ιδιαίτερα η έκταση αυτού του φαινομένου. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της εισήγησης είναι, με τη χρήση ποσοτικής ανάλυσης, η συστηματική εξέταση της υπόθεσης του κατά πόσο εμφανίζεται στη χώρα μας το φαινόμενο των «πολιτικών οικονομικών κύκλων» ή των «πολιτικών δημοσιονομικών κύκλων». Θα διερευνηθεί δηλαδή εάν τα δημοσιονομικά ελλείμματα της χώρας επηρεάζονται σημαντικά και συστηματικά από την πολιτική των κυβερνήσεων να μεγιστοποιήσουν τις πιθανότητες επανεκλογής τους στην εξουσία ή να ελαχιστοποιήσουν την απώλεια ψήφων τους. Στο πλαίσιο αυτό θα ερευνηθούν επιπλέον και τα εξής: ποια είναι η έκταση αυτού του φαινομένου, ποιοι παράγοντες το επηρεάζουν και κατά πόσο το φαινόμενο εξαρτάται από την ιδεολογία του κόμματος που κατέχει τη διακυβέρνηση της χώρας ή είναι ανεξάρτητο από αυτή. Κατά πόσο δηλαδή στη Ελλάδα έχουμε «εκλογικούς κύκλους» ή «κομματικούς κύκλους». Θα χρησιμοποιηθούν παλινδρομικά μοντέλα με εξαρτημένη μεταβλητή τη μεταβολή των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και ανεξάρτητες ποσοτικές μεταβλητές ως και ψευδομεταβλητές που τα ερμηνεύουν σύμφωνα με τη θεωρία των εκλογικών κύκλων. Βασικό συμπέρασμα της ανάλυσής μας είναι ότι στην περίπτωση της Ελλάδας πράγματι παρατηρείται το φαινόμενο των πολιτικών δημοσιονομικών κύκλων ανεξάρτητα από ιδεολογικό προσανατολισμό των κομμάτων που κατέχουν τη διακυβέρνηση της χώρας. Κατά συνέπεια, τα δημοσιονομικά ελλείμματα δεν είναι τόσο το αποτέλεσμα τυχαίων οικονομικών διαταραχών, διαρθρωτικής αστάθειας της οικονομίας ή ακόμη και σφαλμάτων κυβερνητικής πολιτικής, αλλά μάλλον το αποτέλεσμα της πολιτικής των κυβερνήσεων να παραμείνουν στην εξουσία μετά τις εκλογές.

Ομιλία III

Από την τελεολογία στην εσχατολογία του ευρωπαϊκού σχεδίου – Θεσμικοπολιτικές προοπτικές μετεξέλιξης της ΕΕ

Νικόλαος Βλαχάκης

Υποψήφιος Διδάκτορας Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Σόφιας «Σβετί Κλήμεντ Όχριντσκι», Σύμβουλος Επικοινωνίας Α', ΓΓ Ενημέρωσης

Η ομαλή εξελικτική αντίληψη που κυριάρχησε στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συνοψίζει εναργώς αυτό που θα μπορούσε να ονομάσει κανείς «τελεολογία του ευρωπαϊκού σχεδίου» και η οποία αποτέλεσε τον κινητήριο άξονα της στις μεταπολεμικές συνθήκες του 20ου αιώνα και στην πρώτη δεκαετία του 21ου. Αυτό δηλ. που περιγράφηκε από κάποιους ως μετάβαση από την ήπειρο ως γεωπολιτική ιστορική οντότητα, στην Ένωση ως πολιτική-θεσμική πραγματικότητα. Την πραγμάτωση με άλλα λόγια της νεοκαντιανής ουτοπίας «της διαρκούς ειρήνης» σε ένα νεογεγκελιανό όμως πνεύμα ιστορικής αυτοπραγμάτωσης της ευρωπαϊκής ιστορίας τα τελευταία 60 χρόνια. Στις αρχές της πρώτης δεκαετίας του νέου αιώνα λοιπόν θα ήταν πολύ δύσκολο κάποιος να ισχυριστεί, μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου, τις Συνθήκες του Μάαστριχτ-Άμστερνταμ, ότι την αμέσως επόμενη δεκαετία η ιστορική αυτή αισιοδοξία θα γνώριζε ισχυρά πλήγματα, πρώτα με

την ευρωπαϊκή οικονομική κρίση, εν συνεχεία με την προσφυγική κρίση και αποκορύφωμα το Brexit. Η τριπλή αυτή κρίση στα τρία βασικά θεωρητικά μοντέλα που διαμόρφωσαν καθοριστικά το ενωσιακό εγχείρημα και συγκεκριμένα: το διακυβερνητικό πρότυπο διακρατικής συνεργασίας το λειτουργικό μοντέλο της «κοινοτικής μεθόδου», και το ομοσπονδιακό πολιτειακό πρότυπο. Η ανανέωση συνεπώς του ευρωπαϊκού σχεδίου καθίσταται πλέον επιτακτική αναγκαιότητα. Η όποια αναζήτηση της υπέρβασης του δημοκρατικού ελλείμματος μέσω ενός «μεταρρυθμιστικού σοκ» δεν πρέπει να παραγνωρίζει την απροθυμία κ-μ να προχωρήσουν σε μια «τολμηρή» πολιτική ενοποίηση αλλά και την αποφυγή δομών που θα καθιερώνουν το «πολιτικό διευθυντήριο». Η ήδη υπάρχουσα δομή της Ευρωζώνης άλλωστε αποτελεί μια υπαρκτή δομή ενισχυμένης συνεργασίας, ενώ η προσθήκη παρόμοιων μορφών ανά τομέα πολιτικής, περισσότερο θα δυσχεράνει την πανθομολογούμενη θεσμική κρίση. Η ιδέα μιας Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας που δύναται να ανακόψει την εσχατολογία της ευρωπαϊκής ενοποίησης θα πρέπει να επιτευχθεί με προσεκτικά βήματα προς την απλοποίηση των δομών της ΕΕ και τη δημιουργία ευρωπαϊκής δημόσιας σφαίρας.

Ομιλία IV

Η πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την υιοθέτηση του ευρώ και την δημιουργία της ευρωζώνης, μέσα από τον Τύπο

Χρήστος Ζιώγας

Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πάρης Κανιούρας

Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σοφία Παπαδοπούλου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σταμάτης Θ. Σταμάτης

Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η είσοδος της Ελλάδας στην ευρωζώνη το 1999 και η κυκλοφορία του ευρώ σε 17 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Ιανουάριο του 2002, υπήρξε ένα σημείο καμπής στην πορεία της χώρας σε οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Σήμερα - 17 χρόνια μετά - η αποτίμηση αυτού του εγχειρήματος και τα αποτελέσματα που έχει ως τώρα σε πανευρωπαϊκό, αλλά και εθνικό επίπεδο παραμένουν διττά, σύμφωνα με τους αναλυτές (οικονομικούς, πολιτικούς, θεσμικούς). Η συγκεκριμένη εργασία εξετάζει τη νέα αρχιτεκτονική της ευρωζώνης, όπως αυτή αναλύεται μέσα από άρθρα και συνεντεύξεις αναγνωρισμένων θεσμικών παραγόντων και διαχέεται μέσω των ΜΜΕ στο ευρύ κοινό. Η είσοδος αλλά και η παραμονή στη ζώνη του ευρώ προϋποθέτει όρους όπως η κοινή εποπτεία, ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών της ευρωζώνης και η δημοσιονομική πειθαρχία. Παράλληλα θεσμοθετήθηκαν μηχανισμοί εποπτείας όπως π.χ. η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), ενώ το κομμάτι της έλλειψης κοινής εκπροσώπησης σε ότι αφορά την οικονομική πολιτική των μελών της ευρωζώνης κλήθηκαν να το καλύψουν θεσμικά όργανα όπως το Eurogroup. Πώς λειτούργησε το όλο πλαίσιο; Τηρήθηκαν οι κανόνες και οι όροι λειτουργίας του; Τι ρόλο έπαιξε στην έως τώρα πορεία της ευρωζώνης η διείδυση σε αυτή εξωθεσμικών διεθνών οργανισμών όπως το ΔΝΤ; Η απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα και η αναζήτηση κοινών διαπιστώσεων και τεκμηρίων, έγινε μέσω ποιοτικής έρευνας στην οποία χρησιμοποιήθηκε ως μεθοδολογικό εργαλείο η Κριτική Ανάλυση Λόγου (ΚΑΛ). Επιλέχθηκαν και αναλύθηκαν άρθρα και κείμενα θεσμικών παραγόντων, αλλά και διεθνώς αναγνωρισμένων προσώπων (οικονομολόγων, φιλοσόφων κλπ). Τα συμπεράσματα που προέκυψαν ήταν ότι η ευρωζώνη βρίσκεται από το 2008 και μετά σε ανακυκλούμενη κρίση, διότι δεν μπόρεσε να γίνει ομοιογενής, ενώ οι μηχανισμοί εποπτείας της, όπως η ΕΚΤ, λειτουργούν αποσπασματικά και επικαλύπτονται από άλλο κέντρο εξουσίας.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 7.4

Ομιλία I

Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: μια θεωρητική προσέγγιση

Σοφία Παπαδοπούλου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Το ζήτημα των περιφερειακών ανισοτήτων παραμένει επίκαιρο όσο ποτέ, τόσο σε εθνικό όσο και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Πλήθος επιστημονικών ερευνών έχει εκπονηθεί στο πλαίσιο της αντιμετώπισης του εν λόγω ζητήματος σε παγκόσμια κλίμακα. Ανισότητες εντοπίζονται σε επίπεδο χωρών αλλά και μεταξύ περιφερειών της ίδιας χώρας. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων σε όλα τα χωρικά επίπεδα αποτελεί κυρίαρχο στόχο. Όμως, ακόμη και σήμερα, το χάσμα μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. διευρύνεται, καθώς οι περιφέρειες των αναπτυσσόμενων χωρών συνεχίζουν να αναπτύσσονται με ταχύτερους ρυθμούς σε σχέση με αυτές των λιγότερο αναπτυσσόμενων χωρών. Για την Ελλάδα η αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων αποτελεί σημαντική πρόκληση, καθώς σε συνδυασμό και με άλλες πλευρές της τρέχουσας οικονομικής κρίσης όπως η δημογραφική συρρίκνωση με την επαπειλούμενη ερήμωση περιοχών στα βόρεια σύνορά της χώρας και σε πολλά μικρά νησιά, δημιουργούν σοβαρούς κοινωνικοοικονομικούς αλλά και εθνικούς κινδύνους. Με την παρούσα εργασία γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος, η οποία περιλαμβάνει ανασκόπηση των θεωριών που ερμηνεύουν τα αίτια δημιουργίας των περιφερειακών ανισοτήτων, την πιθανή συσχέτισή τους με τις δυνάμεις της αγοράς και την διερεύνηση των κατάλληλων πολιτικών, που πρέπει να εφαρμοστούν από τους φορείς λήψης αποφάσεων προς την κατεύθυνση της σύγκλισης. Αυτό που προκύπτει μέσα από την μελέτη είναι πως για τη μείωση ή και εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων της Ε.Ε., πρέπει αυτές να εξετάζονται σε βάθος και τα συμπεράσματα να αξιοποιούνται στη χάραξη αποτελεσματικών περιφερειακών πολιτικών ολοκληρωμένης ενδογενούς ανάπτυξης όλων των περιφερειών.

Ομιλία II

Συζητώντας για τα νησιά: κυρίαρχοι λόγοι στη νεωτερικότητα και νέες οντολογικές προσεγγίσεις

Χρήστος Μπακάλης

Ε.Δι.Π, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τις τελευταίες δεκαετίες η επιστημολογία για τα νησιά και τους νησιωτικούς κόσμους έχει εμπλουτισθεί με εργασίες προερχόμενες από τα πεδία των ανθρωπιστικών, κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών και θετικών επιστημών. Οι μελέτες εστιάζουν στη βιωματική σχέση με τους νησιωτικούς τόπους, τις φαινομενολογικές προσεγγίσεις, τις πολιτισμικές ταυτότητες, τη σχέση τοπικού με το εθνικό και παγκόσμιο, τη σχέση των νησιών με την περιφερειακή και παγκόσμια οικονομική γεωγραφία και τους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς, την αστικοποίηση και την οικονομική ανάπτυξη μέσω του τουρισμού και τη σχέση τους με τις ηπειρωτικές ενδοχώρες. Στο πλαίσιο αυτό έχει καθιερωθεί η χρήση του περιγραφικού και αναλυτικού όρου νησιωτικότητα (ή νησιωτισμός) ως έννοια που χαρακτηρίζει τη βιωματική εμπειρία των ανθρώπων που διαβιώνουν σε αυτά τα ιδιαίτερα «απομονωμένα» γεωγραφικά περιβάλλοντα, γεγονός που διευρύνει τους ορίζοντες για τη συζήτηση της γνώσης για τα νησιά, όπως αυτή διαμορφώνεται μέσα από τις πολιτισμικές κατασκευές και τους κυρίαρχους λόγους. Εντούτοις, ο θετικισμός, η φαινομενολογία και οι ερμηνευτικές προσεγγίσεις «συζητούν» για τα νησιά και τους νησιωτικούς κόσμους μέσα από τη νεωτερική οπτική, όπου το «φυσικό» και το «κοινωνικό» γίνονται αντιληπτά ως αντίθετες διακριτές μορφές. Αυτού του τύπου οι διχοτομίες δεν αφήνουν περιθώρια για τη θεώρηση του δύναμει κοινωνικού ρόλου των φυσικών / υλικών αντικειμένων και χώρων. Παράλληλα, η νεωτερική περίοδος χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη κλίμακα ανθρώπινη παρέμβαση στο φυσικό περιβάλλον με τη χρήση της τεχνολογίας. Τα νησιά αποτελούν συχνά πεδία όπου εξελίσσονται και αποτυπώνονται οι παρεμβάσεις αυτές. Στο σημείο αυτό, και ακολουθώντας τα νέα μονοπάτια της κοινωνιολογικής και πολιτισμικής θεωρίας η ιδιότητα των νησιών ως σχεσιακές οντότητες, όπου

αναπτύσσονται δικτυώσεις μεταξύ ανθρώπινων και μη ανθρώπινων (φυσικών / τεχνικών) υποκειμένων έρχεται στο προσκήνιο. Η διαλεκτική σχέση ανθρώπου και χώρου γίνεται αντιληπτή υπό το πρίσμα της σχέσης του υλικού με το κοινωνικό –πολιτισμικό και τον τρόπο που ο υλικός κόσμος «κοινωνικοποιείται» σε δυναμικά περιβάλλοντα ρών όπως αυτά ορίζονται με τη θεωρία των δικτύων δρώντων (actor network theory). Η σχεσιακή οντολογία που διαμορφώνεται από μια νέα τοπολογία μπορεί να συμβάλει στην υπέρβαση των καθιερωμένων προσεγγίσεων για την υπόσταση των νησιών.

Ομιλία III

Περιφερειακότητα και νησιωτική συνοχή: Ερμηνεία και σύνδεση των όρων αυτών, μέσα από τις γυναίκες των σφουγγαράδων της Καλύμνου

Νικολέτα Τσίγκρα

Ερευνήτρια Ιστορικός

Η Κάλυμνος, είναι ένα μικρό γεωγραφικά νησί που ανήκει στο νησιωτικό σύμπλεγμα της Δωδεκανήσου το οποίο είναι παγκοσμίως γνωστό για τη δράση των σπογγαλιέων του. Ωστόσο, δεν είναι καθόλου γνωστό στο ευρύ κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, ότι διαθέτει πρόσφορο έδαφος για τη διερεύνηση πολλών φαινομένων σε κοινωνικό, κοινωνιολογικό και ιστορικό επίπεδο. Οι γυναίκες των σφουγγαράδων της Καλύμνου λοιπόν, είναι μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα τόσο για το ίδιο το νησί, όσο και για τον ευρύτερο νησιωτικό – ελλαδικό χώρο. Δεδομένου ότι το αιγαίο πέλαγος θεωρείται και είναι ένας δυσπρόσιτος προορισμός, τις περισσότερες φορές ανοίκει στους μη νησιώτες. Στοχευμένα λοιπόν, η έρευνα δίνει έμφαση στο μικρό αυτό γεωγραφικά νησί. Όπως σχεδόν όλοι οι γεωγραφικοί τόποι, έτσι και η Κάλυμνος είναι απομονωμένα από τα μεγάλα αστικά κέντρα, έχοντας όμως ιδιαίτερο και ποικίλο ερευνητικό και επιστημονικό ενδιαφέρον. Με τη χρήση της ποιοτικής μεθόδου, των κοινωνιολογικών, γεωγραφικών και ιστορικών ερευνών και μελετών, θα καταβληθεί προσπάθεια να επεξηγηθούν οι τρεις όροι που συνθέτουν τη θεματική αξιοποιώντας την εμπειρία των γυναικών των σφουγγαράδων της Καλύμνου. Οι όροι “περιφερειακότητα” και “νησιωτικότητα” έχουν τουλάχιστον ένα κοινό στοιχείο με το οποίο συνδέονται. Ο δεύτερος όρος όμως, επιδέχεται πλουραλισμό συνιστωσών. Η δε “συνοχή,” αποτελεί τον “συνδεδετικό κρίκο” ανάμεσα στους προηγούμενους δυο, τη γέφυρα η οποία ενώνει τη θεωρία με την πράξη. Δηλαδή, τους δυο πρώτους όρους με το έμπυχο ερευνητικό υλικό, τις γυναίκες. Αφού κατανοηθεί το περιεχόμενο των ερευνών και μελετών, δίνοντας και την προσωπική ερμηνεία αναφορικά με τα όσα έχουν γραφτεί και με όσα θα προκύψουν έως τότε, θα αναδειχθεί η ταυτότητα των νησιωτών και δη των γυναικών. Πώς η γεωγραφική θέση των νησιών του αιγαίου πελάγους τα καθιστά λίκνο και πολλές φορές κράμα πολιτισμών. Με ποιόν τρόπο το νησί της Καλύμνου, παρότι ήταν υπό ιταλική κατοχή για πολλά χρόνια, κράτησε την τοπική της “αυθεντικότητα;” Και τέλος, η “νησιωτικότητα” δεν περιορίζεται σε αντικειμενικά γεωγραφικά και πληθυσμιακά χαρακτηριστικά.

Ομιλία IV

Οι επιπτώσεις της διάσπαρτης οικιστικής ανάπτυξης στο τοπίο των νησιών: η περίπτωση της Σαντορίνης

Ευαγγελία – Θεοδώρα Δερδεμέζη

Διδακτορική Φοιτήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γιώργος Τσιλιμίκας

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Εισαγωγή

Στην εργασία επιχειρείται η ποσοτική απόδοση και η χωρική κατανομή της οικιστικής εξάπλωσης στη Σαντορίνη, ένα νησί των Κυκλάδων, το οποίο επιλέχθηκε λόγω της ιδιαίτερης πολιτιστικής και φυσικής του κληρονομιάς και της έντονης τουριστικής ανάπτυξης.

Θεωρητικό πλαίσιο

Το τοπίο είναι το αποτέλεσμα της ώσμωσης των υλικών και άυλων χαρακτηριστικών, δομών και σχέσεων ενός τόπου και αποτελεί αναπόσπαστο συστατικό της πολιτιστικής του κληρονομιάς. Τα τοπία διαμορφώνονται και αλλάζουν σύμφωνα με φυσικο-γεωγραφικές διεργασίες και ανθρωπογενείς δραστηριότητες. Τα νησιά αποτελούν ιδιαίτερα και εύθραυστα χώρο-κοινωνικά συστήματα αλλά ταυτοχρόνως και ελκυστικούς τόπους για δραστηριότητες όπως ο τουρισμός. Ο τουρισμός αποτελεί παραγωγική δραστηριότητα με έντονο χωρικό αποτύπωμα, αφού ο μαζικός τουρισμός μαζί με τη δεύτερη κατοικία αποτελούν τον κινητήριο μοχλό για τη διάσπαρτη οικιστική επέκταση που δημιουργεί χώρους υβριδικού χαρακτήρα, κυρίως σε περιοχές όπως η παράκτια ζώνη (γεινίαση με τη θάλασσα), οι κορυφογραμμές (λόγω της θέας), οι παραδοσιακοί οικισμοί και οι αρχαιολογικοί χώροι (για την ποιότητα του περιβάλλοντος).

Μεθοδολογία

Ο οικιστικός χώρος της Σαντορίνης ψηφιοποιήθηκε σε κλίμακα 1:1.000 με χάρτη αναφοράς τους ορθοφωτοχάρτες του Εθνικού Κτηματολογίου και διάκριση κτιρίων εντός και εκτός ορίων οικισμών. Για την μελέτη της επίδρασης της οικιστικής διάχυσης στην πολιτιστική κληρονομιά προσδιορίστηκαν και αποδόθηκαν χαρτογραφικά οι παραδοσιακοί οικισμοί και οι κυρηγμένοι αρχαιολογικοί χώροι, ενώ για τη μελέτη της επίδρασης στο φυσικό περιβάλλον του νησιού ελήφθη υπόψη το δίκτυο Natura 2000, ορίστηκαν και αποδόθηκαν χαρτογραφικά οι "περίοπτες" περιοχές και η παράκτια ζώνη.

Συμπεράσματα

Με την ποσοτική απόδοση του μεγέθους και του χαρακτήρα της οικιστικής εξάπλωσης αναδεικνύεται η ανάγκη για προστασία του νησιωτικού τοπίου από τη διάσπαρτη δόμηση. Σημαντική κρίνεται αφενός η κατανόηση, από τον τοπικό πληθυσμό της σημασίας της διαχείρισης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς με όρους διαγενεακής αλληλεγγύης, αφετέρου η βελτίωση του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, κυρίως των εργαλείων που αφορούν στη σχέση οικιστικού και υπαίθρου χώρου, ώστε να διασφαλιστεί η ανάπτυξη στα νησιά με όρους αειφορίας.

14:00-15:30 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8.1

Ομιλία I

Αντίσταση και Δημιουργία μέσα από τους ανεξάρτητους χώρους τέχνης στην Πόλη του Μεξικού

Μυρτώ Κατσιμίχα

Μεταπτυχιακή Ερευνήτρια, Ερευνητική Ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κωνσταντίνος Ζαφείρης

Υποψήφιος Διδάκτορας, Ερευνητική Ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στην παρούσα έρευνα σκοπός είναι η επισκόπηση των ανεξάρτητων χώρων τέχνης τόσο ως μορφή έκφρασης της δημιουργικότητας των καλλιτεχνών όσο και ως μια μορφή «δημιουργικής αντίστασης» απέναντι στις κυρίαρχες πρακτικές ταξινόμησης προβολής και θεαματικοποίησης της τέχνης. Περιοχή της ερευνάς μας είναι η Πόλη του Μεξικού που τα τελευταία χρόνια φαίνεται να αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά κέντρα συγκέντρωσης δημιουργών στην Λατινική Αμερική. Οι χωρικές διευθετήσεις των χώρων τέχνης όπως και η ένταξη τους εντός ενός εμπορευματοποιημένου πλαισίου έκφρασης αποτελούν για πολλούς καλλιτέχνες περιορισμούς ως προς τους τρόπους έκφρασης και δράσης τους. Ο διαχωρισμός του πράττειν από το πραττόμενο μέσα από την αγορά που ανοίγεται για καλλιτέχνες και καλλιτεχνικές ομάδες, πολλές φορές, οδηγεί σε μία αλλοτριωμένη διαδικασία παραγωγής τέχνης όπου η επιθυμία και η δημιουργικότητα καταστέλλονται προς όφελος της επιβίωσης των καλλιτεχνών εντός του συγκεκριμένου πλαισίου. Απέναντι σε αυτές τις λογικές φαίνεται να αναπτύσσεται ένα νέο ρεύμα έκφρασης που μέσα από τη δημιουργία ανεξάρτητων χώρων τέχνης ή ομάδων προσπαθεί να δημιουργήσει μία κοινότητα πρακτικής αμφισβήτησης και εναλλακτικής έκφρασης για μια πληθώρα νέων δημιουργών. Φυσικά αυτή η διαδικασία

ανεξαρτητοποίησης εκκινώντας από μια άρνηση απέναντι στους κυρίαρχους λόγους και πρακτικές έκφρασης που επιβάλλει η αγορά βρίσκεται εντός συνεχών αναζητήσεων, αντιφάσεων και συμβιβασμών με την κυρίαρχη πραγματικότητα. Δεν παύει όμως να είναι μία κίνηση αντίστασης και μια διαδικασία αναζήτησης πρακτικών χειραφέτησης για τους καλλιτέχνες άξια προς μελέτη. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε την περίοδο 2018-2019 στην Πόλη του Μεξικού μέσα από συμμετοχική παρατήρηση, συνεντεύξεις και ποσοτική ερευνά ερωτηματολογίων σε ανεξάρτητους χώρους τέχνης. Βασικό ερευνητικό ερώτημα, πέραν της καταγραφής και περιγραφής αυτού του νέου ρεύματος, είναι η αναζήτηση δημιουργικών πρακτικών χειραφέτησης μέσα από τις αφηγήσεις των ίδιων των καλλιτεχνών.

Ομιλία II

Η ανανοηματοδότηση δημόσιων χώρων μέσω της τέχνης και η συμβολή της στα κοινωνικά κινήματα, παραδείγματα από τη Λατινική Αμερική

Δημήτρης Ιακωβάκης

Μεταπτυχιακός Ερευνητής, Ερευνητική Ομάδα Αόρατες Πόλεις Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η μορφή της τέχνης που ασκείται σε δημόσιους χώρους ισοδυναμεί με δημόσιο λόγο: υπάρχει μια ιδιαίτερη δυναμική, περιέχει υπευθυνότητα, έχει τη δύναμη της αλλαγής του πολιτικού και πολιτιστικού προσανατολισμού των ανθρώπων. Ζούμε σε ένα περιβάλλον ταχέως μεταβαλλόμενο, και αυτό έχει και συνέπειες στους ανθρώπους -με την αλλαγή τους. Το περιβάλλον στο οποίο ζούμε, έχει πρωταρχικό ρόλο στη διαμόρφωση των ανθρώπων, τόσο ως άτομο όσο και ως προσωπικότητα. Το περιβάλλον που ζούμε, μας καθορίζει. Η δυναμική των δημόσιων παρεμβάσεων έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει ένα χώρο ή να αλλάξει τις έννοιες ενός ήδη υπάρχοντος χώρου. Υπάρχουν πολλές μορφές τέχνης που πραγματοποιούνται σε δημόσιους χώρους, ωστόσο η έρευνά μου επικεντρώνεται στην τοιχογραφία, το γκράφιτι και την τέχνη του δρόμου για να εξετάσει τις μορφές αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο πλευρών, των καλλιτεχνών και των κατοίκων της γειτονιάς / περιοχής. Κάθε μορφή τέχνης που ανέφερα, έχει τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τακτικές και μεθόδους, κίνητρα και ατζέντα. Μετά από μια πιο προσεκτική εξέταση, υπάρχει ένα κοινό σημείο στο οποίο συναντώνται και οι τρεις μορφές τέχνης, ο δημόσιος χώρος και η αλληλεπίδραση με την υπόλοιπη κοινωνία. Αυτή η έρευνα σκοπεύει να συγκεντρώσει πληροφορίες που περιγράφουν αυτή τη σχέση της τέχνης - πόλης, λαμβάνοντας υπόψη την ταυτότητα κάθε περιοχής, η οποία σε κάθε περίπτωση διαφέρει λόγω γεωγραφικών παραμέτρων. Για την αντικειμενική συλλογή πληροφοριών, θα συμμετέχουν και οι δύο πλευρές, δημιουργοί / καλλιτέχνες και κάτοικοι. Τα δεδομένα θα συλλέγονται στο πεδίο, με συνέντευξη από τους καλλιτέχνες και με ερωτηματολόγιο στους κατοίκους της γειτονιάς / περιοχής. Ουσιαστικά, μέσω της έρευνας, πρόκειται να εξεταστεί η τέχνη σε δημόσιους χώρους, με ικανοποιητική κρίσιμη γεωγραφική σκέψη. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στη Πόλη του Μεξικού, και πιο συγκεκριμένα στη περιοχή της Nezahualcoyotl. Ο κύριος σκοπός της έρευνας είναι η επαφή με ρεύματα τέχνης που παρεμβαίνουν στο δημόσιο χώρο, εστιάζοντας στη τοιχογραφία και το graffiti, και η σχέση που αυτά αναπτύσσουν με τα κινήματα πόλης και τις περιοχές δράσης τους. Επίσης, με ποιο τρόπο συμβάλλουν στη δημιουργία κοινωνικών κινήματων, κοινωνικές ενέργειες και τον τρόπο με τον οποίο και οι δύο διαμορφώνουν την ταυτότητα της περιοχής.

Ομιλία III

Το Δικαίωμα στην Πόλη μέσα από το Φεμινιστικό Κίνημα και το Street Art

Βιολέτα Δημητρακοπούλου

Φοιτήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας, Ερευνητική Ομάδα Αόρατες Πόλεις, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Νεφέλη Μπελαβίλα

Φοιτήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας, Ερευνητική Ομάδα Αόρατες Πόλεις, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στην συγκεκριμένη εργασία πραγματοποιείται μια προσπάθεια σύνδεσης μεταξύ του φεμινιστικού κινήματος και της τέχνης του δρόμου (street art) ως δικαίωμα έκφρασης και παρέμβασης των υποκειμένων στην πόλη. Η έρευνα μας αφορά την Αθήνα και η μέθοδος που επιλέξαμε είναι πέραν της συμμετοχικής παρατήρησης, οι συνεντεύξεις με υποκείμενα που συμμετέχουν σε φεμινιστικές ομάδες αλλά και με άτομα που κινούνται στο χώρο του Graffiti και της Street Art. Ως χώρος μελέτης επιλέχθηκε το κέντρο της Αθήνας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη περιοχή των Εξαρχείων, λόγω της έντονης παράδοσης που συναντιέται στην περιοχή όσον αφορά ανθρώπους και πρακτικές που σχετίζονται με την τέχνη του δρόμου αλλά και με τα κινήματα πόλης. Η επαφή μας με συγκεκριμένα υποκείμενα που χρησιμοποιούν την εικαστική παρέμβαση στην πόλη ως εργαλείο έκφρασης και επικοινωνίας φεμινιστικών ιδεών στο συγκεκριμένο χώρο, μας δίνουν μια σχετικά συγκροτημένη εικόνα αυτού του καινούργιου ρεύματος που παρατηρείται και συνεχώς διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια στην Αθήνα αλλά και παγκοσμίως. Εν κατακλείδι, σε αυτή την έρευνα γίνεται μια απόπειρα να αναδειχθεί το δικαίωμα έκφρασης του φεμινιστικού κινήματος μέσα από την τέχνη του δρόμου ως παρέμβαση στον δημόσιο χώρο.

Ομιλία IV

Dimensão afetiva no agenciamento do território no espaço urbano

Natanael Reis Bomfim

Coordenador do Programa de Pós-Graduação em Educação e Contemporaneidade, da Universidade do Estado da Bahia (PPGEduC/UNEB). Líder do Grupo Interdisciplinar de Pesquisa em Representações, Educação e Sustentabilidade – GIPRES), Σαλβαδόρ ντε Μπαχία, Βραζιλία.

Este artigo faz parte da construção do saber metodológico desenvolvido pelo Grupo Interdisciplinar de Pesquisa em Representações, Educação e Sustentabilidade – GIPRES – desenvolver pesquisas aplicadas, sobre as representações socioespaciais como teoria e método aplicados a educação. Busca-se articular os sistemas perceptivos e cognitivos do sujeito por meio de situações da vida cotidiana no espaço urbano, que avalia as inter-relações dos habitantes com o lugar (território) e seus resultantes de modelos de conduta de suas práticas sociais (territorialidades). Diante do exposto, a questão que se formula neste texto é: qual o lugar dos sujeitos na cidade? Nesse sentido o objetivo maior é o objetivo é discutir sobre a natureza do conceito de território como ferramenta que considere a identidade social dos sujeitos com o espaço vivido na cidade, colocando em relevo o direito aos espaços públicos nas áreas urbanas. Para tal, faz-se necessário tocar sobre o ponto da escala geográfica a partir dos grupos sociais em relação aos elementos locais, significa uma atenção aos processos de diferenciação social, política, econômica e cultural; exige um estudo das perspectivas psicossociais em direção a uma psicogeografia. Os resultados apontam para diversas formas de pensar o sujeito no espaço e rompem com todas as formas de fragmentação e dogmas e nos faz avançar sobre o conceito de territorialidade.

Ομιλία IV

Οι σύγχρονοι κοινοτικοί τρόποι οργάνωσης ως νησίδες αντίστασης και η πιθανή σχέση τους με τις προσεγγίσεις του επικούρειου Κήπου

Γιώργος Δικμάνης

Μεταπτυχιακός ερευνητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Οι αντιφάσεις του καπιταλισμού δεν περιορίζονται στο οικονομικό πεδίο, οι φιλελεύθερες αξίες των ίσων ευκαιριών και της ισότητας ανεξαρτήτως καταγωγής και φύλου καταστρατηγούνται συστηματικά. Στο παρόν εξετάζουμε τον επικούρειο κοινοτισμό και τα κοινοτικά κινήματα ανά τον κόσμο, ανιχνεύοντας πέρα από τις εκλεκτικές συγγενειές τους, την ικανότητά τους να σταθούν έστω ως νησίδες και ως παράδειγμα αντιπρότασης στο υπάρχον σύστημα. Είναι δυνατόν ο κοινοτισμός, ένας τρόπος οργάνωσης μικρής κλίμακας να αποτελέσει εφελτήριο για μια αυτόνομη ζωή, που θα λύσει τις αντιφάσεις του συστήματος και θα συμβάλει στην ισοτιμία των ανθρώπων που ζουν

κοινοτικά; Η μεθοδολογία θα βασιστεί στη βιβλιογραφική έρευνα. Θα παρατεθούν επικούρειες πηγές, που συναρτώνται με τον κοινοτισμό, αφού γίνει μια ευσύνοπτη ιστορική περιγραφή, μέσω της οποίας θα διαφανούν ομοιότητες με το παρόν. Έπειτα θα γίνει ανασκόπηση σύγχρονης βιβλιογραφίας που αναφέρεται στον κοινοτισμό, τελικά συγκρίνοντας και συνθέτοντας τη διαθέσιμη βιβλιογραφία θα γίνει μια κριτική ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων. Ο Κήπος ήταν η επικούρεια κοινότητα μέσα στην οποία άνδρες, γυναίκες και δούλοι ζούσαν έξω από την Αθήνα. Στην κοινότητα προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν τις ανώτερες ηδονές, την απονία, την αταραξία και την ασφάλεια. Η εκδίπλωση των στοιχείων της ηθικής επικούρειας φιλοσοφίας, όμως εκπορεύεται από μια λιτή πρακτική ζωή, δηλαδή εδράζεται σε έναν υλικό τρόπο ζωής και δεν είναι προϊόν μεταφυσικής, γίνεται να συνεισφέρει στο θεωρητικό οπλοστάσιο των υποστηρικτών του κοινοτισμού. Η επικούρεια φιλοσοφία «παράγεται» σε ένα συγκεκριμένο συγκείμενο, αυτό του κοινοτισμού, ο οποίος προτρέπει με τη σειρά του σε έναν τρόπο σκέψης και βίου, που είναι ικανός σήμερα να βοηθήσει στην αποαποικιοποίηση του φαντασιακού από τον οικονομισμό και τις διακρίσεις. Τα σύγχρονα κοινοτικά εγχειρήματα χαρακτηρίζονται από τον οικολογικό τρόπο ζωής και την ισότιμη συμμετοχή. Σύγκλιση με τον επικουρισμό βρίσκουμε και στην έννοια της Buen Vivir, που συμπυκνώνει την πολιτική φιλοσοφία των ιθαγενών της Λατινικής Αμερικής.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8.2

Ευρώπη και κρίση. Διλήμματα και προοπτικές για την ελληνική κοινωνία

Πάνος Γρηγορίου

Καθηγητής, Διευθυντής Εργαστηρίου Κοινωνικών & Πολιτικών Θεσμών, Διευθυντής ΠΜΣ Ευρωπαϊκές Κοινωνίες και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ελληνική Οικονομία και κρίση. Τρόποι αντιμετώπισης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης **Χριστόφορος Καλλονιάτης**

Δρ. Οικονομολόγος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ο σεβασμός των κοινωνικών δικαιωμάτων στην Ευρώπη της κρίσης

Παναγιώτης Τσουκαρέλλης

Δρ. Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Δημοκρατία και Εκπαίδευση στην Ελλάδα. Οι επιρροές της ευρωπαϊκής ενοποιητικής διαδικασίας

Δημήτρης Μπούμπας

Δρ. Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Θεσμικά ελλείμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την διαχείριση της ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης. Οι επιπτώσεις στην ελληνική κοινωνία και οικονομία

Γιώργος Γιαρλός

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνοχή και Δικαίωμα στην Εργασία. Η περίπτωση της περιφέρειας του Β. Αιγαίου

Μάρω Καραμανώλη

Οικονομολόγος, Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ευρωπαϊκή Κρίση και Ευρωσκεπτικισμός. Η ελληνική περίπτωση

Γιώργος Μαστρογιαννόπουλος

Υποψήφιος Διδάκτορας, ΕΚΠΑ

Η Προσφυγική κρίση και οι έλληνες ευρωβουλευτές

Γεωργία Παπανικολάου

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η πρόσφατη κρίση στην Ευρώπη υπήρξε πολύπλευρη. Στο πλαίσιο αυτό, οι εισηγητές του πάνελ αναπτύσσουν ζητήματα οικονομίας, κοινωνίας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκπαίδευσης, και εργασίας, αναφέρονται στην προσφυγική – μεταναστευτική κρίση των τελευταίων ετών και στον Ευρωσκεπτικισμό και αναλύουν την σχέση όλων των παραπάνω με την Ελληνική κοινωνία.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8.3

Ομιλία I

Συναισθηματικό κλίμα στην ελληνική κοινωνία και υποδοχή και ενσωμάτωση προσφύγων

Βενετία Σακελλαρίου

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε., ΕΚΠΑ

Η Ελλάδα έχει ενεργό ρόλο και συμμετοχή στη διαχείριση του προσφυγικού ζητήματος και ενός πολύ μεγάλου αριθμού προσφύγων που φθάνουν καθημερινά στα σύνορά της. Η χώρα έχοντας, ήδη, αντιμετωπίσει μια συνεχιζόμενη ύφεση στην οικονομία της με δυσμενείς οικονομικές, κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες, επιχειρεί να διαχειριστεί αποτελεσματικά και να ενσωματώσει μεγάλες προσφυγικές ροές, σε μια από τις μαζικότερες μετακινήσεις πληθυσμών της πρόσφατης ιστορίας. Το νέο, μεταβατικό, κοινωνικό πλαίσιο, το οποίο έχει διαμορφωθεί και στο οποίο εκδηλώνονται συναισθήματα, δημιουργεί κι ένα νέο συναισθηματικό κλίμα, εντός του οποίου λαμβάνει χώρα η υποδοχή και η ένταξη των προσφύγων. Στην παρουσίαση αυτή θα συζητηθεί η έννοια του συναισθηματικού κλίματος μια κοινωνίας και θα παρουσιαστούν τα πρώτα ευρήματα από πιλοτική έρευνα με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου, το οποίο βασίστηκε στην Κλίμακα Μέτρησης του Συναισθηματικού Κλίματος. Η μελέτη του συναισθηματικού κλίματος μιας κοινωνίας είναι σημαντική διότι καθορίζει τη στάση και την συμπεριφορά των πολιτών αναφορικά με τα διάφορα κοινωνικά και πολιτικά θέματα που προκύπτουν. Συνεπώς η καλλιέργεια του κατάλληλου συναισθηματικού κλίματος έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει θετικά την υποδοχή και ενσωμάτωση των προσφύγων στην Ελληνική κοινωνία.

Ομιλία II

Επιβίωση, προσαρμογή ή ενδυνάμωση; Θεωρητικές, μεθοδολογικές & παιδαγωγικές διαστάσεις των εθελοντικών εκπαιδευτικών παρεμβάσεων για μετανάστες & πρόσφυγες που υλοποιούνται σε νησιά του Αιγαίου

Διονύσιος Γουβιάς

Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η έρευνα αυτή μελετά τις εθελοντικές εκπαιδευτικές παρεμβάσεις για τους/τις πρόσφυγες που υλοποιούνται σε νησιά του Αιγαίου από το 2015, τόσο από μέλη του Πανεπιστημίου Αιγαίου, όσο και από εθελοντές/τριες (εκπαιδευτικούς και μη) που δραστηριοποιούνται στα διάφορα νησιά, σε συνεργασία με δομές (επίσημες και μη) υποδοχής & φιλοξενίας προσφύγων. Οι παρεμβάσεις περιλαμβάνουν: 1) την υποστήριξη γραμματισμού σε παιδιά που διαμένουν σε Κέντρα Υποδοχής & Ταυτοποίησης (hotspots), σε Κέντρα Φιλοξενίας που λειτουργούν διάφοροι φορείς (Μ.Κ.Ο., αλληλέγγυες οργανώσεις, δημοτικές αρχές, κ.λπ.), και σε ιδιωτικές κατοικίες που μισθώνονται από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους/τις πρόσφυγες· 2) τη μαθησιακή στήριξη των προσφυγόπουλων που φοιτούν σε σχολικές μονάδες των νησιών· και 3) τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε ενήλικες. Η έρευνα –η οποία έχει εθνογραφικό χαρακτήρα και αποτελεί, εν μέρει και έρευνα-δράση— εστιάζει σε πολύπλευρες συνιστώσες των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων σε πρόσφυγες με διαφορετικές καταβολές, διαδρομές και ανάγκες, θέτοντας στο επίκεντρο τη δυναμική της αλληλεπίδρασης που αναπτύσσεται στους χώρους μάθησης σε περιόδους έντονων κοινωνικών και πολιτισμικών ανακατατάξεων. Αξιοποιεί συμπεράσματα από διεξαγωγή ατομικών & ομαδικών συνεντεύξεων (με μορφή focus groups οι δεύτερες) με εκπαιδευόμενους/ες πρόσφυγες (ενήλικες), από συστηματική τήρηση ερευνητικού ημερολογίου (diaries) εκ μέρους των εκπαιδευτικών και από κείμενα αναστοχασμού & ταυτότητας (identity texts) που αντλούνται από τους/τις ίδιους/ες τους/τις πρόσφυγες. Κύριος στόχος της έρευνας είναι να επισημανθούν πιθανές αδυναμίες και εμπόδια,

καθώς και προκλήσεις και μελλοντικές προοπτικές για παρόμοιες πρωτοβουλίες, σε μια χώρα σταυροδρόμι των μεταναστευτικών ροών στην ευρύτερη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου. Επίσης, γίνεται απόπειρα να αναδειχθούν θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα στη μελέτη του σύγχρονου μεταναστευτικού φαινομένου και να αναπτυχθεί ένα θεμελιωμένο στη ζωντανή πραγματικότητα θεωρητικό πλαίσιο (grounded theory).

Ομιλία III

Διδασκαλία Τούρκων πολιτικών προσφύγων σε τμήμα ένταξης: Δυο μελέτες περίπτωσης

Νατάσσα Μπελίτσου

Ειδική Παιδαγωγός Phd Med. ΕΚΠΑ

Δροσίς Αγγελάρα

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Βασιλική Βιντζηλαίου

Εθελόντρια στο Πολυδύναμο Κέντρων Προσφύγων του Ερυθρού Σταυρού (MFC)

Ελευθερία Μήτση

Med. ΕΚΠΑ

Κλεοπάτρα Λυμπεροπούλου

Διευθύντρια 10ου Δημοτικού Σχολείου Ηλιουπόλεως

Τις σχολικές χρονιές 2017-2018 και 2018-2019 δύο μαθήτριες από την Τουρκία που δε μιλούσαν και δεν κατανοούσαν καθόλου ελληνικά ούτε οι ίδιες ούτε τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας υποστηρίχθηκαν από το Τμήμα Ένταξης. Οι δύο μαθήτριες της Γ' και Ε' τάξης αντίστοιχα, παρακολουθούν εξατομικευμένο πρόγραμμα σε καθημερινή βάση για δύο διδακτικές ώρεςμόνες τους ή με άλλα παιδιά. Την πρώτη χρονιά προτεραιότητα ήταν η συναισθηματική ένταξή τους καθώς η καθεμία αναζητούσε μόνο την παρέα της άλλης, επικοινωνώντας αποκλειστικά στην μητρική τους γλώσσα. Οι ίδιες δεν επένδυναν στην αλληλεπίδραση με συμμαθητές και εκπαιδευτικούς (εκτός από την εκπαιδευτικό στο Τμήμα Ένταξης). Φέτος κατάφεραν με την συστηματικότερη επικοινωνία Σχολείου και Οικογένειας να λειτουργούν πιο ισότιμα ως μαθήτριες. Έμαθαν να διαβάζουν, να γράφουν και να εκφράζουν τις βασικές τους ανάγκες στα ελληνικά. Χρησιμοποιήθηκε η βιωματική μέθοδος, η εξατομίκευση και η ολιστική προσέγγιση της γνώσης, σε συνδυασμό με λεξικά, ηλεκτρονικό υπολογιστή, διάφορα διδακτικά εγχειρίδια, λογοτεχνικά βιβλία, βιβλία γνώσεων και εποπτικό υλικό. Η σταθερή παρουσία της μητέρας στο Τμήμα Ένταξης μία φορά την εβδομάδα μετά τον πρώτο μήνα φοίτησης των μαθητριών φέτος, είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μεγαλύτερης και ουσιαστικότερης επικοινωνίας και εξέλιξής τους κοινωνικοσυναισθηματικά και γνωστικά. Στόχος της συγκεκριμένης μελέτης είναι να δώσει την ευκαιρία να ανοιχτεί μια συζήτηση σχετικά με ένα εναλλακτικό τρόπο διδασκαλίας και ένταξης προσφύγων ή μη μαθητών, στο Σχολείο, με άλλη μητρική γλώσσα από την ελληνική.

Ομιλία IV

«Ο σχολικός χώρος ως παράγοντας διαμόρφωσης της ταυτότητας»

Ελισάβετ Αναστασοπούλου

Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Γεωγραφίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ηλέκτρα Πετράκου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στην παρούσα μελέτη επιχειρούμε να αναδείξουμε πτυχές αλληλεπίδρασης του σχολικού χώρου και της σύνθεσης της ταυτότητας των εφήβων αλλοδαπών μαθητών και μαθητριών και να προβούμε σε μια πρώτη παρουσίαση σχετικών ερευνητικών αποτελεσμάτων. Πραγματοποιώντας συνεντεύξεις σε αλλοδαπούς μαθητές κι αλλοδαπές μαθήτριες διαπιστώσαμε την ιδιαίτερη σχέση που έχει ο χώρος στην αποδόμηση και δόμηση στοιχείων της ταυτότητάς τους. Η σχέση αυτή επηρεάζεται από τους νέους κοινωνικούς ρόλους που υιοθετούνται από τα υποκείμενα εκούσια ή ακούσια. Χρησιμοποιώντας, την τριμερή διάκριση του Harvey για τον χώρο και το έργο του Foucault για την σχέση γνώσης κι αλήθειας και τη σχέση εξουσίας-πειθαρχίας επιχειρήσαμε να εξετάσουμε πώς

αυτές βρίσκουν εφαρμογή στο σχολικό περιβάλλον κι επηρεάζουν στη διαμόρφωση της ταυτότητάς. Αντιμετωπίσαμε το χώρο του σχολείου μέσα από τρεις διαφορετικές, αλλά ταυτόχρονα αλληλένδετες και αλληλοσυμπληρούμενες διαστάσεις του: Αρχικά, το σύνολο των υλικών στοιχείων, που μπορεί να τον χαρακτηρίζουν όπως το μέγεθος, το αρχιτεκτονικό σχέδιο ή ο προσανατολισμός του κτηρίου, δεύτερον το σύνολο των σχέσεων μεταξύ των χρηστών του, όπως οι σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικού προσωπικού και μαθητικού πληθυσμού και τέλος στη βάση της σχεσιακής διάστασης, κατά Harvey, παρατηρήσαμε τα βιώματα και τον τρόπο που οι σχέσεις και εμπειρίες εσωτερικεύονται και μετουσιώνονται σε σκέψεις και δράσεις τους μέσα σε αυτό το περιβάλλον. Κατά την προσέγγιση της τελευταίας διάστασης (σχεσιακής) σημαντικό ρόλο είχε η οπτική του Foucault για τον τρόπο που εξασκείται και διαχέεται η εξουσία μέσω των μεθόδων, τακτικών, δράσεων και πρακτικών που υλοποιούνται στο σχολικό χώρο. Τέλος, καθώς ο πληθυσμός στον οποίο εστίασαμε είχε βιώσει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο μια μεταναστευτική πορεία προσπαθήσαμε να καταγράψουμε τους τρόπους που τα ίδια τα υποκείμενα δημιουργούν γέφυρες μεταξύ του «εδώ» και του «εκεί» μέσα από το σχολείο, επιχειρώντας να δημιουργήσουν ένα συνεχές στη διαδικασία αυτοπροσδιορισμού τους.

Ομιλία V

Η αξιοποίηση της Τέχνης στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Αναπαραστάσεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τη διαχείριση δίγλωσσων μαθητών

Χαράλαμπος Παπαγιάννης

Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Αγγελική Κίτσιου

Μέλος ΣΕΠ, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Οι σύγχρονες εξελίξεις, μεταναστευτικό – προσφυγικό ζήτημα, εντείνουν τη διεύρυνση της ετερογένειας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, αλλά ταυτόχρονα και την αναγκαιότητα διαχείρισης της νέας αυτής πραγματικότητας στη σχολική τάξη. Η απόκτηση της δεύτερης γλώσσας για τους δίγλωσσους χωρίς την απώλεια της μητρικής και η εκμάθηση της πρότυπης σχολικής γλώσσας για τους μαθητές που μιλούν άλλες γλωσσικές ποικιλίες από την επίσημη, αποτελούν εκπαιδευτικά ζητούμενα. Η πρακτική της τέχνης στο σχολείο και η ένταξή της στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος, με διαθεματικές εκπαιδευτικές πρακτικές, δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές για ανταλλαγή και εμπλουτισμό των γλωσσικών και γνωστικών τους πληροφοριών, ενώ παράλληλα, βελτιώνει τις σχολικές επιδόσεις όλων, πετυχαίνοντας περισσότερα απ' αυτά που θα πετύχαινε η παραδοσιακή διδασκαλία. Η παρούσα έρευνα εστιάζει στη διερεύνηση των απόψεων και στάσεων των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε σχέση με την επίδραση της Τέχνης στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος σε δίγλωσσους ή με γλωσσική διμορφία μαθητές. Ειδικότερα, γίνεται προσπάθεια αφενός να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών για το γεγονός ότι παιδιά με συγκεκριμένα γλωσσικά χαρακτηριστικά (διγλωσσία, γλωσσική διμορφία) αποτυγχάνουν στο σχολείο και αφετέρου, να διερευνηθούν οι εκπαιδευτικές πρακτικές που θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι συμβάλλουν θετικά στην γλωσσική επίδοση των μαθητών αυτών. Τέλος, διερευνάται η θέση των εκπαιδευτικών για τη διαθεματικότητα και τις δυνατότητες που προσφέρει η επίδραση της Τέχνης στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος, ειδικότερα σε δίγλωσσους ή με γλωσσική διμορφία μαθητές. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δέκα Δημοτικά σχολεία του Δήμου Αγίου Δημητρίου τον Μάρτιο του 2018. Επιλέχθηκε η αξιοποίηση ποσοτικών μεθόδων και τεχνικών και συγκεκριμένα η χρήση δομημένου ερωτηματολογίου. Σύμφωνα με τα ευρήματα, οι εκπαιδευτικοί της έρευνας, ενώ συμφωνούν ότι η χρήση της Τέχνης και η αξιοποίηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αποτελούν ένα αποτελεσματικό εργαλείο στο πλαίσιο της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος σε δίγλωσσους ή με γλωσσική διμορφία μαθητές, στην πράξη οι πρακτικές αυτές δεν εφαρμόζονται κυρίως λόγω αδυναμίας ένταξης στο ωρολόγιο πρόγραμμα και λόγω έλλειψης χρόνου. Τέλος, επιρρίπτουν τις ευθύνες για τη χαμηλή σχολική απόδοση των παιδιών με τα συγκεκριμένα γλωσσικά χαρακτηριστικά στο κοινωνικό, οικονομικό και μορφωτικό υπόβαθρο της οικογένειας των δίγλωσσων μαθητών και στο χρόνο παραμονής τους στη χώρα.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 8.4

Ομιλία I

Νεοφιλελευθερισμός και κατάσταση εξαίρεσης: το παράδειγμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα

Μαρία Μαρκαντωνάτου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Βενετία Παλαμάρη

Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Δημήτρης Παρασκευόπουλος

Πανεπιστημιακός Υπότροφος, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Οι οικονομικές κρίσεις του 20^{ου} αιώνα σήμαιναν την αποτυχία του εκάστοτε οικονομικού μοντέλου. Κάθε κρίση λειτουργούσε ως σημείο εκκίνησης της αναδιάρθρωσης του καπιταλιστικού συστήματος με ορίζοντα την ανάκαμψη της οικονομίας. Παρά ταύτα, η κρίση του 2008 αποτέλεσε την αρχή ριζικών αλλαγών και κοινωνικών μεταβολών, οι οποίες δεν συνδυάστηκαν με την αναδιαμόρφωση του οικονομικού συστήματος και την αποδοκιμασία των νεοφιλελεύθερων ιδεών, αλλά εν τέλει τη βάθυνσή τους. Η κοινωνική αντίδραση στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές και στις τεχνικές διακυβέρνησης εξωτερικών διεθνών οργανισμών βρήκε απέναντί της την επισφαλή θέση των υποκειμένων, ως απόρροια των πολιτικών λιτότητας και της διάχυσης φόβου από τα ΜΜΕ. Οι κοινωνικές αντιστάσεις βρέθηκαν αντιμέτωπες με την κανονικοποίηση της δεκαετούς πλέον κατάστασης εξαίρεσης και τις ελπιδοφόρες αφηγήσεις περί μέλλοντος. Αντλώντας από τον Agamben και τον Foucault, η παρούσα εισήγηση αναλύει α) το πώς η εργαλειοποίηση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης συνιστά μηχανισμό επιβίωσης και αναπαραγωγής της νεοφιλελεύθερης τάξης πραγμάτων, και β) πώς αναφύεται μέσα από την ενίσχυση της αυτοενοχής και της αυτοεπιτήρησης η μετάβαση από τον homo oeconomicus στον homo entrepreneur.

Ομιλία II

Κοινωνία των Εθνών και Τρόικα: Συγκρίνοντας δυο Προγράμματα Δημοσιονομικής Προσαρμογής (Αυστρία-Ελλάδα)

Μαρία Μαρκαντωνάτου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η εισήγηση θα παρουσιάσει ορισμένες σημαντικές αναλογίες ανάμεσα στην πολιτική που εφαρμόστηκε στην Αυστρία στη διάρκεια του μεσοπολέμου και στην Ελλάδα μετά το 2010. Το πρόγραμμα «οικονομικής ανασυγκρότησης της Αυστρίας» (1922) υπό την αιγίδα της Κοινωνίας των Εθνών επέβαλλε – προκειμένου να παρέχει δάνεια – μια σειρά από μέτρα (περικοπές μισθών, συντάξεων και κοινωνικών δαπανών για υγεία και εκπαίδευση, απολύσεις, συρρίκνωση του δημοσίου τομέα και του κράτους πρόνοιας κ.ά.) όπως αυτά που επιβάλλονται στην Ελλάδα, με συγκρίσιμες συνέπειες (ύφεση, αποπληθωρισμός, ανεργία, κοινωνικές και πολιτικές κρίσεις κ.ά.), με συγκρίσιμο τρόπο (παροχή δόσεων δανείου κατόπιν περιοδικής αξιολόγησης από επιτροπή πιστωτών) και κοινή ρητορική («έκτακτη ανάγκη»). Αυτές οι αναλογίες κάνουν την εξέταση του αυστριακού προγράμματος λιτότητας χρήσιμη, καθώς επιτρέπουν συγκριτικές παρατηρήσεις και σκέψεις για την ελληνική κρίση μετά το 2010.

Ομιλία III

Η διακυβέρνηση των «επικίνδυνων» βιολογικών υγρών υπό το καθεστώς της «κρίσης»

Χρήστος Κουρούτζας

Πανεπιστημιακός Υπότροφος, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πώς η κατάσταση της εξαίρεσης μετατρέπεται σε κανόνα και παράγει διαρκώς ζωές αξιοβίωτες και ανάξιες να βιωθούν;

Υπό το καθεστώς της πρόσφατης νεοφιλελεύθερης καπιταλιστικής κρίσης, αναδύθηκαν καθεστώτα αλήθειας περί του «καθαρού» και του «μολυσματικού» σώματος. Μηχανισμοί επιτήρησης και κοινωνικού ελέγχου θα «χτενίσουν» το κέντρο της Αθήνας και θα το «σκουπίσουν» από τα «μολυσματικά» και «επικίνδυνα» βιολογικά υγρά των «σωμάτων της οροθετικότητας», τα οποία θα πρέπει να απομονωθούν και να εγκλειστούν στο πλαίσιο της ποινικοποίησης τους και των συναφών ηθικών πανικών, και/ή να εξοντωθούν για την «προστασία» του εθνικού σώματος και της «ελληνικής οικογένειας». Ταυτόχρονα, ως «υγειονομικές βόμβες» θα χαρακτηρισθούν και άλλα σώματα, μεταξύ των οποίων των προσφύγων και μεταναστών, των ουσιοεξαρτημένων κ.α. Τα ανωτέρω συνομιλούν με τη μέχρι σήμερα εμπειρική έρευνα και παραγωγή δεδομένων ποιοτικού χαρακτήρα στο πλαίσιο των πολυμεθοδικών προσεγγίσεων, η οποία έχει εκκινήσει από το 2012 και βρίσκεται σε εξέλιξη. Ειδικότερα, έχει πραγματοποιηθεί α) συμμετοχική παρατήρηση και συνομιλίες κατά την ημέρα εκδίκασης της υπόθεσης των «εκδιδόμενων οροθετικών ιερόδουλων» το 2016, β) ανάλυση περιεχομένου σε τεκμήρια, μεταξύ των οποίων, 1) της υγειονομικής διάταξη ΓΥ/39Α και έντυπου υλικού του Κέντρου Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων (ΚΕΕΛΠΝΟ), 2) δημοσιευμάτων του έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, 3) υλικού εθνικών και διεθνών οργανισμών όπως του Συνηγόρου του Πολίτη και της Διεθνούς Αμνηστίας, καθώς και 4) υλικού της «Πρωτοβουλίας Αλληλεγγύης Διωκόμενων Οροθετικών Γυναικών», γ) ανάλυση λόγου σε 1) υλικό που αντλήθηκε στο πλαίσιο του ρεπερτορίου δράσης συλλογικότητας υπεράσπισης των «διωκόμενων οροθετικών ιερόδουλων», όπως πανό, κείμενα, αφίσες και γκράφιτι και 2) οπτικοακουστικού υλικού, μεταξύ του οποίου το φιλμ *«Ερείπια. Οροθετικές γυναίκες. Το χρονικό μιας διαπόμπευσης»*. Με «όχημα» την προστασία της δημόσιας υγείας, οι «εκδιδόμενες οροθετικές ιερόδουλες» λογίσθηκαν ως οι ζωές ανάξιες να βιωθούν. Ωστόσο, οι αντιστάσεις στους «ιούς του ρατσισμού» ίσως οδηγήσουν σε ανατροπές: *«Κίνδυνος δεν είναι οι οροθετικές. Είναι οι μισογύνηδες και οι ρατσιστές», «Άμεση αποφυλάκιση των οροθετικών γυναικών», «Οι πελάτες εγκληματούν αλλά οι γυναίκες φυλακίζονται», «Όχι στην ποινικοποίηση του γυναικείου σώματος, της φτώχειας, της διαφορετικότητας. Άμεση απελευθέρωση των φυλακισμένων οροθετικών. Αγώνας ενάντια στις πολιτικές κοινωνικής εξαθλίωσης», «Στο πλευρό των μαγισσών [εκδιδόμενες, οροθετικές, άστεγες, τοξικοεξαρτημένες, «υγειονομική βόμβα», προφυλακισμένες] ενάντια στους σύγχρονους ιεροεξεταστές».*

Ομιλία IV

Η κανονικότητα σας βρωμάει αίμα»: Όταν η αντίσταση ακούει στο όνομα Ζακ

Μυρτώ Ναούμ

Φοιτήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Δημήτρης Παρασκευόπουλος

Πανεπιστημιακός Υπότροφος, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της ελεύθερης μη τυποποιημένης συνέντευξης με συμμετέχοντες στις δράσεις διαμαρτυρίας με αφορμή το θάνατο του Ζακ Κωστόπουλου, η παρούσα εισήγηση εστιάζει στη σχέση μεταξύ πένθους και αντίστασης, μέσα σε μια περίοδο αυξανόμενων φαινομένων αυταρχισμού και τιμωρητικότητας. Η αντίσταση φέροντας πολλαπλό περιεχόμενο κινείται μέσα από ένα ετερόκλητο υποκείμενο αναφοράς στη ζωή «ανάξια να βιωθεί».

16:00-17:30 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9.1

Ομιλία I

Στρογγυλό Τραπέζι: Ταξικές αναδιαρθρώσεις στην ελληνική κοινωνία την περίοδο της κρίσης

Ανδρέας Ν. Λύτρας

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Βάλια Αρανίτου

Αν. Καθηγήτρια, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ευθύμιος Παπαβλασόπουλος

Λέκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μιχάλης Πουλημάς

Διδάσκων, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Την τελευταία δεκαετία στην ελληνική κοινωνία, ιδιαίτερα με το ξέσπασμα της κρίσης και την εφαρμογή των μνημονιακών πολιτικών, συνέβησαν έντονες ταξικές αναδιαρθρώσεις. Τα νεοφιλελεύθερα μέτρα που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της κρίσης οδήγησαν σε φτωχοποίηση μεγάλα τμήματα του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού, ιδιαίτερα της μισθωτής εργασίας και των μεσαίων στρωμάτων. Η αύξηση των ανέργων και η πτώχευση μικρομεσαίων επιχειρήσεων είχαν ως συνέπεια την αποδιάρθρωση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού, με άμεσες προεκτάσεις στο πεδίο της πολιτικής εκπροσώπησης. Παράλληλα, οι ταξικές διαφοροποιήσεις που εκδηλώθηκαν εξαιτίας της κρίσης και Μνημονίων μετέβαλαν τους ταξικούς συσχετισμούς δύναμης και τις συνθήκες διεξαγωγής της ταξικής πάλης στο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο, οδήγησαν στην αστάθεια του κομματικού συστήματος εκπροσώπησης, ανοίγοντας ταυτόχρονα νέους δρόμους για την υπέρβασή του. Το προτεινόμενο στρογγυλό τραπέζι διερευνά θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα ορισμού των κοινωνικών τάξεων, προσεγγίζει το ζήτημα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης της Ελλάδας και τις πολιτικές που επιχείρησαν να αλλάξουν το πρότυπο οργάνωσης της χώρας. Συνάμα, αναδεικνύει τις αιτίες της κρίσης του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού, τις κοινωνικές συνέπειες της κρίσης, την κρίση του κομματικού συστήματος και τους μετασχηματισμούς στο επίπεδο των κομματικών οργανώσεων.

Κοινωνικές τάξεις και εκμετάλλευση στο επιστημονικό παράδειγμα του αναλυτικού μαρξισμού

Μιχάλης Πουλημάς

Διδάσκων, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Με τον όρο αναλυτικός μαρξισμός ορίζεται ένα σύνολο συγγραφέων (G.A.Cohen, J.Elster, J.Roemer, E.O.Wright) που προτείνουν την αναθεώρηση θεμελιωδών εννοιών του ιστορικού υλισμού, όπως η εκμετάλλευση, η ταξική πάλη και η συλλογική δράση, εφαρμόζοντας ιδέες και μεθόδους από μη-μαρξιστικά πεδία (όπως τα νέο-κλασσικά οικονομικά και η αναλυτική φιλοσοφία). Υπό αυτή την έννοια, ο αναλυτικός μαρξισμός συνιστά ένα επιστημονικό παράδειγμα που επιδιώκει να ορίσει με ακρίβεια και αναλυτική αυστηρότητα όρους και έννοιες εντός της μαρξιστικής θεωρίας προκειμένου να απαντήσει στις κριτικές που έχει δεχθεί η τελευταία από αντίπαλα θεωρητικά ρεύματα. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιαστούν σχηματικά τα θεωρητικά στάδια και οι περιορισμοί που τίθενται στο πλαίσιο του αναλυτικού μαρξισμού κατά την εννοιολογική συγκρότηση των κοινωνικών τάξεων. Στο βαθμό που η έννοια της εκμετάλλευσης είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τον ορισμό των κοινωνικών τάξεων στο μαρξιστικό παράδειγμα, αρχικά αναλύεται κριτικά η διττή προσέγγιση που εφαρμόζει ο J.Roemer για τον ορισμό της εκμετάλλευσης, με βάση παραδοχές του μεθοδολογικού ατομικισμού. Κατόπιν εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο ο E.O.Wright, επεξεργάζεται τους ορισμούς της εκμετάλλευσης του πρώτου προκειμένου να επαναδιατυπώσει την θεωρία του για τις κοινωνικές τάξεις. Υποστηρίζεται ότι το έργο των J.Roemer και E.O.Wright για τις κοινωνικές τάξεις, συνιστά ρήξη σε σχέση με την μαρξιστική θεωρία. Ουσιαστικά επιχειρείται μια μετατόπιση από ένα τρόπο εννοιολόγησης των κοινωνικών τάξεων με βάση την θέση τους στη δομή των παραγωγικών σχέσεων, σε ένα τρόπο εννοιολόγησης όπου οι τάξεις συγκροτούνται «ενδογενώς» με

αφετηρία την δράση και τις επιλογές ατόμων τα οποία υπόκεινται σε δυο κύριους περιορισμούς: α) το αρχικό απόθεμα πόρων που έχουν στην κατοχή τους και β) μια βελτιστοποιητική συμπεριφορά.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9.2

Ευρώπη και κρίσεις. Πολιτισμός, Ταυτότητα και Ασφάλεια

Πάνος Γρηγορίου

Καθηγητής, Διευθυντής Εργαστηρίου Κοινωνικών & Πολιτικών Θεσμών, Διευθυντής ΠΜΣ Ευρωπαϊκές Κοινωνίες και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πολιτικός Πολιτισμός και ηθικές αξίες. Η κρίση αξιών σε Αμερική και Ευρώπη. Κρίση, δημοκρατία και εκπαίδευση

Κλειώ Χατζηδανιήλ

Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ευρωπαϊκή ταυτότητα και ιθαγένεια στον αστερισμό της ευρωπαϊκής κρίσης

Μόνικα Χατζηπαντελή

Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ασφάλεια και άμυνα στην Ευρώπη της κρίσης

Πάυλος Πατίρης

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Διακυβέρνηση της ευρωπαϊκής ασφάλειας

Μίλτος Χατζημανωλάκης

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Νέες δυναμικές για την ευρωπαϊκή κοινωνία βάσει της συνεργασίας ΕΕ και NATO

Σπύρος Κλαουδάτος

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Παρέμβαση: Η συμβολή της ευρωπαϊκής άμυνας ως ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής στην επίλυση της σημερινής κρίσης

Ειρήνη Καβαρνού

Η ευρωπαϊκή κρίση δεν έχει έναν χαρακτήρα δημοσιονομικό ή χρηματοοικονομικό. πρόκειται για μια πολυδιάστατη κρίση με κύρια αφετηρία το έλλειμμα πολιτισμικής ταυτότητας που συναντούμε στο ενωσιακό γίνεσθαι και που επηρεάζει και κάθε κοινωνική και πολιτική προοπτική. Μια από τις σημαντικότερες πτυχές είναι αναμφίβολα εκείνη της ασφάλειας, που εκφράζει την πολιτική στενότητα του ενωσιακού συστήματος.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9.3

Ομιλία I

Διαπραγματεύσεις ορατότητας, συγκρούσεις συγκατοίκησης: Η χωρο-κοινωνική εγκατάσταση των προσφύγων στην Αθήνα, μεταξύ πολιτικών και καθημερινής ζωής

Εύα Παπατζανή

Υποψήφια Διδάκτορας, Τομέας Πολεοδομίας-Χωροταξίας, Αρχιτεκτονική Σχολή, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Σε μια περίοδο κατά την οποία η Ελλάδα αφήνει πίσω της το καθεστώς «έκτακτης ανάγκης» που καθόρισε η «προσφυγική κρίση», κρίσιμα ερωτήματα έχουν ήδη ανακύψει σχετικά με την ένταξη των προσφύγων και την εγκατάστασή τους στις πόλεις. Παράλληλα με τη διαχρονική απουσία επίσημων ενταξιακών πολιτικών, ένας μεγάλος αριθμός «προσωρινών» και διάσπαρτων

προγραμμάτων και δράσεων αναδύθηκε τα τελευταία χρόνια εκ μέρους διαφορετικών φορέων. Τα προγράμματα αυτά, παρά το γεγονός ότι υλοποιούνται μέχρι σήμερα υπό το πρίσμα της «έκτακτης ανάγκης», επηρεάζουν καθημερινές ζωές και χωρο-κοινωνικές διαδρομές προσφύγων και ντόπιων σε συγκεκριμένα αστικά περιβάλλοντα, με τρόπους που διαρρηγνύουν τα όρια του «έκτακτου» και του «προσωρινού». Η παρούσα εισήγηση καταπιάνεται με τους τρόπους με τους οποίους τα προγράμματα και οι δράσεις για τη στέγαση και εκπαίδευση των προσφύγων σχεδιάστηκαν και υλοποιούνται στην Ελλάδα και ειδικά στην Αθήνα. Μέσω της κριτικής ανάλυσης των χωρο-κοινωνικών χαρακτηριστικών αυτών των προγραμμάτων, η εισήγηση στοχεύει να συζητήσει α) τις αλληλοτομίες τους με σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις (παρά τον έκτακτο χαρακτήρα τους) και β) τις ποικίλες και άνισες γεωγραφίες που τα χαρακτηρίζουν, παρά το γεγονός ότι οι χωρικές τους κατευθύνσεις δεν στοιχειοθετούνται ρητά κατά το σχεδιασμό τους. Αντλώντας από διδακτορική έρευνα σε εξέλιξη, η εισήγηση μεθοδολογικά βασίζεται σε ανάλυση πολιτικών, επιτόπια παρατήρηση και ποιοτικές συνεντεύξεις με θεσμικούς φορείς και κατοίκους (πρόσφυγες και ντόπιους) της Αθήνας. Η «ενδυνάμωση» των προσφύγων, η αστική τους εμπειρία και ορατότητα στο δημόσιο χώρο αναδύθηκαν κατά την έρευνα ως βασικοί στόχοι των υπό εξέταση προγραμμάτων. Ταυτόχρονα, στο επίπεδο της καθημερινής γειτνίασης μεταξύ προσφύγων και ντόπιων, αναδύθηκαν διαπραγματεύσεις ορατότητας και εμπειρίες συγκρούσεων στα πεδία της κατοικίας, της εκπαίδευσης και της γειτονιάς. Θεωρώντας την «ένταξη» ως μια πολύ-επίπεδη και διαλεκτική διαδικασία, η παρούσα εισήγηση στοχεύει στην ανάδειξη της πολυπλοκότητας τόσο των υλοποιούμενων προγραμμάτων και δράσεων, όσο και των σχέσεων γειτνίασης σε συγκεκριμένα αστικά περιβάλλοντα.

Ομιλία II

Διαδρομές και σχέσεις από τη βάρκα στο διαμέρισμα

Γεωργία Σαρικούδη

Διδάκτωρ Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, ΑΠΘ

Χρήστος Τσαρουχίδης

Υποψήφιος Διδάκτορας Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, ΑΠΘ

Γκόλφω Τσέργα

Υποψήφια Διδάκτορας Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, ΑΠΘ

Τριανταφυλλιά Καβαζίδου

Υποψήφια Διδάκτορας Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, ΑΠΘ

Η συγκεκριμένη παρουσίαση αφορά τη μελέτη των προσφύγων και των μεταναστών που πρόσφατα έφτασαν στην Ελλάδα, διασχίζοντας το Αιγαίο ή το Λιβυκό ή τον Έβρο, και έχουν εγκατασταθεί εντός του αστικού ιστού σε διαμερίσματα που ποικιλοτρόπως έχουν νοικιαστεί. Βασίζεται σε υλικό που συλλέχθηκε από επιτόπια έρευνα σε διαμερίσματα που φιλοξενούν πρόσφυγες σε Θεσσαλονίκη, Κιλκίς και Κατερίνη την περίοδο Σεπτεμβρίου 2018 - Μαρτίου 2019 για το πρόγραμμα «Από το καράβι στο διαμέρισμα» του ΑΠΘ και παρουσιάζει τις δυναμικές συγκρότησης του κοινωνικού περιγύρου αυτών των οικογενειών, των διαδικασιών μέσω των οποίων έφτασαν στο διαμέρισμα, της ώσμωσης και των συγκρούσεων που συντελούνται ανάμεσα σε αυτές τις οικογένειες και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον τους. Λαμβάνοντας υπόψη τις πολλαπλές και διαφορετικές ταυτότητες των προσφύγων σε σχέση με την ηλικία, το φύλο, την εθνικότητα, το νομικό καθεστώς και την τάξη σε αυτή την παρουσίαση, στοχεύουμε να επισημάνουμε τις διαδικασίες ένταξης των προσφύγων στο ευρύτερο ελληνικό κοινωνικό πλαίσιο και την οργάνωση του χωρο-χρόνου της καθημερινότητάς τους

Ομιλία III

Πολιτικές Στέγασης Αιτούντων Άσυλο: Προς την Κοινωνική Ενσωμάτωση ή την Προνοιακή Εξάρτηση;

Νίκος Κουραχάνης

Διδάσκων, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αναλύοντας θεωρητικά τις έννοιες της κοινωνικής ενσωμάτωσης και της προνοιακής εξάρτησης η εισήγηση στοχεύει σε μια πρώτη αξιολόγηση του πλαισίου σχεδιασμού και υλοποίησης του προγράμματος ESTIA (Emergency Support to Integration and Accommodation). Το ESTIA δημιουργήθηκε με σκοπό την ανάπτυξη δράσεων στεγαστικής και κοινωνικής υποστήριξης των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα (2015-2018). Από τον τίτλο του προγράμματος προκύπτει ότι βασική επιδίωξη του είναι η ανάπτυξη πρωτοβουλιών κοινωνικής ενσωμάτωσης. Μέσα από έρευνα πεδίου σε εκπροσώπους φορέων σχεδιασμού και υλοποίησης του προγράμματος επιδιώκεται να διερευνηθεί αν η διάσταση της κοινωνικής ενσωμάτωσης διαθέτει πραγματικό ή ψευδεπίγραφο περιεχόμενο. Τα ευρήματα της έρευνας επισημαίνουν ότι το κύριο βάρος της εφαρμογής του ESTIA εξαντλείται στην παροχή καλύτερων συνθηκών στεγαστικής διαβίωσης, συγκριτικά με τους καταυλισμούς. Ωστόσο, η έννοια της κοινωνικής ενσωμάτωσης σημαίνει πολύ περισσότερο από την παροχή ενός καταλύματος. Οι πρόσθετες δράσεις κοινωνικής υποστήριξης εφαρμόζονται, κατά κανόνα, εθελοντικά από την κοινωνία των πολιτών. Πέρα από αυτά, τα ευρήματα της έρευνας πεδίου επισημαίνουν ότι, παρά τη θετική κοινωνική παρέμβαση, υπάρχουν πολλές διαστάσεις που χρήζουν βελτίωσης: ο σχεδιασμός έκτακτης ανάγκης, ο περιορισμένος ρόλος του κράτους, η επαγγελματική εξουθένωση των εργαζομένων στους φορείς υλοποίησης και η απουσία ολιστικής αντίληψης για την κοινωνική ενσωμάτωση είναι τα βασικότερα ευρήματα. Ευρήματα που αναδεικνύουν ότι ο στόχος της κοινωνικής ενσωμάτωσης είναι κενός νοήματος.

Ομιλία IV

Κοινωνική εργασία ‘μέσα’ και ‘πέρα’ από τις ‘κρίσεις’: Προκλήσεις και Προοπτικές από τη θεωρία στην πράξη στην Ελλάδα του 21ου αιώνα

Αγάπη Κανδυλάκη

Καθηγήτρια, ΔΠΘ

Η προτεινόμενη παρουσίαση επικεντρώνεται στις προκλήσεις που γεννιούνται για την κοινωνική εργασία ως εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη, εν όψει των πολλαπλών κρίσεων που αντιμετωπίζουμε στη χώρα στις μέρες μας. Η πολυπλοκότητα της κρίσης υπογραμμίζεται αφενός από την παρατεταμένη κοινωνική οικονομική κρίση/(ύφεση) και αφετέρου από μια όξυνση της προσφυγικής / μεταναστευτικής κρίσης τα τελευταία χρόνια. Σε μια προσπάθεια συζήτησης γύρω από τα ζητήματα που γεννούνται για την κοινωνική εργασία ‘μέσα’ από την αντιμετώπιση των συνεπειών της ‘πολυπλοκότητας της κρίσης’, η εισήγηση επιχειρεί να αναδείξει πώς οι θεωρητικές προσεγγίσεις της κριτικής κοινωνικής εργασίας, της ‘βραχείας’ συμβουλευτικής και της κοινωνικο-πολιτισμικής εμπύχωσης μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση των προοπτικών «πέραν» της κρίσης και στην καλύτερη αντιμετώπιση των συνεπειών της στην πράξη. Συζητά και σχολιάζει για τα εμπόδια και τις δυσκολίες που γεννούνται από τη γραφειοκρατία και τις σχεδιαζόμενες «διαχειριστικές» (managerial) προσεγγίσεις και υπογραμμίζει τη σημασία της ενίσχυσης της καινοτομίας και της ευελιξίας, που χαρακτηρίζει τις παρεμβάσεις της κοινωνικής εργασίας. Βιβλιογραφική ανασκόπηση και ερευνητική μελέτη που αντλεί από την ποιοτική έρευνα και χρησιμοποιεί ως εργαλείο την ομαδικά εστιασμένη συνέντευξη με κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται στα σχολεία, σε δομές στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και σε ΜΚΟ. Η ‘διαχειριστική’ φύση των νέο-σχεδιαζόμενων προγραμμάτων παρέμβασης τόσο για την αντιμετώπιση της φτώχειας (π.χ Κέντρα Κοινότητας και Κοινωνικά Παντοπωλεία), όσο και για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών, συχνά περιορίζουν τις δυνατότητες επικοινωνίας, ενσυναίσθησης, συμβουλευτικών παρεμβάσεων, ενδυνάμωσης και εμπύχωσης, δυσχεραίνοντας με αυτόν τον τρόπο την διαχείριση της πολυπλοκότητας της κρίσης. Η έμφαση στον κριτικό αναστοχασμό, οι δεξιότητες συμβουλευτικής παρέμβασης, η ενσυναίσθηση και ο κριτικός αναστοχασμός, με στόχο την ενδυνάμωση και τη

διεκδίκηση κοινωνικών δικαιωμάτων μπορούν να δώσουν προοπτικές αντιμετώπισης των προκλήσεων της κρίσης και της ανάπτυξης της κοινωνικής εργασίας «πέρα από την κρίση»

Ομιλία V

Κοινωνική Εργασία και «δυνάμεις επαγγελματικής αντίστασης» στις αντιξοότητες διαχείρισης της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης

Λεμονιά Χυδίογλου

Κοινωνικός Λειτουργός, Υποψήφια Διδακτορίσσα, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΔΠΘ

Στυλιανή Φαρμάκη

Κοινωνικός Λειτουργός, Υποψήφια Διδακτορίσσα, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΔΠΘ

Αγάπη Κανδυλάκη

Καθηγήτρια, ΔΠΘ

Η προτεινόμενη παρουσίαση στοχεύει στην ‘ανασυγγραφή’ των κυρίαρχων αφηγήσεων των κοινωνικών λειτουργών που εργάζονται στην πρώτη γραμμή διαχείρισης της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης και αφορούν στις αντιξοότητες που αντιμετωπίζουν καθώς και στις δυνάμεις αντίστασης που αναπτύσσουν απέναντι σ’ αυτές τις αντιξοότητες. Εξαιτίας των πολύπλευρων διαστάσεων της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης η άσκηση της κοινωνικής εργασίας συνδέεται με την προσδοκία για αποτελεσματική αντιμετώπιση πολύπλοκων κοινωνικών προβλημάτων που συνδέονται με τη διαχείρισή τους (Υποδοχή προσφύγων / μεταναστών, Κοινωνική Ένταξη, Υγεία, Εκπαίδευση, Ρατσισμός Φαινόμενα Βίας κ.α). Μελέτες έχουν δείξει ότι κοινωνικοί λειτουργοί σε διαφορά μέρη του κόσμου έρχονται αντιμέτωποι με αντιξοότητες (για παράδειγμα κανονισμούς, πολιτικές, σύνθετα προβλήματα κ.α), οι οποίες δυσκολεύουν και «προκαλούν» τις ικανότητες τους να ολοκληρώσουν τους στόχους τους, ακόμα και σε επίπεδο ηθικής και δεοντολογίας (Strier & Bershtling, 2016). Πως όμως οι κοινωνικοί λειτουργοί νοηματοδοτούν τις αντιξοότητες που αντιμετωπίζουν στο συγκεκριμένο πεδίο; Πως ανταποκρίνονται σ’ αυτές (Πράξεις Αντίστασης); Πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα που χρησιμοποιεί ως μέθοδο συλλογής δεδομένων την ημι-δομημένη συνέντευξη, αντλεί από τη "συλλογική αφηγηματική πρακτική" και στοχεύει μέσω της ανάλυσης του ερευνητικού υλικού στη δημιουργία ‘συλλογικών εγγράφων’. Απευθύνεται σε κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται με πρόσφυγες και μετανάστες σε προγράμματα για την κοινωνική τους ένταξη, σε ΜΚΟ και άλλους φορείς στην κοινότητα (σχολεία, νοσοκομεία κλπ.) και έχουν αντιμετωπίσει ποικίλες προκλήσεις και αντιξοότητες κατά την άσκηση του έργου τους. Μέσω της έρευνας και των συλλογικών εγγράφων αναδεικνύεται ‘η διπλή ιστορία της αντιξοότητας’, η οποία εμπεριέχει αφενός την αφήγηση της ιστορίας της αντιξοότητας από τους επαγγελματίες και αφετέρου την αφήγηση της ιστορίας της αντίστασης τους σε αυτήν. Για τη συλλογή του υλικού της έρευνας και τη δημιουργία των ‘συλλογικών εγγράφων’ αξιοποιούνται τα τέσσερα κύρια ερωτήματα του David Denborough (2008) τα οποία εστιάζουν στις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις αξίες, τις συλλογικές ή/και πολιτιστικές παραδόσεις που συνδέονται με τους τρόπους ανταπόκρισης - αντίστασης των ανθρώπων στην αντιξοότητα. Οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται στην πρώτη γραμμή διαχείρισης της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης αντιμετωπίζουν πολλαπλές προκλήσεις σε προσωπικό, επαγγελματικό και θεσμικό επίπεδο. Υπό το φως αυτών των συνθηκών, είναι ζωτικής σημασίας να υπογραμμιστούν οι τρόποι αντίστασης και η συμβολή τους στην προώθηση των αξιών και των στόχων της κοινωνικής εργασίας. Δίνεται η ευκαιρία στους μετέχοντες στην έρευνα να συμβάλλουν με την εμπειρία τους στη δημιουργία ‘συλλογικών εγγράφων αντίστασης σε δύσκολες καταστάσεις’. Τα συλλογικά αυτά έγγραφα επιτρέπουν να ακουστεί η φωνή των ίδιων των επαγγελματιών και να συνδεθούν οι εμπειρίες τους σε ένα είδος συλλογικότητας. Επιπροσθέτως, προτείνουν κάποιες διαδρομές επαγγελματικής αντίστασης και δύναται να συνεισφέρουν στην επαγγελματική ζωή άλλων επαγγελματιών (κοινωνικών λειτουργών και μη) στο συγκεκριμένο πεδίο αποτελώντας μια πηγή δύναμης, ανθεκτικότητας και δυνατοτήτων.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 9.4

Ομιλία I

Το δικαίωμα των προσφύγων στην πόλη: κρατικοί χώροι φιλοξενίας και στεγαστικά κοινά. Μελέτη περιπτώσεων σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Μυτιλήνη

Χρύσα Γιαννοπούλου

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κρίστη Πετροπούλου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ηλίας Πιστικός

Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Χαράλαμπος Τσαβδάρουλου

Μεταδιδακτορικός Ερευνητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Μια ολοένα αυξανόμενη βιβλιογραφία μελετά τις διαφορετικές όψεις της κοινωνικής φιλανθρωπίας, του ανθρωπισμού, τις δράσεις των ΜΚΟ και τις κρατικές μεταναστευτικές πολιτικές (Harrell –Bond 1986· Gabiam, 2012· Ihlen, et al 2015· Mountz et al, 2013· Reimann, 2006). Σε αυτές τις μελέτες, οι πρόσφυγες συχνά προσεγγίζονται ως παθητικοί αποδέκτες των κρατικών και φιλανθρωπικών δράσεων. Ωστόσο μικρή προσοχή δίνεται στη μελέτη των τρόπων με τους οποίους οι πρόσφυγες αυτοοργανώνονται και παράγουν συλλογικούς στεγαστικούς «κοινούς χώρους» διεκδικώντας το «δικαίωμα στην πόλη». Η παρούσα έρευνα, ακολουθώντας το ανανεωμένο ενδιαφέρον για την έννοια του δικαιώματος στην πόλη (Mayer, 2009· Merrifield, 2011· Petropoulou, 2014· Τσαβδάρουλου, 2016), επιχειρεί να συνθέσει θεωρητικές συζητήσεις σε σχέση με το χώρο, τη μετανάστευση και τα δικαιώματα, που εκκινούν από διαφορετικές αφετηρίες. Μέσα απ' αυτήν τη σύνθεση, αμφισβητούνται βασικές κωδικοποιήσεις της μετανάστευσης που συναντώνται συχνά στο δημόσιο λόγο και κυρίως αυτές που αντιλαμβάνονται τους πρόσφυγες ανταγωνιστικά σε σχέση με την κατανομή κάποιων υλικών και συμβολικών πόρων (εργασία, στέγαση, υπηρεσίες και υποδομές πρόνοιας, εθνική ταυτότητα κ.κ.) (Schuster, 2003· Lentin, 2003) ή τους αναπαριστούν ως θύματα ώστε να ευαισθητοποιηθεί η κοινή γνώμη και να διεκδικηθούν δικαιώματα. Μέσα από τη συγκριτική εξέταση των χαρακτηριστικών της στέγασης στα κρατικά κέντρα φιλοξενίας και στις αυτοοργανωμένες καταλήψεις στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και τη Μυτιλήνη καθώς και της πρόσβασης των προσφύγων στην πόλη, επιδιώκεται να αναδειχθεί το δικαίωμα στην πόλη, καθώς και ζητήματα χωρικής δικαιοσύνης και ορατότητας των προσφύγων. Η μεθοδολογία περιλαμβάνει αρχειακή και επιτόπια έρευνα στους παραπάνω χώρους και αφηγήσεις προσφύγων.

Ομιλία II

Από γεωγραφίες αποκλεισμού σε γεωγραφίες ελεύθερης μετακίνησης. Σχεδιάζοντας έναν «τρίτο χώρο» (thirdspace) συμβίωσης σε σταυροδρόμια ροών

Αρμπάρα Σοφία

Μεταπτυχιακή ερευνήτρια, Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Παρότι η καταναγκαστική μετανάστευση πληθυσμών αποτελεί φαινόμενο επαναλαμβανόμενο στο χώρο, για άλλη μια φορά, οι κυρίαρχες χωρικές απαντήσεις στην Ευρώπη σχετικά με την εισροή προσφυγικών πληθυσμών έχουν υιοθετήσει μια διαλεκτική που βασίζεται σε προσωρινές λύσεις, λύσεις διαχείρισης κρίσης και καταστάσεων «έκτακτης» ανάγκης, έγκλειστων χώρων και hot-spot. Είτε πρόκειται για γεωπολιτικό, τοπιακό, αστικό ή αρχιτεκτονικό πεδίο, οι μέχρι τώρα θεσμικές

απαντήσεις αμφισβητούνται και υποδηλώνουν την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της διαλεκτικής του χώρου με νέους όρους. Με τις μελλοντικές προβλέψεις να προεξοφλούν αύξηση των πληθυσμιακών ροών αναγκαστικής μετακίνησης, επιδιώκουμε μια διαχρονική προσέγγιση του ζητήματος σε πολλαπλές χωρικές κλίμακες που αντιλαμβάνεται τόσο την έννοια της μετακίνησης όσο την έννοια της στάσης εκτοπισμένων πληθυσμών όχι ως αντιφατικές αλλά ως αλληλένδετες έννοιες και οραματίζεται τη σύλληψη μιας διαφορετικής, εννοιολογικής χωρικής προσέγγισης. Σε διακρατικό επίπεδο επιχειρείται ο προσδιορισμός ενός τρίτου χώρου (thirdspace) συνέχειας που θα διατρέχει αστικά και φυσικά περιβάλλοντα, τοποθετώντας προσφυγικούς πληθυσμούς και πληθυσμούς σε αναζήτηση ασύλου στο επίκεντρο αυτού. Στην ενδιάμεση κλίμακα και σε επίπεδο κοινότητας, μέσα από το παράδειγμα γειτονιών της Αθήνας προτείνεται η εφαρμογή μιας στρατηγικής, ικανής να υποδεχτεί τους μετακινούμενους πληθυσμούς, προσαρμοζόμενη στις εκάστοτε τοπικές χωρικές συνθήκες. Στην αστική μικρό-κλίμακα, εξετάζεται το πώς οι προαναφερθείς παράγοντες ενημερώνουν τις καθημερινές σχέσεις των υπαρχόντων κοινοτήτων και νεοαφιχθέντων πληθυσμών, ενισχύοντας την οικειοποίηση των ενδιάμεσων, ημιδημόσιων χώρων και επιτρέποντας σε εκφράσεις συλλογικής μνήμης να επηρεάσουν και να επηρεαστούν στους δημιουργούμενους χώρους του κοινού.

Ομιλία III

Ο μύθος του “ανθρωπισμού”

Κωνσταντίνος Ζαφείρης

Υποψήφιος διδάκτορας, Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τα τελευταία χρόνια με αφορμή την προσφυγική κρίση γίνεται μια προσπάθεια από τον κυρίαρχο λόγο να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο διαχείρισης- αντίληψης και επικοινωνίας αυτής της νέας πραγματικότητας. Απέναντι και ταυτόχρονα με τον ρατσιστικό και ξενοφοβικό λόγο, που αναφερόταν σε μολυσματικά υποκείμενα, λαθρομετανάστες φορείς ασθενειών και γενετικά εγκληματικά στοιχεία, αναπτύσσεται ένας ανθρωπιστικός λόγος, που προσπαθεί να ντύσει θεωρητικά νέα μοντέλα διαχείρισης, όχι μόνο των προσφύγων, αλλά κυρίαρχα της πολιτικής ενέργειας και διάθεσης κινητοποίησης της ίδιας της κοινωνίας. Ο ανθρωπισμός είναι αναμφισβήτητα μια ιδεολογία, και όπως κάθε ιδεολογία μας εγκαλεί ως υποκείμενα και μας στρατολογεί σε αυτή. Στην ελληνική περίπτωση το σύνολο των Ιδεολογικών Μηχανισμών του Κράτους (ΙΜΚ) συμβάλουν στην αναπαραγωγή της συγκεκριμένης ιδεολογίας. ΜΜΕ, εκκλησία, κυβέρνηση, εκπαιδευτικός μηχανισμός και Μ.Κ.Ο., συγκροτούν ένα πλέγμα μηχανισμών που ενεργοποιήθηκαν, ώστε να αναπαράγουν και να εμπεδώσουν στα υποκείμενα ένα συγκεκριμένο ανθρωπιστικό πλαίσιο συν-αντίληψης και δράσης. Από την άλλη μεριά η αλληλεγγύη, ως μια τελειώς διαφορετική λογική δράσης, όποτε εμφανίζεται δέχεται την επίθεση από τον «οργανωμένο ανθρωπισμό» ως επικίνδυνη, ανεύθυνη και αμφιβόλου προθέσεων. Στη συγκεκριμένη εισήγηση προσπαθώ μέσα από τα εργαλεία του θεωρητικού αντιανθρωπισμού, όπως διατυπώθηκε από τον Λουί Αλτουσέρ, να επαναδιαπραγματευθώ, με αφορμή την προσφυγική κρίση τόσο την ίδια την έννοια του ανθρωπισμού όσο και αυτή της αλληλεγγύης ως ένα ριζοσπαστικό αντίλογο, δράση και ιδεολογία.

Ομιλία IV

Δικαίωμα στην Πόλη και Αστικά Πειράματα σε Καιρούς Κρίσης: Το Παράδειγμα της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου

Περικλής Χατζηνάκος

Μεταπτυχιακός φοιτητής, Ερευνητική ομάδα Αόρατες Πόλεις, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η παρούσα έρευνα εξετάζει την μελέτη περίπτωσης της συλλογικότητας “Πρωτοβουλία Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου” στην Θεσσαλονίκη υπό το πρίσμα του Δικαιώματος στην Πόλη. Ο σκοπός της παρουσίασης είναι να αναδείξει το κοινωνικό-χωρικό αποτύπωμα των δράσεων της Πρωτοβουλίας και να συμβάλει στην συζήτηση για την καλλιέργεια της πολιτικής συμμετοχής και κουλτούρας σε σχέση με θέματα που άπτονται του δημόσιου χώρου. Επίσης επιχειρεί να απαντήσει στο κατά πόσο μπορούν οι οργανώσεις βάσης να αποτελέσουν μια βιώσιμη πρόταση για την πολιτική συμμετοχή στην πέρα από την κρίση εποχή. Η Πρωτοβουλία ιδρύθηκε το 2013 και έκτοτε οργανώνει συχνά πολιτιστικές δράσεις με την μορφή αστικών πειραμάτων που εμπεριέχουν την φιλοσοφία του Δικαιώματος στην Πόλη. Οι ενέργειες της συλλογικότητας στοχεύουν στην εκ νέου δημιουργία μιας αλληλέγγυας κοινότητας, της οποίας βασική επιδίωξη αποτελεί η επανα-διεκδίκηση του Δημόσιου Χώρου, από και για τους πολίτες. Τα μέλη της συνδυάζουν τον ακτιβισμό με επιστημολογικά εργαλεία, ενώ παράλληλα προτάσσουν την ατομική ευθύνη και την συλλογική ευαισθησία σε καθημερινά ζητήματα στην εποχή της Κρίσης. Ετήσια οργανώνουν “Το Δείπνο της Άνοιξης”, που αποτελεί ένα συλλογικό τραπέζι μεταξύ των κατοίκων της γειτονιάς και δημιουργούν συμμετοχικά ένα αυτοδιαχειριζόμενο Πάρκο Τσέπης σε ένα -μέχρι πρότινος- αστικό κενό. Ακόμη, τον τελευταίο χρόνο ίδρυσαν την Τράπεζα Μνήμης που δραστηριοποιείται στην συλλογή προφορικών μαρτυριών για την διάσωση της συλλογικής μνήμης της περιοχής. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιχειρούν να δώσουν απαντήσεις, εναλλακτικές διαστάσεις και προοπτικές στις καθημερινές προκλήσεις που επιβάλλει η οικονομική κρίση σε κλίμακα γειτονιάς.

Ομιλία V

Can the subaltern create? – Appropriation of space as a way to produce resistance in segregation context

Roberto Marques

Assistant professor, Dep. of Geography, UFRJ and “Invisible cities laboratory”, Dep. of Geography, University of the Aegean

Christy (Chryssanthi) Petropoulou

Assistant professor and “Invisible cities laboratory”, Dep. of Geography, University of the Aegean

This paper intends to present two experiences in Rio de Janeiro, in public schools. Both of them are experiences in space management, but are also practices of political appropriation and use of space. The first one is a proposal of democratic management of the school at the favela called Vila Cruzeiro. The other school is located in the district of Costa Barros. In both schools the political projects of the teams are constantly being built in daily life, together with the community. They are forms of resistance in an unequal city and oppressive society. This work uses the Anibal Quijano’s ideas of coloniality of power and social classification in order to understand the reasons and the forms of social segregation that materialize in urban space. We either use the concept of politics and space by Doreen Massey, in dialogue with Gloria Anzaldúa (concept of borderlands), Boaventura Santos (ecology of knowledge) and Franz Fanon (about violence). Finally, we criticise the spatial segregation that in this case is based on a particular social classification, and we use these positive cases of creativity in (a) the transformation of a school in the favela Vila Cruzeiro and (b) at Costa Barros. Our methodology is based in participatory research and interviews.

Ομιλία VI

Χαρτογραφήσεις και αναπαραστάσεις 'των άλλων': το παράδειγμα της Λέσβου προς μία αντι-ρατσιστική γεωγραφία

Νάγια Τσελεπή

Ερευνήτρια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κρίστη Πετροπούλου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Επίκουρη Καθηγήτρια

Μυρτώ Τσιλιμπουνίδη

Μετα-Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ορέστης Πάγκαλος

Ερευνητής Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η Λέσβος, τόπος των νοτιο-ανατολικών ευρωπαϊκών συνόρων και χαρακτηριστικό σημείο εισόδου μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών συγκροτεί κατεξοχήν παράδειγμα συνόρων και μετακινήσεων. Στο νησιωτικό αυτό χώρο συναρθρώνονται διάφορες πραγματικότητες και καθεστώτα: η μεθοριακή γεωγραφική και γεωπολιτική του θέση, η κατασκευή -αλλά και η ρευστότητα- εθνικών επικρατειών και συνόρων, η πλούσια ιστορία του τόπου στις μετακινήσεις πληθυσμών, οι πολιτικές για τη μετανάστευση και το άσυλο. Σ' αυτές, προστίθενται αναρίθμητες πρωτοβουλίες και δράσεις αλληλεγγύης προερχόμενες από το τοπικό μέχρι το παγκόσμιο επίπεδο. Η σχετικά πρόσφατη ανάδειξη του νησιού σε hot-spot εντατικοποιεί τις διαδικασίες 'συνοριοποίησης' αλλά και 'κοινοποίησης' (νοούμενη ως δημιουργία κοινών). Οι αναπαραστάσεις των 'άλλων' και τα συνεπαγόμενα δίπολά τους πληθαίνουν: γηγενείς και ξένοι, πολίτες και μετανάστες, νόμιμοι και παράνομοι, παλιοί και νεοφερμένοι, αποτελούν ορισμένες μόνο από αυτές. Πρόσφατη και πολύ χαρακτηριστική είναι η διάκριση μεταξύ ντόπιων, ευρωπαίων και διεθνών επαγγελματιών, ακτιβιστών, εθελοντών και αλληλέγγυων. Την ίδια στιγμή, στον περίκλειστο αυτόν χώρο, δημιουργούνται συναντήσεις και 'κοινοί τόποι': καθημερινές πρακτικές που επιτελούνται από κοινού, παραδείγματα συμβιώσεων, συλλογικές διεκδικήσεις και αγώνες. Στο συγκεκριμένο εργαστήριο 'Αντι-ρατσιστικής Γεωγραφίας', 'χαρτογραφούμε' εκ νέου τόπους και πληθυσμούς μέσα από μία διαδικασία επανα-διαπραγμάτευσης, αρχικά, του χώρου και -εν συνεχεία- των στερεοτυπικών αποστάσεων που προκύπτουν από την καθημερινά βιωμένη διαίρεση μεταξύ του 'εαυτού' και του 'άλλου'. Αντλώντας από τους Deleuze και Guattari, η 'χαρτογράφηση' αποτελεί ένα τρόπο σκέψης και δράσης που αντί να αναπαριστά ήδη υπάρχοντα 'εδάφη' δημιουργεί νέα. Οι απόψεις αυτές έχουν διαμορφώσει ένα σύνολο κριτικών, φεμινιστικών, εντοπισμένων και ριζοσπαστικών θεωρητικών προσεγγίσεων για τη μεθοδολογία της έρευνας, με έμφαση στην 'αγωνιστική έρευνα' που υποστηρίζει ένα Πανεπιστήμιο ως τόπο κοινωνικών σχέσεων και αγώνων. Σε ακολουθία αυτών, προτείνουμε τη 'χαρτογράφηση' ως μία διαθεματική μεθοδολογία έρευνας μέσω της συμπερίληψης και της διάδρασης, μια βιωματική διαδικασία με σκοπό την αλλαγή. Στις χαρτογραφήσεις του εργαστηρίου αποκτούν χώρο όσοι παρέμειναν περιθωριοποιημένοι και 'αόρατοι' και συμπεριλαμβάνονται, χωρίς ενσωματώσεις και ομοιογενοποιήσεις, κάθε είδους 'νεοφερμένοι'.

Ομιλία VII

A new climate for forests: an epistemicidal and monoculturalist project of the World Bank Group

Alberto Betancourt Posada

Facultad de Filosofía y Letras, UNAM

The document "A New Climate for Forests" prepared by the World Bank Group, through the Global Environment Facility (GEF), proposes the conservation of biodiversity and sustainable development, through the territorial reorganization and the productive restructuring of forests in which more than 1.2 billion people live, belonging to 2000 cultures of the world. The project belongs to what we can call a clear example of colonial science that seeks to universalize a monoculturality based on an exogenous development model that is intended to impose on indigenous peoples, based on

conceiving nature as a commodity. The present work is the result of a multi-year investigation, which has included two stays in the offices of the World Bank Group, from which I describe the discriminatory nature of the project and the pernicious effects of depriving indigenous peoples of their right to have the territories where they can keep their own culture alive. My work consists of three parts; In the first, I describe and criticize the WBG project for its claim to impose an "environmental rationality" that strips communities of their territories, proletarianizes indigenous peoples, folklore their traditional customs and imposes a model of conservation of biodiversity "from up "and" from the outside ". In the second part I exemplify the influence of this model in instances such as the Convention of Biological Diversity of the United Nations Organization. In the third part, I argue the existence of an alternative model of biodiversity conservation formulated "from below" and "from inside", based on the productive practices of indigenous peoples, the dialogue of knowledge and the application of traditional environmental wisdom.

Ομιλία VIII

HumanRights360

Eleni Takou

Αναπληρώτρια Διευθύντρια & Υπεύθυνη Συνηγορίας, HumanRights360

The campaign "X them out! A Black Map of Athens" is a joint initiative of HumanRights360 and the Rosa Luxemburg Foundation-Office in Greece, designed to pinpoint and highlight the unseen criminality related to racist attacks in the public space (<https://valtousx.gr/en/>). The Golden Dawn trial has brought to light dozens of racist crimes, mostly against migrants and refugees. However, the full extent of its criminal, racist activity is not adequately known. With this campaign, we attempt to establish a topography of racist violence; we seek to make its dark dimensions and its deadly nature more familiar to the general public. To this end, we created, with the valuable support of 25 visual artists, an antiracist map of our city. We have tried to visualise just a small part of this "topography of violence" that has its origins in Golden Dawn and fascism, in order to contribute to acquainting the general public with their crimes and in punishing their murderous activity. The intervention will take stock of the roll-out of the campaign so far (results, successes, challenges) and will discuss the plans for further extension of its scope.

18:00-19:30 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10.1

Ομιλία Ι

Στρογγυλό τραπέζι

Από τις βάρκες στα θρανία: η εμπειρία από την μη-τυπική εκπαίδευση προσφύγων στη Λέσβο

Μάγδα Βελούτσου

Υπεύθυνη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στο Gekko Kids-Ηλιακτίδα-Better Days

Κώστας Καρακουζίδης

Υπεύθυνος εκπαίδευσης στη Μετάδραση

Κώστας Κορόζης

Εκπαιδευτικός στην Αλληλεγγύη Λέσβου-Mosaik

Φωτεινή Μήτσου

Εκπαιδευτικός στην Αλληλεγγύη Λέσβου-Mosaik

Αύρα Μολυβιάτη

Εκπαιδευτικός στα Παιδικά Χωριά SOS

Θωμάς Παπάς

Εκπαιδευτικός στην Μετάδραση

Άννα Τριανταφύλλου

Εκπαιδευτικός στην One Happy Family

Από την Άνοιξη του 2015 παρατηρήθηκε δραματική αύξηση της έλευσης προσφύγων-μεταναστών ιδιαίτερα στη Λέσβο και στα άλλα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Μετά τις πρώτες προσπάθειες που αφορούσαν τη διάσωση, τη σίτιση και τη στέγασή τους άρχισε να γίνεται εμφανής η ανάγκη υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων τόσο για τους ανήλικους όσο και για τους ενήλικες φιλοξενούμενους.

Ποικίλα προγράμματα μη-τυπικής εκπαίδευσης σχεδιάστηκαν από διεθνείς, ελληνικές αλλά και τοπικές οργανώσεις και οργανισμούς και υλοποιήθηκαν και υλοποιούνται μέσα στα κέντρα και τις δομές υποδοχής και φιλοξενίας αλλά και έξω από αυτά, στον αστικό ιστό της πόλης της Μυτιλήνης. Παρακολουθώντας την εξέλιξη των προγραμμάτων αυτών εντοπίζουμε μια ταυτόχρονη εξέλιξη του εκπαιδευτικού προσωπικού τους. Μέσα από το διάλογο και τις μαρτυρίες αντιπροσωπευτικών ανθρώπων που σχεδίασαν και εργάζονται στα προγράμματα αυτά από την έναρξή τους θα προσπαθήσουμε, στο θεματικό αυτό στρογγυλό τραπέζι, να εντοπίσουμε τις προσωπικές, κοινωνικές, γνωστικές και εργασιακές μετατοπίσεις τους. Θα ανιχνεύσουμε τις αφετηρίες και τις διαδρομές αυτών των εκπαιδευτικών, τις προσπάθειες, τα κίνητρά και την ιδιαίτερη εμπειρία τους στο πεδίο. Επίσης θα αναρωτηθούμε για τις προοπτικές τόσο των ιδίων σαν επαγγελματιών της εκπαίδευσης όσο και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που με τόλμη και συνέπεια υπηρετούν.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10.2

Ομιλία Ι

Πολιτικό σύστημα και κρίση αντιπροσώπευσης. Η κρίση του κοινοβουλευτισμού και στοιχεία άμεσης δημοκρατίας στην Ελλάδα την εποχή της οικονομικής κρίσης

Κωνσταντίνος Τσιμάρας

Αναπληρωτής Καθηγητής Συνταγματικού δικαίου (Κοσμήτορας), Νομική Σχολή, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σκοπός της εισηγήσεως είναι να παρουσιάσει την λειτουργία του κοινοβουλευτικού συστήματος στην Ελλάδα(και όχι μόνο) την εποχή της κρίσης. Η ανάγκη για αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκάλεσε η οικονομική κρίση οδήγησε πλείστες κυβερνήσεις μετά το 2010, στην λήψη μη

δημοφιλών οικονομικών μέτρων τα οποία δεν περιλαμβάνονταν στα προεκλογικά τους προγράμματα. Η βασική αρχή του αντιπροσωπευτικού συστήματος είναι ότι οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι του λαού ασκούν την εξουσία στο όνομα του. Δεν υπάρχει επιτακτική εντολή ούτε δυνατότητα ανάκλησης της εντολής από τους ψηφοφόρους. Τίθεται όμως επιτακτικά το ερώτημα τι γίνεται όταν οι αντιπρόσωποι λαμβάνουν αποφάσεις που μετουσιώνονται σε κανόνες δικαίου, οι οποίες είναι σε αντίθεση με την λαϊκή βούληση και προκύπτει προφανής δυσαρμονία του λαϊκού αισθήματος με την σύνθεση του κοινοβουλίου. Η επίκληση λόγων έκτακτης ανάγκης και υπέρτατου δημοσίου συμφέροντος αρκούν για την υπέρβαση της προαναφερθείσης δυσαρμονίας; Μέχρι ποιου σημείου μπορούν οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι να αποστούν από την εκτεφρασμένη λαϊκή βούληση όπως αυτή προκύπτει από τις εκλογές, από τις προγραμματικές δηλώσεις της Κυβέρνησης; Εδώ υπεισέρχεται ένα δεύτερο στοιχείο, ποια είναι τα στοιχεία της άμεσης δημοκρατίας που θα μπορούσαν να καλύψουν αυτό το κενό; Το δημοψήφισμα μπορεί να επιτελέσει ένα τέτοιο σκοπό; Και εδώ θα αναλυθεί μία τρίτη προβληματική, οι διαφορές referendum και plebiscitum, το δημοψήφισμα που δίνει την δυνατότητα έκφρασης της λαϊκής βούλησης και το δημαγωγικό δημοψήφισμα το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από λαϊκίστικά κόμματα ως μέσω χειραγώγησης του λαού. Μήπως το δημοψήφισμα για το Brexit δεν εντάσσεται σε μία τέτοια προβληματική; Και με αυτή την ευκαιρία δηλαδή του Brexit τι γίνεται όταν διαπιστωθεί ότι ένα plebiscitum, οδηγεί σε καταστροφικό αποτέλεσμα; Μπορεί να ανατραπεί με νεότερο δημοψήφισμα; Ο εμπλουτισμός του αντιπροσωπευτικού συστήματος με στοιχεία άμεσης δημοκρατίας μέχρι σε ποιο σημείο μπορεί να φτάσει;

Ομιλία II

Αποκεντρωμένη δημοκρατία, φιλελεύθερο ήθος

Νικήτας Αλιπράντης

Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστήμιου Στρασβούργου, (πρ. Καθηγητής) ΔΠΘ

Το κεντρικό κοινωνιολογικό χαρακτηριστικό της ελληνικής δημοκρατίας είναι η από τον 19ο αιώνα υπερτροφική ανάπτυξη των πολιτικών κομμάτων συνυφασμένη με την συγκεντρωτική οργάνωση της κρατικής εξουσίας. Το ιδιότυπο σε σχέση με τις δυτικές δημοκρατίες φαινόμενο αυτό έχει φθείρει καθοριστικά την ποιότητα της δημοκρατίας και προκαλέσει με την άμετρη εξουσία του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος, πελατειακή νοοτροπία και γενική εξάρτηση από αυτό πολιτών και συλλόγων (συνδικάτων, συνεταιρισμών κ.α.). Η θεραπεία πρέπει να αναζητηθεί στην κατάλληλη αναβίωση του παραδοσιακού -μέχρι την βαυαροκρατία- ελληνικού αποκεντρωτικού συστήματος του κοινοτισμού, που έχει δείξει επί αιώνες τις δημοκρατικές αρετές του και τις οποίες έχουν αναγνωρίσει, εκτός του πρωτεργάτη Κ.Καραβίδα, επιστήμονες του επιπέδου του Π.Κανελλόπουλου και του Κ. Βεργόπουλου. Η αναβίωση του κοινοτικού συστήματος προϋποθέτει εξειδικευμένη υπέρβαση των αιτίων του που δεν εντοπίζονται μόνο στην υποκατάσταση του δήμων ως διοικητικών περιφερειών στις αυτοδιοικούμενες κοινότητες από την βαυαρική Αντιβασιλεία, αλλά και στην προϊόντος του χρόνου ανάπτυξη του καπιταλισμού που ως συγκεντρωτικό σύστημα υπήγαγε την αποταμίευση, την ασφάλιση, την πίστη, κ.λ.π. σε υπερτοπικούς σχηματισμούς (Τράπεζες, κ.α.). Ο επιτυχής πολιτικός αυτός εκσυγχρονισμός -ο εκσυγχρονισμός δεν είναι ασυμβίβαστος με κατάλληλη αναγέννηση του παρελθόντος!- θα συνέβαλλε στην αποκατάσταση του Κράτους δικαίου και στην ανεξαρτησία των πολιτών όπως και στην ανάκτηση του γνήσιου, φιλελεύθερου ήθους των Ελλήνων.

Ομιλία III

Ιδεολογικές εκτροπές ως διακύβευμα στον απόηχο της οικονομικής κρίσης

Ανδρέας Δαβαλάς

Διδάκτωρ, Πολιτικής Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Περνώντας από το σοκ της κρίσης στην κανονικότητα της κρίσης, θα πρέπει να αναστοχαστούμε με όρους λιγότερο οικονομοτεχνικούς και περισσότερο κοινωνιολογικούς. Αν αναπαράξουμε τη θεωρία

των οικονομικών κύκλων του Schumpeter ή τη μαρξιστική θεωρία της δημιουργικής αυτοκαταστροφής του καπιταλισμού, είναι πολύ πιθανό το γεγονός να μην έχουμε διδαχθεί τίποτε νέο. Ωστόσο επειδή διατηρούμε την εντύπωση ότι, παρά τις ομοιότητες, η κρίση των αρχών του 21ου αιώνα δεν αποτελεί μια ιστορική επανάληψη της δεκαετίας του 30, θα ήταν σκόπιμη η διεξοδικότερη ανάλυση των νέων διακυβευμάτων. Αρχικά υφίσταται μια ειδοποιός διαφορά όσον αφορά τα βαθύτερα αίτια που μας οδήγησαν στην κρίση και δεν σχετίζονται μόνο με την αποκαλούμενη υπερθέρμανση της οικονομίας αλλά την υπονόμηση της πραγματικής οικονομίας από την χρηματο-οικονομική φούσκα όπως την περιγράφει ο F. Morin. Επίσης λαμβάνουν χώρα δομικές μεταβολές στον ιδεολογικό – πολιτικό επίπεδο, τις οποίες πυροδότησε η κρίση. Σε ένα τεχνηέντως προπαρασκευασμένο περιβάλλον όπου στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, η άμβλυση των ιδεολογικών διαφορών δεξιάς – αριστεράς ήταν το κλειδί της επιτυχίας για τη διαμόρφωση των κοινωνικών συναινέσεων, η κρίση λειτούργησε ως μοχλός μεταφοράς πλούτου όπως υποστήριζε και ο Bauman. Σε συνθήκες περιοριστικών πολιτικών που νομιμοποιήθηκαν ως φάρμακο για τη διάσωση του συστήματος, αναδύθηκε πιο έντονα, το επί δεκαετίες αυξανόμενο χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών. Παράλληλα επιστρατεύτηκαν τα αισθήματα της συννεοχής και του φόβου σχετικά με το μεταναστευτικό, τις εργασιακές σχέσεις, και την ασφάλεια, για να καταστείλουν τα ανταντακλαστικά μιας κοινωνίας που έβραζε. Ωστόσο ποιο ήταν το τίμημα της διατήρησης της κοινωνικής συνοχής; Α) Η ανάπτυξη κοινωνικών αυτοματισμών που στην πολιτική τους έκφραση μπόλιασαν την Ευρώπη με τον ακροδεξιό λαϊκισμό Β) Η μετατόπιση όλου του άξονα άσκησης της πολιτικής προς τα δεξιά και η υιοθέτηση μιας νέας ατζέντας και μιας νέας διχαστικής ρητορικής (εθνικισμοί, ξενοφοβία) Γ) Οι ανωτέρω ιδεολογικές εκτροπές παρότι υποσκάπτουν το ευρωπαϊκό οικοδόμημα, επιτελούν μια αφανή αλλά δραστική λειτουργία: Δια της συσκότισης των πραγματικών αιτιών της κρίσης, καταστέλλουν μια ριζοσπαστική προσέγγιση που θα οδηγούσε στις απαραίτητες δομικές μεταρρυθμίσεις, κι αυτή είναι η πιο επικίνδυνη παρενέργεια του νεο-συντηρητισμού.

Ομιλία IV

Στον αστερισμό της ‘Πασοκοποίησης’. Το ‘ΠΑΣΟΚ’ εντός κρίσης

Συμεών Ανδρονίδης

Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, ΑΠΘ

Η παρούσα εισήγηση εστιάζει στην περίπτωση του άλλοτε κυρίαρχου έως και ηγεμονικού Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος (ΠΑΣΟΚ), πολιτικό κόμμα το οποίο, όντας κυβερνητικό την στιγμή της εκδίπλωσης της οικονομικής κρίσης, επηρεάστηκε από την μνημονιακή διαχείριση της σε κοινωνικό, πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο, βιώνοντας το ίδιο μία κρίση που προσέλαβε τα χαρακτηριστικά κρίσης κοινωνικής-πολιτικής εκπροσώπησης και συνάρθρωσης συμφερόντων, όπως διεφάνη στις εκλογικές αναμετρήσεις από το 2012 και έπειτα. Το ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο της εμβάθνυι στην έννοια της ‘Πασοκοποίησης’ έτσι όπως εκφράζεται, ιδίως τα τελευταία 4 έτη, στην περίπτωση του κόμματος ‘ΠΑΣΟΚ’, επιχειρώντας να εντοπίσει και να αναλύσει τους όρους που την συνθέτουν και παράλληλα την καθιστούν εφαρμόσιμη στην περίπτωση του ‘ΠΑΣΟΚ’, να διακρίνει πιθανές συγκλίσεις και αποκλίσεις με Ευρωπαϊκά, Σοσιαλδημοκρατικά πολιτικά κόμματα, επιδιώκοντας να αναδείξει παράλληλα την ευρύτητα της κρίσης πολιτικής εκπροσώπησης ή και κοινωνικής αποστοίχισης του συγκεκριμένου πολιτικού χώρου την περίοδο της κρίσης, με αναφορά στην ύπαρξη και αποδόμηση κοινωνικών συμμαχιών και κοινωνικών μπλοκ δυνάμεων που εξέφραζε και εκπροσωπούσε πολιτικά το ‘ΠΑΣΟΚ’, σημαίνοντας το πλαίσιο της ‘Πασοκοποίησης’ ως διαδικασίας κοινωνικών αποστοίχισεων, συρρίκνωσης πολιτικής δυναμικής και ιδεολογικής ‘μονομέρειας’ γύρω από το επίδικο της ‘σωτηρίας’ της χώρας. Η μεθοδολογία της εισήγησης σχετίζεται με την πορεία του ‘ΠΑΣΟΚ’ την περίοδο της οικονομικής κρίσης, προσδιορίζοντας την μελέτη των εκλογικών αποτελεσμάτων του πολιτικού κόμματος κύρια στις εκλογές του 2015, ώστε να αναδειχθεί εάν υπάρχουν (συγκριτική προσέγγιση), προϋποθέσεις ‘παγιοποίησης’ των εκλογικών-κοινωνικών μεταβολών που επέφεραν οι εκλογές του 2012. Η μεθοδολογία άπτεται της δυναμικής σχέσης μεταξύ εκλογικής μελέτης και πολιτικής ανάλυσης, με διακύβευμα την εκκίνηση της διαδικασίας ‘Πασοκοποίησης’ ως έκφραση μετασχηματισμού του ‘ΠΑΣΟΚ’. Το βασικό συμπέρασμα της έρευνας-εισήγησης αφορούν το ουσιώδες κλείσιμο ενός ιστορικού-πολιτικού κύκλου: το Μεταπολιτευτικό κυρίαρχο έως και ηγεμονικό ‘ΠΑΣΟΚ’, κόμμα μείζονων κοινωνικών συμμαχιών και

με συγκεκριμένο ταξικό-λαϊκό πρόσημο, μετασηματίζεται σε κόμμα περιορισμένης κοινωνικής φοράς, σε κόμμα έκφρασης της 'Πασσοκοποίησης'

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10.3

Ομιλία I

Κοινωνικοοικονομική κρίση στην Ελλάδα: Θεσμικές μεταρρυθμίσεις και ανάπτυξη

Ιωάννης Βαβούρας

Ομότιμος Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Κώστας Ρόντος

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Μαρία-Ελένη Συρμαλή

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κύριος σκοπός του άρθρου είναι να διερευνήσει την επίδραση που έχει στη διαφθορά ένα ευρύ φάσμα μεταρρυθμίσεων συνδεδεμένων με τη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα για την περίπτωση της Ελλάδας. Άλλωστε, είναι πλέον γενικότερα αποδεκτό από τους κοινωνικούς επιστήμονες ότι η οικονομία δεν πρέπει να εξετάζεται αποκομμένη από την ευρύτερη κοινωνικοπολιτική και θεσμική διάρθρωση μέσα στην οποία λειτουργεί. Η μακροχρόνια, διατηρήσιμη αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων γενικότερα και της κρίσης χρέους ειδικότερα προϋποθέτει την ανάπτυξη των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών θεσμών. Αυτό είναι ουσιαστικά το περιεχόμενο της ευρύτερης, δηλαδή οικονομικής, κοινωνικής και θεσμικής ανάπτυξης. Μεταξύ των σημαντικότερων αιτιών που συμβάλλουν στη διεύρυνση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και, κατά συνέπεια, στη διόγκωση του δημόσιου χρέους της χώρας περιλαμβάνονται και θεσμικής φύσεως παράγοντες που σχετίζονται με τις ευρύτερες δομικές αδυναμίες και θεσμικές εκτροπές. Εφαρμόζεται δευτερογενής ποσοτική ανάλυση σε παγκόσμιο δείγμα 139 χωρών. Ειδικότερα, υπολογίζονται τρεις δείκτες, οι οποίοι εκφράζουν την επίδραση συγκεκριμένων μεταρρυθμιστικών πρωτοβουλιών στη διαφθορά, ως και την αποτελεσματικότητα των αντίστοιχων μεταρρυθμιστικών πολιτικών. Ειδική διερεύνηση επιχειρείται για το «κενό ανταγωνιστικότητας» μεταξύ της Ελλάδας και της Ελβετίας, που είναι η χώρα με την υψηλότερη επίδοση στην ανταγωνιστικότητα παγκοσμίως. Οι προαναφερθέντες δείκτες αξιολογούν ποιες μεταρρυθμίσεις είναι περισσότερο αποτελεσματικές αναφορικά με την καταπολέμηση της διαφθοράς, ποιες είναι λιγότερο δαπανηρό να αναληφθούν και ποιες επιφέρουν τη μεγαλύτερη μείωση στη διαφθορά στη βάση κάθε μεταρρυθμιστικής προσπάθειας. Με βάση τα εμπειρικά αποτελέσματα, οι μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στη στήριξη, μεταξύ άλλων, των θεσμών, των υποδομών, του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, της υγείας και εκπαίδευσης και της τεχνολογικής αναβάθμισης οδηγούν και σε χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς. Κατ' αυτό τον τρόπο, μπορούν να προκύψουν χρήσιμα συμπεράσματα πολιτικής. Επομένως, στοχευμένες μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες συνδέονται με χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς, και μάλιστα με σχετικά μικρή μεταρρυθμιστική προσπάθεια σε σχέση με τους υπόλοιπους πυλώνες της ανταγωνιστικότητας, επιτρέποντας τη σημαντική αύξηση της ανταγωνιστικότητας και, συνεπώς, την επιτάχυνση της σύγκλισης της Ελλάδας με τις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ομιλία II

Σχέσεις Εργασίας στον Τομέα των Υπηρεσιών: Τριτογεννοποίηση, Απορρύθμιση και η νέα θέση της Μισθωτής Εργασίας

Θεόδωρος Κουτρούκης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, ΔΠΘ

Η απασχόληση στον τριτογενή τομέα χαρακτηρίζεται από ένα τομέα χαμηλών αμοιβών, μια γρήγορη αύξηση στο ποσοστό των εργαζομένων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου και άλλες περιστασιακές μορφές απασχόλησης, πολλές και αντικοινωνικές ώρες εργασίας και αυξανόμενη ευελιξία στο χρόνο

εργασίας. Σε αυτή την εργασία θα επιχειρηθεί η αποτύπωση των ιδιαιτεροτήτων στις εργασιακές σχέσεις του τομέα των υπηρεσιών με έμφαση στα νέα κοινά στοιχεία απασχόλησης αλλά και τις νέες μορφές εργασιακής πειθαρχίας. Για την ανάπτυξη του θέματος θα χρησιμοποιηθούν δευτερογενή βιβλιογραφικά και ποσοτικά δεδομένα. Η ανάλυση περιεχομένου του σχετικού πραγματολογικού υλικού επιτρέπει την εξαγωγή σχετικών αποτελεσμάτων. Οι σχέσεις εργασίας στις υπηρεσίες χαρακτηρίζονται από σημαντικές ιδιαιτερότητες και ιδίως από μεγάλες διαφοροποιήσεις σε σχέση με την μεταποίηση ιδίως στη δομή της απασχόλησης και τη συνδικαλιστική οργάνωσή. Στην αγορά εργασίας των υπηρεσιών, είναι αναγκαίο να επινοηθούν νέοι τρόποι για την επίτευξη υψηλότερων και καλύτερων μισθών, συνθηκών εργασίας (συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των εργαζομένων), ώστε να αποφευχθεί η επικράτηση μιας μακρόβιας «κοινωνίας των χάνμπουργκερ» και της επισφαλούς εργασίας στην τριτογενεοποιημένη οικονομία.

Ομιλία III

Ελάχιστα επίπεδα συνταξιοδοτικής προστασίας με το νέο ασφαλιστικό σύστημα: Αποτίμηση των χαρακτηριστικών και της λειτουργίας της «εθνικής σύνταξης»

Ευάγγελος Κουμαριανός

Μεταδιδακτορικός ερευνητής, Τμήμα Κοινωνικής πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η προτεινόμενη εισήγηση φιλοδοξεί να αποτιμήσει κριτικά τις θεσμικές παρεμβάσεις για τη διασφάλιση ελάχιστων ορίων διαβίωσης συνταξιούχων. Εξετάζεται ο διακηρυκτικός στόχος της καταπολέμησης της φτώχειας βάσει της νέας δομής της κύριας σύνταξης και συγκεκριμένα με βάση το τμήμα που αποτελεί την εθνική σύνταξη. Η εθνική σύνταξη ως το τμήμα της κύριας σύνταξης που αποσκοπεί στην εξασφάλιση ελάχιστων ορίων διαβίωσης συνταξιούχων βασίζεται στη διάκριση που υιοθετείται στο νέο μοντέλο σύνταξης μεταξύ της «εθνικής» και της «ασφαλιστικής» αλληλεγγύης, δηλαδή μεταξύ της λειτουργίας καταπολέμησης της φτώχειας από τον κρατικό προϋπολογισμό και της αναπλήρωσης εισοδήματος του συνόλου του εργασιακού βίου μέσω των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης. Εξετάζεται η εξέλιξη της κρατικής δαπάνης για τις δημόσιες συντάξεις με την νέα αρχιτεκτονική με το προηγούμενο μοντέλο τριμερούς χρηματοδότησης των δημόσιων συντάξεων. Εξετάζεται η κοινωνική της αποτελεσματικότητα και ιδιαίτερα η καταπολέμηση της φτώχειας των συνταξιούχων σε σχέση με τα μέχρι το 2010 κατώτατα όρια συντάξεων αλλά και τις -αμγώς προνοιακές- συντάξεις ανασφάλιστων υπερηλίκων. Εξετάζονται οι όροι, τα κριτήρια και οι προϋποθέσεις θεμελίωσης της εθνικής σύνταξης για να δούμε με ποιόν συγκεκριμένο τρόπο υλοποιείται η εθνική αλληλεγγύη και η εξασφάλιση του ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης στην Ελλάδα. Χρηματοδοτείται μόνο από τον κρατικό προϋπολογισμό, στοχεύει στην καταπολέμηση της φτώχειας και επικαλείται μία «εθνική» αλληλεγγύη μεταξύ των πολιτών αλλά προϋποθέτει κοινωνικο-ασφαλιστικά κριτήρια θεμελίωσης. Ταυτόχρονα, στερεί από μια σημαντική μερίδα ασφαλισμένων το σύνολο της παροχής με κριτήριο τη διάρκεια μόνιμης διαμονής στη χώρα. Εξετάζεται συγκριτικά η επιλογή του νέου ασφαλιστικού συστήματος σε σύγκριση με την ευρωπαϊκή και διεθνή εμπειρία, ιδίως για τις συντάξεις του αποκαλούμενου και 1^{ου} πυλώνα συντάξεων. Αναδεικνύεται ο ιδιόμορφος χαρακτήρας της εθνικής σύνταξης ως κομμάτι μιας παροχής κοινωνικής ασφάλισης με έντονα χαρακτηριστικά προνοιακής παροχής.

Ομιλία IV

Ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα και τον ευρωπαϊκό Νότο: Προς ένα νέο μοντέλο διαμόρφωσης των εργασιακών σχέσεων

Μαρία Γεωργία Αντωνοπούλου

Δρ. Κοινωνιολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Επιστημονικό Προσωπικό Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Η κρίση και η βαθιά οικονομική ύφεση που ακολούθησε επέφεραν δραματικές αλλαγές στο ευρύτερο πλαίσιο των εργασιακών σχέσεων στην Ελλάδα. Οι μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιήθηκαν ως μέρος των δημοσιονομικών προγραμμάτων, στηριχθήκαν στη

νεοφιλελεύθερη αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων κατέχει πρωτεύοντα ρόλο έναντι του κοινωνικού κράτος και της εργασιακής ασφάλειας. Τόσο η Ελλάδα όσο και η Ισπανία και η Πορτογαλία ακολούθησαν ανάλογα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, τα όποια εκτόξευσαν την ανεργία και στις τρεις χώρες ενώ το κοινωνικό κράτος και τα εργασιακά δικαιώματα συρρικνώθηκαν. Η έρευνα μας έχει ως αντικείμενο το θεσμό του κατώτατου μισθού ως εργαλείο άσκησης δημόσιας πολιτικής. Συγκεκριμένα μέσω της συγκριτικής ανάλυσης στοχεύουμε να αναλύσουμε και να αναδείξουμε τα κύρια χαρακτηριστικά των αλλαγών που σημειώθηκαν στην αγορά εργασίας με επίκεντρο τις μεταρρυθμίσεις στη διαδικασία καθορισμού του κατώτατου μισθού, καθώς και στο ύψος του στην Ελλάδα, τη Πορτογαλία και την Ισπανία, τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά τη κρίση. Η έρευνα μας επικεντρώνεται στη θεσμική διάσταση του θέματος, μέσα από την αξιοποίηση των στοιχείων από τα Υπουργεία Απασχόλησης και των τριών προς εξέταση χωρών, των μνημονιακών συμβάσεων καθώς και των επίσημων στατιστικών στοιχείων. Η υπόθεση εργασίας μας είναι πως τα προγράμματα δημοσιονομικής πολιτικής έθεσαν στο επίκεντρο την υποβάθμιση της διαπραγματευτικής θέσης των εργαζομένων με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, γεγονός που επιδιώχθηκε να αποτυπωθεί θεσμικά και στον τρόπο καθορισμού του κατώτατου μισθού. Η έξοδος τόσο της Ελλάδας όσο και της Πορτογαλίας αλλά και της Ισπανίας από τα μνημόνια, συνοδεύτηκε από την απόφαση για αύξηση του κατώτατου μισθού. Γεγονός που καταδεικνύει την αλλαγή της εργατικής και κοινωνικής πολιτικής από τις νέες προοδευτικές κυβερνήσεις των υπό εξέταση χωρών. Παρατηρούμε δε ότι και στις τρεις χώρες παρουσιάζεται σταδιακή αποκλιμάκωση της ανεργίας, μετά την έξοδο από τα προγράμματα, αποτέλεσμα και της αλλαγής των κυβερνητικών πολιτικών. Ο κατώτατος μισθός εξακολουθεί ωστόσο να μην είναι αποτέλεσμα ελεύθερων διαπραγματεύσεων, αλλά κυβερνητικής απόφασης μετά από κοινωνικό διάλογο. Η έρευνα μας παρουσιάζει το θεσμικό μοντέλο διαμόρφωσης του κατώτατου μισθού στις τρεις υπό εξέταση χώρες, τόσο κατά τη διάρκεια των μνημονίων όσο και μετά από αυτά.

Ομιλία V

Νέα οικοσυστήματα συνεργατικής πολιτικής: η περίπτωση Καρδίτσα

Αιμιλία Βουλβούλη

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Αλέξανδρος Κιουπκιολής

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Η κρίση επιτάχυνε κάποια πράγματα στην κατεύθυνση όμως που ήδη υπήρχε, δηλαδή τα περισσότερα εγχειρήματα κοινωνικής οικονομίας της περιοχής άρχισαν να συνεργάζονται με σκοπό την ανάπτυξη μίας κοινής στρατηγικής». Η αφήγηση αυτή ενός εκ των ενεργά εμπλεκόμενων στη δημιουργία και ανάπτυξη του Οικοσυστήματος Συνεργατισμού Καρδίτσας, αποτελεί το αντικείμενο διερεύνησης και συζήτησης αυτής της παρουσίασης η οποία βασίζεται σε εθνογραφική έρευνα που βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη στην περιοχή. Το Οικοσύστημα Συνεργατισμού Καρδίτσας, σύμφωνα με τη γνώμη του παραπάνω πληροφορητή, ξεκίνησε πολύ πριν ονομαστεί έτσι, με την κρίση να του προσδίδει καινούρια χαρακτηριστικά αφού στην προσπάθεια εντάχθηκαν καινούρια εγχειρήματα όπως συνεταιρισμοί νέας γενιάς, ΚΟΙΝΣΕΠ, συνεργατικές επιχειρήσεις αλλά και εκπαιδευτική πλαισίωση. Η παρουσίαση μας εστιάζοντας τόσο στις προσωπικές αφηγήσεις συμμετεχόντων όσο και σε αρχειακή και βιβλιογραφική έρευνα σχετικά με το συνεταιριστικό κίνημα γενικότερα και το συνεταιριστικό κίνημα της Θεσσαλίας ειδικότερα, έχει ως στόχο την ανάδειξη ζητημάτων που αφορούν το ιστορικό βάθος του εγχειρήματος, τις στρατηγικές υπέρβασης δομικών περιορισμών, καθημερινές πολιτικές επιβίωσης και την πλαισίωση των θεμάτων αυτών με σύγχρονες θεωρήσεις του πολιτικού που προέρχονται τόσο από την πολιτική θεωρία όσο και από την ανθρωπολογία του πολιτικού.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 10.4

Ομιλία I

Η έκθεση στον πύργο του Καράβου Αλιβερίου. Σχεδιάζοντας το «παρελθόν» μέσα στο «παρόν»

Ελισάβετ Κελίδου

Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πολύ συχνά κτήρια ιστορικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος φιλοξενούν εκθέσεις μουσειακών συλλογών και ιστορικής μνήμης, ενώ ταυτόχρονα λειτουργούν ως μαρτυρίες της παράδοσης και της σύνδεσης των ανθρώπινων αξιών. Νεότερα βιομηχανικά κτήρια και περιοχές ήδη χαρακτηρίζονται διατηρητέα, ιστορικής σημασίας μνημεία. Σε κάποιες περιπτώσεις οι μνήμες της ενεργής λειτουργίας τους δεν έχουν ξεθωριάσει, οι προσωπικές αναφορές σε αυτά είναι ζωντανές και κατ' επέκταση η συναισθηματική αξία και η σύνδεσή τους με την εκάστοτε κοινότητα. Ο μεσαιωνικός πύργος του Καράβου, ένας από τους περίπου 55 διατηρούμενους στο νησί της Εύβοιας, εντάσσεται σε σειρά αμυντικών οικοδομημάτων στην ευρύτερη περιοχή του Αλιβερίου. Το μνημείο βρίσκεται μέσα στις εγκαταστάσεις του Ατμοηλεκτρικού Σταθμού Αλιβερίου, ακριβώς κάτω από καμινάδες, γεγονός που το καθιστά ξεχωριστό θέαμα και ιδιαίτερη ιστορική αναφορά για την περιοχή. Η έκθεση που αναπτύχθηκε στο εσωτερικό του πύργου στόχο έχει την τεκμηρίωση του μνημείου καθώς και την ανάδειξη της ιστορίας του εργοστασίου της ΔΕΗ, που συνδέεται με την πλέον πρόσφατη χρήση της θέσης αλλά και τη ζωή των κατοίκων της περιοχής. Βασική επιδίωξη του σχεδιασμού της έκθεσης αποτέλεσε η αισθητική και νοηματική σύνδεση, των διαφορετικών χρονικών εποχών που έπρεπε να παρουσιαστούν καθώς επίσης και των διαφορετικών θεματικών εννοιών: α) πύργος, β) η ιστορία της περιοχής και το γ) εργοστάσιο της ΔΕΗ. Για τη διαδικασία δημιουργίας ενός κοινού αισθητικού άξονα σε διάλογο με τους χώρους του μνημείου, αλλά και του βιομηχανικού χώρου στον οποίο αυτό εντάσσεται, απαιτήθηκε ειδική έρευνα και συνεργασία με τους διαφορετικούς υπεύθυνους φορείς.

Ομιλία II

Οι τελετουργίες του θανάτου στην ψηφιακή εποχή: Κοινωνικές αναπαραστάσεις στην κοινότητα του Facebook

Στεφάνια Γραικούση

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, ΠΜΣ «Κοινωνικά Πληροφοριακά Συστήματα», Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Οι τελετουργίες θανάτου εντοπίζονται σε όλους τους πολιτισμούς με σκοπό να καταστήσουν σαφή τον διαχωρισμό από τη ζωή και να επιτρέψουν στους οικείους του νεκρού να αναγνωρίσουν την απώλεια και να πενθήσουν. Οι νέες τεχνολογίες διαπερνώντας ποικίλες πτυχές της καθημερινής ζωής, εισέρχονται στο γεγονός του θανάτου, δημιουργώντας μία εικονική πραγματικότητα, όπου οι πενθούντες χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, έχουν την δυνατότητα να ακολουθήσουν τελετουργικές πρακτικές, οι οποίες ομοιάζουν με τον πραγματικό κόσμο. Μέσα από τη μελέτη της διεθνούς βιβλιογραφίας και την εξέταση των εν λόγω πρακτικών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, διερευνώνται τα χαρακτηριστικά και οι μετασχηματισμοί των τελετουργιών του θανάτου, ως εθιμοτυπικό στοιχείο του ύστατου γεγονότος. Σύγχρονα εργαλεία, όπως η χρήση emoticons και συμβόλων, φαίνεται ότι παρέχονται στους χρήστες, υποκινώντας τους να εκφράσουν συναισθήματα θλίψης και πένθους. Ο μετασχηματισμός των τελετουργιών του θανάτου παρουσιάζεται μέσα από συνήθεις πρακτικές, όπως η επίσκεψη στο «ψηφιακό σπίτι» του τεθνεώτος, αντί του φυσικού χώρου του νεκροταφείου, η προσφορά λουλουδιών, το αποχαιρετιστήριο μήνυμα, η προσευχή για την ανάπαυση της ψυχής του ή και το άναμμα ενός κεριού στη μνήμη του στο προφίλ του. Οι εικονικές αναπαραστάσεις στη ψηφιακή εποχή τείνουν να ενσωματώνουν παραδοσιακές συμπεριφορές και συμβολικές χειρονομίες, με αποτέλεσμα οι χρήστες να προσδίδουν έναν δημόσιο χαρακτήρα στην απώλεια ενός οικείου προσώπου, και παράλληλα, το πένθος να συνιστά μία διαμοιρασμένη εμπειρία ανάμεσα στους χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Ομιλία III

Beat generation and change of example: from the aesthetic improvisation to social experimentation

Christos Nedelkopoulos

PhD Candidate, Department of Philosophy, University of Ioannina

In this paper I examine the change of example in the literature of the 50s and 60s with main references to the Beat Generation and the contemporary society. Firstly, I include the Beat Generation in the artistic innovation which has evolved from Marcel Duchamp artwork and Be bop music. These two approaches on art is the basis for the change of example in literature. Kerouac's poetic improvisation on Mexico City Blues consists a poetic writing experiment based on jazz playing of Be bop. In addition, the writing techniques of William Burroughs on Naked Lunch with cut-up methods is a dialogue of literature with fine arts. This rupture process of art form started in Europe and upgraded in United States. These experiments correspond to social practices and perceptions. On the one hand they have been used from power centers as propaganda techniques (an example is the cut-up cover of Grigoropoulos in Greek journalism), on the other hand the art experiments are closely connected to a radical new sensibility from the 60s on. The Marcusean one-dimensional society is a social form which is necessary to break down according to artistic experiments. So, it is clear that the central requests of 60s for ecology, free sexuality and political emancipation are present in our days of globalization environment. The older form experiment in a new approach is translated as the emergence of a new sensibility for the transformation of the capitalistic self and social meanings through the foundation of a social subject characterised by a new sensitivity. I end up with a hope that the alternative communal economy, the multiform sexuality and the total critique of the ownership in every field, as in copyrights, consist a proof that we are placed in a new dilemma between repression and liberation, a dilemma open to present history.

Ομιλία IV

Η θεματική ανάλυση σε φιλικά κείμενα- η περίπτωση των ταινιών «ντοκιμαντέρ για την ελληνική κρίση»

Γιάννης Σκοπετέας

Αναπληρωτής Καθηγητής σκηνοθεσίας και σεναριογραφίας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η φόρμα μιας ταινίας, σύμφωνα με την κυρίαρχη διεθνώς αντίληψη των Νεοφορμαλιστών, συγκροτείται από τα αφηγηματικά στοιχεία και από στοιχεία που αφορούν τη χρήση των οπτικοακουστικών τεχνικών για συγκεκριμένο σκοπό. Είναι ο συνδυασμός και η αλληλεπίδραση των δυο συνόλων στοιχείων που δημιουργεί τη ταινία. Κατά συνέπεια, μια θεματική ανάλυση των φιλικών κειμένων, οφείλει να αντιμετωπίσει την ταινία στο σύνολό της και όχι μόνο στο επίπεδο των νοηματοδοτήσεων της ιστορίας της, όπως είναι η πλέον συνηθισμένη – και πιθανόν λανθασμένη- πρακτική. Η εισήγηση διαπραγματεύεται τη δυνατότητα και τα όρια της θεματικής ανάλυσης - μιας προσέγγισης των κοινωνικών επιστημών - στα φιλικά κείμενα. Οριοθετεί την έννοια του φιλικού κειμένου για μια τέτοια ανάλυση και διευκρινίζει ποιες είναι αυτές οι τεχνικές που συγκροτούν το λεγόμενο «ύφος» (φωτογραφία, ήχος, μοντάζ κ.λπ) και πως μπορούν να οδηγήσουν σε «θέματα» και «υπερθέματα» που θα καταλήξουν σε αντικειμενικά συμπεράσματα για την εκάστοτε ομάδα των ταινιών υπό εξέταση και τα νοήματα που πραγματικά αυτές εκπέμπουν. Ως παράδειγμα που θα χρησιμοποιηθεί για την τεκμηρίωση των σκέψεων γύρω από τη θεματική ανάλυση σε φιλικά κείμενα, παρατίθενται δυο «ντοκιμαντέρ για την κρίση» με εκατοντάδες χιλιάδες προβολές μέσω διαδικτίου, αιθουσών και διανομής από εφημερίδες: τα *Deptocracy* (2011) και *Catastroika* (2012) της ομάδας *Moviementa productions*, στα οποία και εφαρμόζεται η θεματική ανάλυση προκειμένου να αναδείξει τα θέματά τους τόσο στη αφήγηση όσο και στον τρόπο μετάδοσης της πληροφορίας.

20:00-21:00 ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Τι μαθαίνουμε από την προσφυγική «κρίση» στο Αιγαίο;

**Εκπαίδευση προσφύγων και προοπτικές ‘κοινωνικής ένταξης’
Αλεξάνδρα Ανδρούσου**

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, ΕΚΠΑ

**Οι κατηγορίες ‘πρόσφυγας’, ‘μετανάστης’ και ‘αιτών άσυλο’: ζητήματα οριοθέτησης
Έφη Βουτυρά**

Καθηγήτρια Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών & Ανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

**Το Παρατηρητήριο της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης στο Αιγαίο: Ένας πρώτος
απολογισμός**

Έφη Πλεξουσάκη

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας & Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

**Ανθρωπιστική διακυβέρνηση και κυριαρχία: Μετασχηματισμοί και συγκρούσεις στον καιρό
της ‘προσφυγικής κρίσης’**

Κατερίνα Ροζάκου

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Άμστερνταμ

Προσφυγικές εικόνες και εικονικότητες

Νάσια Χουρμουζιάδη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου

**Η διαμόρφωση της αλληλεγγύης στην Ελλάδα μεταξύ προβληματικής ‘ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης’
και ανύπαρκτης ενσωμάτωσης των προσφύγων**

Μιχάλης Ψημίτης

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Το ‘προσφυγικό’ αποτελεί κορυφαία κοινωνική, πολιτική αλλά και γνωστική πρόκληση τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι το βάρος αυτής της πρόκλησης κατανεμήθηκε άνισα στην ΕΕ με τη χώρα μας να αναλαμβάνει ένα μεγάλο μέρος, σαφώς δυσανάλογο του μεγέθους της. Ωστόσο το βάρος της καθημερινής διαχείρισης και το τεράστιο ψυχικό άγχος που τη συνόδευε, κυρίως για όσους βρέθηκαν στην ‘πρώτη γραμμή’, είχαν και μια άλλη διάσταση –αυτή της εμπειρίας πρωτόγνωρων καταστάσεων με επιπτώσεις οικογενειακών διαστάσεων. Ειδικότερα στη χώρα μας το μεταναστευτικό και προσφυγικό παράγει πολιτικούς πειραματισμούς και νέες μορφές διακυβέρνησης της κρίσης. Οδηγεί σε μετασχηματισμούς του «ανθρωπισμού», σε ανασηματοδοτήσεις της «φιλοξενίας» και της «αλληλεγγύης», στην παραπέρα ηθικοποίηση της πολιτικής. Συμβάλλει σε νέες μορφές κοινωνικότητας και επικοινωνίας, σε νέες μορφές συνάρθρωσης του τοπικού με το οικογενειακό μέσα από τη χρήση νέων τεχνολογιών στο μεταίχμιο ανάμεσα σε διαφορετικές γλωσσικές και πολιτισμικές κοινότητες. Δημιουργεί νέους τομείς της οικονομίας και νέα επαγγέλματα. Επηρεάζει την ψυχική οικονομία σε ένα βαθύτερο επίπεδο, εγκαλώντας ανακλαστικά που διαμορφώνουν συχνά πρωτόγνωρες συμπεριφορές. Μέσα από την πρόσφατη εμπειρία ανθρωπιστικής διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης προσφέρεται, λοιπόν, η δυνατότητα να ξανα-σκεφθούμε όλα τα παραπάνω ζητήματα. Το σημαντικότερο, το προσφυγικό μας καλεί να αναθεωρήσουμε εδραιωμένες πεποιθήσεις, ακόμη και παγιωμένες εννοιολογικές χρήσεις, τις ίδιες τις λέξεις με τις οποίες έχουμε κωδικοποιήσει την μακροχρόνια εμπειρία των μεταναστεύσεων στη βάση ηγεμονικών κανονιστικών τόπων και προταγμάτων.

09:30-11:00 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11.1

Ομιλία I

Δι-υποκειμενικές και υποκειμενικές νοηματοδοτήσεις της μετάβασης και της ένταξης. Η περίπτωση των Σύριων προσφύγων στην Ελλάδα

Αναστασία Χαλκιά

Διδάσκουσα Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, Γεν.Γραμματέας Κέντρου Μελέτης του Εγκλήματος (ΚΕΜΕ)

Μάρθα Λεμπέση

Κοινωνιολόγος, ΜΔΕ Εγκληματολογίας, Διευθύντρια Κέντρου Μελέτης του Εγκλήματος (ΚΕΜΕ)

Ιωάννα Τσίγκανου

Διευθύντρια Ερευνών, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)

Από το 2015 και μετά ιστορικές και κοινωνικές συγκυρίες δημιούργησαν τις προϋποθέσεις εκείνες ώστε ο ευρωπαϊκός νότος να δεχθεί μεγάλο αριθμό προσφύγων και μεταναστών. Οι άνθρωποι αυτοί εγκατέλειψαν τη χώρα καταγωγής τους κυρίως λόγω των εμφύλιων και εθνικών ένοπλων συγκρούσεων, της πολιτικής αστάθειας και κατ'επέκταση της κατάλυσης ή της απουσίας κράτους δικαίου. Ειδικότερα, στην Ελλάδα σημαντικός αριθμός όσων εξωθήθηκαν σε αναγκαστική μετανάστευση για τους παραπάνω λόγους προέρχονται από την Ασία και κατά κύριο λόγο τη Συρία. Συγκεκριμένα οι Σύριοι το διάστημα από το 2013 (έτος έναρξης εξέτασης αιτημάτων ασύλου από την Υπηρεσία Ασύλου) έως το 2018 όχι μόνο υπέβαλλαν τις περισσότερες αιτήσεις ασύλου στην Ελλάδα αλλά παρουσιάζουν, έναντι κάθε άλλης εθνικότητας, το υψηλότερο ποσοστό αναγνώρισης ως δικαιούχοι διεθνούς προστασίας. Κατά συνέπεια, αναμένεται ότι πολλοί εξ αυτών θα ζήσουν στην Ελλάδα επί μακρόν, συνδιαμορφώνοντας μαζί με τον γηγενή πληθυσμό, ένα καιρίο πολιτειακό και βιοτικό διακύβευμα: την επίτευξη της συμμετοχής τους στις μείζονες θεσμικές κοινωνικές δομές και την καθημερινή κοινωνική πραγματικότητα. Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάζονται, υπό το πρίσμα της κατανοούσας κοινωνιολογίας σε συνδυασμό με το παράδειγμα της πολιτισμικής εγκληματολογίας, τα πρώτα βασικά ευρήματα ποιοτικής έρευνας σε πληθυσμό Σύριων που διεξάγεται μέσω διενέργειας ποιοτικών προσωπικών συνεντεύξεων. Η έρευνα θέτει τα εξής ζητήματα προς διερεύνηση: πώς βιώνουν οι άνθρωποι αυτοί που προσφάτως έφθασαν στη χώρα τη μετάβαση από τη μια κοινωνία στην άλλη; Πώς βιώνουν την εμπειρία μιας παρατεταμένης υποδοχής; Τι εκπροσωπεί η Ελλάδα και η Ευρώπη γι' αυτούς; Ποιες είναι οι προσλήψεις αλλά και η σχέση τους με ό,τι (προσδ)ορίζεται ως επιτρεπτό ή μη, νόμιμο ή παράνομο και μάλιστα σε διαφορετικά τοποχρονικά περιβάλλοντα; Δεδομένου δε ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει έως τώρα, παρά ελάχιστη, βιβλιογραφία συναφούς περιεχομένου, οι ως άνω διερευνήσεις αναμένεται να συμβάλλουν, με νέα και εις βάθος γνώση, στη χάραξη πολιτικών μετάβασης και ένταξης του πληθυσμού αυτού.

Ομιλία II

Η Προσφυγική Κρίση ως Πεδίο Προετοιμασίας Αποκλεισμού στις Χώρες Υποδοχής

Νίκος Ξυπολυτάς

Διδάσκων, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η εισήγηση έχει ως σκοπό την παρουσίαση των αποτελεσμάτων ποιοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε με πρόσφυγες από τη Συρία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν στο ΚΥΤ της Μόριας. Η μελέτη εξέτασε την επίδραση της μεταναστευτικής πορείας στις σχέσεις των προσφύγων με τις κοινωνίες των χωρών υποδοχής στις οποίες ενδεχομένως να καταλήξουν. Χρησιμοποιήθηκε η ολιστική προσέγγιση του αποκλεισμού των μεταναστών που ως ερμηνευτικό σχήμα δίνει έμφαση στην εμπειρία της εργασίας τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες υποδοχής. Η έρευνα έδειξε πως η προσφυγική κρίση αφορά τρεις διακριτούς χώρους: τη χώρα υποδοχής, την Τουρκία ως ενδιάμεσο σταθμό και τα ΚΥΤ της Ελλάδας. Οι συνθήκες εργασίας και διαβίωσης στους τρεις αυτούς

χώρους αποτελούν ένα στάδιο προετοιμασίας για τον μελλοντικό αποκλεισμό των προσφύγων στις χώρες που θα καταλήξουν. Ο κάθε ένας από τους τρεις αυτούς χώρους συμβάλλει με τον δικό του τρόπο στην πολιτισμική εξοικείωση με το κοινωνικό status του πρόσφυγα αλλά και την οικειοποίηση των προσφύγων με τη χαμηλού κύρους εργασία. Αυτές οι δύο εξελίξεις αποτελούν δυστυχώς απαραίτητες συνθήκες και προϋποθέσεις για την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό των μεταναστών στις χώρες υποδοχής. Η έρευνα προτείνει την άρση του εγκλεισμού των προσφύγων στα ΚΥΤ και την προσήλωση της ενταξιακής πολιτικής α) στην αναγνώριση των μακρών διαδικασιών περιθωριοποίησης, β) στην αντιμετώπιση των συνεπειών τους και γ) στην αναγνώριση και ανάπτυξη νέων ειδικεύσεων που θα απομακρύνουν τους πρόσφυγες από τα χαμηλού κύρους επαγγέλματα στις χώρες υποδοχής.

Ομιλία III

Πρόσφυγες, ανθρώπινα δικαιώματα. Προκλήσεις για την Κοινωνική Εργασία

Βασίλης Πανταζής

Αναπληρωτής Καθηγητής, Π.Τ.Π.Ε, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σε όλον τον κόσμο, 65,6 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Στον αριθμό αυτό περιλαμβάνονται περίπου 22,5 εκατομμύρια πρόσφυγες και ανάμεσά τους πάνω από τα μισά είναι παιδιά. Οι λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να τραπούν σε φυγή είναι πολύ διαφορετικοί. Πόλεμος, βία, φτώχεια, πολιτικές και θρησκευτικές διώξεις καθώς και περιβαλλοντικές καταστροφές οδηγούν τους ανθρώπους σε αναγκαστική μετανάστευση. Οι περισσότεροι πρόσφυγες εκτοπίζονται στο εσωτερικό της χώρας τους εξαιτίας εμφύλιων συγκρούσεων. Αν εκτοπιστούν πέρα από τα σύνορα της χώρας τους, τότε οι πρόσφυγες καταφεύγουν συνήθως σε μια από τις γειτονικές χώρες ή σε κέντρα φιλοξενίας. Οι πρόσφυγες δεν αποτελούν μία ομοιογενή ομάδα, διαφέρουν ως προς την ηλικία ή το φύλο τους. Πολλές γυναίκες έχουν υποστεί διώξεις και βασανιστήρια. Το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας αναγκαστικής μετανάστευσης πραγματοποιείται εκτός των ευρωπαϊκών συνόρων. Μόνο 5% περίπου των προσφύγων παγκοσμίως καταφεύγει στην Ευρώπη. Πολλοί πρόσφυγες αναζητούν προστασία από τον πόλεμο και τη βία, φεύγοντας με την ελπίδα για μια καλύτερη ζωή στη νέα χώρα. Η αύξηση της αναγκαστικής μετανάστευσης προκάλεσε στην Ελλάδα έντονες και αμφιλεγόμενες συζητήσεις. Στο επίκεντρο των συζητήσεων τίθενται αμφότερες οι ερωτήσεις σχετικά με τις μελλοντικές δυνατότητες ένταξης των μεταναστών και των απαιτήσεων για περιορισμό της μετανάστευσης. Ο αυξανόμενος αριθμός των προσφύγων θέτει σημαντικές προκλήσεις στα κοινωνικά ιδρύματα. Για τις τοπικές αρχές, δεν είναι εύκολο να φιλοξενηθεί ο μεγάλος αριθμός αυτών των ανθρώπων. Σε αυτή τη μελέτη αναδεικνύονται οι σχέσεις μεταξύ της αναγκαστικής μετανάστευσης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής εργασίας. Τα ανθρώπινα δικαιώματα ισχύουν για όλους τους ανθρώπους ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, «φυλής», θρησκείας, εθνικότητας. Τα κράτη, από την άλλη πλευρά, πρέπει να εγγυώνται τα δικαιώματα των πολιτών τους. Τα κοινωνικά, πολιτικά και ατομικά δικαιώματα συνδέονται στενά με την πολιτικότητα. Ωστόσο, οι πρόσφυγες είναι η «ακριβώς αντίθετη εικόνα του πολίτη» (Arendt, 2008, σελ. 624). Η κοινωνική εργασία καλείται να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην κατανόηση του «άλλου», στην κοινωνική ένταξη αλλά και στην εξασφάλιση της συμμετοχής και υποστήριξης των προσφύγων στις διαδικασίες χορήγησης ασύλου.

Ομιλία IV

Το μοντέλο της φιλελεύθερης πολυπολιτισμικότητας σε κρίση

Νίκος Κοσμάδης

Δημοσιογράφος, Διδακτορικός Φοιτητής, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Όταν αναφερόμαστε στον όρο πολυπολιτισμικότητα, κάνουμε λόγο για προβλήματα που προκύπτουν μέσα από τη συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών σε ένα ενιαίο πολιτικό μόρφωμα. Σε παλαιότερες περιόδους της ιστορίας, τέτοια προβλήματα αντιμετωπίζονταν μέσα από την αφομοίωση και συγκεκριμένα μια πολιτισμική μειονότητα υπάκουε και εφάρμοζε πιστά «τα ήθη και

τα έθιμα» της εκάστοτε πολιτισμικής πλειοψηφίας. Τις τελευταίες δεκαετίες, όμως, εφαρμόζεται το λεγόμενο μοντέλο της φιλελεύθερης πολυπολιτισμικότητας στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, των Η.Π.Α. και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η φιλοσοφική τεκμηρίωση αυτού του μοντέλου εστιάζει στην αναγνώριση της δυνατότητας μια μειονότητας να αυτοπροσδιορίζεται και να διαμορφώνει το ηθικό σχέδιο ζωής της όπως ακριβώς επιθυμεί. Είναι μια μορφή συλλογικού αυτοκαθορισμού μιας κοινότητας, η οποία διεκδικεί μια ελευθερία επί ίσοις όροις στην εδαφική επικράτεια που την κατοικεί μια πολιτισμική πλειοψηφία. Η εκάστοτε πλειοψηφία πλέον οφείλει να σέβεται και να αναγνωρίζει την πολιτισμική μειοψηφία, δίδοντας της το ζωτικό χώρο ώστε να επιλέξει η ίδια τη θρησκεία που επιθυμεί να λατρεύει, να ακολουθήσει τα ήθη και έθιμά της και να διδάσκει την ιστορία της σε σχολεία που προορίζονται για τα παιδιά της. Πάντα στα πλαίσια της εδαφικής επικράτειας που «ανήκει» χωροταξικά σε μια πλειοψηφία. Η συζήτηση για την πολυπολιτισμικότητα έχει αποκτήσει ζωηρό ενδιαφέρον σήμερα. Και αυτό εστιάζει στις πολιτικές προεκτάσεις. Τα κύματα μεταναστών που εισρέουν στην Ε.Ε. ετησίως, η προσφυγική κρίση του 2015 μέχρι και σήμερα σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση της Ε.Ε. έχουν αποδυναμώσει το μοντέλο της φιλελεύθερης πολυπολιτισμικότητας, καθώς αναδεικνύονται στην πολιτική σκηνή δημαγωγικά κόμματα με αντι-μεταναστευτική ατζέντα. Η Εναλλακτική για τη Γερμανία στη Γερμανία, η Μαρί Λεπέν στη Γαλλία, ο Όρμπαν στην Ουγγαρία, ο Σαλβίνι στην Ιταλία αλλά και το Brexit αναδεικνύουν ευθαρσώς την αποδυνάμωση του μοντέλου της φιλελεύθερης πολυπολιτισμικότητας. Μέσα από αυτήν την εισήγηση, θα αναφερθώ στις βασικές αρχές του μοντέλου της φιλελεύθερης πολυπολιτισμικότητας αλλά και στην αποδυνάμωσή του όπως παρατηρείται σήμερα στα ευρωπαϊκά κράτη.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11.2

Ομιλία Ι

Το οργανωμένο έγκλημα και οι παράνομες αγορές στο νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό: Η διακίνηση και εμπορία ανθρώπων και οργάνων

Χρήστος Κουρούτζας

Πανεπιστημιακός Υπότροφος, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η παρούσα μελέτη εξετάζει το «οργανωμένο έγκλημα» και τις παράνομες αγορές σε συνθήκες νεοφιλελεύθερης οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Οι «απροσπέλαστοι» κόσμοι του «οργανωμένου εγκλήματος» αποτέλεσαν πεδίο προβληματισμού στην κριτική εγκληματολογία, οδηγώντας σε μια ριζική επανασηματοδότηση του φαινομένου, το οποίο δεν προσλαμβάνεται ως μια «αλλοδαπή εισαγόμενη εξαίρεση», αλλά ως πεδίο που καθορίζεται από την ευρύτερη κοινωνική οργάνωση και τις σχέσεις εξουσίας, αναδεικνύοντας τους ρευστούς κόσμους της νομιμότητας με την παρανομία. Υπό το ανωτέρω πρίσμα, αναδεικνύονται ζητήματα τόσο ως προς τη νομική οριοθέτηση του «οργανωμένου εγκλήματος», όσο και ως προς τον τρόπο διάρθρωσης των αντεγκληματικών πολιτικών και της λειτουργίας του ποινικοκατασταλτικού συστήματος. Η παρούσα μελέτη αντλεί από εθνογραφικές ανθρωπολογικές μελέτες σε σχέση με το παγκόσμιο εμπόριο ανθρώπων, οργάνων και/ή μελών του σώματος (όπως ιστών κ.α.) και μεταφέρει την όλη προβληματική στην περίπτωση του «οργανωμένου εγκλήματος» υπό το πρίσμα της κριτικής εγκληματολογίας. Ειδικότερα, στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τίθεται η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, οργάνων και/ή μελών του σώματος, σε συνομιλία με φαινόμενα όπως οι παράνομες μεταμοσχεύσεις, κυρίως, μέσα από τις βιωμένες εμπειρίες προσφύγων και μεταναστών. Η παραγωγή των δεδομένων βασίζεται στις πολυμεθοδικές προσεγγίσεις των ποιοτικών μεθόδων έρευνας και περιλαμβάνει: α) ημι-δομημένες προσωπικές συνεντεύξεις - συνομιλίες με πρόσφυγες και μετανάστες στο νησί της Λέσβου και στην Αθήνα, β) ανάλυση περιεχομένου σε τεκμήρια, μεταξύ των οποίων 1) σε υλικό του Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Right Watch) στην Κίνα, την Ινδία κ.α., 2) σε υλικό μελετών περίπτωσης, όπως για παράδειγμα της απόφασης P309/10 P340/10-29/4/2013 του Δικαστηρίου της Pristina για την υπόθεση της κλινικής «Medicus» στο Κόσσοβο κ.α., γ) δευτερογενής ανάλυση δεδομένων της Ελληνικής Αστυνομίας σε σχέση με την παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, οργάνων και/ή μελών του σώματος, της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων σε σχέση με τους τελωνιακούς ελέγχους και την παράνομη διακίνηση για παράδειγμα ιστών του σώματος κ.α. Η

μελέτη του «οργανωμένου εγκλήματος» και της συμβιωτικής σχέσης των παράνομων αγορών με τις νόμιμες υπό το πρίσμα της κριτικής εγκληματολογίας, αναδεικνύει το πώς στις σημερινές συνθήκες του παγκόσμιου νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού τα σώματα εμπορευματοποιούνται και διακινούνται παράνομα με σκοπό το κέρδος.

Ομιλία II

Κοινωνικός αποκλεισμός αποφυλακισμένων στην εποχή της κρίσης

Κωνσταντίνος Λερός

Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστημίου Αιγαίου

Η συγκεκριμένη έρευνα στοχεύει να εξετάσει τις πολλαπλές μορφές κοινωνικού αποκλεισμού, που υφίστανται οι αποφυλακισμένοι, στην περίοδο της κρίσης, οπότε και διεξήχθη η έρευνα, ωστόσο το φαινόμενο χαρακτηρίζεται από διαχρονικότητα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Κεντρικές έννοιες που θα ερευνηθούν είναι τα αίτια της εγκληματικότητας, ο εγκλεισμός και οι συνέπειες αυτού, το στίγμα και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Στόχος αποτελεί η σε βάθος διερεύνηση του ζητήματος και η ανάδειξη του πλούτου των πληροφοριών, που προέρχονται από τα ίδια τα υποκείμενα. Για τον σκοπό αυτό γίνεται χρήση ποιοτικής έρευνας με την μέθοδο των ημι-δομημένων συνεντεύξεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι αποφυλακισμένοι στην πλειοψηφία τους αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κοινωνική ένταξη τους, κυρίως λόγω της σχεδόν ανύπαρκτης μετασφρονιστικής πολιτικής και του στίγματος των αποφυλακισμένων. Τροχοπέδη αποτελεί επίσης το χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων που έχουν.

Ομιλία III

Εγκληματικές και φασιστικές «οργανώσεις» γύρω από τον αθλητισμό: σχετικιστικές και σημαιοκεντρικές καθυποτάξεις

Δημήτρης Παρασκευόπουλος

Πανεπιστημιακός Υπότροφος, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Διμεταβλητές προσεγγίσεις ανακάλυψης της σχέσης ανάμεσα στον αθλητικό οπαδισμό και τους ακροδεξιούς κένταυρους, προστίθεται μέσα στο λόγο περί «αθλητικής δυστοπίας». Ο κανόνας της φίλαθλης υγείας συνομιλεί με τις παθολογικές εντάσεις των γηπέδων και εν συνεχεία με εκείνες των τυφλών εθνικιστών σκιαγραφώντας τη διαδρομή υποκειμενοποίησης. Μέσα σε αυτό το ταξινομημένο περιβάλλον, ο οπαδικός κόσμος φέρεται να ελέγχεται όπως και οι νεαροί φασίστες από έναν ηγέτη (φιγούρα του οργανωμένου εγκλήματος), στα όρια μιας κανονικοποιημένης ιεραρχίας καθώς το σκιαγραφούμενο ως «τυφλό υποκείμενο» χειραγωγείται και ομογενοποιείται μέσα από το βίωμα της αποατομικοποίησης και τις αναπαραστάσεις ενός εχθρού. Η παρούσα εισήγηση αφηγείται αυτά τα συγκεχυμένα πεδία οργάνωσης με αναφορά τον αθλητισμό, θέτοντας στο επίκεντρο του προβληματισμού το περιεχόμενο της πολιτικής που εφαρμόζεται στην αντιμετώπιση των εγκληματικών και φασιστικών οργανώσεων.

Ομιλία IV

Μια κριτική προσέγγιση της εμπορευματοποίησης του ερασιτεχνικού αθλητισμού, ως παράγοντας ενίσχυσης του φαινομένου του ντόπινγκ

Παράσχος Κανλής

Υποψήφιος Διδάκτορας Πανεπιστημίου Αιγαίου, Καθηγητής Φυσικής Αγωγής, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Η εισήγηση αποτελεί μέρος της έρευνας που γίνεται στο πλαίσιο πρότασης διδακτορικής διατριβής με θέμα: «Το φαινόμενο του ντόπινγκ. Μια κριτική προσέγγιση του φαινομένου ως κοινωνικό και διαχρονικό έγκλημα στον αθλητισμό». Η έρευνά μας χωρίζεται σε δυο θεματικές κατά πρώτον αυτή της εμπορευματοποίησης του ερασιτεχνικού αθλητισμού και κατά δεύτερον εκείνη που θα εξετάσει

το φαινόμενο του ντόπινγκ στον αθλητισμό. Με την παρούσα θεματική, που αποτελεί αντικείμενο της εισήγησης, δηλαδή την εμπορευματοποίηση του ερασιτεχνικού αθλητισμού, προσπαθούμε να ερευνήσουμε ποιος είναι ο έλεγχος από φορείς κυρίως κρατικούς, που έχουν ως αποστολή την σωστή λειτουργία των αθλητικών συλλόγων. Ερευνούμε ποια είναι η σχέση μεταξύ συλλόγων, παραγόντων, προπονητών και αθλητικών φορέων όπως ομοσπονδιών, τοπικών επιτροπών και κυρίως κρατικών φορέων ως προς την εφαρμογή των νόμων, την ποινικοποίηση και την επέκταση του κοινωνικού ελέγχου. Στο πλαίσιο αυτό προσπαθούμε να ερευνήσουμε την εγκληματοποίηση πράξεων που συμβαίνουν στον χώρο του ερασιτεχνικού αθλητισμού από την πλευρά της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κοινωνικής βλάβης, την δυνατότητα συμμετοχής ή αποκλεισμού των ατόμων σύμφωνα με τα κοινωνικό-οικονομικά και άλλα χαρακτηριστικά τους. Τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας μας εξετάζονται με προσανατολισμό την συγκρουσιακή θεωρία και την κριτική εγκληματολογία έτσι ώστε να εξαχθούν απαντήσεις και συμπεράσματα τα οποία θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν τους θεσμούς, τις πρακτικές τους και το κυρίαρχο καθεστώς, όσων το υπηρετούν και όχι η αναπαραγωγή και νομιμοποίηση της κατεστημένης άποψης. Η μεθοδολογία που ακολουθούμε ως προς την συλλογή και ταξινόμηση των δεδομένων στην διεξαγωγή της έρευνας μας πραγματοποιείται με τα εργαλεία της ποιοτικής έρευνας. Τα αποτελέσματα της έρευνας μας συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι η εμπορευματοποίηση του αθλητισμού υπήρξε καθολική καθώς έχουν διαμορφωθεί όλες εκείνες οι καταστάσεις και συνθήκες σύμφωνα με τις οποίες αναπτύσσεται ο αθλητισμός ως εμπόριο και ικανοποιούνται οι οικονομικές προεκτάσεις του.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11.3

Ομιλία I

Μουσείο και τοπική κοινωνία: η περίπτωση του πανεπιστημιακού μουσείου του Ιονίου Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα

Σταύρος Βλίζος

Επίκουρος Καθηγητής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Στην εποχή της γενικευμένης κρίσης, τα μουσεία αναζητούν νέους δρόμους επικοινωνίας με τον άνθρωπο. Στο διεθνή και ελληνικό χώρο επικρατούν πια συνθήκες αβεβαιότητας με κοινωνικά προβλήματα να πλήττουν όλο και μεγαλύτερες πληθυσμιακές ομάδες. Έτσι σήμερα, περισσότερο απ' οποιαδήποτε άλλη περίοδο, τίθενται εκ νέου θεμελιώδη ερωτήματα για τον τρόπο λειτουργίας του μουσείου αφού αυτό συνιστά έναν δυναμικά εξελισσόμενο παράγοντα που επηρεάζεται από τις κοινωνικά μεταβαλλόμενες συνθήκες. Είναι κοινός τόπος ότι οι μουσειακές δράσεις προωθούν το διάλογο και την κριτική σκέψη, το σεβασμό στην πολιτισμική πολυμορφία και την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού, την ισότητα και τη συνεργασία. Τα μουσεία μπορούν, δηλαδή, να ενισχύσουν την κοινωνική βιωσιμότητά τους αντανakλώντας την ποικιλομορφία της κοινωνίας που τα περιβάλλει σε όλες τις δράσεις τους συσχετίζοντάς τα δυναμικά με αυτήν. Στο πλαίσιο αυτό συγκροτήθηκε το 2015 η Ομάδα Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου στην Κέρκυρα με τη συμμετοχή προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών, η οποία διαδραματίζει πια κρίσιμο και ιδιαίτερα ενεργό ρόλο στη μείωση των ορίων μεταξύ της τοπικής κοινότητας, των τοπικών μουσείων και του πανεπιστημίου. Στο ίδιο πνεύμα και ως αποτέλεσμα των ενεργειών της παραπάνω πρωτοβουλίας, λειτουργεί από τον Ιανουάριο του 2019 το Πανεπιστημιακό Μουσείο του Ιονίου Πανεπιστημίου. Ο ρόλος των πανεπιστημιακών μουσείων, αν και ζωτικής σημασίας για τις τοπικές κοινωνίες τους, δεν ενισχύθηκε σημαντικά, κυρίως λόγω της αδύναμης συστηματικής αλληλεπίδρασης μεταξύ της ακαδημαϊκής κοινότητας και της τοπικής κοινωνίας. Στην παρούσα έρευνα θα παρουσιαστούν τα παραπάνω φαινόμενα και θα αναπτυχθεί η ιδέα της δημιουργίας ενός πυκνού δικτύου συνεργασίας μεταξύ του Πανεπιστημιακού Μουσείου και του Ιονίου Πανεπιστημίου εν γένει, με τα τοπικά μουσεία και την κοινότητα της Κέρκυρας. Τα δεδομένα που θα αναλυθούν είναι αποτέλεσμα μιας πρωτογενούς έρευνας των κατηγοριών της πολιτιστικής βιομηχανίας για τους ενήλικες στην Κέρκυρα. Από την αρχή έγινε αντιληπτό ότι αυτή η παρέμβαση στα πολιτιστικά του νησιού λειτούργησε ως ένα μοντέλο πολιτιστικής κληρονομιάς που μπορεί να αναζωογονήσει τη γνώση και την εκπαίδευση ως ένα πολύτιμο παράδειγμα κοινωνικής ενίσχυσης μέσω του πολιτισμού.

Ομιλία II

Η μεθοδολογική εφαρμογή του «εμπειρικού διαλεκτικού ρεαλισμού» στις έρευνες πολιτιστικού τομέα. Μια διερεύνηση των δυνατοτήτων της μεθόδου για την ερμηνεία και την αξιολόγηση των στάσεων και των απόψεων των ειδικών για την εφαρμογή της δημόσιας σύγχρονης τέχνης στους αρχαιολογικούς χώρους

Άννα Μιχέλη

Αρχαιολόγος, Υποψήφια Διδάκτορας Κοινωνιολογίας, Πανεπιστημίου Αιγαίου

Ασκώντας μια κριτική αποτίμηση στις ποιοτικές έρευνες πολιτισμού που αντιμετωπίζουν τα δεδομένα, ως απλές αντανάκλασεις της κοινωνικής πραγματικότητας, το μεθοδολογικό εργαλείο του «εμπειρικού διαλεκτικού ρεαλισμού» φαίνεται ότι, πραγματοποιεί μια πολύ σημαντική μετάβαση στην ποιοτική (εμπειρική) πολιτιστική έρευνα. Αντί να ερμηνεύουμε και να αντιμετωπίζουμε τις απόψεις και τις στάσεις των ειδικών για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και τις εκφάνσεις του, με γενικευμένες θετικιστικές προσεγγίσεις, που θεωρούνται ανεπαρκείς ιδιαίτερα για τις κοινωνικές όψεις του, το προβάδισμα δίνεται στην διαλεκτική διάδραση ως τεχνική διαδικασία που αναπτύσσεται μεταξύ εμπειρικών και πραγματικών δεδομένων με σκοπό την κατεύθυνση της ανάλυσης, από την απλή και περιγραφική ερμηνεία των εμπειρικών δεδομένων, στην εις βάθος αναζήτηση και ερμηνεία των αθέατων δομών που συνθέτουν τις έννοιες. Για την ακρίβεια, εκεί όπου η άμεση ερμηνεία δεν επαρκεί ή δεν είναι δυνατή πρέπει κανείς να εφεύρει και να πειραματιστεί με ποιοτικούς τρόπους αναζήτησης. Αυτή η μετατόπιση, στην ερευνητική ποιοτική προσέγγιση, προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση, στη γενικότερη σύγχρονη φιλοσοφία του πλαισίου διεξαγωγής μιας πολιτιστικής έρευνας που αφορά στην αξιολόγηση (evaluation) και στην εκτίμηση (estimation) των στάσεων και των απόψεων των ειδικών σε θέματα πολιτιστικής διαχείρισης και ανάδειξης. Η πορεία της εισήγησης περιγράφει το θεωρητικό και τεχνικό πλαίσιο εφαρμογής της μεθόδου, αλλά και ορισμένες σκέψεις σχετικά με τις θεωρητικές προσεγγίσεις αυτού του είδους της μεθοδολογίας στον τομέα των επιστημών της αρχαιότητας και συγκεκριμένα στον τρόπο αντίληψης και άσκησης της πολιτιστικής διαχείρισης των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων.

Ομιλία III

«Νέοι φορείς πολιτισμικής πολιτικής στην Ελλάδα της κρίσης: πολυμορφία και προοπτικές»

Ελένη Πετρίτση

Θεατρολόγος, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Ε.Κ.Π.Α.

Ιωάννης Κάππας

Θεατρολόγος, Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Ε.Κ.Π.Α.

Στο πλαίσιο της εισήγησης θα επιχειρηθεί μια εισαγωγική παρουσίαση και χαρτογράφηση των νέων εστιών πολιτισμού που ξεκίνησαν να δραστηριοποιούνται στην Αθήνα κατά την περίοδο της κρίσης, Ενδεικτικά, σε αυτά περιλαμβάνονται το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ), η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Κοινωφελούς Ιδρύματος Αλέξανδρου Σ. Ωνάση και το Ίδρυμα Μιχάλης Κακογιάννης. Βασικός στόχος της ερευνητικής απόπειρας είναι να διερευνήσει την πολιτική, την ταυτότητα και τις κατευθύνσεις αυτών των νέων κοιτίδων πολιτισμού και του δυναμικού ρόλου που ανέλαβαν στη διαμόρφωση και τη διανομή της δημόσιας κουλτούρας. Αυτός ο στόχος εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρύτερης ανάγκης πολιτισμικής ανάλυσης που η κρίση έχει καταστήσει αναγκαία, προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα σχετικά με το τί τελικά άλλαξε στο σώμα της πολιτισμικής ζωής εντός και εξαιτίας της κρίσης. Οι οργανισμοί αναφοράς, με γνώμονα το νέο συσχετισμό δυνάμεων και δρώντων στο πολιτιστικό πεδίο που αναδύθηκαν κατά την περίοδο της κρίσης και το συρρικνωμένο πολιτισμικό πρόγραμμα του θεσμικού διαχειριστή της κουλτούρας, του κράτους παρουσιάζουν παρά τη βραχύβια πορεία τους, μια νέα πρόταση στη χάραξη πολιτιστικής πολιτικής και διαχείρισης. Αυτή η νέα προσέγγιση μεθοδολογικά θα μελετηθεί ως προς τον προσδιορισμό της έννοιας της κουλτούρας και του πολιτισμικού κεφαλαίου που αυτά πρεσβεύουν και διαχειρίζονται μέσα από ένα πολιτιστικό πρόγραμμα που προσπαθεί να υπερβεί τις

παραδοσιακές πρακτικές, τις συμβατικές ταξινομήσεις και στρατηγικές καθώς και ως προς τον κοινωνικό ρόλο που αυτά αναλαμβάνουν σε σχέση με τις ομάδες κοινού στις οποίες απευθύνονται.

Ομιλία IV

Learning English and French through history, art and war in ancient Egypt, Mesopotamia and China. A linguistic approach

Ελισάβετ Χατζηόλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων

Σταματία Σοφίου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων

In developed countries, the decline of small communities has ushered in the expansion of villages to cities, introducing social diversity in terms of ethnicity and race. This diversity was established via the process of interaction and integration among people and governments. In Greece, social diversity was introduced with the arrival of refugees from the Levant, struggling to avoid war/persecution and seeking integration, i.e. how to be accepted in the society that is sheltering them. The process of integration involves interaction and cooperation - two aspects that require social acceptance, i.e. the ability to tolerate differences and the willingness to work together to achieve a common aim, like familiarization with a new culture. The process of integration can be achieved through communication, like learning Greek, a process that takes time and effort as Greek is not widely known, or via improving English or French - two global languages which refugees may have learned at school. This study relates activities that can help lecturers to use history to teach English or French as a second language and help learners to develop academic skills. The activities draw on the ancient artwork of the Levant and China to achieve consolidation of the knowledge of English or French. This cultural research of antiquity usually refers to warfare because ancient civilizations employed armed fighting to glorify their achievements. Battle scenes were the oldest type of art in the ancient world, as rulers celebrated their victories to intimidate their opponents and bolster their subjects' confidence. The method used here to enhance language learning requires access to laptops, CD-ROMs, USB Sticks and screens. The images installed on the PCs and projected on a screen together with the lecturer's analysis enables learners to direct their hopes towards achieving what they set out to do: speak a global language fluently.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 11.4

Ομιλία I

Διακυβέρνηση και καινοτομία: το ψηφιακό μέλλον της τοπικής αυτοδιοίκησης σε μια περίοδο κρίσης. Η ελληνική προσαρμογή

Ντάφλου Αικατερίνη

Διδάσκουσα, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Ο ρόλος των τεχνολογιών της πληροφορικής και της επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) αυξάνεται καθημερινά στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Ο αντίκτυπος της λειτουργίας τους θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός στο μακροοικονομικό όσο και στο μικροοικονομικό επίπεδο καθώς και στις επιμέρους κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες που επηρεάζουν τις δραστηριότητες όλων των οικονομικών υποκειμένων. Από την άλλη ο δημόσιος τομέας σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο δέχεται τα τελευταία χρόνια τις αυξανόμενες πιέσεις και τις προσδοκίες για αποτελεσματικότερους τρόπους διακυβέρνησης, μια δημόσια διοίκηση πιο συμμετοχική, ανοικτή στον δημοκρατικό έλεγχο και την λογοδοσία. Οι προσδοκίες αυτές αυξήθηκαν με την οικονομική κρίση στην Ευρώπη, η οποία έχει επηρεάσει κατά γενική ομολογία σημαντικά τις δημόσιες και τοπικές αυτοδιοικήσεις. Φαίνεται από τις σχετικές μελέτες και τα στοιχεία (Eurostat – Dexia) ότι τα έσοδα των προϋπολογισμών (εθνικών και τοπικών) συρρικνώθηκαν σε πραγματικούς όρους στα περισσότερα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Αυτό δημιούργησε την ανάγκη εξεύρεσης μιας στρατηγικής που να ρυθμίζει τη

δημιουργία μιας σταθερής βάσης εσόδων, την συνακόλουθη βέλτιστη χρήση των ήδη περιορισμένων πόρων, και την αναζήτηση κοινών πρακτικών στη βάση της δημιουργίας συμπράξεων για την αντιμετώπιση μακροπρόθεσμων προκλήσεων. Στη λογική αυτή η ενίσχυση της διακυβέρνησης με καινοτόμα στοιχεία και μεθόδους που θα προωθούνται σε κοινή χρήση (βέλτιστες πρακτικές) θεωρήθηκε αναγκαία προσαρμογή του ευρωπαϊκού χώρου της δημόσιας και τοπικής διοίκησης. Στην παρούσα εισήγηση θα εξεταστεί η προσαρμογή αυτή μέσα από το ψηφιακό μέλλον της δημόσιας διοίκησης με στόχο να καταγραφούν οι προοπτικές τόσο της ευρωπαϊκής όσο και της ελληνικής προσπάθειας, μέσα από την ανασκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας. Από την σχετική βιβλιογραφική ανασκόπηση φαίνεται ότι οι λύσεις ICTEnabled εφαρμόζονται σε διάφορα επίπεδα διοίκησης: ευρωπαϊκή, εθνική, περιφερειακή ή τοπική διοίκηση. Στοχεύουν στη βέλτιστη αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων των Τ.Π.Ε. την προσανατολισμένη στα αποτελέσματα (κυρίως οικονομικά), στην επίτευξη των οποίων η συμμετοχή των πολιτών είναι αναγκαία.

Ομιλία II

Το φανταστικό στοιχείο ως προϋπόθεση εδραίωσης συνειδητών δημοκρατικών ιδεών και εφαρμογής επαναστατικών λύσεων

Δημήτρης Καραγιώργος

Θεατρολόγος, Δήμος Μαραθώνα, Δημοτικό Θέατρο

Το φανταστικό, ατομικό, είτε συλλογικό, έχει ορισθεί από τον Κορνήλιο Καστοριάδη, ως ένα πλέγμα σημασιών ιδανικής προσέγγισης αυτών των πραγμάτων / γεγονότων / τα οποία είναι συνυφασμένα με ένα σύνολο συμβολικών-μυθικών στοιχείων τα οποία χαρακτηρίζουν και διαφοροποιούν ένα πολιτισμό. Το φανταστικό, δεν αναφέρεται ή αναπτύσσεται στη φαντασία αλλά σε αυτό που απευθύνεται στη συλλογική μνήμη η οποία με τη σειρά της καθ-ορίζει το πλαίσιο του φανταστικού. Ονομάζουμε ορισμένες σημασίες φανταστικές επειδή δεν μπορούν να παραχθούν λογικά, ούτε μπορούν να συναχθούν από τα πράγματα. Προέρχονται από τη φαντασία των ανθρώπων / των κοινωνιών, του κοινωνικού φανταστικού. Θέσμιση, είναι η αποδοχή του συνολικού φανταστικού χωρίς αυτό να προϋποθέτει τη νομοθέτησή του, παρ' όλ' αυτά επιβάλλει – καθορίζει τρόπους τόσο στο σκέπτεσθαι όσο και στο δραν. Πολλές φορές ενδεχομένως να ισχύσει το αντίθετο. Με άλλα λόγια είναι η νομοτέλεια του επέκεινα, όταν αυτή δεν τοποθετείται σε χρόνο ενεστώτα αλλά σε χρόνο ιστορικό - συντελεσμένο και αναφέρεται στην αφομοιωτική ιστορική μνήμη των μελών της κοινωνίας που την απαρτίζουν. Η λέξη θέσμιση λοιπόν χρησιμοποιείται με την ευρύτερη δυνατή έννοια του όρου, για να συμπεριλάβει "όλα όσα, με ή χωρίς τυπική κύρωση, επιβάλλουν τρόπους του δραν και του σκέπτεσθαι". Στην εποχή μας, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ορθολογική και προγραμματισμένη, έχουσα χάσει τη μαγεία, που θεωρείται αναγκαία ώστε να αναδειχθεί η ομορφιά αλλά και η συναρπαστικότητά της, αναπτύσσεται, αντ' αυτών η παραγωγικότητα για χάρη της παραγωγικότητας. Στην εισήγησή μας θα εξετάσουμε κατά πόσο αυτή η προσέγγιση και οι απορρέουσες απ' αυτήν πρακτικές, είναι αναγκαίες και ικανές ώστε να επανακαθορίσουν τις αξιακές συνιστώσες του Δυτικού Πολιτισμού. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να επανακαθορισθεί, ή ακόμα και να «εφευρεθεί» η αξία αυτή, η οποία θα αντικαταστήσει στο συλλογικό φανταστικό την έννοια των αγορών, της οικονομίας και της παραγωγής. Πως μπορεί να προκύψει και γιατί ο Πολιτισμός, σαν ανώτατη μορφή έκφρασης μιας κοινωνίας, μπορεί να συντελέσει και να πρωτοστατήσει σε αυτή την επιδίωξη.

Ομιλία III

Το socialpolicy.gr ως σημείο αναφοράς για τις Κοινωνικές Επιστήμες στην Ελλάδα

Ανδρέας Ντούνης

Ιδρυτής/Υπεύθυνος Περιεχομένου socialpolicy.gr, Υποψήφιος Διδάκτωρ, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Το socialpolicy.gr (Κοινωνική Πολιτική – Κοινωνική Θεωρία), όντας στο έκτο έτος λειτουργίας του, έχει καταφέρει να κερδίσει την αναγνώριση των κοινωνικών επιστημόνων και των επιστημόνων ανθρωπιστικής κατεύθυνσης για την ποιότητα του περιεχομένου που παρουσιάζει στο κοινό του.

Συνδυάζει αρμονικά την παρουσίαση και επικοινωνία επιστημονικής αρθρογραφίας με την ενημέρωση για ευκαιρίες απασχόλησης και διά βίου μάθησης, αποτελώντας ένα εξαιρετικά σημαντικό σημείο αναφοράς για τους απόφοιτους και φοιτητές κοινωνικών επιστημών. Πέραν των επιστημονικών προσεγγίσεων, το SocialPolicy αναδεικνύει σημαντικά κοινωνικά θέματα με άξονα την κοινωνική ευαισθητοποίηση, την προώθηση του στόχου της ισότητας των φύλων και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μελλοντικός στόχος μας είναι ο περαιτέρω εμπλουτισμός της επιστημονικής αρθρογραφίας, η ανάλυση σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων και φαινομένων μέσω τοποθετήσεων μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας και η επέκταση του βήματος επιστημονικού διαλόγου τον οποίο ήδη παρέχουμε. Σε αυτό το πλαίσιο θα θέλαμε να σας έχουμε συμμάχους, ώστε να μπορούμε να προσφέρουμε δίχως περιορισμούς ερευνητικό υλικό στα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας αλλά και να ενισχύσουμε τη φωνή της κοινωνικής επιστήμης στον ευρύτερο δημόσιο διάλογο.

11:30-13:00 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12.1

Ομιλία I

Η δυναμική αμφίδρομη σχέση εμπειρικών δεδομένων και θεωρητικών εννοιών. Ένα πλαίσιο για την καταγραφή και κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων

Σωτήρης Χτούρης

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στη μελέτη θα παρουσιαστεί μια μεθοδολογία έρευνας που καθοδηγείται από την ανάγκη μελέτης της κοινωνικής πραγματικότητας ως μια συνεκτική παρουσία των κοινωνικών φαινομένων και των κοινωνικών οντοτήτων που συμμετέχουν σε αυτά. Υπό αυτό το πρίσμα, προσδιορίζονται οι μορφές δεδομένων και τα επίπεδα συλλογής και επεξεργασίας τους καθώς και ο συνδυασμός τους για την παραγωγή εννοιών και θεωρητικών προτάσεων για πραγματικά κοινωνικά φαινόμενα. Σε αυτήν την προσπάθεια χρησιμοποιούνται θεωρητικά υποδείγματα από διαφορετικές κοινωνιολογικές και φιλοσοφικές σχολές που φαίνεται να παρουσιάζουν κάποιες εκλεκτικές συγγένειες στην ερευνητική μέθοδο του πραγματικού κόσμου. Στο πλαίσιο αυτό έχει ενδιαφέρον μια συνδυαστική προσέγγιση στοιχείων του εμπειρικού θετικισμού με στοιχεία του διαλεκτικού ρεαλισμού, με κύριο στόχο την κατανόηση της θεωρητικής εργασίας ως συστατικό τμήμα της εμπειρικής έρευνας, αλλά κυρίως το αντίθετο, τα εμπειρικά δεδομένα ως συστατικό στοιχείο της σύγχρονης κοινωνιολογικής θεωρίας.

Ομιλία II

Η έννοια της ιδεολογίας στη Μεταπολίτευση: Χρήσεις και ιδεοτυπική ανάλυση

Στέλιος Χιωτάκης

Ομότιμος καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστημίου Κρήτης

Αν θέλουμε να κατανοήσουμε και να εξηγήσουμε ορισμένες πλευρές της δεκαετούς κρίσης στην Ελλάδα από τη σκοπιά της εμπειρικής προσέγγισης του Βέμπερ - συγκρίνοντας δηλαδή πραγματικότητες με πραγματικότητες – τότε ερχόμαστε αντιμέτωποι με το πρόβλημα της χαλαρής και θολής πρόσληψής της, ειδικά στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης. Υπενθυμίζω ότι η κοινωνιολογία του Βέμπερ επιδιώκει να κατανοήσει την (νοηματικά προσανατολισμένη) κοινωνική συμπεριφορά και δράση, ερμηνεύοντάς την, και στη βάση αυτή να εξηγήσει, αιτιωδώς, την εξέλιξη και τις επιδράσεις της: από τη σκοπιά αυτή, «το αντικείμενό της δεν είναι, «κάποια μορφώματα σκέψης που εποικοδομούνται με υποθετικό και θεωρητικό τρόπο επί της πραγματικότητας» (Marianne Weber, 1984: 689), αλλά η υποκειμενικά νοούμενη συμπεριφορά και δράση, όπως διαμορφώνεται

εμπειρικά από τα μεταξύ τους διεπικοινωνούντα και συνδιαλεγόμενα μέλη μιας κοινωνίας. Πρόκειται για μια βασική θέση που την διαφοροποιεί από τις λεγόμενες «δογματικές» επιστήμες - όπως η του Δικαίου, η Ηθική κ.λπ. - που με το αντικείμενό τους επιδιώκουν να διερευνήσουν ένα νόημα που θεωρείται ως 'ισχύον', 'σωστό' ή 'αληθινό'. Οι κοινωνικές ομάδες και τα άτομα που είναι ενσωματωμένα σε μια ορισμένη κοινωνία και κουλτούρα χρησιμοποιούν στην καθημερινότητά τους συναφείς παραστάσεις και «συλλογικές έννοιες» που δημιουργούνται άμεσα «από τη γλώσσα της ζωής»: στη μορφή τους αυτή αντιστοιχούν σε μια συναφή ιστορική και κοινωνική πραγματικότητα, έχοντας έτσι ένα αντίστοιχο δεοντολογικό προσανατολισμό και περιεχόμενο. Σύμφωνα με τον Βέμπερ, οι έννοιες της καθομιλουμένης γλώσσας προσφέρουν έναν ενιαίο, αλλά λογικώς μάλλον ακατέργαστο και κοινωνικά αδιαφοροποίητο κώδικα διεπικοινωνίας και συναλλαγών. Από τη σκοπιά αυτή, «η χρήση των αδιαφοροποίητων συλλογικών εννοιών με τις οποίες λειτουργεί η γλώσσα της καθημερινότητας, αποτελεί πάντα πρόσχημα και επικάλυψη ασαφειών της σκέψης ή της θέλησης», αφού: «η χρήση αυτή είναι, συχνά και μέχρι ένα βαθμό, το εργαλείο για ανησυχητικές δολοπλοκίες, πάντοτε όμως είναι ένα μέσον για να παρεμποδίζει τη σωστή διατύπωση ενός προβλήματος» (WL 212). Στην πραγματικότητα, μέσω της χρήσης των συλλογικών εννοιών εκφράζονται προσωπικές τοποθετήσεις και υποκειμενικές απόψεις με τον μανδύα της εγκυρότητας. Για να διερευνήσει λοιπόν ο Βέμπερ την κοινωνική πραγματικότητα, κατά το δυνατόν, πολύπλευρα και ανεξάρτητα από κατεστημένες συνήθειες, προκαταλήψεις και μεροληπτικές απόψεις, επιχειρεί με εργαστηριακό τρόπο να ανακατασκευάσει και να αναμορφώσει συλλογικές έννοιες της καθημερινότητας σε τεχνητές «έννοιες» τις οποίες ονομάζει «ιδεοτύπους». Από τη σκοπιά αυτή, ο ιδεότυπος είναι ένα ερευνητικό εργαστηριακό κατασκεύασμα από επιλεγμένα στοιχεία της κοινωνικής πραγματικότητας, τα οποία τυγχάνουν μιας μονοσήμαντης θεωρητικής ανάπτυξης. Απώτερος στόχος της τεχνητής αυτής διαδικασίας είναι η δημιουργία υποθέσεων και τεχνητών σεναρίων που μπορούν να χρησιμεύσουν ως ευρετικά εργαλεία ή μοντέλα για την εξέταση μιας συγκεκριμένης κοινωνικής πραγματικότητας από διαφορετικές οπτικές γωνίες και προοπτικές. Στην εισήγηση, η έννοια της (πολιτικής) ιδεολογίας διαχωρίζεται σε δυο τεχνητούς ιδεοτύπους: α) της ηθικής των πεποιθήσεων (ή του φρονήματος) έναντι, β) της ηθικής της ευθύνης. Η ανάλυση και εξέταση της πολιτικής ιδεολογίας μέσω ιδεοτυπικών εργαλείων έγινε σε μια εποχή που οι κυρίαρχες παραδόσεις αδυνατούσαν να διαχωρίσουν την επιστήμη από την ιδεολογία και τις προσωπικές αξιακές απόψεις.

Ομιλία III

Τυπική – αξιακή ορθολογικότητα και επάλληλη συναίνεση

Κωνσταντίνος Κωτσιόπουλος

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, ΑΠΘ

Στις σύγχρονες κοινωνίες του Τεχνοκρατικού ορθολογισμού, της Γραφειοκρατίας και του ωφελιμισμού καθίσταται επιτακτική η ανάγκη συνύπαρξης της «τυπικής ορθολογικότητας» με την «αξιακή ορθολογικότητα». Πρόκειται με άλλα λόγια για τη σχέση ηθικής και πολιτικής ώστε να αποφευχθούν λογικές μεσσιανισμού της Κρατικής και επιστημονικής εξουσίας που ακυρώνουν το ανθρώπινο πρόσωπο και την κοινωνία των πολιτών. Κατά τον M. Weber ο πολιτικός πάντοτε πρέπει έχει κάποιο είδος πίστης, διαφορετικά η κατάρα της μηδαμινότητας του δημιουργήματος επισκιάζει ακόμη και τις μεγαλύτερες πολιτικές επιτυχίες. Ο J. Habermas, ο T. Taylor, Ο J. Rawls και άλλοι κ.ά., επισημαίνουν την αξία της Χριστιανικής πίστης στην οικοδόμηση της δημοκρατικής φιλελεύθερης κοινωνίας και αποκλείουν ακραία και φονταμενταλιστικά Δόγματα.

Ομιλία IV

Μαζική Δημοκρατία και «ασύμμετρες αξιακές ορθολογικότητες» στο έργο του Παναγιώτη Κονδύλη

Νικόλαος Ναγόπουλος

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στην εισήγηση αυτή θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε τις κοινωνιολογικές πτυχές του τελευταίου και ανολοκλήρωτου έργου του Παναγιώτη Κονδύλη «Το Πολιτικό και ο άνθρωπος. Βασικά στοιχεία της κοινωνικής οντολογίας». Συγκεκριμένα θα υποστηρίξουμε ότι τόσο η αρχική διανοητική σύλληψη όσο και η μεθοδολογική σκευή του εμβριθούς αυτού έργου παρουσιάζει εκλεκτικές συγγένειες με τα θεμελιώδη ζητήματα που έχουν τεθεί προγραμματικά στην Κοινωνιολογία της γνώσης, κυρίως της πρώτης περιόδου, με εκφραστές τους Max Scheler και Karl Mannheim. Θεωρώντας ότι «οι ιδέες είναι η παρηγοριά των αδύναμων και η πρόφαση των ισχυρών» ο Κονδύλης αποκηρύσσει κανονιστικές αρχές και καθολικά αξιακά προτάγματα καθώς τα παραπάνω συνιστούν ιδεολογικοποιημένα σύνολα, σκόπιμες ηθικοπολιτικές παραμορφώσεις, αγωνιώδεις εκλογικεύσεις και λανθάνουσες μορφές ισχύος για την επικράτηση κάποιων απόλυτα δεσμευτικών αξιώσεων. Στην πραγματικότητα αποτελούν εννοιολογικές και συνειδησιακές δομές, που εγκλείουν σχετικοποιημένα προθεσιακά υποδείγματα, που διεκδικούν αυθαίρετα την απολυτότητα για το αμφιβόλου αξιοπιστίας περιεχόμενό τους. Η σχετικιστική του θέση περί κοινωνικο-ιστορικού προσδιορισμού της γνώσης δεν εξαιρεί την ίδια την επιστήμη και τα ζητήματα μεθόδου αυτής, αφού η ίδια η επιστημονική μέθοδος, η ορθολογικότητα και η αξιοπιστία της κρίνεται με τους ίδιους περιοριστικούς όρους και όχι με κάποια υποτίθεται απόλυτα και διαχρονικά κριτήρια γνωστικής εγκυρότητας, λόγω του ότι δεν αποτελεί και η ίδια μια ουδέτερη, αδέσμευτη κοινωνικά και αμετάβλητη διαδικασία έτσι ώστε να κρίνεται υπερϊστορικά ως προς την αξιοπιστία της. Ο εμπειρισμός του Κονδύλη, ως ένας αντεστραμμένος φρουδισμός είναι αδιαμεσολάβητος και ανάγεται στην ορμή της συλλογικής αυτοσυντήρησης καθώς το ενδιαφέρον του εδώ είναι η κοινωνική οντολογία. Κατά αυτήν την έννοια η ορθολογικότητα παρουσιάζεται σε μια πολυσημία θρυμματισμένων κοσμοεικόπων, οι οποίες ως ασύμμετρες αξιακές ορθολογικότητες διεκδικούν υποτιθέμενες καθολικές και αντικειμενικές δεσμεύσεις. Τέλος, σε μια κριτική επισκόπηση των παραπάνω θα συζητήσουμε τη μαζική δημοκρατία ως ένα από τα παράγωγα της νεωρικότητας καθώς και το δικό μας κοσμοείδωλο στην Ελλάδα την περίοδο της κρίσης.

Ομιλία V

Οι κοινωνικές επιστήμες ως σύστημα κριτικο-ερμηνευτικής γνώσης

Θεόδωρος Γεωργίου

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης και Πολιτικής Επιστήμης, ΔΠΘ

Εάν το ερμηνευτικό σχήμα περί «παραδείγματος» το οποίο εισήγαγε στην επιδημιολογική προβληματική ο Thomas Kuhh, εφαρμοσθεί και για τις κοινωνικές επιστήμες, τότε μπορούμε να υποστηρίξουμε, ότι κατά το διάστημα των πρόσφατων πενήντα-εξήντα χρόνων και πιο συγκεκριμένα μετά τη «Διαμάχη για τον θετικισμό» (1961), στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών συντελείται μία παραδειγματική αλλαγή. Αυτή η επιστημολογική αλλαγή συνίσταται στην επικράτηση του κριτικο-ερμηνευτικού «παραδείγματος» έναντι του τεχνικο-θετικιστικού. Οι αλλαγές, οι οποίες συντελούνται εντός του κριτικο-ερμηνευτικού «παραδείγματος» σχετικά με την επιστημονική πρακτική και την κοινωνική λειτουργία των κοινωνικών επιστημών, αναφέρονται στα εξής τρία δομικά επίπεδα αυτών των επιστημών: πρώτον, στο ίδιο το θεματικό αντικείμενο, δηλαδή την κοινωνία ως ολότητα και ως επιμέρους εκφάνσεις, δεύτερον, στη μέθοδο, δηλαδή τη διαδικασία «ανακατασκευής» του αντικειμένου στο επίπεδο του πνεύματος και τρίτον, στο κριτικο-ερμηνευτικό «διαφέρον» (Interesse), το οποίο κατευθύνει την επιστημονική έρευνα. Η κοινωνία ως θεματικό αντικείμενο, σύμφωνα με το κριτικο-ερμηνευτικό «παραδείγμα» δεν νοείται ως αυτοτελής, ανεξάρτητη από το υποκείμενο οντότητα, αλλά η ίδια η κοινωνική πραγματικότητα συγκροτείται από διαμεσολαβήσεις στη σχέση υποκειμένου – αντικειμένου, οι οποίες προσδιορίζονται μεθοδολογικά. Από την άλλη η κοινωνία έχει μετασηματισθεί στη σύγχρονη εποχή σε πολύπλοκη πραγματικότητα, πράγμα που

δικαιολογεί την εκρηκτική άνθηση των κοινωνικών επιστημών και τον καταμερισμό της επιστημονικής εργασίας στις μέρες μας. Σχετικά με τη μέθοδο επισημαίνονται τα εξής: οι κοινωνικές επιστήμες ως κριτικο-ερμηνευτικές επιστήμες αποδίδουν τα πρωτεία στη μέθοδο έναντι του αντικειμένου. Αλλά ως μέθοδος δεν νοείται η εφαρμογή μεμονωμένων ανακατασκευαστικών διαδικασιών επί του αντικειμένου (όπως π.χ. η διαλεκτική μέθοδος ή η ερμηνευτική μέθοδος ή η αναλυτική μέθοδος κ.λπ.), αλλά ο αστερισμός (η σύνθεση), των επιμέρους μεθόδων οι οποίες έχουν μέχρι σήμερα επινοηθεί και η εφαρμογή τους σε όψεις του κοινωνικού αντικειμένου με κριτήριο τη θετική διαμεσολάβηση ανάμεσα στις δύο πλευρές. Το κριτικο-ερμηνευτικό διάφερρον (Interesse), όπως ορίζεται κατά τον Habermas (1968), διαμορφώνει εντός του συστήματος των κοινωνικών επιστημών, τις πραγματολογικές εκείνες προϋποθέσεις και συνθήκες για να παραχθεί γνώση, η οποία ανάγεται στον στοχασμό (Reflexion) και τον αυτοστοχασμό, όσον αφορά το υποκείμενο. Σ' αυτές τις πραγματολογικές συνθήκες ανάγεται η κατασκευή ερμηνευτικών σχημάτων, τα οποία είναι δεσμευτικά και συγκροτησιακά στοιχεία της κοινωνικής πραγματικότητας. Το σύστημα των κοινωνικών επιστημών στη σύγχρονη εποχή συγκροτείται κατά ριζικά διαφορετικό τρόπο τόσο στο επίπεδο της επιστημονικής πρακτικής, όσο και στο επίπεδο της κοινωνικής λειτουργίας, σε σχέση προς το αντίστοιχο σύστημα, μετά το τέλος του δέκατου ένατου αιώνα (εποχή θεμελίωσης των κοινωνικών επιστημών). Η επιστημολογική θέση μου συνοψίζεται στην παραδοχή, σύμφωνα με την οποία τα δομικά στοιχεία του γνωστικού συστήματος των κοινωνικών επιστημών, επαναπροσδιορίζονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε μπορούμε να μιλάμε σήμερα για το κριτικό-ερμηνευτικό «παράδειγμα» στις κοινωνικές επιστήμες, πράγμα που σημαίνει ότι ως επιστημονική κοινότητα έχουμε υπερβεί τους επιστημολογικούς προβληματισμούς της «Διαμάχης για τον θετικισμό» και τα επιστημολογικά πρωτεία κατέχουν οι κριτικο-ερμηνευτικές κοινωνικές επιστήμες.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12.2

Στρογγυλό τραπέζι: Συνέργειες ανάμεσα στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση: δράσεις στον Ελαιώνα με παιδιά και ενήλικες

Από το 2015 μια ομάδα φοιτητών και φοιτητριών του TEΑΠΗ, τα Σαματοσόββατα, με επιστημονική υπεύθυνη την Αλεξάνδρα Ανδρούσου, δημιουργήθηκε μια εθελοντική πρωτοβουλία αλληλεγγύης για τα παιδιά των προσφύγων που διαμένουν στην ανοιχτή δομή φιλοξενίας προσφύγων στον Ελαιώνα και παρεμβαίνει για την ενίσχυση της ελληνομάθειας των παιδιών προσφύγων. Από το Δεκέμβριο του 2017 λειτουργεί στον Ελαιώνα το 54^ο Παράρτημα του Δημόσιου Νηπιαγωγείου όπου φοιτούν 60 παιδιά. Το ΤαΜαμ (τάξεις μαμάδων) είναι ένα πρόγραμμα διδασκαλίας της Ελληνικής ως Γ2 που απευθύνεται σε γυναίκες πρόσφυγες, μητέρες παιδιών που φοιτούν στην τυπική εκπαίδευση και ειδικότερα στο νηπιαγωγείο. Στο στρογγυλό τραπέζι θα αναπτυχθούν και οι τρεις δράσεις και έμφαση θα δοθεί στην συνέργεια ανάμεσα στην τυπική (νηπιαγωγείο) και μη τυπική εκπαίδευση για παιδιά (Σαματοσόββατα) και ενήλικες (Ταμάμ). Πρόκειται για δράσεις που αξιοποιούν τη μεθοδολογία της έρευνας δράσης. Έχοντας ως θεωρητικό υπόβαθρο την κριτική παιδαγωγική οι δράσεις στοχεύουν στην αξιοποίηση των βιωμάτων των παιδιών και των ενηλίκων και στην διερεύνηση των αναγκών τους. Μέσω της δράσης επιδιώκεται ακόμη, η ενδυνάμωση των παιδιών, μητέρων αλλά και των ίδιων των εκπαιδευτικών που παρεμβαίνουν. Ως εκ τούτου, η διαδικασία αποκτά έναν δυναμικό χαρακτήρα όπου τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί μέσω αλληλεπίδρασης μαθαίνουν και εξελίσσονται. Απώτερος στόχος του εγχειρήματος είναι η ενίσχυση της σχέσης της οικογένειας με το σχολείο και η αναγνώριση της σημασίας σταθερούς φοίτησης των παιδιών. Ειδικότερα, αξιοποιώντας εργαλεία από την ποιοτική έρευνα και την έρευνα δράσης η παρέμβαση μας στο πεδίο εστιάζει) στην ανάδειξη ενός διπλού ρόλου για τον/την εκπαιδευτή, ο οποίος λειτουργεί και ως ερευνητής/-ρια των αναγκών ενός μαθητικού πληθυσμού που βρίσκεται στο περιθώριο. Έτσι, καταγράφονται οι συνθήκες του στενού και ευρύτερου περιβάλλοντος με στόχο τον σχεδιασμό και την αναπροσαρμογή των μη λειτουργικών στοιχείων, στην επιλογή των παιδαγωγικών μεθόδων και τη δημιουργία υλικού γλωσσικής διδασκαλίας ως αποτέλεσμα της ανάλυσης αναγκών και της συνεργασίας των τριών δράσεων. Θα παρουσιάσουμε μέσα από τα ημερολόγια των εκπαιδευτικών και των φοιτητών/τριών την εξέλιξη των τριών δράσεων, τις κοινές δραστηριότητες και στοιχεία αξιολόγησης από την επίδοση των παιδιών στο σχολείο και την διαδικασία ένταξης των ενηλίκων στην κοινωνία.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 12.3

Ομιλία I

Η πολιτική διάσταση της δομολειτουργικής θεωρίας του Τάλκοτ Πάρσονς. Μια κοινωνιολογική προσέγγιση

Δαυίδ Ζερβός

Κοινωνιολόγος, ΜΔΕ: Κράτος και Δημόσια Πολιτική

Η παρούσα μελέτη έχει σαν βασικό της σκοπό να αναδείξει την πολιτική διάσταση της δομολειτουργικής θεωρίας του Τάλκοτ Πάρσονς. Μιας παραμελημένης ερευνητικά αλλά όχι υποδεέστερης επιστημονικά, όψης του παρσονικού έργου. Μεθοδολογικά, θα προσεγγίσουμε το θέμα, σε θεωρητικό επίπεδο μέσω μιας κοινωνιολογικής εξέτασης του παρσονικού δομολειτουργισμού σε συνάρτηση με το ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου διαμορφώθηκε. Πιο συγκεκριμένα, θα γίνει, προσπάθεια, ανάδυσης του πολιτικού στοιχείου, μέσα από μια συνοπτική παρουσίαση της παρσονικής κοινωνιολογικής θεωρίας, την ταύτιση της μεταπολεμικά με το αμερικάνικο κοινωνικό-πολιτικό μοντέλο αλλά και της κριτικής που αυτή δέχθηκε. Αναμφίβολα, ο Τάλκοτ Πάρσονς υπήρξε ένας θεωρητικός και ένας από τους θεμελιωτές της σύγχρονης κοινωνιολογίας, ιδρυτής μιας σχολής σκέψης, που ονομάστηκε Δομολειτουργισμός. Ο Πάρσονς είχε την ευκαιρία να αναπτύξει το θεωρητικό του σχήμα, συνθέτοντας και ουσιαστικά συμφιλιώνοντας, αντιτιθέμενες μεταξύ τους επιστημονικές παραδόσεις (ωφελιμισμός, θετικισμός και ιδεαλισμός). Αποσκοπώντας, αυτό να αποτελέσει μια γενική θεωρία με ένα επιστημονικά άρτιο, περιεκτικό και έγκυρο σώμα που να καλύπτει όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής δράσης. Παρόλο, όμως που η πρώιμη παρσονική σκέψη, έδωσε προτεραιότητα σε μια βουλησιαρχική θεωρία της δράσης, εντούτοις, στην ύστερη φάση, επήλθε μια μετατόπιση του κέντρου βάρους από τον ατομικό φορέα δράσης στις θεσμοποιημένες κανονικότητες των δομικών επιταγών του κοινωνικού συστήματος. Δυο από τις κριτικές που ασκήθηκαν στο παρσονικό έργο επικεντρώθηκαν στο: ότι αναφερόταν σε μια ιδεατή κατάσταση κοινωνικής ισορροπίας όπου η πρωτοβουλία των δρώντων υποκειμένων περιοριζόταν εντός των δομικών ορίων μιας συστημικής ολότητας και ότι ταυτίστηκε, ηθελημένα η όχι, εξαιτίας του κοινωνικό-πολιτικού συντηρητισμού που απέπνεε, με την μεταπολεμική αμερικανική κοινωνικό-πολιτική τάξη πραγμάτων. Συμπερασματικά, υποστηρίζεται, ότι πολιτικές πτυχές στη θεωρία του Πάρσονς, αδιαμφισβήτητα υπάρχουν. Ας μην ξεχνάμε, ότι ο παρσονικός δομολειτουργισμός, διαμορφώθηκε, εδραιώθηκε και εν τέλει αμφισβητήθηκε, την περίοδο του Ψυχρού Πόλεμου. Αναπόφευκτα, το έργο του σε ένα βαθμό επηρέασε αλλά και επηρεάστηκε πολιτικά από την εποχή εκείνη.

Ομιλία II

Κοινωνική θεωρία Κοινωνιολογικός Θεσμιτισμός και Καινοτομία- Το (αντι)παράδειγμα της Λέσβου

Γιώργος Χατζηχρήστος

Διδακτορικός ερευνητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η συμμετοχή των πολιτικών θεσμών στην ανάπτυξη της καινοτομίας παρουσιάζεται ως ένα πολύπλευρο και αμφιλεγόμενο φαινόμενο, που καθιστά μια ολιστική επιστημολογία απαραίτητη προϋπόθεση. Οι υπέρμαχοι του κοινωνιολογικού θεσμιτισμού, συνδυάζοντας γνωστικούς και κανονιστικούς θεσμικούς παράγοντες, προσπαθούν να αναπτύξουν ένα τέτοιο ολοκληρωμένο ερμηνευτικό πλαίσιο. Η μελέτη περίπτωσης της Λέσβου αποτελεί το πεδίο, στο πλαίσιο του οποίου θα εξεταστούν οι θεωρητικές υποθέσεις και θα διερευνηθούν οι ανεπάρκειες και οι δυνατότητες ανάπτυξης της καινοτομίας μέσω των πολιτικών θεσμών. Οι ρίζες του θεσμιτισμού συναντώνται στα εμβληματικά έργα του Max Weber (1976) και Emile Durkheim (1922;1986;1992) Ο κοινωνιολογικός θεσμιτισμός αποτελεί παρακλάδι του νέου θεσμιτισμού όπως αυτός αναδιαμορφώθηκε αρχικά από τους March και Olsen (1984; 1989; 1994; 1996). Ο κοινωνιολογικός θεσμιτισμός ουσιαστικά προκάλεσε τη σύζευξη των κανονιστικών με τις γνωσιολογικές προσεγγίσεις (Peters, 2012),

περιγράφοντας τους θεσμούς ολιστικά, ως έχοντες «ρυθμιστικούς», «κανονιστικούς» και «πολιτισμικούς-γνωστικούς» πυλώνες (Scott, 2014). Η κριτική απέναντι στον κοινωνιολογικό θεσμοισμό, εδράζεται στο ότι παρουσιάζοντας τους θεσμούς ως αυτόνομους, αδυνατεί να παραθέσει μια συνεκτική, ενδογενής θεωρία αλλαγής (Harty, 2005) και επιστρέφει στα εξωγενή σοκ ως παράγοντες θεσμικής αλλαγής (Przeworski, 1991). Το παρών πόνημα προσπαθεί να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας τέτοιας ενδογενής θεωρίας θεσμικής αλλαγής και καινοτομίας. Η ποιοτική έρευνα προϋπέθετε τριγωνισμό δεδομένων με αναφορά σε τρεις πηγές: δεδομένα πεδίου, έγγραφα και ημι-δομημένες συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στην έρευνα πεδίου. Το μοντέλο ανάλυσης των δεδομένων καταρτίστηκε στα πλαίσια της Εμπειρικά Θεμελιωμένης Θεωρίας (Grounded Theory). Πέντε συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε εθνικό επίπεδο με μέλη των πολιτικών φορέων, *i.e* ασκούντες πολιτική και διοικητικά στελέχη και πέντε αντίστοιχες συνεντεύξεις στο περιφερειακό επίπεδο. Οι πολιτικοί θεσμοί της έρευνας παρουσιάζονται κατακερματισμένοι, καταβλημένοι από ένα πλαίσιο ρουτίνας και εσωστρέφειας που δεν ευνοεί την αλλαγή και την ανάπτυξη της καινοτομίας. Αυτό που φαίνεται να ξεφεύγει του συντηρητισμού είναι ένας ορθολογισμός, που υποδηλώνει την ταύτιση των προσωπικών συμφερόντων των μελών με τα συμφέροντα ανάπτυξης του πλαισίου καινοτομίας. Ακόμα και αν αυτή η ταύτιση είναι αποτέλεσμα μιας παθογένειας, παρουσιάζει κάποιες προοπτικές.

Ομιλία III

Διερεύνηση της συχνότητας εμφάνισης του κυβερνοεκφοβισμού σε προπτυχιακούς φοιτητές

Βασιλική Καλύβα

Φοιτήτρια, Πανεπιστήμιο Πατρών

Η παρούσα εργασία μελετά τον κυβερνοεκφοβισμό και ειδικότερα τη συχνότητα εμφάνισής του. Πραγματοποιήθηκε έρευνα σε 198 προπτυχιακούς φοιτητές παιδαγωγικού τμήματος δημοτικής εκπαίδευσης ενός πανεπιστημίου στην Ελλάδα. Για το σκοπό αυτό αξιοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο των Calvete, Orue, Estévez, Villardón και Padilla (2010), ώστε να διερευνηθεί αν οι συμμετέχοντες έχουν υπάρξει είτε θύτες είτε θύματα κυβερνοεκφοβισμού. Η έρευνα έδειξε ότι, αν και η συχνότητα εμφάνισης του κυβερνοεκφοβισμού ήταν μικρή στους φοιτητές, όλες οι μορφές του που εξετάστηκαν βρέθηκε να έχουν εκδηλωθεί έστω και σε ένα μικρό ποσοστό. Επιπλέον, οι θύτες φάνηκε συνήθως να ασκούν κυβερνοεκφοβισμό με την αποστολή σε άλλα άτομα συνδέσμων με φήμες, κουτσομπολιά, κ.λπ. για κάποιον συμφοιτητή ή γνωστό τους. Από την άλλη πλευρά, τα θύματα βρέθηκε ότι συνήθως έχουν δεχθεί κυβερνοεκφοβισμό όταν κάποια άτομα τους αποκλείουν εσκεμμένα από μια διαδικτυακή ομάδα. Επίσης, φάνηκε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ φύλου και θύτη, με τους άνδρες να ασκούν κυβερνοεκφοβισμό με μεγαλύτερη συχνότητα σε σχέση με τις γυναίκες. Δεν βρέθηκε να υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο φύλο και το θύμα. Όσον αφορά την ύπαρξη διαφοράς ως προς το έτος, δε φάνηκε να διαφέρει ούτε η συχνότητα θυματοποίησης ούτε η συχνότητα εκφοβισμού ανάμεσα στους πρωτοετείς και τους τεταρτοετείς φοιτητές.

Ομιλία IV

Επιστημολογικές συναντήσεις σε μια συλλογική δράση ή πώς ερωτεύτηκα τη Στέλλα

Μάριος Πανιεράκης

Διπλωματούχος Κοινωνιολόγος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Δεν υπάρχει χώρος για τον έρωτα σε μια ερευνητική διαδικασία! Τα συναισθήματα φαίνεται να μην έχουν θέση σε μια ακαδημαϊκή εργασία. Αν ο ερευνητής «εκπέσει» στο συναίσθημα απομακρύνεται από το ενδεχόμενο να «αποκαλύψει» την «αντικειμενική γνώση». Αναιρεί τη συνθήκη «καθαρότητας» του γνωστικού υποκειμένου από το γνωστικό αντικείμενο. Η υποκειμενικότητα του ερευνητή, σύμφωνα με τις παραπάνω θέσεις, συγκροτείται ανεξάρτητα από τις κοινωνικές σχέσεις που βιώνει στο πεδίο. Υπάρχει ερευνητικό ταξίδι, στις κοινωνικές επιστήμες, δίχως ο ερευνητής να ανακατεύεται με τα υποκείμενα στο πεδίο μελέτης του; Θα ισχυριστούμε, εδώ, ότι οι κοινωνικές επιστήμες απαιτούν τον συγχρωτισμό του ερευνητή με τον «άλλο». Ο έρωτας συνθέτει αυτή τη

σχέση εγγύτητας: την αμοιβαία σύνδεση, την αμοιβαία παρουσία του «εαυτού» στον «άλλο». Υπό αυτό το πρίσμα, θα αναστοχαστούμε σχετικά με την έρευνα της συλλογικής δράσης που αναπτύχθηκε στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου στα τέλη του 2013 για τη διεκδίκηση στέγασης. Αρματώνοντας μια αγωνιστική διάσταση στην έρευνα, θα αναμετρηθούμε με τη διαδικασία εισόδου στο πεδίο, με τα ερωτήματα που τέθηκαν κατά την ερευνητική διαδικασία αλλά και με τη διαδικασία αναστοχασμού/ενδυνάμωσης που ενδεχομένως προσέφερε η ερευνητική αυτή διεργασία στους συλλογικούς δρώντες. Κατά την επεξεργασία αυτών των σκέψεων η militant research θα συναντήσει τις θεωρητικοποιήσεις του έρωτα από τους καταστασιακούς και την κοινωνιολογία των κοινωνικών κινημάτων. Με το άρθρο αυτό προτείνουμε την προσομοίωση της ερευνητικής διαδικασίας με τον έρωτα στη βάση τεσσάρων στοιχείων: Στη διάσταση της αλλαγής του Υποκειμένου. Ο ίδιος ο έρωτας επιβάλλει μια διαδικασία ανασυγκρότησης των Υποκειμένων τα οποία αγγίζει και η διαδικασία παραγωγής της γνώσης δε μπορεί να είναι αδιάσπαστη από τη διαδικασία παραγωγής του υποκειμένου. Την αντι-ντετερμινιστική και αντι-ουσιοκρατική διάσταση του έρωτα και τέλος το αέναο του χαρακτήρα του. Η ερευνητική διαδικασία που προκρίνουμε προϋποθέτει μια σχέση αγάπης, μια σχέση η οποία μετουσιώνει το «δικό μου» σε κοινό.

14:00-15:30 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13.1

Ομιλία I

Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών προσφύγων – επιστημόνων στα νησιά του Β. Αιγαίου

Μαρία Λαγού

Ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Βασίλειος Γαβαλάς

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Enrico Di Pasquale

Ερευνητής, Fondazione Leone Moressa

Ηλέκτρα Πετράκου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ουρανία Τζωράκη

Επίκουρη Καθηγήτρια, Ωκεανογραφίας και Βιοεπιστημών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ο κύριος στόχος του Ευρωπαϊκού προγράμματος SCIREA (Science for refugees in Aegean Archipelago) είναι να εξετάσει τις εκπαιδευτικές ανάγκες των προσφύγων επιστημόνων που ζουν στα ελληνικά νησιά, προκειμένου να παράσχει εργαλεία και διδακτικά προγράμματα με στόχο την δημιουργία ευκαιριών για πρακτική εξάσκηση, κατάρτιση ή απασχόληση. Στο πλαίσιο αυτού του γενικού στόχου, η φάση της έρευνας είναι ζωτικής σημασίας για την παροχή δεδομένων σχετικά με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των στόχων. Η ομάδα-στόχος περιλαμβάνει αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες στα τέσσερα νησιά όπου εδρεύει το Πανεπιστήμιο: Λέσβος (Μυτιλήνη), Χίος, Σάμος, Ρόδος. Το σημαντικότερο μέρος της έρευνας διεξήχθη στο Κέντρο Ταυτοποίησης της Μόριας και στο Κέντρο Φιλοξενίας Προσφύγων του Καταπέ (Λέσβος), σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές, σύμφωνα με διαδικασίες που ακολουθούν την αρχή προστασίας των προσωπικών δεδομένων και διαδικασίες σχετικά με την πρόσβαση σε χώρους υποδοχής προσφύγων. Λαμβάνοντας υπόψη το εύρος του θέματος, η μεθοδολογία της έρευνας αποτελείται από διαφορετικά πακέτα εργασίας, τα οποία περιγράφονται ως εξής: α) ανάλυση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, β) ανάλυση stakeholders, γ) Digital Think Tank, δ) εθνογραφική έρευνα. Αποτελέσματα που προέκυψαν από την εθνογραφική έρευνα: Από τους πρόσφυγες με πανεπιστημιακή μόρφωση το 27% προέρχονται από το Αφγανιστάν, το 23% από το Καμερούν και μόνο το 11% από τη Συρία. Μικρότερα ποσοστά προέρχονται από άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής. Η πλειοψηφία των προσφύγων πανεπιστημιακής μόρφωσης είναι κάτω των 30 ετών και επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους ως επί το πλείστον στα Αγγλικά (53%) και λιγότερο στα Γαλλικά (15%) ή στα Αραβικά (5%). Το αντικείμενο τους σπουδών τους ποικίλει από θετικές επιστήμες και πληροφορική μέχρι ιατρικές και ανθρωπιστικές επιστήμες. Συμπερασματικά, ανάμεσα στους πρόσφυγες υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό μορφωμένων

ανθρώπων που θα μπορούσαν να ενταχθούν στο Ελληνικό σύστημα της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και κάποιοι από αυτούς να γίνουν μέλη της Ελληνικής ακαδημαϊκής κοινότητας.

Ομιλία II

Ανάμεσα στην απορρόφηση και στην αναπαραγωγή της προσφυγικής ταυτότητας: εννοιολογικές και πρακτικές διαστάσεις

Κωσταντίνος Καρουσάκης

Διπλωματούχος Κοινωνιολόγος, ΕΚΠΑ Εργαζόμενος σε ΜΚΟ

Η προσφυγική ταυτότητα συνιστά ένα πεδίο συνεχούς κοινωνικής και πολιτικής διαμάχης και επαναδιαπραγμάτευσης. Κοινή συνιστώσα αποτελεί ότι οι ταυτότητες δεν δομούνται ως ουσιοκρατικές κατηγορίες της σκέψης ανταποκρινόμενες σε μία αναγκαία αναπαραγωγή της εμπειρίας, αλλά σμιλεύονται εντός της καθημερινής εμπειρίας και αναδιατάσσουν τους όρους αναπαραγωγής τους. Η ιδιαιτερότητα της προσφυγικής ταυτότητας εντοπίζεται στο ότι μετεωρίζεται ανάμεσα στο «εδώ και τώρα» και στο «εκεί και τότε», με όλο το άχθος της κάθε προσωπικής ιστορίας να πλανάται μετωνυμικά στο ίδιο το σημαίνον «πρόσφυγας». Το προσφυγικό υποκείμενο καλείται από την κυρίαρχη πολιτισμική κοινότητα να «διαχειριστεί την ταυτότητα του» και να «προσαρμοστεί» στις νέες συνθήκες. Συνεπώς, προκύπτουν διάφορες επιπολιτιστικές αντιδράσεις εκ μέρους του προσφυγικού υποκειμένου, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με την ανοιχτότητα ή μη των θεσμών της κυρίαρχης πολιτιστικής κοινότητας, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ποικίλες προσφυγικές ταυτότητες, διατηρώντας την πληθυντικότητα εντός τους. Το προσφυγικό ζήτημα κορυφώθηκε το 2015, και έκτοτε, διάφορες κρατικές και κυρίως μη κρατικές οργανώσεις καλούνται να διαδραματίσουν έναν διττό ρόλο. Μέσα από την εμπειρική μελέτη των προσφυγικών ομάδων, καθώς και την εξέταση της διεθνούς βιβλιογραφίας, διαπιστώνεται ότι το προσφυγικό υποκείμενο αντιμετωπίζεται ως ακατάστατο και μιαιρό, για το οποίο, μέσω της κρατικής ή μη οργάνωσης, γίνεται η προσπάθεια δημιουργίας μιας αίσθησης μονιμότητας και τάξης, με την παροχή ενός καταλύματος. Παράλληλα, ως εθνικά Άλλος, παραμένει ξένος και ουσιαστικά ανέστιος, καθώς το εν λόγω κατάλυμα δεν του ανήκει. Επομένως, η δημιουργία συνθηκών με σκοπό να προγραμματίσει μία σταθερή στρατηγική ζωής αναβάλλεται για το μακρινό μέλλον. Ως εκ τούτου, καθίσταται αναγκαία η πολιτική διεκδίκηση της προσφυγικής ταυτότητας ως διαζευκτικής σύζευξης με την κυρίαρχη πολιτισμική κοινότητα, με σκοπό την ορατότητα και τον σεβασμό του προσφυγικού υποκειμένου και παράλληλα η ομαλή και διαρκής διαπραγμάτευση στο κοινωνικοπολιτικό πεδίο για τους νέους όρους ζωής του.

Ομιλία III

Φιλοξενία Ασυνόδευτων Ανηλίκων και Δικαιώματα του Παιδιού: Μια απόπειρα χαρτογράφησης

Χριστίνα Σκούρτη

Πτυχιούχος Κοινωνικών Σπουδών, Συντονίστρια Ψυχοκοινωνικού Κλιμακίου Δομής Ελαιώνα, ΥΠΥΤ, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής

Όλγα Τσικαλάκη

Ψυχολόγος, Msc Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Συντονίστρια Ψυχοκοινωνικού Κλιμακίου Δομής Ελαιώνα, ΥΠΥΤ, Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής

Αγγελική Παπανίκου

Στέλεχος Διοίκησης, Συντονίστρια Ψυχοκοινωνικού Κλιμακίου Δομής Ελαιώνα, ΥΠΥΤ/Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής

Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η ανάδειξη του βαθμού εφαρμογής των Δικαιωμάτων του Παιδιού, όπως αυτά ορίζονται από την Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Γενεύη, 2012), τις Παρατηρήσεις του Ειδικού Εισηγητή για τα Δικαιώματα των Μεταναστών (2017), τις Γνωμοδοτήσεις του Έλληνα Βοηθού Συνηγόρου του Παιδιού, την ΕΕΔΑ και την κείμενη νομοθεσία, στο πλαίσιο της διαμονής τους σε Ασφαλή Ζώνη Ανοιχτής Δομής Φιλοξενίας Αιτούντων Διεθνή Προστασία και σε Ξενώνα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων καθώς και των κυρίαρχων ζητημάτων

που ανακύπτουν. Η ποσοτική έρευνα διενεργήθηκε με τη συμπλήρωση δομημένου ερωτηματολογίου με συνέντευξη παρουσία διερμηνέα. Το ερωτηματολόγιο είχε ανοικτού και κλειστού τύπου, διαβαθμισμένης κλίμακας, πολλαπλής επιλογής ερωτήσεις. Ο έλεγχος, η στατιστική επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν έγιναν με τη χρήση του στατιστικού πακέτου S.P.S.S. 23. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν αφορούν την άσκηση και γνώση των Δικαιωμάτων του Παιδιού από τους Ασυνόδευτους Ανηλίκους και τρόπους βελτίωσης του υφιστάμενου πλαισίου.

Ομιλία IV

Τα οφέλη της εφαρμογής πρακτικών διαγλωσσικότητας στην δίγλωσση εκπαίδευση: μια βιβλιογραφική επισκόπηση

Νικολίτσα Αγγελοπούλου

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών

Λόγω του μεταναστευτικού και του προσφυγικού ρεύματος η ελληνική κοινωνία καθίσταται πιο ποικιλόμορφη και πολιτισμικά πολύπλοκη. Στις σύγχρονες κοινωνίες με τα παραπάνω χαρακτηριστικά η διγλωσσία, ο πολιτισμικός дуΐσμός και ο διγλωσσισμός θεωρούνται σημαντικά χαρακτηριστικά που πρέπει να κατέχουν τα άτομα, καθώς έτσι καθίστανται ικανά να προσαρμόζονται γρήγορα και αποτελεσματικά σε διαφορετικά πολιτισμικά συγκείμενα, κάτι το οποίο αποτελεί προσόν για τις κοινωνίες της διεθνοποιημένης οικονομίας. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικές πρακτικές του γλωσσικού διαχωρισμού, οι οποίες είναι οι κυρίαρχες αναφορικά με την δίγλωσση εκπαίδευση, δεν προωθούν την ανάπτυξη των προαναφερθέντων χαρακτηριστικών και δεν συμβάλλουν ώστε οι μαθητές να συμπεριφέρονται στην τάξη χρησιμοποιώντας το εύρος των πολιτισμικών ταυτοτήτων που έχουν αναπτύξει. Επιπλέον, τα κύρια αποτελέσματα στα οποία στοχεύει το σχολείο (η μάθηση και η αξιολόγηση) είναι συνδεδεμένα με την χρήση της γλώσσας. Πολύ συχνά οι μαθητές εισέρχονται στο σχολείο με ελλιπή ή με μηδαμινή γνώση της επίσημης γλώσσας διδασκαλίας. Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν αυτή την έλλειψη ως αποκλειστικό κριτήριο για την ακαδημαϊκή πορεία των μαθητών και δημιουργούν αρνητικές προσδοκίες για αυτούς, κάτι το οποίο τελικά επιδρά αρνητικά στην ακαδημαϊκή πορεία τους και στην αυτό-εικόνα τους. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες, οι υβριδικές γλωσσικές πρακτικές, όπως η διαγλωσσικότητα, οι οποίες έχουν αναπτυχθεί εντός μια νέας οπτικής που εκλαμβάνει την διγλωσσία ως μια αλληλεπιδραστική και ευέλικτη σχέση μεταξύ δύο γλωσσών, θεωρούνται πως είναι ο ιδανικός τρόπος για την εκπαίδευση δίγλωσσων μαθητών τον 21ο αιώνα. Στην παρούσα εργασία θα εξετασθεί μέσω βιβλιογραφικής επισκόπησης ο τρόπος με τον οποίο οι πρακτικές διαγλωσσικότητας θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην δημιουργία δυναμικά δίγλωσσων μαθητών που χρησιμοποιούν όλο το γλωσσικό τους εύρος προκειμένου να ανταποκριθούν στις επικοινωνιακές τους ανάγκες, συμπεριφέρονται με γνώμονα όλες τις πολιτισμικές τους ταυτότητες στην σχολική τάξη, αναπτύσσουν θετικές δίγλωσσες ταυτότητες, δημιουργούν θετικές αυτό-εικόνας, έχουν μια θετική σχολική εμπειρία και μπορούν να είναι ακαδημαϊκά επαρκείς για να συμμετέχουν στην σχολική τάξη και στην ευρύτερη κοινωνία.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13.2

Ομιλία I

Ψηφιακά μέσα στον Αρχιτεκτονικό σχεδιασμό

Πάνος Παρθένιος

Μέλος ΔΕΠ, Πολυτεχνείο Κρήτης

Μαριαλένα Χατζηβασιλείου

Αρχιτέκτονας, Πολυτεχνείο Κρήτης

Η Κρίση που βιώνει η χώρα μας έχει επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω μεταξύ άλλων και της αδυναμίας διαχείρισης του κτιριακού αποθέματος αξιόλογων εγκαταλειμμένων κτισμάτων που βρίσκονται στα μεγάλα αστικά κέντρα. Κτήρια των

περασμένων δεκαετιών, κύρια συστατικά της ιστορίας του αστικού ιστού, ο οποίος αλλοιώνεται διαρκώς με νέες ακατάλληλες παρεμβάσεις χωρίς σεβασμό στην ιστορική μνήμη, είτε αφήνονται να καταρρεύσουν είτε βιάζονται δια των πρόχειρων βραχυχρόνιων επαναχρήσεων. Παράλληλα, τα ίδια αστικά κέντρα αγκομαχούν να αντέξουν απέναντι στην πίεση της (προσωρινής?) στέγασης των προσφυγικών ορδών, δοκιμάζοντας τις αντοχές των υποδομών και των κατοίκων τους. Η ερευνητική μας ομάδα πιστεύει ότι υπάρχει μια σημαντική ευκαιρία συνδυαστικής επίλυσης των δύο ανωτέρω κυρίαρχων προβλημάτων, μέσω της δημιουργίας ενός συστήματος επανάχρησης των εγκαταλελειμμένων κτιριακών κελυφών και αξιοποίησής τους για την προσωρινή στέγαση των προσφύγων. Η μελετητική πρόταση αυτή στηρίζεται σε ένα απλό, εύκολα προσαρμόσιμο και γρήγορο στην εφαρμογή modular μεταλλικό κατασκευαστικό σύστημα, το οποίο αφ' ενός συμμετέχει στην αποκατάσταση του κτιρίου και αφ' ετέρου δημιουργεί τους εσωτερικούς χώρους διημέρευσης και διαμονής των προσφύγων. Με τον τρόπο αυτό διασώζονται σημαντικά στοιχεία της αστικής μνήμης και της πολιτιστικής κληρονομιάς και ταυτότητα μιας πόλης ενώ παράλληλα δίνονται διέξοδοι στο πιεστικό ζήτημα στέγασης των προσφύγων όχι μέσα σε γκέτο εκτός πόλεων αλλά σε μια προσπάθεια δημιουργικής και λειτουργικής επανένταξης των πληθυσμών αυτών στον κοινωνικό ιστό της πόλης.

Ομιλία II

Cultural Heritage, Serious Games and User Personas

Μάρκος Κωνσταντάκης

Μεταπτυχιακός φοιτητής, ΕΚΠΑ

Ειρήνη Καλαθά

ΥΔ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γιώργος Καρυδάκης

ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τα τελευταία χρόνια, τα παιχνίδια σοβαρού σκοπού (serious games) αξιοποιούνται ολοένα και περισσότερο σε διάφορους τομείς. Ο τομέας του πολιτισμού είναι ένας από αυτούς. Τα αρχέτυπα χρηστών (user-personas) είναι πλασματικοί χαρακτήρες που δημιουργούνται για να εκπροσωπούν τις διάφορες ομάδες χρηστών ενός συστήματος. Στη συγκεκριμένη εργασία παρουσιάζεται ένα πολιτιστικό παιχνίδι σοβαρού σκοπού, το οποίο αξιοποιεί αρχέτυπα χρηστών βασισμένα στη Θεωρία Πολλαπλής Νοημοσύνης του Gardner, με στόχο τη βελτίωση της πολιτισμικής εμπειρίας του χρήστη. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, που βασίζεται σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών ερευνών (ψυχολογικών, ανθρωπολογικών, βιολογικών), η νοημοσύνη μας χωρίζεται σε εννέα τομείς οι οποίοι έχουν την έδρα τους σε διαφορετικά σημεία του εγκεφάλου μας. Είναι εξίσου σημαντικοί, όχι όμως και το ίδιο αναπτυγμένοι σε κάθε άτομο. Τα εννέα αυτά είδη νοημοσύνης προέκυψαν μετά από έρευνα του εγκεφάλου, της ανθρώπινης ανάπτυξης, της εξέλιξης και μετά από διαπολιτισμικές συγκρίσεις.

Ομιλία III

Οικομουσειά ως μέσο ενίσχυσης κοινωνικής συνοχής: η περίπτωση του Οικομουσείου Ελευσίνας

Ελένη Τόλη

Ερευνητής, Ερευνητικό Κέντρο Αθηνά

Μαρία Μποϊλέ

Ιστορικός της Τέχνης, Ερευνητικό Κέντρο Αθηνά

Δέσποινα Τσιαφάκη

Αρχαιολόγος-Ιστορικός, Ερ.Κέντρο Αθηνά

Νατάσα Μιχαλίδου

Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος-Ξεναγός, Ερευνητικό Κέντρο Αθηνά

Παναγιώτης Γκιόκας

Διευθύνων Σύμβουλος “Mentor in Greece”

Λεωνίδας Αργυρός

Ιστορικός Ερευνητής - Κειμενογράφος, “Mentor in Greece”

Η προτεινόμενη ανακοίνωση αφορά στην κριτική εξέταση του πώς η υιοθέτηση μιας καινοτόμου μουσειολογικής πρότασης, αυτής του οικομουσείου, μπορεί να αποτελέσει μέσο διαφύλαξης και ανάδειξης της πολιτισμικής κληρονομιάς ενός τόπου και παράγοντα ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής. Το οικομουσείο είναι ένα μουσείο δίχως τοίχους, το οποίο αναπτύσσεται μέσα στον φυσικό τόπο με κύρια χαρακτηριστικά την επί τόπου ερμηνεία της τοπικής κληρονομιάς και την εμπλοκή της τοπικής κοινότητας στη λειτουργία και διαμόρφωση του περιεχομένου του. Το ερευνητικό έργο Pros-Eleusis, αναγνωρίζοντας τα προαναφερθέντα οφέλη του οικομουσείου στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης ενός τόπου, δημιουργεί ένα σύγχρονο οικομουσείο για την πόλη της Ελευσίνας, η οποία έχει επιλεγεί ως «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» για το 2021. Το οικομουσείο της Ελευσίνας συνδυάζει τη χρήση ψηφιακής εφαρμογής με την καθαυτό περιήγηση στην πόλη. Επιχειρείται έτσι η προσέγγιση της πόλης μέσα από δύο επίπεδα, το ψηφιακό και το “πραγματικό”, τα οποία αλληλεπιδρούν με στόχο την ουσιαστική εμπλοκή των κατοίκων της πόλης στη διαμόρφωση, διαφύλαξη και ανάδειξη της τοπικής κληρονομιάς αλλά και τον εμπλουτισμό της πολιτιστικής/τουριστικής εμπειρίας των επισκεπτών. Για τους σκοπούς της ανακοίνωσης, θα παρουσιαστούν οι συμμετοχικές δράσεις και τα στοιχεία κοινωνικής και τεχνολογικής καινοτομίας του έργου που αναδεικνύουν τις θετικές προοπτικές ανάπτυξης και κοινωνικής ενδυνάμωσης.

Ομιλία IV

Σημασιολογικός ιστός, οντολογίες και πολιτισμική κληρονομιά

Ευθυμία Μωραΐτου

Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γιάννης Χριστοδούλου

Μεταδιδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γιώργος Καρυδάκης

Μέλος ΔΕΠ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ο τομέας της διατήρησης και ανάδειξης της Πολιτισμικής Κληρονομιάς χαρακτηρίζεται από διεπιστημονικότητα, λόγω της στενής συνεργασίας διαφορετικών ειδικοτήτων για την επίτευξη των στόχων που θέτει. Το χαρακτηριστικό αυτό ανακλάται στα δεδομένα που παράγονται κατά την τεκμηρίωση δραστηριοτήτων μελέτης, ανάλυσης, διάγνωσης, προληπτικής και επεμβατικής συντήρησης αντικειμένων και μνημείων. Εκτός από τις θεματικές που μπορεί να αφορά, το πολιτιστικό περιεχόμενο παρουσιάζει επιπλέον ποικιλία ως προς την μορφή του, τους φορείς από τους οποίους παρέχεται και το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Ο σημαντικός βαθμός ετερογένειας του πολιτιστικού περιεχομένου καθιστά δύσκολη την ενιαία διαχείρισή του. Από την άλλη πλευρά, η δυνατότητα αξιοποίησης της πληροφορίας με σκοπό την εξαγωγή νέας γνώσης καθίσταται ουσιαστικά εφικτή μέσω της διασύνδεσης και της ενιαίας διάθεσής της. Στο πλαίσιο αυτό, υπηρεσίες όπως η διαχείριση, αναζήτηση, ενσωμάτωση και εξόρυξη δεδομένων και γνώσης, έχουν να ωφεληθούν σημαντικά από την χρήση τεχνολογιών Σημασιολογικού Ιστού. Η διερεύνηση και

παρουσίαση δημοφιλών οντολογιών και θησαυρών στο πλαίσιο του πολιτιστικού τομέα, καθώς και των τεχνολογικών εφαρμογών του και των ευρύτερων δυνατοτήτων τους όσον αφορά στην παροχή χρήσιμων υπηρεσιών αποτελεί βασικό άξονα της παρούσας ανακοίνωσης.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13.3

Ομιλία I

«Ύσπασμένα τζάμια» και η πολιτική της αστυνόμευσης. Το παράδειγμα των 'shooting rooms'. Περιγράμμα μιας κριτικής εγκληματολογικής προσέγγισης»

Χάρης Σαλωμίδης

Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Αντίθετα με τη συμβατικά προσανατολισμένη εγκληματολογική θεωρία και έρευνα, η οποία, προσεγγίζοντας το αντικείμενο μελέτης της με όρους «εγκληματογένεσης», κατευθύνει τη δράση της σε προτάσεις αντεγκληματικών πολιτικών που συντηρούν και αναπαράγουν την υπάρχουσα κοινωνική κατάσταση, η κριτική εγκληματολογία θέτει την οπτική της εγκληματοποίησης, εντάσσοντας στο πλαίσιο ανάλυσης, αφενός, την επέκταση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, αφετέρου, την «κοινωνική βλάβη» που εκπορεύεται σε επίπεδο δευτερογενούς εγκληματοποίησης. Ειδικά δε ως προς το ζήτημα της «τοξικοεξάρτησης», η κριτική εγκληματολογική σκέψη στοιχειοθετεί ένα περιγράμμα θέσεων που αντίκειται τόσο στη θετικιστική αναπαράσταση του φαινομένου όσο και στη νεοφιλελεύθερη οπτική διαχείρισης του, όπως αυτή υλικοποιείται στο πλέγμα επέκτασης των πολιτικών «μείωσης της βλάβης», μέσω της παράλληλης επεκτατικής εφαρμογής των πολιτικών μηδενικής ανοχής στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Υιοθετώντας το παράδειγμα της κριτικής εγκληματολογίας ως θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης, η προτεινόμενη εισήγηση προχωράει σε μια πρώτη, κριτική καταγραφή της πολιτικής των «χώρων εποπτευόμενης χρήσης» ('shooting rooms'), η οποία τίθεται σε πιλοτική εφαρμογή στο Κέντρο της Αθήνας στο πλαίσιο ενίσχυσης των πολιτικών «μείωσης της βλάβης». Ορίζει τη συγκεκριμένη πολιτική ως πολιτική αστυνόμευσης, η οποία εξελίσσεται ως αναπόσπαστο κομμάτι της στρατηγικής της μηδενικής ανοχής στο πλαίσιο κατασκευής της 'δημόσιας τάξης' υπό την καπιταλιστική αναδιάρθρωση της οικονομίας. Προς αυτήν την κατεύθυνση επιχειρεί να αναδείξει, την ιδεολογικό-πολιτική σύνδεση της εγκληματολογικής θεωρίας των 'ύσπασμένων τζαμιών' με τις πολιτικές μείωσης της βλάβης και κατ' επέκταση με την πολιτική των «χώρων εποπτευόμενης χρήσης», καθώς και τη διαλεκτική τους σύνθεση στην πολιτική οικονομία της αστυνόμευσης του κοινωνικού χώρου.

Ομιλία II

Η διάδραση χρηστών ψυχοτρόπων ουσιών με φορείς άσκησης επίσημου κοινωνικού ελέγχου κατά την περίοδο της κρίσης στην Ελλάδα: Αναπαραστάσεις Θεραπευόμενων του Ο.ΚΑ.ΝΑ.

Χαρίκλεια Τσατσαρώνη

Ψυχολόγος, Προϊστάμενη Τμήματος Έρευνας, Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών, Ο.ΚΑ.ΝΑ

Αγγελική Κίτσιου

Κοινωνιολόγος, Τμήμα Έρευνας, Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών, Ο.ΚΑ.ΝΑ.

Παρασκευή Καρακούλα

Ψυχολόγος, Τμήμα Έρευνας, Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών, Ο.ΚΑ.ΝΑ.

Θεονύμφη Θαλασσινού

Υπεύθυνη Κέντρου Υποδοχής Ενημέρωσης και Προσανατολισμού, Ο.ΚΑ.ΝΑ

Η μείωση της βλάβης αποτελεί βασικό τομέα της σύγχρονης πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των εξαρτήσεων, που μεταξύ άλλων, αφορά και στη δυνατότητα της αστυνομίας να αποτελεί ενδιάμεσο κρίκο για την προώθηση των εξαρτημένων στις υπηρεσίες υγείας, προκειμένου να διασφαλισθεί η προστασία της υγείας των ίδιων και του κοινωνικού συνόλου, καθώς και η αντιμετώπισή τους με όρους που δεν προσκρούουν στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι, ο ρόλος της αστυνομίας, ως βασικός φορέας επίσημου κοινωνικού ελέγχου, μελετάται ως

πολιτική διαδικασία που εκφράζει το συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσα στις εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες στον τομέα της εξάρτησης και διαμορφώνει το επίπεδο δευτερογενούς εγκληματοποίησης. Δεδομένου ότι οι πολιτικές που ακολουθούνται στην Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της διάδοσης της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών (*χρήση, καλλιέργεια, διακίνηση, εμπορία*) δεν είναι ομοιογενείς στα περισσότερα κράτη, ο ρόλος της αστυνομίας είναι καθοριστικός για την αντιμετώπιση των χρηστών ουσιών από το εκάστοτε ποινικό σύστημα, θέτοντας ως βασικό κριτήριο επιλογής τη βαρύτητα της εκάστοτε παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Ωστόσο, η βαρύτητα αυτή κρίνεται από την αστυνομία με υποκειμενικά κριτήρια, τα οποία συμπεριλαμβάνουν και τα ατομικό-κοινωνικά χαρακτηριστικά του κάθε εξαρτημένου, τείνοντας στη διατήρηση και αναπαραγωγή των σχέσεων ανισότητας στον τομέα της εξάρτησης. Στη βάση αυτή κρίνεται ενδιαφέρον να διερευνηθεί εμπειρικά η διάδραση χρηστών ψυχοτρόπων ουσιών με την αστυνομία στα χρόνια της ελληνικής κρίσης και πώς ο ρόλος της συμβάλλει στην αντιμετώπιση και διαχείριση της ουσιοεξάρτησης στην Ελλάδα, σύμφωνα με τις σύγχρονες πολιτικές. Για την υλοποίηση της έρευνας αξιοποιήθηκε η μέθοδος της δομημένης συνέντευξης, η οποία πραγματοποιήθηκε με 56 χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών, μέλη των ομάδων προ-εισαγωγής του Κέντρου Υποδοχής, Ενημέρωσης και Προσανατολισμού του Ο.ΚΑ.ΝΑ. Τα αποτελέσματα της έρευνας, αν και δεν είναι γενικεύσιμα, παρέχουν μια πρώτη εικόνα σχετικά με την επίδραση της αστυνομικής εμπλοκής στους χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών, ενεργοποιώντας ένα σύμπλεγμα πολιτικών και δράσεων που κατ' επέκταση οδηγεί στον ποινικό στιγματισμό τους, ενισχύοντας και παγιώνοντας τις παρεκκλίνουσες συμπεριφορές τους, αλλά και δημιουργώντας πεποιοθήσεις για το τι είναι δίκαιο και τι είναι άδικο. Παράλληλα, τα αποτελέσματα αναδεικνύουν αλλαγές στον τομέα της ουσιοεξάρτησης στην Ελλάδα, οι οποίες έχουν προκύψει εξαιτίας της κρίσης.

Ομιλία III

Η έκτιση ποινής φυλάκισης από τους πολίτες τρίτων χωρών: Γενικά χαρακτηριστικά. Ανασταλτικοί παράγοντες κατά την είσοδό τους στο κατάστημα κράτησης και κατά την κοινωνική τους επανένταξη μετά την αποφυλάκιση

Κατερίνα Γουργουρίνη

Διπλωματούχος Κοινωνική Λειτουργός, Κατάστημα Κράτησης Πάτρας

Βασιλική Μπούνα

Κοινωνική Λειτουργός, Κατάστημα Κράτησης Πάτρας

Το μεταναστευτικό φαινόμενο αποτελεί ένα από τα πλέον σημαντικά ζητήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι σύγχρονες κοινωνίες. Η διαχείριση του φαινομένου σχετίζεται με τις κοινωνίες υποδοχής και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των πολιτών τρίτων χωρών ενώ συνιστά βασική προτεραιότητα σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ποσοτική και ποιοτική μεταβολή του δείκτη εγκληματικότητας στην Ελλάδα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, όσον αφορά στο κοινό και οργανωμένο έγκλημα, συνδέθηκε σε ένα βαθμό και με την αθρόα εισροή μεταναστών. Η παρούσα μελέτη εστιάζει στους πολίτες τρίτων χωρών -με έμφαση σε εκείνους που εισήλθαν στη χώρα χωρίς νόμιμες διατυπώσεις- και τελούν υπό κράτηση για διάφορα ποινικά αδικήματα. Σκοπός είναι να αναδειχθούν πτυχές που συνδέονται με τη διαδικασία εισαγωγής μεταναστών κρατουμένων στο χώρο της φυλακής, τις προκύπτουσες δυσκολίες, τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ομάδας πληθυσμού, τους παράγοντες που δυσχεραίνουν αφενός την κράτησή τους και αφετέρου την κοινωνική τους επανένταξη μετά την αποφυλάκιση. Η μεθοδολογία επικεντρώνεται στη μελέτη και εμπειρική καταγραφή στοιχείων που αφορούν τους πολίτες τρίτων χωρών, οι οποίοι εκτίουν ποινή ή είναι προσωρινά κρατούμενοι σε καταστήματα κράτησης. Κατά την εισαγωγή πολιτών τρίτων χωρών στο κατάστημα κράτησης, συχνά συναντώνται πρόσθετες δυσκολίες, συγκριτικά με το λοιπό πληθυσμό των κρατουμένων. Σε μεγάλο βαθμό αυτό συνδέεται με τον παράγοντα της γλώσσας και της επικοινωνίας που δυσχεραίνει την αρχική διαδικασία λήψης στοιχείων ιστορικού, καταγραφής αναγκών και διευκρίνισης ζητημάτων που τους αφορούν. Η απουσία νομιμοποιητικών εγγράφων σε πολλές περιπτώσεις κρατουμένων, παρεμποδίζει τη διαδικασία ταυτοποίησης από τις διωκτικές και δικαστικές αρχές, αποτρέπει τη μεταβολή στοιχείων που συνδέονται με την ποινική τους κατάσταση και αναστέλλει ενέργειες που θα λειτουργούσαν βοηθητικά προς εκείνους. Τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, οι εξαρτήσεις, η κατάσταση υγείας, η οικονομική αδυναμία καθώς και η έλλειψη

οικογενειακού – υποστηρικτικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα, αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες τόσο για την κράτηση όσο και για την πορεία αποκατάστασης του συγκεκριμένου πληθυσμού.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 13.4

Στρογγυλό τραπέζι: Προσφυγικό και επιμορφώσεις εκπαιδευτικών: από την επεξεργασία των εμπειριών στην ενδυνάμωση.

Το ‘προσφυγικό’ αποτελεί κορυφαία κοινωνική, πολιτική αλλά και γνωστική πρόκληση τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι το βάρος αυτής της πρόκλησης κατανεμήθηκε άνισα στην ΕΕ με τη χώρα μας να αναλαμβάνει ένα μεγάλο μέρος, σαφώς δυσανάλογο του μεγέθους της. Ωστόσο το βάρος της καθημερινής διαχείρισης και το τεράστιο ψυχικό άγχος που τη συνόδευε, κυρίως για όσους βρέθηκαν στην ‘πρώτη γραμμή’, είχαν και μια άλλη διάσταση –αυτή της εμπειρίας πρωτόγνωρων καταστάσεων με επιπτώσεις οικουμενικών διαστάσεων. Ειδικότερα στη χώρα μας το μεταναστευτικό και προσφυγικό παράγει πολιτικούς πειραματισμούς και νέες μορφές διακυβέρνησης της κρίσης. Οδηγεί σε μετασχηματισμούς του «ανθρωπισμού», σε ανασηματοδοτήσεις της «φίλοξενίας» και της «αλληλεγγύης», στην παραπέρα ηθικοποίηση της πολιτικής. Συμβάλλει σε νέες μορφές κοινωνικότητας και επικοινωνίας, σε νέες μορφές συνάρθρωσης του τοπικού με το οικουμενικό μέσα από τη χρήση νέων τεχνολογιών στο μεταίχμιο ανάμεσα σε διαφορετικές γλωσσικές και πολιτισμικές κοινότητες. Δημιουργεί νέους τομείς της οικονομίας και νέα επαγγέλματα. Επηρεάζει την ψυχική οικονομία σε ένα βαθύτερο επίπεδο, εγκαλώντας ανακλαστικά που διαμορφώνουν συχνά πρωτόγνωρες συμπεριφορές. Μέσα από την πρόσφατη εμπειρία ανθρωπιστικής διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης προσφέρεται, λοιπόν, η δυνατότητα να ξανα-σκεφθούμε όλα τα παραπάνω ζητήματα. Το σημαντικότερο, το προσφυγικό μας καλεί να αναθεωρήσουμε εδραιωμένες πεποιθήσεις, ακόμη και παγιωμένες εννοιολογικές χρήσεις, τις ίδιες τις λέξεις με τις οποίες έχουμε κωδικοποιήσει την μακροχρόνια εμπειρία των μεταναστεύσεων στη βάση ηγεμονικών κανονιστικών τόπων και προταγμάτων.

16:00-17:30 ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Οι Κοινωνικές Επιστήμες και η Πανεπιστημιακή τους Αποκατάσταση στην Μεταπολιτευτική Ελλάδα: Από τον ‘Νόμο Πλαίσιο’ (Ν. 1268) στην ‘εποχή των συγχωνεύσεων’

Η ανθρωπολογία στο θερμοκήπιο: Σύντομος κριτικός απολογισμός της πορείας προς τη θεσμική ενηλικίωση

Ευθύμιος Παπαταξιάρχης

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας & Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η γεωγραφία σε μια αδιάφορη γι' αυτήν κοινωνία

Κωστής Χατζημιάλης

Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ημιτελής και ανεσταλμένος ελληνικός εκσυγχρονισμός. Η θέση της κοινωνιολογίας ως μίας επιστήμης της νεωτερικότητας

Σωτήρης Χτούρης

Καθηγητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τέσσερις δεκαετίες πολιτικής επιστήμης στο ελληνικό πανεπιστήμιο: Σύντομος κριτικός απολογισμός

Χρήστος Λυριντζής

Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, ΕΚΠΑ

Η γεωγραφία στην ελληνική πανεπιστημιακή περιφέρεια: Η 25χρονη εμπειρία του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Ελένη Μπριασούλη

Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Έρευνα, γραφή και διδασκαλία της ιστορίας από τη Μεταπολίτευση μέχρι σήμερα. Οι θεσμοί και τα πρόσωπα, επιτεύγματα και ελλείψεις

Χρήστος Χατζηιωσήφ

Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Συμπληρώθηκαν 32 χρόνια λειτουργίας του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας και 30 χρόνια από την ίδρυση της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου το 1989. Η ίδρυση της Σχολής μας, στην αρχή με τρία Τμήματα –Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Κοινωνιολογίας και Γεωγραφίας- και αργότερα με την προσθήκη του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, ήταν μέρος σημαντικών δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων στο ελληνικό πανεπιστήμιο τη δεκαετία του '80 που έλυσαν μακροχρόνιες επιστημονικές εκκρεμότητες και δημιούργησαν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την άνθιση των κοινωνικών επιστημών. Επιστημονικοί κλάδοι με τεράστια παράδοση διεθνώς όπως η κοινωνιολογία, η κοινωνική ανθρωπολογία, η γεωγραφία, η πολιτική επιστήμη αλλά και η οικονομική και κοινωνική ιστορία για πρώτη φορά αποκαταστάθηκαν στο ελληνικό πανεπιστήμιο με ολοκληρωμένα προγράμματα σπουδών σύμφωνα με διεθνή πρότυπα εξασφαλίζοντας έτσι τους όρους της ακαδημαϊκής τους αναπαραγωγής στον ελληνικό χώρο. Στη συνέχεια με τη θεσμοθέτηση των μεταπτυχιακών σπουδών καλλιεργήθηκαν υπο-κλάδοι και νέες ειδικότητες ενώ παράλληλα αναπτύχθηκε και η κοινωνική έρευνα. Καθώς μπαίνουμε σε μια νέα ιστορική φάση επιβάλλεται να γίνει ένας κριτικός απολογισμός. Στο στρογγυλό τραπέζι για τις Κοινωνικές Επιστήμες θα συζητήσουν τα παρακάτω ερωτήματα. Πώς επέδρασε ο Ν 1268, που κατάργησε την έδρα και θεσμοθέτησε το Τμήμα, στην πανεπιστημιακή αποκατάσταση των Κοινωνικών Επιστημών τις δεκαετίες του '80 και '90; Πώς διαμορφώθηκε το πεδίο των Κοινωνικών Επιστημών τα τελευταία χρόνια; Ποιοι νέοι κλάδοι αναδείχθηκαν, υπό ποιες προϋποθέσεις συγκροτήθηκαν και σε ποιες επιμέρους θεωρητικές και θεματικές κατευθύνσεις κινήθηκαν; Ποιος ήταν ο ρόλος της περιφερειακότητας στη συνομιλία των επιμέρους κλάδων; Τι κληρονομιά άφησαν εκείνες οι μεταρρυθμίσεις και πώς στεκόμαστε σήμερα απέναντί τους; Πώς αναδιατάσσονται οι Κοινωνικές Επιστήμες στην Ελλάδα, σε ποιες κατευθύνσεις και με ποιες προοπτικές την 'εποχή των συγχωνεύσεων'

18:00-19:30 ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14.1

Ομιλία I

Η αναπαραγωγή του πληθυσμού στο Αρχιπέλαγος του Αιγαίου 1920-2016: Μακροχρόνιες τάσεις και πρόσφατες ανατροπές στους δείκτες γονιμότητας

Βασίλειος Γαβαλάς

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πάυλος Μπαλτάς

Ερευνητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η «μετάβαση γονιμότητας» στα νησιά του Αιγαίου, η διαδικασία δηλαδή που οδήγησε τους πληθυσμούς από ένα καθεστώς «φυσικής γονιμότητας» στο σημερινό καθεστώς ελεγχόμενης γονιμότητας, έχει μελετηθεί ελάχιστα λόγω έλλειψης αξιόπιστων και αδιάλειπτων (όσον αφορά τη χρονική συνέχεια) δεδομένων. Προσπαθήσαμε να ξεπεράσουμε το εμπόδιο της έλλειψης δεδομένων και να προσεγγίσουμε εξειδικευμένους δημογραφικούς δείκτες για τη γαμήλια και την ολική γονιμότητα στα νησιά που εξετάζουμε καταφεύγοντας σε μεθόδους που χρησιμοποιούνται κυρίως στην ιστορική δημογραφία (Coale's indices of fertility) και σε μεθόδους έμμεσης εκτίμησης των δεικτών Total Fertility Rate και Total Marital Fertility Rate από απογραφικά δεδομένα. Μία πρώτη

διαπίστωση είναι ότι από το 1920 μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1970 τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου (Κυκλάδες και Δωδεκάνησα) παρουσίαζαν υψηλότερη γονιμότητα από την Ελλάδα, ενώ αυτά του Βορείου Αιγαίου χαμηλότερη. Η διαφορά στη γονιμότητα μεταξύ Βορείου και Νοτίου Αιγαίου δεν οφειλόταν τόσο στον έλεγχο των γεννήσεων όσο στα διαφορετικά πρότυπα γάμου που επικρατούσαν στα δύο άκρα του Αιγαίου. Από τη δεκαετία του 1980 και εξής τόσο τα πρότυπα γονιμότητας όσο και γαμηλιότητας συγκλίνουν και στις μέρες μας τα νησιά καταγράφουν πλέον ελάχιστα υψηλότερη γονιμότητα από την Ελλάδα με το Βόρειο Αιγαίο να είναι προηγείται ελαφρώς του Νοτίου Αιγαίου.

Ομιλία II

Θεολογείν περί φύλου και σεξουαλικότητας. Έμφυλες και άφυλες ταυτότητες στη δημιουργία νέων μορφών οικογένειας και συμβίωσης

Νικόλαος Ματθαίου

Συντονιστής, Θεολόγων Βορείου Αιγαίου

Η επιστήμη της Θεολογίας και η Εκκλησία αντιμετωπίζει διαχρονικά το καίριο ζήτημα των ανθρώπινων σχέσεων στα πλαίσια του Φύλου και της Σεξουαλικότητας, όσο και των μορφών συμβίωσης των ανθρώπων. Το ανθρώπινο φύλο και η σεξουαλικότητα εξετάζεται στα πλαίσια της ορθόδοξης διδασκαλίας μέσα στον χρόνο βασισμένη στην Αγία Γραφή όσο και στα έργα των πατέρων της Δυτικής και Ανατολικής Εκκλησίας. Η σχέση του ανδρικού όχι μόνο ως σεξουαλική πράξη αλλά ως κοινωνία προσώπων στα πλαίσια ενός ολοκληρωμένου έρωτα απασχολεί και σήμερα την Θεολογία και την Εκκλησία. Οι νέες συνθήκες ζωής επιβάλλουν νέες μορφές συμβίωσης και οικογένειας για την κοινωνία. Η στάση της εκκλησίας εμφορείται από την γόνιμη παράδοσή της όσο και την προσαρμογή της στα νέα δεδομένα. Έτσι μέσα από τον ανοικτό εκκλησιαστικό κοινοτισμό προβάλλει τους ανόμοιους –μεικτούς γάμους όσο και το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης. Μέσω της διαθεματικότητας, της Θεολογίας με την Κοινωνιολογία, την Ανθρωπολογία και την Ιστορία προσεγγίζεται ένα τόσο ευαίσθητο όσο και ανθρώπινο θέμα. Κάθε οντολογική-ανθρωπολογική άποψη εκφράζει στάση ζωής και ευθύνεται για θέσεις όπως αποδοχή του διαφυλικού ανοίγματος ως ουσιώδους ανοίγματος της κοινωνίας όσο και την απόρριψή του. Η Θεολογία λαμβάνοντας τα δεδομένα και των άλλων επιστημών όπως της Κοινωνιολογίας Ιστορίας, Ανθρωπολογίας νοηματοδοτεί με ξεχωριστό τρόπο τις σχέσεις των δύο φύλλων ως κοινωνία προσώπων και αγάπης, ως μία θεοφάνεια για την ριζική ανακαίνιση των διαπροσωπικών σχέσεων.

Ομιλία III

Transhumanism και βιοπολιτική: Προσεγγίσεις και παραδείγματα

Στέργιος Ψηφής

Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ηλέκτρα Πετράκου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στόχος αυτής της εργασίας είναι η μελέτη του transhumanism και της σχέση του με την βιοπολιτική. Πιο συγκεκριμένα η έννοια της βιοπολιτικής και βιοξευσίας, όπως την ανέλυσε ο Foucault, αναφέρεται σε σχέσεις εξουσίας όπου διαπλάθεται το σώμα σε ατομικό και πληθυσμιακό επίπεδο. Κάτω από αυτό το πρίσμα, ο άνθρωπος αποτελεί πολύ-υπόστατη ολότητα, που ορίζει και νοηματοδοτεί τον χώρο γύρω του και εντός του, και αφορά από την ανατομοφυσιολογική του ύλη ως την διυποκειμενική ψηφιακή του πραγματικότητα. Η έννοια transhumanism αναφέρεται στη μεταμόρφωση της ανθρώπινης φυσιολογίας μέσω ανάπτυξης και χρήσης προηγμένων τεχνολογιών GRIN (Genetics, Robotics, Informatics, Nanotechnologies) με σκοπό τη μέγιστη βελτιστοποίηση των ανθρώπινων πνευματικών και σωματικών ικανοτήτων. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζουμε μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, συζητήσεις, συνεντεύξεις και αναρτήσεις σε ιστοσελίδες και μια χαρτογράφηση των κέντρων έρευνας σε παγκόσμιο επίπεδο που ασχολούνται με αυτά τα θέματα. Ως ιδιαίτερο παράδειγμα υιοθετούμε τη διάδραση εγκεφάλου και ψηφιακών μέσων/ τεχνητής νοημοσύνης και οι τρόποι που τα δίκτυα διαμορφώνουν και αλλάζουν το χώρο ψηφιακά και

κοινωνικά. Τα ερωτήματα που προσπαθούμε να επεξεργαστούμε είναι οι τρόποι που οι transhumans αναδιαμορφώνουν σχέσεις και δυναμικές εμπλουτίζοντας τις σχέσεις εξουσίας, τις νέες αφηγήσεις ισχυρών και ικανών για το παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και τι είδους νέοι διαχωρισμοί και διακρίσεις δημιουργούνται μεταξύ ροποποιημένων και μη.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14.2

Ομιλία I

Διαστάσεις της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα

Στυλιανός Ιωάννης Τζαγκαράκης

Μεταδιδακτορικός ερευνητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Λεωνίδας Δημήτριος Κοτρόγιαννος

Μεταπτυχιακός φοιτητής, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Η προσφυγική κρίση στην Ελλάδα μετά το 2015 έθεσε δύο κύριες κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση των άμεσων και των έμμεσων κοινωνικο-οικονομικών επιδράσεων. Αφενός, υπάρχει η αναγκαιότητα της άμεσης ανθρωπιστικής αντιμετώπισης των προσφυγικών κυμάτων και της προσφοράς αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης και αφετέρου η επιτάχυνση των διαδικασιών παροχής ασύλου σε συνδυασμό με την αναγκαιότητα παρεμβάσεων ως προς την κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωση των προσφύγων που θα παραμείνουν στην Ελλάδα. Η μελέτη των δυο αυτών κατευθύνσεων είναι απαραίτητη ώστε να αναδειχθούν τα κενά, οι αναγκαιότητες και οι παρεμβάσεις σε επίπεδο εφαρμογής πολιτικής που θα διαμορφώσουν καλύτερες συνθήκες τόσο στις δομές φιλοξενίας όσο και στην μετέπειτα διαδικασία ένταξης. Βασικό αντικείμενο της συγκεκριμένης εισήγησης είναι η μελέτη του επιπέδου ανταπόκρισης των αρχών στην Ελλάδα ως προς τις παραπάνω κατευθύνσεις και οι προοπτικές που αυτή η εμπειρία μπορεί να καταστεί ευκαιρία για την δημιουργία των προϋποθέσεων κοινωνικής ευημερίας για τους πρόσφυγες μέσα στο ελληνικό κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο. Η συγκεκριμένη μελέτη θα συμπεριλάβει τόσο το θεωρητικό πλαίσιο των αντίστοιχων εννοιών του πρόσφυγα και του μετανάστη όσο και υφιστάμενα δεδομένα αναφορικά με τις πολιτικές διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος στην Ελλάδα, με στόχο αφενός την αξιολόγηση του βαθμού ανταπόκρισης των ελληνικών αρχών και αφετέρου την ανάδειξη των προτεραιοτήτων σε επίπεδο παρεμβάσεων που θα ανταποκρίνονται στα προβλήματα που ανακύπτουν σύμφωνα με τα υφιστάμενα δεδομένα.

Ομιλία II

Οι μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές και οι προκλήσεις για την Ευρώπη και την Ελλάδα: σταθερές θεσμικές απαντήσεις σε ρευστό πολιτικό περιβάλλον

Αναστάσιος Γιουζέπας

Πολιτικός Επιστήμων - Διεθνολόγος, Διδάκτωρ Παντείου Πανεπιστημίου, Χειριστής υποθέσεων ασύλου, Υπηρεσία Ασύλου

Αναστασία Χαλκιά

Δρ, Διδάσκουσα Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, Προϊσταμένη ΕΑΔΠΥΠ, Υπηρεσία Ασύλου

Η Ευρώπη τα τελευταία χρόνια έχει δεχθεί αυξημένο αριθμό μεταναστών και προσφύγων. Ειδικότερα η Ελλάδα, αλλά και η Ιταλία, βρισκόμενες στη νότια περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συγκαταλέγονται μεταξύ των κρατών με τις μεγαλύτερες εισροές. Υπό το πρίσμα αυτό, αναγνωρίζεται ότι πλέον είναι η σειρά της Ευρώπης να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που ανακύπτουν είτε από το μέγεθος του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνηση, είτε από ποιοτικά χαρακτηριστικά του που σχετίζονται με τις χώρες προέλευσης / καταγωγής του. Περαιτέρω, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της αντιμετωπίζουν διακριτές προκλήσεις σε τρεις φάσεις κατά την εξέλιξη του φαινομένου της μετακίνησης των προσφύγων, δηλαδή κατά τη δημιουργία, την υποδοχή σε ευρωπαϊκό έδαφος και την ένταξη των «νεοεισερχομένων» στις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις ευρωπαϊκές και ελληνικές απαντήσεις στις απαιτήσεις της υποδοχής και

της ένταξης. Περιγράφεται η εξέλιξη της ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου, η οποία συνέπεσε με την περίοδο των αυξημένων μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών, και αναδεικνύονται οι δυνάμεις και αδυναμίες της. Γίνεται προσπάθεια κριτικής αποτίμησης των τρόπων / μέτρων προσαρμογής των «νεοεισερχομένων» στην ελληνική κοινωνία και καταδεικνύονται οι δυσκολίες και οι ευκαιρίες που ανακύπτουν. Η εισήγηση ολοκληρώνεται με την παράθεση ιδεών και προτάσεων σχετικά με την ευρωπαϊκή και την ελληνική διαχείριση των σημερινών ροών μεταναστών και κυρίως προσφύγων

Ομιλία III

Οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας στο πλαίσιο Ανοιχτής Δομής Φιλοξενίας Προσφύγων: Προκλήσεις, δυσκολίες, βιώματα

Όλγα Τσικαλάκη

Ψυχολόγος, Msc Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός Συντονίστρια Ψυχοκοινωνικού Κλιμακίου Δομής Ελαιώνα – ΥΠΥΤ/Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής

Χριστίνα Σκούρτη

Πτυχιούχος Κοινωνικών Σπουδών, Συντονίστρια Ψυχοκοινωνικού Κλιμακίου Δομής Ελαιώνα – ΥΠΥΤ/Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής

Δημήτριος Γεωργιάδης

Δρ Ψυχολόγος- Ψυχοπαιδαγωγός, Προϊστάμενος Ανοιχτής Δομής Φιλοξενίας Ελαιώνα- ΥΠΥΤ-Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής

Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η ανάδειξη των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι ψυχολόγοι και οι κοινωνικοί λειτουργοί που παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής στο πλαίσιο της Ανοιχτής Δομής Φιλοξενίας Προσφύγων καθώς και των κυρίαρχων ζητημάτων που ανακύπτουν στη συμβουλευτική διαδικασία, με έμφαση στην επίδραση πολιτισμικών παραγόντων. Η σχετική βιβλιογραφία καταδεικνύει τις ιδιαιτερότητες των επαγγελματιών ψυχικής υγείας, καθώς και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι με πρόσφυγες, οι οποίες σχετίζονται με τις δυσκολίες του πλαισίου, πολιτισμικές διαφορές, γλωσσικούς φραγμούς, ελλιπή εξοικείωση με το σύστημα υγείας, τραυματικές εμπειρίες, διαφορετική νοσηματοδότηση της ασθένειας και της θεραπείας και τέλος, αρνητικές στάσεις. Η ποιοτική έρευνα διενεργήθηκε με τη διεξαγωγή ημιδομημένων συνεντεύξεων σε δείγμα επαγγελματιών ψυχικής υγείας που εργάζονται στην Κοινωνική Υπηρεσία μιας δομής φιλοξενίας προσφύγων/μεταναστών που παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες και ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων αναδείχτηκαν οι βασικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι επαγγελματίες, τα κυριότερα αιτήματα με τα οποία απευθύνονται σε αυτούς οι ωφελούμενοι, παράγοντες που διευκολύνουν και δυσχεραίνουν τη συμβουλευτική διαδικασία, παράγοντες που λειτουργούν επιβαρυντικά ή ενισχυτικά στην ψυχική υγεία των ωφελούμενων. Τα ευρήματα επιβεβαιώνονται και από την υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία, καταδεικνύουν όμως πιο συγκεκριμένα τις δυσκολίες, και τις ιδιαίτερες ανάγκες τόσο των επαγγελματιών όσο και των εξυπηρετούμενων στο συγκεκριμένο εργασιακό πλαίσιο, ενώ δίνεται έμφαση στο προσωπικό βίωμα του επαγγελματία και στη διαφοροποίηση της συμβουλευτικής διαδικασίας. Ως βασικές δυσκολίες εμφανίζονται δυσκολίες που σχετίζονται με το πλαίσιο, έλλειψη κατάλληλων υπηρεσιών, εντάσεις και συγκρούσεις μεταξύ εργαζομένων, μεγάλος φόρτος εργασίας, ψυχοπιεστικές συνθήκες εργασίας και τέλος, συναισθηματική υπερεμπλοκή. Τονίζεται επίσης, η σημασία της επαρκούς διερμηνείας, η επίδραση των πολιτισμικών παραγόντων και η ανάγκη πολιτισμικής επάρκειας του επαγγελματία. Τέλος, φωτίζεται ιδιαίτερα η σημασία των μεταναστευτικών παραγόντων για την ψυχική υγεία των ωφελούμενων, εύρημα που επίσης είναι σύμφωνο με τη σχετική βιβλιογραφία.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14.3

Ομιλία I

Μουσουλμάνοι στην Ελλάδα: Από το στερεότυπο του τρομοκράτη στις κοινωνικές ανισότητες

Αλέξανδρος Σακελλαρίου

Δρ. Κοινωνιολογίας, ερευνητής, Πάντειο Πανεπιστημίο, Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Από την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 και εξής, αλλά κυρίως έπειτα από την εμφάνιση και εξάπλωση του αυτό-αποκαλούμενου Ισλαμικού Κράτους κυριάρχησε διεθνώς, αλλά και στην Ελλάδα το στερεότυπο του Μουσουλμάνου τρομοκράτη και του Ισλάμ ως μίας απάνθρωπης και ακραία βίαιης θρησκείας. Η παρούσα εισήγηση στηρίζεται στα πρώτα ευρήματα ενός ευρωπαϊκού ερευνητικού προγράμματος (Horizon 2020-DARE-Dialogue about Radicalisation and Equality) που έχει σκοπό να μελετήσει τη ριζοσπαστικοποίηση των νέων και την ενδεχόμενη σύνδεσή της με τις ανισότητες. Ειδικότερα, θα παρουσιαστούν τα πρώτα ευρήματα από την επιτόπια παρατήρηση σε χώρους προσευχής και από συνεντεύξεις με νέους Μουσουλμάνους (18-35 ετών) που ζουν στην Ελλάδα αρκετά χρόνια, έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ή έχουν μεταστραφεί στο Ισλάμ. Αρχικά θα εξεταστούν κριτικά και θα αποσαφηνιστούν ορισμένοι θεμελιώδεις όροι της συζήτησης όπως εξτρεμισμός, ριζοσπαστικοποίηση, τρομοκρατία, φονταμενταλισμός, σαλαφισμός, Ισλαμοφοβία προκειμένου εν συνεχεία να γίνει αναφορά στα ευρήματα της έρευνας πεδίου. Εν συνεχεία θα γίνει αναφορά στη θεωρητική συζήτηση περί σύνδεσης ριζοσπαστικοποίησης και ανισοτήτων, 'σωρευτικού/αθροιστικού' εξτρεμισμού (cumulative extremism), και αιτίων ένταξης των νέων Μουσουλμάνων διεθνώς σε βίαιες Ισλαμιστικές ομάδες. Σημαντική παράμετρο θα αποτελέσει η βιωματική/εμπειρική διάσταση του θέματος, του πώς δηλαδή οι ίδιοι οι Μουσουλμάνοι στην Ελλάδα επηρεάστηκαν και επηρεάζονται από τα διεθνή γεγονότα, καθώς και αν υπάρχουν ανισότητες και ρατσισμός (Ισλαμοφοβία) στην ελληνική κοινωνία. Καταλήγοντας στην εισήγηση θα τονιστεί αφενός η ύπαρξη ανισοτήτων για τους Μουσουλμάνους με έμφαση στη θεσμική τους διάσταση (μακρο-κοινωνικό επίπεδο), η οποία εμφανίζεται να βιώνεται για την ελληνική περίπτωση περισσότερο αρνητικά σε σχέση με την κοινωνική (σε επίπεδο κοινωνίας/μικρο-κοινωνικό επίπεδο) και αφετέρου η απουσία σύνδεσης κοινωνικών ανισοτήτων και ριζοσπαστικοποίησης, αλλά και του 'σωρευτικού/αθροιστικού' εξτρεμισμού. Εκτός αυτού θα υπογραμμιστεί η ανάγκη περαιτέρω ποιοτικών ερευνών που δίνουν έμφαση στα υποκείμενα και όχι οι εκ των άνω προσεγγίσεις που επικεντρώνονται στην ασφάλεια, στην τρομοκρατία και τη γεωπολιτική χωρίς επαρκή γνώση του πεδίου.

Ομιλία II

Η εμπλοκή της έννοιας της 'ανθρωπιστικής κρίσης' στις διαδικασίες ταυτοποίησης των εθελοντών και εθελοντριών στις δομές υποδοχής και φιλοξενίας μεταναστών/μεταναστριών και προσφύγων

Παρασκευή Δεληκάρη

Δρ Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, Σύμβουλος Α' στην Εκπαίδευση Προσφύγων (ΙΕΠ)

Στο κείμενο αυτό, διερευνούμε τους όρους με τους οποίους η έννοια της *ανθρωπιστικής κρίσης* ενέχεται στη συγκρότηση των ταυτοτήτων του εθελοντικού προσωπικού των δομών φιλοξενίας μεταναστών/μεταναστριών και προσφύγων. Το κείμενο αξιοποιεί δευτερογενές υλικό ως εμπειρικό: δηλαδή, πρόσφατες δημοσιεύσεις του Παρατηρητηρίου της Μεταναστευτικής και Προσφυγικής Κρίσης στο Αιγαίο, τις *Εκθέσεις και Ετήσιες Αναφορές* του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες, την Ετήσια Έκθεση του 2017 για την Ελλάδα του Asylum Information Database (aida). Θεωρητικά και μεθοδολογικά αντλούμε από την πολιτική θεωρία του λόγου (political discourse theory) όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από τους Ernesto Laclau, Chantal Mouffe & Γιάννη Σταυρακάκη, και κυρίως τις παραδοχές της για τη ρηματική και δυναμική συγκρότηση των ταυτοτήτων μέσω ποικίλων συναρθρώσεων (articulations) και την έννοια του κομβικού σημείου (nodal point) προκειμένου να ορίσουμε την έννοια της *ανθρωπιστικής κρίσης*. Η ερευνητική υπόθεση είναι ότι οι ανθρωπιστικοί όροι (ανθρωπιστική κρίση, ανθρωπιστική βοήθεια), με τους οποίους δικαιολογείται θεσμικά και περιγράφεται η εμπλοκή των εθελοντών και εθελοντριών στις δομές

φιλοξενίας των ματαναστών/μεταναστριών και προσφύγων, επηρεάζει τους όρους της αλληλεπίδρασης και ταυτοποίησης. Είναι ενδεικτική προς αυτή την κατεύθυνση η επίκληση της «κοινής ανθρώπινης ιδιότητας» από πολλούς εθελοντές και εθελόντριες, ως σημείο σύγκλισης και επικοινωνίας του μη μεταναστευτικού και μη προσφυγικού πληθυσμού των δομών με τους μετανάστες/μετανάστριες και πρόσφυγες. Αυτό που ενδιαφέρει το κείμενο αυτό είναι η πιθανότητα, οι αυθαίρετες μετατοπίσεις και αναγωγές της *ανθρωπιστικής σε ανθρώπινη* ιδιότητα να συμβάλλουν εντέλει σε αυθαιρεσίες σε βάρος των μεταναστών/μεταναστριών και προσφύγων και στην αναπαραγωγή στερεοτυπικών αναπαραστάσεων των μεταναστών/μεταναστριών ή/και σχετικών με το φύλο, σε πείσμα των διαφορετικών προθέσεων των εθελοντών και εθελοντριών.

Ομιλία III

Νοηματοδοτήσεις της αλληλεγγύης στους πρόσφυγες-μετανάστες στην Λέσβο

Χαλήλ Ιμάμογλου

Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η παρούσα εργασία προσπαθεί να ακολουθήσει χρονικά την κατασκευή της επονομαζόμενης προσφυγικής κρίσης και να προβληματοποιήσει τις σύγχρονες κοινωνικές ταυτότητες των δρώντων υποκειμένων. Η παρούσα ποιοτική κοινωνική έρευνα επιχειρεί να αναδείξει όψεις των πρακτικών, των ταυτοτήτων και των βιωμάτων των ακτιβιστ(ρι)ών, που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες αλληλεγγύης στους πρόσφυγες-μετανάστες: α) No Border Kitchen Lesvos, β) Κοινωνική κουζίνα «Ο άλλος άνθρωπος» και γ) Αλληλεγγύη Λέσβου: Πίκπα. Μέσα από τους λόγους των αλληλέγγυων έρχονται στην ορατότητα οι αθέατες διαδράσεις μεταξύ τους, οι προσδιορισμοί και τα περιεχόμενα που δίνουν στις δικές τους ζωές, «αναγκαστικής» συνύπαρξης. Ένα πλέγμα ανθρώπινων σχέσεων που αναδεικνύει τον πλουραλισμό της δημιουργικότητας του «κοινωνικού δραν». Η κατανόηση του «άλλου» και η «αλληλεγγύη» σε αυτόν είναι διαδικασίες πολύπλοκες, που δεν εκκινούν ως μια *de facto* κατάσταση, αλλά ως μια δυνατότητα επιλογής συγκεκριμένων χαρακτηριστικών και τρόπων, με τους οποίους αντιλαμβάνεσαι τον «άλλον» και συνακόλουθα πτυχές του «εαυτού». Οι αναπόφευκτες ασυνέχειες και αντιφάσεις των αφηγήσεων των συνεντευξιζόμενων φανερώνουν τα «υβριδικά» πολιτισμικά, υποκειμενικά πλαίσια του «ανήκειν».

Ομιλία IV

Το κίνημα αλληλεγγύης στην Ελλάδα κατά τη προσφυγική κρίση 2015-2017

Αλεξάνδρα Πολιτάκη

Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, ΑΠΘ

Η ολοένα αυξανόμενη στρατιωτικοποίηση της επιτήρησης των ευρωπαϊκών συνόρων, ο κατακερματισμός των διεθνών συνθηκών με αποφάσεις σε εθνικό επίπεδο και επιμέρους διακρατικές συμφωνίες και η αποτυχία του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Μετεγκατάστασης (Relocation), αποκάλυψαν την αποτυχία της ΕΕ να διαχειριστεί το προσφυγικό ζήτημα στο πλαίσιο της κοινοτικής αλληλεγγύης. Πιο συγκεκριμένα, οι αποφάσεις των κυβερνήσεων των κρατών-μελών παραμερίζοντας τον θεμελιώδη παράγοντα της κοινοτικής αλληλεγγύης οδήγησαν τις ευρωπαϊκές χώρες πρώτης υποδοχής σε αλυσιδωτές επιμέρους κρίσεις και δημιούργησαν ένα δύσμορφο ευρωπαϊκό τοπίο, τόσο στο πεδίο της πολιτικής σχέσης και συνεργασίας των κρατών-μελών της ΕΕ, όσο και σε αυτό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ταυτόχρονα, δίπλα σε αυτές τις θεσμικές εξελίξεις ένα πανευρωπαϊκό κίνημα αλληλεγγύης εμφανίστηκε στην πρώτη γραμμή της κρίσης. Λαμβάνοντας ενεργό μέρος στη διαχείρισή της σε όλα σχεδόν τα πεδία δράσης (έρευνα και διάσωση, υποδοχή, περίθαλψη, κτλ) ανέδειξε μια άλλη όψη/δυνατότητα διαχείρισης της κατάστασης κρίσης. Η προτεινόμενη εισήγηση με έρευνα πεδίου και μελέτη αρχείων και βιβλιογραφικών πηγών ως μεθοδολογία διερευνά το χαρακτήρα αυτού του νέου ευρωπαϊκού κινήματος αλληλεγγύης, όπως εμφανίστηκε στο βορειοανατολικό νησιωτικό μέτωπο κατά την περίοδο 2015-2017. Ειδικότερα διερευνά, τη σχέση του με το κίνημα αλληλεγγύης που εμφανίστηκε στην Ελλάδα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης τα προηγούμενα χρόνια, την εξέλιξή του σε σχέση με τις αποφάσεις της ΕΕ και της ελληνικής κυβέρνησης κατά την κρισιακή περίοδο (2015-2017) και παρουσιάζει τα

συμπεράσματα που προκύπτουν. Σκοπός της προτεινόμενης εισήγησης είναι να συμβάλει στη διαμόρφωση της τρέχουσας εμπειρίας για το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα και στην Ευρώπη και να συζητήσει το ζήτημα του ρόλου της αλληλεγγύης ως βασικό παράγοντα για τη διαχείριση των ανθρωπιστικών κρίσεων.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 14.4

Ομιλία I

Πρόσφυγες, μαθητές/τριες, έφηβοι: διερευνώντας τις ταυτότητες ανηλίκων προσφύγων. Μελέτη περίπτωσης

Σταματία Παπαδημητρίου

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ

Η προτεινόμενη ανακοίνωση βασίζεται σε μια ποιοτική έρευνα που διεξάγεται στο πλαίσιο διπλωματικής μεταπτυχιακής εργασίας υπό την επίβλεψη της καθηγήτριας Νέλλης Ασκούνη. Η μελέτη εστιάζει σε έφηβους πρόσφυγες που έφτασαν πρόσφατα (από το 2015-2016 και έπειτα) και έχουν εγκλωβιστεί στην Ελλάδα μετά το κλείσιμο των συνόρων, διαμένουν σε ανοικτή δομή φιλοξενίας και αναμένουν την χορήγηση ασύλου ή την ολοκλήρωση της διαδικασίας οικογενειακής επανένωσης. Πρόκειται για παιδιά που (ενώ) ζουν σε μια προσωρινή, «μετέωρη» κατάσταση αβεβαιότητας, έχουν ενταχθεί στο δημόσιο, τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα. Σκοπός της έρευνας είναι να αναδείξει την οπτική και τη φωνή των ίδιων των εφήβων μαθητών/τριών προσφύγων και να ανιχνεύσει πώς οι ίδιοι/ες κατανοούν τον εαυτό τους, συγκροτούν και (επανα)προσδιορίζουν τις ταυτότητες τους στις παρούσες συνθήκες και μετά από ένα βίαιο πέρασμα συνόρων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην σχολική τους ένταξη, στο πώς δηλαδή επηρεάζει το εκπαιδευτικό πλαίσιο τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους, βιώνουν την καθημερινότητά τους, τις κοινωνικές του σχέσεις, τις προσδοκίες τους για το μέλλον. Το βασικό ερώτημα είναι πώς η ένταξη των παιδιών στο σχολείο και η (προσωρινή ή ίσως και μόνιμη;) παραμονή τους στην Ελλάδα σε συνδυασμό με την οικογενειακή και εκπαιδευτική τους διαδρομή και εμπειρία μετακίνησης, επηρεάζουν την ταυτότητά τους και την πορεία της ζωής τους. Το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης συνθέτουν προσεγγίσεις της παιδικής ηλικίας/εφηβείας ως κοινωνικής κατασκευής, η εννοιολόγηση της έννοιας της ταυτότητας από διεπιστημονική σκοπιά και με έμφαση στα μετανεωτερικά περιβάλλοντα, οι κυρίαρχες αναπαραστάσεις και νοηματοδοτήσεις του «πρόσφυγα» (και στο τρέχον ελληνικό συμφραζόμενο), το θεσμικό πλαίσιο για το δικαίωμα όλων των παιδιών στην εκπαίδευση και η σχολική ένταξη των παιδιών προσφύγων στην Ελλάδα. Η έρευνα βασίζεται σε ημι-δομημένες συνεντεύξεις σε focus group και δημιουργικά εργαστήρια με έφηβους πρόσφυγες που φοιτούν στο πρωινό σχολικό πρόγραμμα Γυμνασίου κοντά στο κέντρο φιλοξενίας όπου διαμένουν, στην Αττική. Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας επηρεάζει την εκπαιδευτική διαδικασία, στο βαθμό που η εισαγωγή και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στο σύγχρονο σχολείο έχει επιφέρει αλλαγές στο παραδοσιακό εκπαιδευτικό σύστημα και στο ρόλο του εκπαιδευτικού στη σχολική καθημερινότητα. Ειδικότερα, στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ο εκπαιδευτικός απαιτείται να είναι γνώστης των ψηφιακών τεχνολογιών και των πληροφορικών τεχνικών αλλά και των τρόπων αξιοποίησης και ενσωμάτωσης αυτών στη διδασκαλία.

Ομιλία II

Η μεταναστευτική εμπειρία μέσα από το βλέμμα των παιδιών

Βασιλική Ψιλάκη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ

Η πολυπολιτισμική σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού αποτελεί μια δεδομένη συνθήκη για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα τα τελευταία τριάντα περίπου χρόνια. Τα παιδιά μεταναστευτικής καταγωγής, η δεύτερη γενιά μεταναστών όπως συχνά αποκαλούνται, βρίσκονται στη «ζώνη

επαφής», στον κοινωνικό χώρο όπου οι κουλτούρες συναντώνται, συγκρούονται, διαπλέκονται. Καθώς «ταξιδεύουν» μεταξύ σπιτιού και σχολείου, ανάμεσα σε διαφορετικές κουλτούρες και νοηματοδοτήσεις, σε αυτήν ακριβώς τη «διασταύρωση των συνόρων», τα παιδιά απορροφούν και μετασχηματίζουν ενεργητικά τους κραδασμούς από τη συνάντηση αλληλοσυγκρουόμενων κοινωνικών και πολιτισμικών απαιτήσεων. Στους κόσμους, όπου τα παιδιά κατοικούν, η μεταναστευτική εμπειρία διαπλέκεται με ευρύτερες ταξικές παραμέτρους. Η προτεινόμενη ανακοίνωση βασίζεται σε μια εν εξελίξει έρευνα, η οποία εκπονείται στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας υπό την επίβλεψη της καθηγήτριας του ΤΕΑΠΗ κυρίας Ν. Ασκούνη. Επιδιώκει να αναδείξει τους τρόπους με τους οποίους τα ίδια τα παιδιά ως δρώντα υποκείμενα βιώνουν και διαχειρίζονται τη μετάβαση από τον «κόσμο» του σπιτιού στον «κόσμο» του σχολείου, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους η μετάβαση αυτή επιδρά στις ταυτότητες που κατασκευάζουν και στις παιδικές ηλικίες που βιώνουν. Η έρευνα υιοθετεί τις αρχές και τη μεθοδολογία του Photovoice. Εστιάζει σε παιδιά μεταναστευτικής καταγωγής, που φοιτούν σε ένα δημοτικό σχολείο κοντά στο κέντρο της Αθήνας. Πρόκειται για έξι αγόρια και ένα κορίτσι ηλικίας εννιάμισι έως έντεκα ετών με καταγωγή από την Αίγυπτο, το Πακιστάν και το Μαρόκο. Τα παιδιά μέσα από τη δική τους οπτική/ τις φωτογραφίες τους αποτυπώνουν πτυχές του εαυτού τους, αφηγούνται τις εμπειρίες τους και μας εισάγουν στους κόσμους τους. Οι φωτογραφίες τους αποτελούν την αφορμή για την αφήγηση ιστοριών και την κατάθεση σημαντικών για τα ίδια τα παιδιά και τη ζωή τους στο εδώ και τώρα ζητημάτων που ίσως θα ήταν δύσκολο να βρουν έκφραση μόνο με το λόγο.

Ομιλία III

Σχολική εμπειρία και εκπαιδευτικές πορείες φοιτητών/τριών μεταναστευτικής προέλευσης

Ιωάννα Μοσχούρη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ

Αντικείμενο της ανακοίνωσης είναι η θέση της εκπαίδευσης στη ζωή νέων μεταναστευτικής καταγωγής και ο τρόπος με τον οποίο οι σχολικές εμπειρίες και η σχολική ζωή επηρέασαν τη μετέπειτα ακαδημαϊκή και κοινωνική τους πορεία. Η ανακοίνωση θα βασιστεί στα δεδομένα ποιοτικής έρευνας εν εξελίξει, η οποία πραγματοποιείται στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας με επιβλέπουσα την καθηγήτρια του ΤΕΑΠΗ κυρία Ν. Ασκούνη. Η έρευνα αυτή μελετά: α. πώς οι ίδιοι οι νέοι ανασυνθέτουν τη σχολική τους πορεία, σε ποιους τομείς εστιάζουν και τι «αποσιωπούν» β. πώς οι συνθήκες φοίτησης (το περιεχόμενο της σχολικής γνώσης, οι διδακτικές πρακτικές, η ύπαρξη ή όχι πρακτικών ένταξης, η διαχείριση της ετερότητας κ.α.) στο ελληνικό σχολείο επηρεάζουν τη σχολική και αργότερα την ακαδημαϊκή πορεία μαθητών μεταναστευτικής καταγωγής γ. ποια ήταν η κοινωνική ζωή των μαθητών μεταναστευτικής καταγωγής κατά τη διάρκεια των μαθητικών τους χρόνων (σχέσεις με συμμαθητές και άλλες ομάδες ομηλικών, σχέσεις με συγγενείς, επαφές με τη χώρα προέλευσης – χρήση διαφορετικών γλωσσικών κωδίκων κ.α.) δ. Ποιες είναι οι αντιλήψεις των ίδιων αλλά και των οικογενειών τους για την εκπαίδευση, ποιες οι προσδοκίες τους από αυτή και πως αυτές επηρεάζουν τη σχολική τους πορεία και, κατά συνέπεια, την μετέπειτα πορεία τους. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται είναι οι αφηγήσεις ζωής. Η επιλογή αυτή έγινε γιατί οι αφηγήσεις ζωής, ως μεθοδολογία έρευνας, δίνουν τη δυνατότητα να αναδειχθούν οι ατομικές εμπειρίες που αποκαλύπτουν τις ενέργειες του ατόμου ως φορέα δράσης και συμμετόχου στην κοινωνική ζωή. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα βασίζεται σε αφηγήσεις ζωής δύο φοιτητριών και ενός φοιτητή αλβανικής καταγωγής οι οποίοι έχουν ακολουθήσει διαφορετικές σχολικές και ακαδημαϊκές πορείες. Δύο από τους συμμετέχοντες αποφοίτησαν από Επαγγελματικά Λύκεια και φοιτούν σε ΑΤΕΙ της Αθήνας και της επαρχίας ενώ η τρίτη συμμετέχουσα αποφοίτησε από πειραματικό λύκειο και φοιτά σε ΑΕΙ της Αθήνας. Από τα μέχρι τώρα δεδομένα, αναδεικνύεται το γεγονός ότι οι νέοι μεταναστευτικής καταγωγής δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα. Οι σχολικές αλλά και οι κοινωνικές πορείες τους αποτελούν προϊόν της υποκειμενικής τους δράσης αλλά και ποικίλων καθορισμών, στους οποίους διαπλέκεται η μεταναστευτική

Ομιλία IV

Εφαρμογή (Χρήση) Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Ζητήματα και Προοπτικές

Μαρίνα Σταμάτη

Διπλωματούχος, Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας επηρεάζει την εκπαιδευτική διαδικασία, στο βαθμό που η εισαγωγή και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στο σύγχρονο σχολείο έχει επιφέρει αλλαγές στο παραδοσιακό εκπαιδευτικό σύστημα και στο ρόλο του εκπαιδευτικού στη σχολική καθημερινότητα. Ειδικότερα, στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ο εκπαιδευτικός απαιτείται να είναι γνώστης των ψηφιακών τεχνολογιών και των πληροφορικών τεχνικών αλλά και των τρόπων αξιοποίησης και ενσωμάτωσης αυτών στη διδασκαλία. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει τον βαθμό στον οποίο οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αξιοποιούν τις Τ.Π.Ε. για την διεξαγωγή και υποστήριξη του διδακτικού και διοικητικού τους έργου. Η έρευνα, μέσω της συμμετοχικής, μη ελεγχόμενης παρατήρησης, διεξήχθη σε δεκατρία σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στη Νήσο Λέσβο. Όπως διαφάνηκε οι εκπαιδευτικοί εμφάνισαν χαμηλό βαθμό εξοικείωσης με τις Τ.Π.Ε. κατά την εκπαιδευτική διαδικασία και την υποστήριξη του μαθήματος. Δεν παρατηρήθηκε εκτεταμένη χρήση τους στην τάξη αφού εμφανίστηκαν τόσο αντικειμενικές δυσκολίες όσο και υποκειμενικά προσκόμματα αναφορικά με τις δυνατότητές τους στη βελτίωση της διδασκαλίας.

Επιμέλεια

Ναγόπουλος Νίκος

Κελίδου Ελισάβετ

Κουρούτζας Χρήστος

Λαγού Μαρία

Παρασκευόπουλος Δημήτρης

Ψωμά Νίκη